

KRONIJK

VAN HET

HISTORISCH GEZELSCHAP

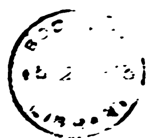
TE

UTRECHT.

---

2. Jaargang 1846.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1846.

2. Jaar. 1. Vergadering. 29 Januarij 1846.

Organieke besluiten, Commissien ingesteld, Wetensch. Mededeelingen over den raad v. State, over den abt Joann. van der Linden, over J. B. Houwaert. Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

Notulen van 29 Dec. ll. gelezen en goedgekeurd.

Organieke besluiten. Commissien ingesteld. De vergadering besluit, dat er vier Commissien zullen worden ingesteld, alle onder voorzitting van den president-directeur overeenkomstig de fundamentale bepaling der vereeniging.

1. Eene Commissie voor het Museum, d. i. voor het aanleggen eener verzameling van autographen, portretten, prenten, zegels (sphragistische collectie), penningen en munten betrekkelijk de geschiedenis der Nederlanden.

2. Eene archeologische Commissie voor de bewaring en beschrijving van monumenten en historische oudheden.

3. Eene Commissie voor het universiteitswezen. Voor ieder dezer Commissien werden zes, voor de laatste evenwel twaalf leden benoemd.

De reeds vroeger ingestelde Commissie van redactie geeft te kennen, dat er eerlang een aanvang zal gemaakt worden met het drukken der *Berigten*.

Eene vijfde Commissie, insgelijks reeds sedert eenigen tijd werkzaam, en bepaaldelijk belast met de zaken van het Sticht Utrecht, geeft, bij monde van den Heer van Asch van Wijck, een allezins belangrijk en uitvoerig verslag: nopens den toestand der Staten van Utrecht tijdens het bestuur van Karel en Philips II, een stuk dat met onuitgegeven bescheiden be-

2. Jaar. 1. Vergadering. 29 Januarij 1846.

Organieke besluiten, Commissien ingesteld, Wetensch. Mededeelingen over den raad v. State, over den abt Joann. van der Linden, over J. B. Houwaert. Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

Notulen van 29 Dec. ll. gelezen en goedgekeurd.

Organieke besluiten. Commissien ingesteld. De vergadering besluit, dat er vier Commissien zullen worden ingesteld, alle onder voorzitting van den president-directeur overeenkomstig de fundamentale bepaling der vereeniging.

1. Eene Commissie voor het Museum, d. i. voor het aanleggen eener verzameling van autographen, portretten, prenten, zegels (sphragistische collectie), penningen en munten betrekkelijk de geschiedenis der Nederlanden.

2. Eene archeologische Commissie voor de bewaring en beschrijving van monumenten en historische oudheden.

3. Eene Commissie voor het universiteitswezen. Voor ieder dezer Commissien werden zes, voor de laatste evenwel twaalf leden benoemd.

De reeds vroeger ingestelde Commissie van redactie geeft te kennen, dat er eerlang een aanvang zal gemaakt worden met het drukken der *Berigten.*

Eene vijfde Commissie, insgelijks reeds sedert eenigen tijd werkzaam, en bepaaldelijk belast met de zaken van het Sticht Utrecht, geeft, bij monde van den Heer van Asch van Wijck, een allezins belangrijk en uitvoerig verslag: nopens den toestand der Staten van Utrecht tijdens het bestuur van Karel en Philips II, een stuk dat met onuitgegeven bescheiden be-

KRONIJK

VAN HET

HISTORISCH GEZELSCHAP

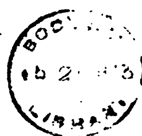
TE

UTRECHT.

---

2. Jaargang 1846.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1846.

2. Jaar. 1. Vergadering. 29 Januarij 1846.

Organieke besluiten, Commissien ingesteld, Wetensch. Mededeelingen over den raad v. State, over den abt Joann. van der Linden, over J. B. Houwaert. Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

Notulen van 29 Dec. ll. gelezen en goedgekeurd.

Organieke besluiten. Commissien ingesteld. De vergadering besluit, dat er vier Commissien zullen worden ingesteld, alle onder voorzitting van den president-directeur overeenkomstig de fundamentale bepaling der vereeniging.

1. Eene Commissie voor het Museum, d. i. voor het aanleggen eener verzameling van autographen, portretten, prenten, zegels (sphragistische collectie), penningen en munten betrekkelijk de geschiedenis der Nederlanden.

2. Eene archeologische Commissie voor de bewaring en beschrijving van monumenten en historische oudheden.

3. Eene Commissie voor het universiteitswezen. Voor ieder dezer Commissien werden zes, voor de laatste evenwel twaalf leden benoemd.

De reeds vroeger ingestelde Commissie van redactie geeft te kennen, dat er eerlang een aanvang zal gemaakt worden met het drukken der *Berigten.*

Eene vijfde Commissie, insgelijks reeds sedert eenigen tijd werkzaam, en bepaaldelijk belast met de zaken van het Sticht Utrecht, geeft, bij monde van den Heer van Asch van Wijck, een allezins belangrijk en uitvoerig verslag: nopens den toestand der Staten van Utrecht tijdens het bestuur van Karel en Philips II, een stuk dat met onuitgegeven bescheiden be-

legd, in de *Berigten* zal worden opgenomen en tot dat einde aan de Commissie van redactie verzonden is.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Prof. Visscher leest over de benoemingen tot den raad van State, bij de komst van den Aartshertog Matthias; voorts over Joannes van der Linden, abt van St. Geertrui te Leuven; en eindelijk over J. B. Houwaert, een min bekend dichter uit de XVI eeuw. — Commissie van redactie.

Genootschappen. Koninkl. Academie van Wetenschappen, Letteren en Kunsten te Brussel. Bij koninkl. besluit van 1 Dec. 1845 is, op voordragt van den Minister van binnenl. zaken, eene nieuwe verordening op deze Academie bevolen, hoofdzakelijk onder de volgende bepalingen:

De Academie van kunsten en letteren, gesticht door keizerin Maria Theresia, neemt den titel aan van *Kon. Acad. van wetensch. letteren en schoone kunsten in Belgie.* De koning is beschermheer der Academie. Zij is verdeeld in drie klassen, 1. wetenschappen, 2. letteren, 3. schoone kunsten; er ontbreekt derhalve eene bijzondere klasse voor vaderlandsche taal en geschiedenis, zooals trouwens van een ministerie, aan Frankrijk leenroerig, wel te wachten was. Deze klasse is zamengesteld uit 30 leden, (Belgen of genaturaliseerde vreemden,) vijftig geassocieerde vreemden, en hoogtens tien ingezetenen als corresponderende leden.

De benoemingen der leden, door de onderscheidene klassen geschiedende, zijn aan de goedkeuring des konings onderworpen. De leden die benoemd zijn geworden voor de nu bijgevoegde klassen der schoone kunsten zijn: N. de Keyser, L. Gallaet, H. Leys, Madou, Navez, H. van der Haert, Eug. Verboeckhoven, G. Wappers, G. Geefs, Eug. Simons, J. P. Braemt, Roelandt, Suys, Ch. de Beriot, F. Fétis, C. Hanssens, H. Vieuxtemps, Alvin, A. Quetelet en A. van Hasselt.

De plegtige opening dezer Academie heeft op den 16 dezer door den koning plaats gehad, in tegenwoordigheid van het

corps diplomatique, de ministers, in groot costuum, en een aantal volksvertegenwoordigers. De koning is door den voorzitter B. de Stassart en eene deputatie der Academie ontvangen. Z. M. heeft daarna eene korte toespraak gehouden, die door den B. de Stassart is beantwoord. Daarna hebben de heeren J. Britz, schrijver van eene *Memorie over de regtsgeleerden der Oostelijke Nederlanden* en Carton, schrijver van een *vertoog over een stelsel van opvoeding voor doofstommen*, de gouden medaille, waarmede hunne werken bekroond waren, uit handen des konings ontvangen.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN DOOR HET GEZELSCHAP AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

J. P. Arend, Algemeene Geschiedenis des Vaderlands. Met platen en kaarten. 12. *aflev. Amst. Schleijer, gr. 8vo.*

Mr. J. C. de Jonge, Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen tot en met het 6. *deel,* 1 *stuk, van den Zeeslag van Doggersbank Ao.* 1781 *tot de omwenteling des jaars* 1795. *'s Gravenh. en Amst., Gebr. van Cleef.*

Mr. L. Ph. C. van den Bergh, gedenkstukken tot opheldering der Nederl. Geschiedenis, opgezameld uit de archieven te Rijssel en op gezag van het gouvernement uitgegeven, Leiden, Luchtmans, 2 *deelen.*

P. Knuttel Dz., de Raampoort te Amsterdam bij hare slooping. Dichtst. Amst., Beyerinck.

Abr. des Amorie van der Hoeven, Rede bij de plegtige onthulling van het Standbeeld van Prins Willem den Eersten, op den 17 *Nov.* 1845, *te 's Gravenhage in de groote Zaal van het paleis in het Noordeinde gehouden. Leeuwarden, Suringar.*

J. Loman, Het Standbeeld van Prins Willem I. plegtig ingehuldigd den 17 *Nov.* 1845, *Feestrede, Gravenh., Kloots en Co.*

Zangen des Tijds door A. G. De Schim van Willem I aan Nederl. Aan den Koning, Dec. 1845, *Z. Bommel, J. Noman en Zoon.*

De Bibliotheek van het gezelschap is voor de leden steeds geopend, ook kan er door de leden, buiten Utrecht gevestigd, over de voorhanden zijnde werken beschikt worden.

Alle nieuwe werken, het genootschap toegezonden, komen in de eerstvolgende vergadering ter tafel, en worden door middel dezer Kronijk ter kennisse gebragt der leden.

over *Hendrik ten Oever*, eene tweede *over Paulus Potter.* — Redactie.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN HET GEZELSCH. AANGEBODEN.

F. J. Domela Nieuwenhuis, geschiedkundig overzigt der Preekwijze in de Nederl. Luthersche kerk. Eene bijdrage tot de geschiedenis der Kanselwelsprekendheid in ons Vaderl. Utrecht, van Paddenburg en Co.

A. J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden tot en met het 7. deel, eerste aflev. Gorinchem, J. Noorduyn en Zoon.

P. Weeda, Pieter van den Broek in Azie, of geschiedenis der togten en verrigtingen van dezen Nederlandschen Regulus, Amst., Portielje.

R. O. Aitton, (pred. der hervormde gemeente,) *Korte beschr. van Zevenbergen en van de verwoesting aldaar door een windhoos den 19. Aug. 1845 aangerigt, Dordrecht, Lagerwey.*

Franç. Hemsterhuis, Oeuvres Philosophiques, nouvelles édition augmentée de plusieurs pièces inedites, de notes et d'une étude sur l'auteur et sa philosophie par L. S. P. Meyboom, Doct. en Theologie, Leeuwarden, W. Eekhoff, tom. 1o.

Verscheidenheden. — Geschiedenis van Nederl. Staatsbestuur. — Met belangstelling verneemt men, dat de heer D. J. ten Eeldam Ganswijk, oud-griffier der provinciale staten van Zuid-Holland, thans te Dordrecht woonachtig, voornemens is, ten gevolge van aanzoeken van verschillende zijden, in het licht te geven: eenige *Bijdragen tot de geschiedenis van het staatsbestuur in ons vaderland*, *en meer bijzonder in het gewest Zuid-Holland*, *gedurende de jaren* 1814 *tot en met* 1845. De heer Ganswijk verlangt mededeeling van stukken, het zoo even omschreven tijdvak betreffende:

3. Vergadering. 29 Maart 1846.

Proefbladen der Berigten. — Over Leicester en de Leidsche Hoogeschool. Over Jan van Rede, en de Summe le roy, over Val. Andreas, Antiq. kaart, Oudheden, Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

De directeur-voorzitter vertoont het eerste proefblad der *Berigten*, dat allezins de goedkeuring der vergadering verwerft.

Wetenschappel. Mededeelingen. De voorzitter leest over Jan van Rode als vertaler der *Summe le Roy*; de heer Dodt van Flensburg over *Valerius Andreas*, eene nalezing op een artikel in den *Annuaire de l'université Catholique* van dezen jaargang. De heer Schüller handelt over Leicester in betrekking tot de leidsche academie, en vertoont het gezelschap eene eerste schets van een historisch vertoog, over de *Wilten in Nederland*, waartoe hij bouwstoffen blijft verzamelen.

Eindelijk brengt de voorzitter ter tafel eene *antiquarische kaart van Nederland*, met de daarbij behoorende *alphabetische Naamlijst van de in Nederland, Belgie en een gedeelte der aangrenzende landen gevonden romeinsche, germaansche, of gallische oudheden, benevens de romeinsche en andere oude wegen; begonnen door wijlen den hoogleeraar Dr. C. J. C. Reuvens; voortgezet en uitgegeven door Dr. C. Leemans en Dr. L. J. F. Janssen*, aan wier vlijtige nasporingen en altijd vaardige pen de wetenschap reeds zoo vele belangrijke mededeelingen verschuldigd is. Volgens den spreker zouden er op de alphabetische Naamlijst wel eenige nalezingen kunnen vallen; vooral ten aanzien van Luxemburg, meende hij, dat noch de beste noch de laatste bronnen gebezigd waren. Hij gaf intusschen allen lof aan dezen hoogst verdienstelijken en bruikbaren arbeid; schetste de velerlei moeijelijkheden aan zulk een werk verbonden, en beweerde, dat een exemplaar dezer kaart niet alleen in alle gehoorzalen, waar historia patriae onderwezen wordt, maar ook in alle gymnasien behoorde gevonden te worden.

Oudheden. — Voor eenige dagen vonden de arbeiders van den heer Mr. H. Homan te Rolde, bezig zijnde met het omspitten van een stuk land te Rolde, ongeveer op eene diepte van vijftien duimen, twee urnen van eene bijzondere soort, hebbende meer den vorm van een houten bak of nap dan van een pot of kan, geheel ruw gewerkt, ter dikte van een duim. De diameter dier voorwerpen was van ongeveer

vijf en twintig duimen, de inhoud bestond uit aarde, vezelen en overblijfselen van beenderen.

In het verslag over de Bibliotheek van het Noordbrabandsch genootschap, door Dr. Hermans uitgebragt ter vergadering van 5 Julij 1845, leest men, dat er, blijkens ingekomen berigt van den heer Gerlach te Heusden, eene voor-christelijke begraafplaats te Doeveren gevonden is; dat de heer van Duinhoven te Cuyk het genootschap een gedrukt berigt deed toekomen, betreffende germaansche lijkurnen, aldaar in de heide gevonden, verder, dat de heeren van Spaendonck te Tilburg, en Pancken te Westerhoven, dergelijke germaansche overblijfsels in de heide hebben opgespoord, de eerste te Riel, de tweede te Bergeyk, Riethoven, Steensel, Veldhoven, Oerle en Luiksgestel. Reeds van eenige dezer ontdekkingen, schrijft de heer Hermans, is in de *Bijdragen voor geschiedenis enz. van Noordbraband* mededeeling gedaan, en van de overige zal bij tijd en gelegenheid openbaar berigt geschieden.

Genootschappen. Het Gesellschaft *für Nordische Alterthumskunde* zendt ons zijnen *Leitfaden zur Nordische Alterthumskunde. Kopenhagen*, 1837. — Plaatsing in de Biblioth.

Noordbrab. Genootsch. Blijkens de laatste aflevering der handelingen van het provinciaal genootsch. van kunsten en wetenschappen in Noordbraband 1846, hield deze vereeniging hare negende jaarlijksche vergadering den 5 Julij 1845, onder voorzitting van Jonkh. A. Martini van Geffen, die zijne hulde bragt aan onderscheidene leden in het toen afgeloopen jaar overleden.

De heer van Rijckevorsel van Kessel, vice-secretaris, deed vervolgens verslag van den staat des genootschaps, hetwelk van de provinciale staten eene te gemoetkoming geniet van 1000 gulden. Een ander verslag van Dr. Hermans had de ontwikkeling der bibliotheek, en eenigzins meer uitvoerig, de steeds toenemende uitbreiding van het munt- en penningkabinet ten onderwerp. Eindelijk gaf de heer Martini

van Geffen eene bijdrage over de beoefening der natuurkunde, en werd het volgende programma van prijsvragen door de vergadering vastgesteld.

1. Eene historische beschrijving van de Noordbrabandsche adellijke geslachten, voorafgegaan door eene inleiding over den vaderlandschen adel, op de wijze van het, voor twee eeuwen geschreven' werk van Matthaeus *de Nobilitate*, doch volgens den tegenwoordigen stand der wetenschappen en de behoefte des tijds.

2. Eene uit geschied- en regtskundige gronden geputte beschrijving der staatkundige betrekkingen van de zoogenaamde Generaliteitslanden met de republiek der Vereenigde Nederlanden.

3. Eene geschiedenis der tollen op den Rijn en de Maas, in zoo verre die in Noord-Nederland werden geheven, met terugzigt op het verloopen dier stroomen en het daarop gevolgd verleggen dier tollen.

Uiterlijk 1 December 1847 in te zenden aan den secretaris van het genootschap te 's Hertogenbosch. Terwijl voor het meest volledige en voldoende antwoord op elk dezer vragen de gouden medaille van het genootschap, ter innerlijke waarde van honderd vijftig gulden, is uitgeloofd, mitsgaders eene premie van honderd gulden voor dat op de tweede uitgeschreven prijsvraag. Voorts zijn tot corresponderende leden benoemd de heeren: Felix Bogaarts te Antwerpen, E. C. Enklaar te Luik, L. P. Gachard te Brussel, J. R. L. Burggraaf de Kerkhove te Antwerpen, L. A. J. Quetelet te Brussel, P. F. K. de Ram te Leuven, en de baron de Reiffenberg te Brussel.

Tot gewone leden werden benoemd de heeren: T. J. Borret, Dr. in de Godgel., Prof. in het Seminarium te Warmont, Antonie Bossers, Notaris te Loon op Zand, J. Berman, lid der Prov. Staten te Klundert, P. F. van Cooth, Advoc. te 's Hertogenbosch, C. A. Drossaerts, heer van Drongelen, Med. Doct. te Waalwijk, J. E. Duyvené, eerste Kapit.-Ingen.

te Geertruidenberg, E. J. Eekhout, Majoor bij het korps Ingenieurs te 's Hertogenbosch, M. J. Godefroi, Med. Doct. te 's Bosch, C. L. A. van der Horst, oud-secretaris-adviseur bij het departem. van R. C. Eeredienst te 's Gravenhage, Fr. van Heurn, Kapit. te 's Gravenhage, Fl. Joh. H. J. Q. van Hagens, Advok. te 's Bosch, Petrus Hendriks, Onderwijzer te Grave, M. A. J. Korteweg, Advok. te 's Bosch, F. J. van Reysingen, Burgem. te Roosendaal, J. v. d. Stok, Kapit.-Ingen. te Heusden, A. Suys, Agent van 's Rijks Schatkist te 's Bosch, J. H. Voet, Gen.-Majoor te 's Bosch, A. R. Wijmans, Medic. Doct. te 's Bosch, A. Hanedoes, Advokaat te 's Bosch, J. B. Mutsaers te Tilburg, J. A. de Ram te Bergen op Zoom, A. F. van Lierop, Med. Doct. te 's Bosch, A. W. L. Bloemaerts, Burgem. te Weert.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN AAN HET HISTORISCH GEZELSCH. AANGEBODEN.

G. Graaf Schimmelpenninck (Minister van Staat, Lid van de Eerste Kamer der Staten Gener.) *Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd, beschreven door zijn Zoon, met portr. en facsimile. 's Gravenh. en Amsterd. gebr. v. Cleef,* 2 *deelen.*

Historieke Aenmerkingen op het Graefschap van Loon ende zijne pretendenten overgeset van 't hoogduyts en 't nederduits, op gelijken gedrukt tot Weenen bij Ignatius Alberti 1791. — *Brussel A. van Dalen*, 1846.

L. A. Warnkoenig, Histoire constitutionelle et administrative de la ville de Gand et de la Chatellenie du Vieuxbourg, traduite de l'Allemand, avec corrections et additions du traducteur. E. A. Geldorf, Brux. A. v. Dale, 1846.

F. Kaiser (hoogl. te Leiden) *De Sterrenhemel, beschreven en afgeb. Amsterd. Sulpke,* 2 *deelen.*

M. J. Cop, Verscheidenheid van ligchamen in betrekking tot de atomenleer. Deventer, de Lange.

W. Vrolik (Med. Doct., Hoogl. te Amst.), *De vrucht van den mensch en van de zoogdieren, afgebeeld en beschreven in hare regelmatige en onregelmatige ontwikkeling. Amst. Loudonck. De negen eerste aflev.*

P. van Limburg Brouwer, Cesar en zijne tijdgenooten. 3 *deelen. Gron. W. van Boekeren.*

B. W. Wttewaal, Proeve uit een onuitgegeven staatshuishoudkundig geschrift: het welvaren der stad Leiden, opgesteld in den jare 1659,

door Mr. Pieter de la Court. Met portr. levensberigt en aanteekening. Leiden, Luchtmans.

Hendrik Albert Schultens, Drie Redevoeringen (uitgegeven door Wenckebach), inhoudende: verhandeling over de dichtkunde der Oosterlingen, over de bloedwraak en de zedeleer der Arabieren, over de natuurlijke geaardheid der Arabieren. Leeuwarden, Suringar.

P. Hofstede de Groot, Het belang der volksopvoeding in een voorbeeld uit de geschiedenis onzer Eeuw opgehelderd. Gron. Oomkens Jzoon.

J. Ackersdijk, Nederlands Muntwezen, inwisseling der oude munten voor papier. Utrecht, van der Post Jr.

Mr. H. O. Feith (Raadsheer te Groningen), *Gedachte over de toelating van jongelieden tot de Hoogeschoolen en Athenea en het deswege ingevoerde Staats-examen. Groningen, Scholten Jr.*

Dr. M. J. Noordewier, Hot Koninkl. besluit von den 23 *Mei* 1845, *omtrent de toelating van Studenten tot de Hoogescholen en Athenea nader beschouwd. Groningen, Wolters.*

Mr. J. A. Schneither (Rector der lat. school te Gron.), *Het verslag der Staats-Commissie benoemd tot het examineren der aankomende Studenten van het standpunt der Latijnsche Scholen beschouwd. Groningen, van Boekeren Jr.*

Verscheidenheden. Joh. Fried. Böhmer, Nederland en de Nederlandsche geleerden. — Bij den heer Böhmer, wien wij wederom een bruikbaar boek, te weten *Die Regesten des Kaiserreichs unter Henr. Raspe, Wilhelm, Richard, etc. neu bearbeitet, Stuttgart* 1844, verschuldigd zijn, leest men eene regt kluchtige beschouwing van Nederland, als bestond dit slechts ten koste van Duitschland. Het is waar, soortgelijke beweringen komen er in duitsche dagbladen meermalen voor, en verdienen noch aandacht noch wederlegging; zoodra zij echter door mannen van wetenschap gevoerd worden, kunnen zij ten bewijze strekken, hoezeer onze germaansche broeders, ondanks hunne vlijtige uitgaven van charters, regesten en handboeken, nog altijd te kort schieten wat helderheid van historische inzigten en onbenevelde resultaten betreft. Ziet hier, voor eerst, hoe de heer Böhmer zich in boven aangehaald werk, bladz. 6, uitdrukt:

Und noch nicht das abgefallene Niederland sich ungestraft und durch den Westfälischen Frieden gar legalisirt als

Schröpfkopf und die Pulsader des fortan verarmenden Deutschlands gesetzt hatte.

Nog erger maakt hij het eenige bladz. verder. Hij komt te Utrecht, in het land van van Mieris, Te Water, Bondam en Kluit. Hij ziet de charters door de Jonge, door van den Berg, Vreede, Royaards reeds dikwijls omgehaald en gebruikt. Men toont hem de oorkonden waaruit Dodt van Flensburg nog onlangs drie zware boekdeelen 4to aan het licht bragt, maar van dat alles draagt hij geen kennis, hij ziet alleen de laden en liassen, hij gunt zich geen tijd om dien schat van registers en papieren ook maar vlugtig in te zien, en zoekt nu zijne landgenooten wijs te maken, dat niet een enkel Nederlander zich aan de historische bronnen laat gelegen zijn. Zoo drukt hij zich uit:

Utrechts Urkundenschätze, die ich bei kurzem aufenthalt trotz guter Empfehling nur sehen, nicht benutzen durfte, würden hier Aufschluss geben. Aber welcher Holländer wird sie heben? Und doch wäre ihre Herausgabe ganz anders verdienstlich als die der langweiligen oranischen Correspondenzen.

Voorzeker die *Oranische Correspondenzen* zijn langweilig, maar van het hoogste belang voor een ieder die ze lezen, die ze verstaan en die ze gebruiken kan. Dat dit laatste onzen Duitschen broeders niet altijd even gemakkelijk is, bewijzen deze door de menigte taal- en schrijffouten, waaraan zij zich schuldig maken, zoo dikwijis een oud-fransch of oud-nederlandsch charter van onder hunne handen in het licht komt. Getuige hiervan de *Correspondenz des Kaiser Karel V.*, naar Brusselsche handsch. door Dr. Karl Lans, 1844-1846 uitgegeven, en waarin onder anderen, een staatsstuk voorkomt betreffende de *Intrigen gegen den Domprost zu Utrecht*, hier medegedeeld als een brief van den Keizer aan de gouvernante Margareta van Oostenrijk, en drie bladzijden verder, nogmaals hetzelfde stuk, en nu als een antwoord van Margareta aan Karel V. (Zie het 1. Deel bl. 78

en 85, en toch heet het in de Voorrede: »*Was die Genauigkeit der Abschrift und des Abdrucks betrifft, so ist darauf die gewissenhafteste Sorgfalt verwendet worden, wie dies meines Erachtens bei Publicationen der Art eine der Erfordernisse ist.*

4. Vergadering. 29 April 1846.

Benoeming van Nieuwe leden. Wetensch. Mededeelingen over Capit. de Chautrain. Uitgave van de Berigten en de Kronijk des gezelschaps. Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

Benoeming van Nieuwe leden. De vergadering benoemt tot honoraire leden: de heeren Grimm te Berlijn en Prof. Clarisse te Arnhem.

Wetenschappelijke Mededeelingen. De heer Dodt van Fl. leest over Capt. de Chautrain, gezegd Brouxaux, naar aanleiding van eene plaats in het werk *Broeders gevangenisse*, uitgegeven door Mr. Vollenhoven. — Gezonden naar de Comm. van Redactie.

Uitgave der Berigten. Op voorstel der Commissie van redactie, besluit de vergadering (verg. *Berigten* bl. 2 en 3.):

Art. 1. Dat de Kronijk van het Historisch Gezelschap, bevattende een uittreksel uit de Notulen der vergaderingen, afzonderlijk zal worden gedrukt en uitgegeven, en derhalve geen deel uitmaken van de *Berigten.*

Art. 2. Dat insgelijks de herdruk van kleine zeldzaam gewordene tractaatjens, onder den titel van *Analecta* uit te geven, buiten de verzameling der *Berigten* zal gehouden worden.

Art. 3. Dat de tegenwoordige toestand der genootschappen, in zooverre zij voor de beoefening der geschiedenis eenig belang hebben, in *de Kronijk* van het gezelschap zal worden opgenomen.

Art. 4. Dat er indices zullen vervaardigd worden op alle genootschappelijke werken, Tijdschriften en Almanakken en

voorts dat deze registers tot meerder gemak van de leden afzonderlijk zullen gedrukt worden.

Genootschappen. Den 14. dezer hield de vierde klasse van het Kon. Nederl. Instituut hare 16. openbare zitting. De voorzitter H. H. Klijn opende de vergadering met eene redevoering *over den strijd op het gebied der schoone kunsten, beschouwd als edel en heilzaam, te midden van het hevigst strijden over meeningen en begrippen onder de volken.* De vaste secretaris D. D. Büchler las vervolgens het verslag der werkzaamheden, gedurende de twee laatst verloopene jaren.

Bij de vermelding der verliezen, welke de klasse gedurende dit tijdperk hadden getroffen, werd met aandoening gewaagd van de verdiencten der afgestorven leden, namelijk Jb. de Vos Wz., J. G. Verstolk van Zoelen, H. W. Couwenberg en C. A. Fodor, terwijl de opgave der tot aanvulling van vroegere verliezen benoemde leden dit verslag sloot.

Hierna las de secretaris het programma der prijs-uitschrijvingen: op de theoretische vraag, in het vak der toonkunst, was geen antwoord ingekomen; de bedoelde vraag werd op nieuw uitgeschreven; en, als nieuwe prijsvraag in het vak der schilderkunst, eene Schilderij in olijverf, voorstellende *Petrus en Johannes bij het graf van Jezus.*

Vervolgens deed de hooggel. heer Dr. J. van Lennep rapport omtrent de prijsvraag, ingevolge de uiterste wilsbeschikking van Jacob Hendrik Hoeufft; — hieruit bleek, dat de drie ingekomene latijnsche dichtstukken, door de daartoe benoemde commissie beoordeeld, bij de bekrooning niet in aanmerking kunnen komen.

Eindelijk hield de heer J. A. Kruseman eene verhandeling ter beantwoording der vraag: welke zijn de behoeften tot beoefening der beeldende kunsten in onzen tijd en in ons vaderland?

Den 15 dezer hield het Kon. Nederl. Instituut zijne gewone jaarlijksche algemeene vergadering, die door den heer

H. H. Klijn werd voorgezeten. Secretaris D. D. Büchler. — Tot voorzitter en secretaris voor het volgend jaar zijn aangekondigd de heeren J. van Geuns en W. Vrolik.

Den 16. April hield de tweede klasse hare zestiende openbare vergadering onder voorzitting van Mr. H. Beijerman.

In de aanspraak ter opening der vergadering bragt de voorzitter eene korte hulde aan de nagedachtenis der afgestorvene leden, zijnde S. Jpz. Wiselius, H. Collot d'Escury van Heinenoord, en C. F. van Maanen. Hierna las de secretaris de beknopte schets van de werkzaamheden der klasse, gedurende de laatst verloopen twee jaren. Daaronder behoorde hetgene de klasse heeft aangewend, ter afschaffing der hier te lande veelal gebruikelijke omslagtige titelatuur in het ligchaam der brieven.

Voorts werd gewag gemaakt van verschillende lastgevingen der hooge regering, betreffende de werken van eenige autheurs; de briefwisseling der klasse met het rijksbestuur over de aanstelling van Archivarii, bepaaldelijk van eenen archivarius in de hoofdstad; de adressen door de klasse aan Z. M. den Koning aangeboden, om de slooping van het slot Loevestein te verhoeden, en om eene tegemoetkoming ter voortzetting van het vervolg op van Loons Penningwerk, welke laatste uit 's Konings bijzondere geldmiddelen goedgunstig was verstrekt; verder van hetgeen de klasse noodig achtte tot herstel van het klassieke treurspel.

Onder de bijzondere mededeelingen der leden werden vermeld: verhandelingen van de heeren Mr. D. J. van Lennep, *over de oude gesteldheid en taal dezer landen*, *toegelicht uit de charters*; M. Siegenbeek, *over graaf Jan van Nassau en over Jacob Cats als staatsman*; J. de Vries, *over Hendrik Ruse*, *en de verdiensten van Willem Joseph baron van Brienen als Maire van Amsterdam*; H. W. Tydeman, *over verschillende letterkundige bijzonderheden*; J. C. de Jonge, *vervolg op de levensschets van Hendrik Ruse*; B. H. Lulofs, *over het natuurlijke in dichtkunst en welsprekendheid*;

J. van Lennep, *over het bewaren van archieven, en over hetgeen het stedelijk bestuur van Leeuwarden tot de uitgave van de beschrijving dier stad zoo edelmoedig heeft gedaan;* A. des Amorie van der Hoeven, *over onuitgegevene brieven van Locke en Shaftesbury aan Clericus, en van Rombout Hogerbeets en Huig de Groot, en later, over drie dus genaamde komische predikers, die kort voor het tijdvak der hervorming gebloeid hebben;* S. de Wind, *over Jacoba van Beijeren;* J. H. Halbertsma, *over Parijs;* I. da Costa, *over Bilderdijks ondergang der eerste wereld;* Mr. H. Beijerman, *over stukken uit het archief van Oost-Vlaanderen; over Philips II. en Antonio Perez,* later *over Oldenbarneveld en de Staten ten aanzien van Leicester.* Voorts van de correspondenten Mr. J. T. Bodel Nijenhuis, *over Floris Balthazar en diens familie als kaart- en plaatsnijders,* G. J. D. Schotel, *over den waren schrijver van de navolging van Christus,* en eindelijk van andere schrijvers niet aan het Instituut verbonden.

De secretaris deed vervolgens verslag omtrent de ingezonden antwoorden op de prijsvraag door de klasse uitgeschreven, bij welke verlangd werd: *een oorspronkelijk blijspel in Dichtmaat, waarin vaderlandsche zeden en karakters van onzen tijd worden voorgesteld.* De klasse vereenigde zich met het eenparig gevoelen der beoordeelaars, dat geen der ingekomen stukken aanspraak had op de bekrooning met den uitgeloofden eereprijs. De secretaris berigtte, dat deze vraag op nieuw werd uitgeschreven, en dat de klasse besloten had daaraan als nieuwe prijsstof toe te voegen: *Het Leven van Mr. Joan van Oldenbarneveld, Advocaat van Holland.* De antwoorden op beide deze vragen worden ingewacht vóór den eersten October 1857.

Hierna betrad de heer Mr. J. van Lennep het spreekgestoelte om de redevoering voor te dragen van den heer J. H. Halbertsma, die door ziekte verhinderd was deze zitting bij te wonen. Het onderwerp diens redevoering was: *over*

den invloed der spoorwegen op de toekomst van Europa, en van Nederland in het bijzonder.

Eindelijk werd deze zitting nog veraangenaamd met eene dichterlijke bijdrage van den heer H. Tollens, tot dat einde aan de klasse toegezonden, en wier voordragt de hoogleeraar A. des Amorie van der Hoeven, bij afwezigheid des dichters, had op zich genomen. Zij bestond in twee dichtstukjens, *de gevels van de huizen* en *de geuzenvrouw te Gouda.*

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN DOOR HET HISTORISCH GEZELSCH. AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

A. J. van der Aa, Nederl. Oost-Indie of beschrijving der Nederlandsche bezittingen in Oost-Indie, voorafgegaan van een beknopt overzigt van de vestiging en uitbreiding der magt van Nederland aldaar, met platen en kaarten. Eerste deel. Amsterdam, Schleijer.

Kaart van het eiland Java en omliggende eilanden en vaarwaters, op last van den Schout bij nacht E. Lucas, Kommandant van Z. M. Zeemagt in de Oost-Indie, uit de jongste berigten te zamengesteld door P. Baron Melvill van Carnbee, Luit. ter Zee. 1844, *van wege de Commissie tot verbetering der Zeekaarten uitgegev. door Jacob Swart, Lid der Commissie enz. Amst., Wed. Gerard Hulst van Keulen.*

Kaart van een gedeelte der Westkust van Sumatra van Tapanoely tot Sinkel, door den Luit. ter Zee der 1 *kl. P. Dibbetz herzien, op last van den Kapitein ter Zee, Stations-kommandant H. H. I. Coops, door den Luit. ter Zee* 1 *kl. J. C. G. Vieweg, den Opperstuurman* 1 *kl. J. M. Soetermeer en den Adelborst* 1 *kl. W. H. van Oven,* 1844. *Amsterdam, Wed. Gerard van Keulen.*

Kaart van een gedeelte der Westkust ven Celebes, van Macasser tot Parre Parre door F. A. A. Gregory, Luit. ter Zee. Amst. bij dezelfde.

Dr. J. J. de Hollander (Lector in de Oostersche talen aan de Kon. Militaire Acad. te Breda), *Geschiedenis van Djohor Manikam. Breda, Broese en Co.*

Dr. J. J. de Hollander, Handleiding tot de kennis der Maleische taal en Letterkunde, voor de kadetten van alle wapenen, bestemd voor de dienst in Neerl. Indie. Breda bij denzelfden.

H. Sluyters (Schoolonderwijzer te Kapelle, eiland Zuid-Beveland) *Aardrijkskundige beschrijving van de provincie Zeeland, voor Scholen. 3de Uitgave. Middelburg, Gebr. Abrahams. kl.* 8*vo.*

H. Sluyters, Korte Levensschetsen van eenige vermaarde en verdienstelijke Zeeuwen. Middelburg, Gebr. Abrahams. kl. 8*vo.*

Eene kleine wandeling om en door Leeuwarden in October 1845, *door oom Zwerver en deszelfs neef. Leeuwarden, Meindersma Jr.*

Teelorde, of regeling der uitvinding tot een nieuwen tak van nijverheid in de gemeente Aalsmeer. Amsterdam, J. Tak Jr.

C. van der Vijver, Geschiedkundige Beschrijving der stad Amsterdam, sedert hare wording tot op den tegenwoordigen tijd. — Op eene voor alle standen bevattelijke wijze beschreven, met platen. Amst., Gebr. Diederichs. De 23 eerste afleveringen.

A. J. Lastdrager, Nieuwste geschiedenissen van Nederland in jaarl. overzigten, ook van Europas toestand. Derde deel. 2. stuk. — Belegering van Antwerpens Kasteel in 1832. Amsterdam, Beijerinck.

M. F. G. Hofmann, Het leven van den Aflaatprediker Dr. Joh. Tetzel, bijdrage tot de gesch. der Kerkhervorming en van den Aflaat. Zaltbommel, Crol.

Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde, De Bijenkorf der H. Roomsche Kerk, op nieuw uitgegeven. Amst., van Bakkenes. 2 dln.

J. A. M. Mensinga (Pred. te Sybecarspel), *De vereering van Maria, de moeder onzes Heeren, geschiedkundig nagespoord en beoordeeld. Eerste stuk. Haarlem, Erven F. Bohn.*

Mr. D. M. de Superville, Geschiedkundige Verhandelingen, inhoudende: 1° *Frederik de Groote en Napoleon mee elkander vergeleken en tegen elkander over gesteld;* 2° *De trapswijze vooruitgang in zedelijke, zoowel als stoffelijke beschaving der Europeërs, vooral van de elfde eeuw onzer jaartelling af enz. Middelburg, Altorffer.*

De Wal, Notice sur un autel élevé par un Amienois. Amiens. 1845.

Janssen, De Romeinsche beelden en gedenksteenen in Zeeland, met XIX platen. Middelb. 1845.

Verscheidenheden. — Bij den Antwerpschen boekverkooper Karel Oberts zal eerlang eene goedkoope uitgave der werken van Th. van Ryswyck het licht zien. Het prospectus zegt daarover het volgende:

Van al onze hedendaegsche Dichters, is Th. van Ryswyck zonder tegenspraek degene, wiens werken met het meeste genoegen door een ieder gelezen worden. Zyne eigenaerdige denkwyze, zyne beeldryke uitdrukking, zyn welluidende versbouw, en vooral die weêrgalooze magt die hy bezit om op de gemoederen indrnk te maken en dezelve mede te slepen, dit alles maekt dat zyne schriften met onuitsprekelyk genoegen door al de klassen der vlaemsche maatschappy gelezen worden. Er bestaet byna geene soort van poëzy, die hy niet met het beste gevolg heeft voortgebragt. In het ernstige zoowel als in het luimige is hy uitmuntend en zal

moeijelyk ooit in het eene of het andere overtroffen worden.

Het was derhalve te verwachten, dat de uitgave der verschillende schriften, die hy heeft in het licht gegeven, weldra zoude uitgeput zyn, en men er, tegen welken prys ook, geen exemplaer meer van zoude kunnen verkrygen. Dit is ook het geval geweest, en weinige persoonen zyn er, die alles wat uit de pen van dezen vruchtbaren dichter is gevloeid, nog volledig bezitten. En echter is er geen mensch, die eenig belang stelt in de vaderlandsche letterkunde, of hy verlangt vurig alles te bezitten, dat uitstekends in de vlaemsche tael is in het licht gekomen.

Dit heeft mij doen besluiten eene goedkoope uitgave te doen verschynen van al de tot hiertoe verschenene werken van onzen geliefden volksdichter, niet twyfelende of de voordeelige voorwaerden zullen bydragen, om een iegelijk tot deze onderneming met zyne onderteekening aen te moedigen.

5. Vergadering. 29 Mei 1846.

Nieuwe leden aangenomen. — Wetensch. Mededeelingen, IJslandsche letterkunde, biographien van Pieter Potter en Dirk Rijswijk. Levensbesch. van R. R. Falck. Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden. — Archeologie. Genootschappen. Bibliotheek. Verscheidenheden.

Leden. — De heeren Ph. A. Haas Az. en Dr. H. H. Kemink worden als werkende leden aangenomen.

Wetensch. Mededeelingen. — De heer Schüller tot Peursum leest eene verhandeling over de IJslandsche letterkunde, die echter niet ter plaatsing in onze *Berigten*, maar door den geëerden schrijver voor het *Letterlievend Maandschrift* bestemd is. De heer Balbian van Doorn vestigt de aandacht op eene fraaije romance *Hilda* getiteld, door den Vlaamschen dichter Ph. Blommaert, voorkomende in het laatste No. van den *Vl. Rederijker*, en ontleend aan den ouden ridderroman

Gudrun. Met veel begaafdheid voorgelezen, verwierf dat dichtstuk eenen algemeene goedkeuring.

Van den heer C. Kram ontvangt het genootschap biographische bijdragen over Pieter Potter en Dirk Rijswijk, beiden kunstenaars, wier levensberigten tot dusverre zeer onvolledig waren; voorts eenige aanwijzing omtrent een crucifix door Desid. Erasmus geschilderd.

Eene fraaije levensbeschrijving van Falck, door den geleerden en vlijtigen Baron de Reiffenberg, werd door den heer K. Sybrandi voor de vaderlandsche letteroefeningen vertaald. De heer de Reiffenberg, die dit opstel eene plaats gegeven had in zijn verdienstelijk *Bulletin du bibliophile Belge*, zegt, in de laatste aflevering, tom. III. No. 2. p. 146, het volgende:

L'esquisse sur Mr. Falck, inserée dans ce receuil, vient d'être traduite en hollandais par M. K. Sybrandi. Il est a désirer que l'honorable traducteur ait suivi le texte de l'Annuaire de la bibliothèque royale pour 1845, die dan met er daad ook veel beter, doch door den overzetter niet gebruikt is. Zoowel op dit *Annuaire* als op het *Bulletin du bibliophile Belge*, zal het historisch gezelschap een register geven in den daartoe bestemden bundel van *Indices.*

De Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande is mede een tijdschrift, waarvan wij ons voorbehouden den inhoud nader op te geven; voorloopig merken wij slechts op, dat het nu onlangs verschenen 8ste stuk weder onderscheidene artikelen bevat, die ons regtstreeks aangaan, als:

Die Brücke des Drusus zu Bonn von Dederich im Emmerich — Antiquarische Entdeckung im Grossherzogthum Luxemburg von Dr. J. Schneider in Emmerich. — Wirtel aus Warffum von Dr. L. J. F. Janssen in Leyden. — Römische Inschriften aus Nymegen von Dr. J. Schneider enz.

Archeologie. — Men schrijft uit Assen van den 14 dezer: »Eenige oudheden dezer dagen door H. Frieling te Noord-

barge, gemeente Emmen, gevonden, zijn door Dr. Janssen onderzocht en afgeteekend. Als uitkomst van dit belangrijk onderzoek blijkt het volgende.

De stukken zijn allen romeinsch van afkomst, en bestaan uit beeldjens van gebakken aarde, die slechts zeldzaam voorkomen. 1. Een Mercurius van brons; in de vooruitgestrekte regterhand houdt hij misschien een schijf, in de linker hield hij vermoedelijk den slangenstaf. 2. Een voetstukjen van brons, misschien tot het beeldjen No. 1 behoorende; het is geschonden, doch kan hersteld worden naar een soortgelijk volledig afgebeeld in de *Oudheidkundige Mededeelingen* van Dr. Janssen. 3 Een zittend vrouwenbeeldjen van fijne gele aarde, in twee gebroken, doch zeer goed te herstellen; het hoofd is voorzien van een rond haarkapsel, denkelijk Juno of eene andere der gezellinnen van Jupiter. 4. Een hoofdstuk als dat van het beeldje No. 3. 5. Bovengedeelte eener staande Venus. Zij houdt de linkerhand voor de regter borst, terwijl zij met de regter de slip van haar afgedaald gewaad zal gegrepen hebben. 6. Hoofd en borststuk eener vrouw, zittende, naar het schijnt. 7. Hoofdjen met de regterborst van eene vrouw; op haar regterschouder leunt de hand van iemand, die haar schijnt omvat te hebben, misschien behoorende tot een groep van Mars en Venus of Amor en Psyche. 8. Vrouwelijke buste met sterk teekenende trekken (welligt portrait); om haar hals hangt eene bulla aan een koord. 9. Schoot van een (zittend?) vrouwebeeldje. 10. Torso van een' zittenden krijgsman; zijne geplooide tunica is om het lijf door een gordel toegetrokken, en zijne beenen zijn van laarsen (calcei) voorzien. 11 en 12. Twee pooten van adelaren (?), denkelijk voetstukken van een vat of console. 13 en 14. Onbestembare fragmenten.

Genootschappen. Z. M. heeft goedgekeurd de verkiezing van den heer B. ter Haar, theol. doct. en predikant te Amsterdam, tot lid der tweede klasse van het Kon. Ned. Instituut, verder, de benoeming van den hoogl. F. A. W. Miquel

te Amsterdam, en J. L. C. Schroeder van der Kolk, hoogl. te Utrecht, tot leden der eerste klasse,

Nog zijn door Z. M. goedgekeurd de verkiezingen van de vierde klasse, zijnde de heeren B. C. Koekkoek te Kleef, M. G. Tetar van Elven en J. B. van Bree te Amsterdam.

De Hollandsche Maatschappij der wetenschappen te Haarlem hield den 23. dezer hare vier-en-negentigste jaarlijksche algemeene vergadering.

Op het gebied der Geschiedenis en Letterkunde stelt het genootschap de volgende vragen voor, om beantwoord te worden vóór 1 Januarij 1848.

1. Eene kritische geschiedenis van de wetenschap der in Nederland gebruikelijke regten, van Karel V tot aan de ontbinding der republiek, zoodat blijke, wat door onze regtsgeleerden voor de ontwikkeling dier regten werd gedaan.

2. De voordeelen der vrijheid van nijverheid en der mededinging zijn in de jongste tijden betwijfeld, en men heeft regeling van den arbeid van staatswege verlangd, om aan de moeijelijkheden van den tegenwoordigen nijverheidstoestand te gemoet te komen. Hoe daarover te denken zij, verlangt de Maatschappij in een oordeel- en geschiedkundig onderzoek te zien aangewezen.

Zou een soortgelijk patronaatregt, als bij de Romeinen in gebruik was, naar onze zeden en den tegenwoordigen staat onzer maatschappelijke inrigtingen gewijzigd, geacht mogen worden van een' krachtigen en weldadigen invloed te kunnen zijn op de verbeteringen der zedelijkheid en van het lot der armen? Zou zulk eene instelling, zonder inbreuk te maken op de vrijheid der armen, zoodat deze zich daaraan vrijwillig zouden onderwerpen, kunnen worden ingevoerd? en zoo ja, van hoedanigen aard zou dan zulk een patronaat moeten wezen om het best het beoogde doel te bereiken.

De Maatschappij herinnert in een vorig jaar te hebben voorgesteld de volgende vraag, om beantwoord te worden voor 1 Januarij 1848.

Eene geschiedenis van de grondlasten van Nederland, sedert de vestiging der republiek tot op den huidigen dag met een doorgaande toetsing aan de beginselen van regt en van staatshuishoudkunde.

De antwoorden, onverschillig in welke taal, moeten gezonden worden aan het adres van den hoogleeraar J. G. S. van Breda te Haarlem. — De eereprijs is een gouden medaille, ter waarde van honderd vijftig gulden.

De gentsche Maatschappij *De Tael is gansch het volk* heeft den heer Boudewijn een diploma gezonden van eerelid. Een vlaamsch tijdschrift zegt daaromtrent het volgende: »Wij verheugen ons in die welverdiende onderscheiding den redacteur van *de Tijd* ten deele gevallen, en niet minder daarin, dat ook de maatschappij een vernieuwd bewijs gegeven heeft, hoe zij den broederband tusschen Noord en Zuid steeds naauwer poogt toe te halen, en in kunst en letteren geen staatkundigen scheidsmuur als hinderpaal acht, om van onderlinge bouwstoffen een algemeenen tempel op te bouwen.”

Wij vernemen met veel genoegen, dat ook te Namen zich een archeologisch genootschap gevormd heeft, onder voorzitting van den arrondissements-commissaris, den heer Gerlache. De overige leden zijn, Alphonse Balat, bouwmeester, Van der Esse, pastoor van St. Nikol. kerk, Marinus, directeur der schilder-academie, de baron de Pitteurs van Budingen, lid van den stedelijken raad, de graaf Romsée, Theod. Dandoy, secret. der stad en bibliothecaris, Henri Lambotte, prof. in de mineralogie bij het athenaeum, Dupré, regter van Instructie, Eugène del Marmol, Jules Borgnet, archivist, secretaris, en Felix Elois, penningmeester.

Het genootschap stelt zich ten doel, de verzameling van alle mogelijke voorwerpen van oudheid, doch bepaaldelijk die, welke eenige betrekking hebben op de geschiedenis van Namen; verder wacht men van deze vereeniging de uitgave

van eenige min bekende en onuitgegevene historische verhandelingen en kronijken.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEBODEN.

J. Wolff, Beschrijving der groote of St. Bavokerk te Haarlem, alsmede van het alom beroemde orgel in dezelve. Haarlem, Gebr. van Dobben.
Mr. J. T. Bodel Nijenhuis en W. Eekhoff, de algemeene kaarten van de provincie Vriesland, verzameld, beoordeeld en geschiedkundig beschreven. Leiden, Luchtmans.

Verscheidenheden. Binnen een paar maanden wacht men de voltooijing van Mr. Groen van Prinsterers *Handboek der geschiedenis van het vaderland*, waarvan de laatste aflevering ter perse is.

6. Vergadering. 29 Junij 1846.

Organieke bepalingen, Wekelijksche vergaderingen. — Correspondentie, Overlijden van J. F. Willems. — Nieuwe Leden. — Oude munten. Wetensch. Mededeelingen, Les droits des Magistrats. — Genootschappen. — Bibliotheek. — Verscheidenheden.

Organieke bepalingen. De vergadering besluit om voortaan wekelijks bijeen te komen, overeenkomstig de grondbepalingen in de voorloopige vereenigingen van het historisch gezelschap vastgesteld, en bepaalt tevens de eerstvolgende zitting op Zaturdag 4 Julij aanstaande.

Men komt verder overeen om de maandelijksche openbare zittingen althans tegen den aanstaanden winter te openen; wordende de leden intusschen verzocht, voor de hier bedoelde bijeenkomsten steeds op zulke *Bijdragen* en mededeelingen indachtig te zijn, als doorgaans in meer talrijke vergaderingen gevorderd worden, zonder daarom nog den geleerden aard des genootschaps uit het oog te verliezen.

Correspondentie. — Het genootschap ontvangt een schrijven van Mevrouw Willems te Gent, berigtende het overlijden van haren echtgenoot Johannes Francis Willems, den 24.

dezer maand aan zijne dierbare betrekkingen, aan de wetenschappen, en inzonderheid aan de schoone zaak der nederlandsche letteren ontrukt. De Heer Willems bereikte slechts een ouderdom van 53 jaren.

Nieuwe Leden. Tot werkende leden zijn benoemd geworden: Prof. van Lidth de Jeude, W. van Goudoever, Balfoort en L. E. Bosch.

Oudheden. De commissie voor het Museum vertoont eene kleine nu onlangs door hare zorgen bijeengebragte verzameling van oude nederlandsche en nu gangbare munten, welke eerlang buiten circulatie zullen geraken.

Wetensch. Mededeelingen. De Heer Dodt van Fl. leest over het werk *Les droits des Magistrats*, grootendeels in wederlegging van een vertoog over Pieter Loseleur, de Viliers, door Ab Utrecht Dresselhuis, en geplaatst in een der laatste nummers van de *Gids*:

Genootschappen. — De maatschappij van nederlandsche letterkunde te Leiden hield den 18. Junij hare 80. jaarlijksche algemeene vergadering te Lisse, onder voorzitting van den hoogleeraar M. Siegenbeek, die haar opende met een aanspraak, waarin de verdiensten der 13 in het afgeloopen jaar overledene leden der maatschappij worden herdacht; vervolgens werd aan den heer Mr. H. J. Koenen door den voorzitter de gouden medaille uitgereikt, aan hem in het vorig jaar toegekend, voor zijn antwoord, op de in den jare 1843 uitgeschrevene vraag, houdende: *een onderzoek naar den invloed, welken de vestiging der fransche vlugtelingen* (refugiés) *in ons Vaderland op het einde der zeventiende eeuw, ten gevolge der herroeping van het edict van Nantes gehad heeft, zoo op den handel en de nijverheid als bovenal op de letteren, de beschaving en de zeden der Nederlanders*, welk antwoord sedert door den druk in het licht is verschenen.

Wijders bleek, dat op de in het jaar 1844 uitgeschreven

prijsvraag: *een oordeelkundig onderzoek naar den invloed van Bilderdijks Dichtwerken op de kennis, de ontwikkeling, beschaving en verrijking van onze moedertaal, gepaard met naauwkeurige aanwijzing der woorden en spreekwijzen, welke door hem, of voor het eerst ingevoerd, of uit de oudheid in het gebruik teruggeroepen zijn*;

één antwoord was ingekomen, aan welk antwoord de vergadering, na te hebben gehoord de adviezen der beoordeelaars, den uitgeloofden eereprijs heeft toegekend; en bleek bij de opening van het bij dat antwoord gevoegde briefjen, dat schrijver van hetzelve is de heer A. de Jager te Rotterdam.

Als nieuwe prijsvragen uit de klasse van geschied- en oudheidkunde worden uitgeschreven de beide volgende:

1⁰. *Welke waren de oorzaken en bedoelingen, die, vooral van de zijde van Spanje, het sluiten van het twaalfjarig bestand hebben te weeg gebragt? en welke gevolgen heeft dit bestand gehad, zoo ten aanzien van de blijvende scheuring der Nederlanden en van den hersteldeninvloed van het Catholicismus in naburige gewesten, als met betrekking tot den minderen omvang, binnen welken de republiek der Vereenigde Nederlanden is beperkt geworden?*

2⁰. *Een historieel overzigt van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland, met aanwijzing van den tijd, in welken zij werden gesticht, de orde, waartoe zij behoorden, en den invloed, welken zij op den burgerlijken, zedelijken en godsdienstigen toestand van Nederland hebben gehad?*

Op welke vragen de antwoorden moeten worden ingezonden, vóór of uiterlijk op den 31. Dec. 1847.

De nog loopende prijsvragen, op welke de antwoorden vóór of uiterlijk op den 31 Dec. van dit jaar worden ingewacht, zijn:

1. *In hoeverre kan men uit de voortbrengselen der poezy*

den invloed aanwijzen, dien luchtgestel, woonplaats, volksaard, plaatsgesteldheid en doorgaande leefwijze op de dichtkunst der verschillende natien, vooral van de nederlandsche, gehad hebben?

2. *Proeve eener geschiedenis van het nederlandsche proza, doormengd met voorbeelden, ook van minder algemeen bekende schrijvers.*

3. *Eene geschiedenis van den Kerkbouw in ons vaderland tot in de zestiende eeuw, opgemaakt vooral uit naauwkeurige vergelijking der in de verschillende gewesten aanwezige oudere kerkgestichten, en in verband beschouwd met den gang der burgerlijke en christelijke beschaving hier te lande.* De platte gronden en afbeeldingen, welke hierbij noodig geacht worden, kunnen op eene eenvoudige schaal worden ingerigt. Omtrent deze laatste vraag moet hierbij herinnerd worden, dat er op de vergadering des jaars 1844 besloten is, uit aanmerking der voor dezelve benoodigde reizen, teekeningen enz., aan het best gekeurde antwoord, boven den gewonen penning der Maatschappij, als buitengewone erkentenis toe te wijzen eene geldelijke belooning van één honderd en vijftig gulden.

De prijs bestaat in een gouden penning, ter waarde van een honderd en vijftig gulden, of wel de waarde van dien. De in te zenden stukken moeten (volgens art. 17 der wetten) met eene andere hand dan die des autheurs geschreven, vrachtvrij vóór of op den bepaalden dag bezorgd worden, ten huize van den secretaris der Maatschappij, Mr. J. T. Bodel Nijenhuis, of wel van Mr. J. G. la Lau, secretaris tot de briefwisseling der maatschappij.

Tot leden zijn benoemd, de heeren: D. D. Buchler, te Amsterdam, lid der 4. kl. van het Kon. Nederl. Instituut, J. I. Doedes, Th. Dr. en pred. der herv. gemeente te Hall op de Veluwe; W. Hecker, Litt. Dr. en lector Pædagogices te Groningen; J. A. C. van Heusde, Litt. Dr. en Rector der

Lat. Scholen te Amersfoort; A. des Amorie van der Hoeven Jr. Theol. en Litt. Dr., predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Utrecht; J. J. L. ten Kate, predik. der herv. gemeente op Marken; W. Muurling, Th. Dr., hoogl. te Groningen; J. J. van Oosterzee, Th. Dr. en pred. bij de herv. gemeente te Rotterdam; J. G. Ottema, Litt. Dr. en praeceptor der lat. scholen te Leeuwarden; G. graaf Schimmelpenninck, op het Nijenhuis bij Goor, in Overijssel, Minister van Staat, Lid van de 1. kamer der staten-generaal; Mr. J. W. Tydeman, Advocaat te Amsterdam; R. Westerhoff, Med. Dr. te Warffum; P. Bleeker, te Batavia, Lid en bibliothecaris van het Batav. genootschap; L. van Hoogeveen Sterck, te Antwerpen; F. Reus, te Gent, voorzitter der Maatsch.: de tael is gansch het volk; A. N. E. Changuion, Litt. Dr. aan de Kaap de goede hoop.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN DOOR HET HISTORISCH GEZELSCH. AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

E. H. Röttger, (Zendelings-prediker in dienst der Nederl. zending te Riouw), *Berigten omtrent Indie, gedurende een tienjarig verblijf aldaar, (naar het hoogduitsch) inhoudende: Reis naar Indie, Java, Reis naar Celebes, de Moluksche eilanden, Reis naar Riouw, Judragirie, Palembang en Banca. Deventer, Ballot.*

Een woord over den maatregel van den Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indie, ten opzigte van den apostolischen vicaris J. Groof en zijne assistenten. 's Gravenhage, van 't Haaff.

Salomon Muller (Dr. Phil., ridder v. d. Nederl. Leeuw, lid der natuurk. commissie in Neêrlandsch Indie), *Bijdragen tot de kennis van Sumatra bijzonder in geschiedkundig en ethnographisch opzigt.* Inhoudende: *over de namen, onder welke het eiland Sumatra van de vroegste tijden af, aan verschillende volken is bekend geweest. Over de Maleyers en eenige hunner oude instellingen. Over het bestuur der Maleyers van Menang-Kabo. Over de beteekening van het woord Soekoe, en zijne toepassing op het bestuur van dien naam. Over de erfopvolging der Panghoeloe en de betrekking tusschen hen en hunne Anakh-boahs. Eenige bijzonderheden omtrent de afdeeling Padang en hare inlandsche hoofden. Over de plegtigheden, welke jaarlijks bij het begin der rijstteelt te Pauw plaats vinden. Leiden, Luchtmans.*

C. Timme, De Schipbreuk op de St. Paulus rots. Arnhem, Breijer.

Mr. H. A. van Dijk (Doct. en litt, et en droit), *Répertoire historique et chronologique des Traités conclus par la Hollande depuis 1789 jusqu'a nos jours. Utrecht, Kemink en Zoon.*

ACADEMISCHE GESCHRIFTEN.

Prof. L. G. Visscher, Bronnen en bouwstoffen voor de beoefening der algem. gesch. van het Vaderl. Utrecht, L. E. Bosch en Zoon.

Prof. G. C. Vreede, Lettres et Négotiations de Paul Choart, seigneur de Buzanval, Ambassadeur ordinaire de Hendrik IV en Hollande, et de Franc. Aerssen, Agent des provinces Unies en France (1598 - 1599); *suivies de quelques pièces diplomatiques concernant les années* 1593-1596 *et* 1602-1606. *Leiden, Luchtmans.*

G. J. Mulder, Redevoering over de stoffelijke wereld, een middel tot hoogere ontwikkeling, uitgesproken bij de inwijding van het scheikundig Laboratorum der hoogeschool te Utrecht. 22 *September* 1845. *Rotterdam, Kramers.*

F. Kaiser (hoogl. te Leiden), *Sterrekundig Jaarboek, vermeldende de plaatsen en de verschijnselen der bewegelijke hemellichten voor de jaren* 1846, 1847, 1848 *naar aanleiding van, en ten gebruike bij het werk: de Sterrenhemel. Amsterdam, Sulpke.*

Mr. J. Bake, Over de vertegenwoordiging der wetenschap. Leiden, Luchtnans.

Encyclopaedia theologi christiani in Scholarum suarum usum breviter delineata a P. Hofstede de Groot et L. G. Pareau (Theologiae professoribus in Academia Groningana) *editio altera, aucta et emendata. Groningae, Bolhuis Hoitsema.*

P. van Limburg Brouwer, Het Leven van Mr. Samuel Iperusz. Wiselius. Met portr. en fac simile. Groningen, van Zweeden.

P. Hofstede de Groot (Hoogl. en schoolopziener te Groningen), *Wenken over de eigene studie voor jeugdige Onderwijzers in de lagere scholen. Groningen, Bolhuis Hoitsema.*

D. van Lankeren Matthes (Phil. Mag. Lit. Hum. Doct.), *Oorsprong en vermoedelijke gevolgen van het Koninklijk besluit van den 23 Mei* 1845 *omtrent de toelating van Studenten tot de Hoogescholen en Athenaea. Amst., van Kampen.*

Verscheidenheden. — Koninklijke bibliotheek te 's Gravenhage. — Betreffende de Koninklijke bibliotheek, verscheen dezer dagen een belangrijk geschrift, getiteld:

Lettres à Monsr. le Comte de Salvandy, sur quelques manuscrits de la bibliotheque royale de la Haye par A. Jubinal. Paris, 1846, zijnde vervolgens overgenomen in de

kolommen van het Journal de la Haye; doch zonder eenige bijvoeging en met al de onnaauwkeurigheden, waaraan de heer Jubinal zich schuldig maakte. Dit boekjen evenwel verdiende in gemakkelijker formaat, dan van het zoo even-gemelde dagblad herdrukt te worden, in welk geval men tevens gebruik zou kunnen maken van de allezins beleefde, maar niet te min zeer zaakrijke teregtwijzigingen van den Baron de Reiffenberg in het *Bulletin du Bibliophile*. vol. III. No. 4. p. 271.

De Vlaemsche rederijker kondigt ons aan, dat de heer L. van Hoogerveen Sterck, van wien wij reeds een dicht-tafereel der *overwinning te Nieuwpoort* verkregen, eerlang een nieuw krijgstafereel in het licht zal geven, ten onderwerp hebbende den reuzenkamp bij Waterloo. Hoofdzakelijk het aandeel der Nederlanders in dat wapenfeit is door den dichter behandeld. Het werk zal versierd zijn met eene plaat, den prins van Oranje voorstellende, zooals de Keyzers penseel dien schilderde voor de galerij der helden van Waterloo, in het Koninklijk paleis te Londen.

Naar wij vernemen werkt de heer W. J. Knoop, kapitein aan de kon. milit. academie te Breda, thans aan eene *Beschouwing over Sebornis geschiedenis van den oorlog van* 1815 *in Frankrijk en de Nederlanden*. Die beschouwing zal wel zeker eene wederlegging zijn, en, al is het dan ook wat spade, met groot genoegen ontvangen worden.

7. Vergadering. 4 Julij 1846.

Organische bepalingen. Bibliotheek. Wetensch. Mededeelingen. J. van Wesenbeke. Spreuken. Joden in Nederl. Laatste kloosterl. van Sion. C. van Nieuwstad. Merode en Cuylenburch. C. van Amersfoort. Academ. berigten.

De president berigt, dat ter vergadering van heeren directeuren besloten is, om de Werken van het genootschap in den handel verkrijgbaar te stellen, tegen den prijs van 30 cents per blad. De Inteekenaars betalen slechts 20 cents, waarover 1 Julij van ieder jaar door den penningmeester zal worden beschikt.

Als Inteekenaars worden beschouwd zij, die zich vóór 1 Januarij verbinden, om alle uitgaven van het historisch gezelschap, tot den bovengenoemden prijs, voor rekening te ontvangen.

Bestellingen bij den Boekh. J. de Kruif te Utrecht.

De leden van het genootschap betalen alleen hunne gewone contributie, voor de helft met 1 Januarij, en voor de wederhelft met 1 Julij van ieder jaar. De honoraire leden zijn van alle geldelijke bijdragen vrijgesteld.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN, AAN HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEBODEN.

Chronologie historique des sires de Diest en Brabant, par le baron de Reiffenberg. Brux., 1844. *4to.*

Monuments pour servir à l' histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg, par le baron de Reiffenberg. Brux., Haijez 1844. *4to.*

Une Existence de grand Seigneur au XVI Siècle, ou Mémoires du duc de Croy, publiées par le baron de Reiffenberg. Brux.

Le Feldmaréchal prince de Ligne, par le même.

Wetenschappelijke Mededeelingen. — J. van Wesenbeke. De pensionaris van Antwerpen, Jacob van Wesenbeke, is voor de geschiedenis een zeer belangrijk man, wegens zijn boek over de *Religiezaken* (De Wind, B. d. N. G., p. 171 en 546). Deze schrijver zegt: »De tijd zijns overlijdens . . . is onbekend." Van Buchell (in zijn *Diarium* p. 62) teekent

van hem aan: »Credo hunc in exilio mortuum apud Ducem Wurtembergensem;" en in de besluiten der Staten van Holland is op den 17 Sept. 1575, van Helena Terschelling, wed. van wijl. Jacob van Wesenbeke, de rede.

—

Spreuken:

Gratia nulla perit, quam gratia sola sororum:
Sic fuit, est et erit, Vndanck in fine laborum.
Trith. in chron. Spanh. a°. 1509 de
Jo. Damio ex Gerardo Groot.

—

Ad mensam legere si vis fructum tibi vere
Ut valeas ferre quis tu legis hiisque placere.
Non festinabis, nimis alte non resonabis.
Recte punctabis, et sic bene fructificabis.
Oud perkament.

—

Joden in Nederland. Volgens Koenen (Gesch. d. Joden in Nederl., p. 214), »werd de Heer van Scherpenhuizen, als Gouverneur van Suriname, in 1696 opgevolgd door Paul. van der Veen, en deze in 1706 door Willem de Goyer." In dit gezegde zijn leelijke fouten. Uit oorspronkelijke Resolutien, door Gouverneur en Raden van Suriname genomen, weet men, dat de eerstgenoemde Gouverneur heette: Jan van Scharphuisen, en dat P. v. d. Veen, op den 2 Maart 1707, het bestuur overgaf aan Willem de Gruyter, niet de Goyer.

Dezelfde schrijver teekent aan uit De Riemer (Beschr. van 's Gravenhage) p. 206, »dat er in 1707 in den Haag eene Joodsche synagoge gesticht werd, door den Heer Pereira, in den vorm van een gewoon huis, die daarna door hem aan zijne geloofsgenooten afgestaan werd, voor zoo lang zich eenige leden zijner familie in die gemeente zouden bevinden." Uit de Generaliteitsnotulen, 17 Jul. 1722, leert men, dat de

stichter was Jacob Pereira, en dat die stichting, ondernomen met voorweten van den Magistraat, op zijne eigene kosten, bestond in »eene kerke ende schoole, gebouwd naast syne huisinge, staende suyt de Plantagie, tot gebruyk van de portugeesche natie;" aangaande welke stichting deszelfs zoon Samuel een request bij hunne Ho. Mo. had ingediend, met welks naderen inhoud men echter niet wordt bekend.

Ten behoeve van naderen arbeid over dat onderwerp, wenscht het gezelschap ten gebruike te bekomen de volgende twee werken van den Portugeschen Jood Isaac de Pinto:

1. *Traité de la circulation et du credit, et du jeu d'action, avec un essai sur ce luxe et une lettre sur le jeu de cartes; avec une table.* Amst., 1751. 8°.

2. *Précis des argumens contre les materialistes, avec des nouvelles reflexions sur la nature de nos connoissances, l'existance de Dieu, l'immatérialité et l'immortalité de l'ame.* Séc. édition, revue *etc.* par l'auteur. A la Haye, 1775. 8°.

Laatste kloosterling van Sion. In 1600 was er nog een kloosterling van Sion, buiten Delft, in leven. Hij was toen boekbinder te dier stede, en heette Dirck Jochemsz. Hij had tot daartoe eene alimentatie van 250 gl. jaarlijks genoten, en werd hem dat onderhoud toen met andere 150 gl. vermeerderd 1).

C. v. Nieuwstad. In Aug. 1580 2) werd »Mr. Joost de Menyn, raad ord. van den Hove van Holl., van zijn staat en dienst als advoc. fiscael, gedeporteerd, om redenen, de Staten daartoe moverende," uitdrukkingen, die niet stroken met de redenen van zijn ontslag, door den Heer Schotel opgegeven 3). Te gelijker tijd werd hem tot opvolger gegeven Corn. van Nieuwstad, die

1) Res. der Stat. van Holl. 29. Dec. 1600.

2) H., l. l.

3) L. en O. Avondst. p. 10.

als zoodanig op den 28 Oct. des gezegden jaars, in de volle vergadering, in handen van den Heer van Kennenburg en de gedeputeerden van Dordrecht en Delft den eed deed, waartegen die van Zeeland, als tegen eene nieuwigheid bleven protesteren [1]). Van Nieuwstad was tot dusverre Prof. in de Regten te Leiden geweest, in welke betrekking het gemeen gevoelen is, dat hij wel voldaan hebbe. Evenwel, van nabij bezien, schijnt het daarmede toch niet regt in orde te zijn geweest. Althans, een Leidsch student, uit aanzienlijken huize, schreef, 13 cl. Dec., 1580, uit Leiden aan zijnen vader: »*Corn. Neostadium abiisse non tantum dolemus, quam fortunae ipsius gratulamur, quo factum, ut, dum res ita ferret, honeste abire licuerit, sublato rei turpissimae eventu ab ordinibus mandati muneris administratione: propter haesitantium enim linguae latinae stuporemque cordis, cum in hac fructificandi magis magisque academia operam suam probare studiosis non posset, ludibrio aliquamdiu tacite habitus, brevi omnino explodendus videbatur.*"

Merode en Cuylenburch. Stelliger, dan men dat van den Heer Schotel gewend is, zegt die geachte schrijver [2]), dat de Heer Yvoy v. M. zich vergisse, met te beweren, dat Jonkh. Ysbrand van Merode met eene van Cuylenburch zou zijn gehuwd geweest. En echter is dit het geval geweest: Ysbrand van Merode, Heer van Brouchoven, was gehuwd met Maria van Cuylenburch. Maar dit hier slechts ter loops. Het breeder, wel gestaafd, genealogisch betoog verwachte men in onze *Berigten*.

C. v. Amersfoort, Ko. Deensche arts. Mr Corn. van Amsvort, (dat is toch wel van Amersfoort,) was »medicijn van

1) Resol. als boven, 28 Oct. Wat ook onze staatkundige Literatoren over hem gezegd hebben, dat alles zamen geeft nog geen volledig geheel.

2) Floris I. en II. v. Pallandt, aantt. p. 16 boven.

den Coning van Denemarken, en had 1559 eene lijfrente op de Staten van Holland [1]). Wie weet wat meer van dien verdienstelijken Nederlander, zoo als men toch wel veronderstellen mag, dat hij geweest zij?

Academische Berigten. Bij besluit van 21 Januarij 1846 benoemd: C. G. Cobet, doct. in de bespiegelende wijsbegeerte en letteren, tot buitengewoon hoogl. te Leiden.

21 Jan. 1846. C. W. Opzoomer te Utrecht buitengewoon, P. Harting en W. Wenckebach bevorderd tot gewoon hoogl.

Museum van oudheden te Leiden. Vermeerdering welke de verzameling ondergaan heeft. Letterbode 1846. bl. 142, 157.

14 Febr. J. A. Mulder, lector in de heel- en vroedkunde tot buitengew. hoogl. in de facult. van geneeskunde benoemd. Hij aanvaart zijne betrekking 4 Junij met eene redevoering *de conjungendis variis artis medicae partibus, ratione habita studii, praxeos et institutionis.*

Kort berigt omtrent de thans zigtbare kometen door F. Kaiser, hoogl. te Leiden. Letterbode 1846, 13 Maart enz. bl. 171, 214.

De hoogl. J. H. Stuffken, aanvaardde 14 Maart 1846 het hoogleeraarsambt in de bespiegelende wijsbegeerte en letteren, met eene redevoering: *de eo quod in Academia spectat studium philosophiae.*

Aanwinsten van het munt- en penningkabinet der Leidsche hoogeschool 1845-1846. Letterbode bl. 194, 210.

Programma van Leiden. Letterbode bl. 250.

Aanwinsten van het munt- en penningkabinet. Zie letterb. 21 Augustus 1846, bl 114.

Amsterdam. 11 Junij 1846 aanvaardde de weleerwaarde hooggel. heer W. Moll het hem opgedragen professoraat in de godgeleerdheid en kerkel. geschiedenis aan de doorl. school, met eene redevoering *de iis, quae nostra aetate, in futuris*

1) Resol. van Holl. 7-9 Apr. 1559.

Ecclesiae antistitibus informandis, minime negligenda sunt; d. i. *over hetgeen in onze dagen bij de opleiding van aanstaande voorstanders der kerk vooral in aanmerking moet komen*, en wel ten opzigte hunner vorming, 1° *tot uitleggers der H. Schrift*, 2° *tot bestuurders van de openbare eeredienst*, 3° *tot herders der gemeente.*

Groningen. 18 Junij overleed prof. Sibr. Elzoo Stratingh. Letterbode 1846, No. 27.

8. Vergadering. 11 Julij 1846.

Genootschappen. Bibliotheek. Academ. Berigten. Wetenschappel. Mededeelingen. Willem de Heda. Joriaan Prijs vuurwerker. H. Hexham.

Genootschappen. Het Friesch genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde hield den 2 dezer maand zijne vier en vijftigste vergadering. Na dat vooraf tot werkende leden waren benoemd de heeren Mr. W. W. Buma, Raadsheer in het hof van Vriesland, Mr. A. van der Laan, Advocaat te Heerenveen, Dr. Leenderts, Predikant te Woudsend, A. P. H. Kuipers, Apothecar te Leeuwarden, Mr. J. Bolman, Secretaris van Kolumarland en Ds. A. Winkler Prins, Predikant te Tjalleberd, werd de vergadering te elf ure door den voorzitter Mr. U. A. Evertz geopend, welke vereerd werd met de tegenwoordigheid van Z. Ex. den heer Staatsraad Gouverneur en bijgewoond door een groot aantal leden. Uit verschillende mededeelingen en geschenken van belangrijke boekwerken, als mede uit het jaarlijksch verslag van den Secretaris D. Ottema, bleek de belangstelling in den toenemenden bloei van het genootschap, dat thans 235 leden telt en dus in de drie laatste jaren met een vijftigtal is vermeerderd.

De avond-bijeenkomsten in den verloopen winter waren weder getrouw bezocht, en leverden menige belangrijke werkzaamheid op. Het geschenk van Jh. W. H. Lycklama a Nycholt van een zeldzaam Handschrift: *Conscriptio* Exulum

Frisiae Regneri a Solckema, in de XVI eeuw Grietman van Ooststellingwerf, werd met veel genoegen ontvangen. De heer J. D. Ankringa hield eene redevoering, bevattende eene korte schets van het leven van Karel den Stoute, gevolgd van een dichtstuk: de dood van hertog Karel van Bourgondië bij Nancy, den 7 Januarij 1477. Jonkheer Mr. H. van Hettema deed vervolgens eene belangrijke mededeeling van gevonden Fresco-schilderingen op een' der wanden van de groote kerk te Bolsward, van welke eene afteekening werd ter tafel gebragt.

Tot buitengewone leden van het genootschap zijn verkozen de heeren: C. Carton, president van het historisch en antiquarisch genoötschap te Brugge, L. P. Gachard, archivarius-generaal van Belgie te Brussel, Mr. S. Gratama, president van het hof van Drenthe, Dr. L. von Ledebur, te Berlijn, F. H. Mertens, biblioth. te Antwerpen, G. H. Pertz, opperbibliothecaris te Berlijn, Baron de Reiffenberg, directeur der Bourgondische bibliotheek te Brussel, A. G. B. Schayes, te Brussel, Dr. P. J. Vermeulen, archivarius van de provincie Utrecht. Ook was als zoodanig voorgedragen de zeer verdienstelijke geleerde, Johannes Francies Willems, ontvanger der registratie te Gent, ridder van de Leopoldsorde en lid van verschillende academiën en maatschappijen; doch weinige dagen te voren ontving men de treurige tijding van 's mans overlijden, nog in de kracht zijns levens, waardoor Belgie van een grondig beoefenaar der letterkunde en het genootschap tevens van het streelend vooruitzigt werd beroofd, om dien kundigen man onder zijne leden te mogen tellen.

Tot gewone leden zijn benoemd de heeren: Jonkh. Mr. J. M. van Haersma de With, secretaris van Oostdongeradeel, J. Tuymelaar te Heerenveen en J. Alberda Hz., Notaris te Leeuwarden.

Met algemeene stemmen werden herkozen de voorzitter

en de penningmeester Mr. Dirks; doch de heer Evertz voor de eer van het voorzitterschap om gewigtige redenen bedankende, is in zijne plaats benoemd, de heer J. van Leeuwen, griffier van het hof van Friesland.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN, DOOR HET HISTORISCH GEZELSCH. AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

J. A. Mensinga (predikant te Sybecarspel). *De vereering van Maria, de moeder onzes Heeren. Haarl., Erven F. Bohn. 2 deel.*

B. Glasius (predikant te Geertruidenberg). *Rede, uitgesproken bij de plegtige onthulling van het gedenkteeken bij het graf van den Luit. Admir. Johan Arnold Zoutman, in de kerk der hervormden te Geertruidenberg, op den 14 Mei* 1846. *Dordr., Lagerweij.*

E. B. Swalue (Theol. Doct. predikt. te Goes). *De daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje, inhoudende, na eene Inleiding, over hetgeen in Zeeland den opstand tegen Spanje heeft voorbereid, de daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje, binnen Europa; den afval van Walcheren met uitzondering van Middelburg en Rammekes, of van de afwerping van het Spaansche juk te Vlissingen, dat is van den eersten openbaren opstand in Zeeland tot en met den overgang van Vere. Voor den overgang van Vere tot op en met de verovering van Zeeburg enz., enz. Amst., van Kampen.*

H. G. van der Veen. Ciperymker. Te Frentjer bij Bruining, Kz.

De Muiderschool. Bloemlezing uit de gedichten van Hooft, Tesselschade van Baerle, Reael en Huygens. Eerste aflev. Delft, Heringa.

Bilderdijk. Ondergang der eerste wareld, uitgegeven door Mr. Isaak da Costa. Twee afleveringen. Leeuwarden, Suringar.

F. Baron de Reiffenberg. Etudes sur les loges de Raphael. Brux., 1845. *4to.*

La plus ancienne Gravure avec date. Brux. par le même.

Alfred Michiels. Histoire de la peinture Flamande et Hollandaise. Brux., van Dale. 4 vol.

Alfred Michiels. Etudes sur l'Allemagne, renfermant l'histoire de la peinture allemande. 2 édition. 2 vol.

Alfred Michiels. Souvenirs d'Angleterre. 3 édition. 1 vol.

Alfred Michiels. Les peintures Brugeois. Brux., 1 *vol.* 1846. *Eigenlijk een uittreksel van eerstgenoemde Hist. de la peinture.*

Academische Berigten. 9 Julij aanvaardde Mr. C. W. Opzoomer zijne betrekking als buitengewoon hoogl. te Utrecht; met eene redevoering *over de wijsbegeerte, den mensch met zich zelven verzoenende.*

Willem de Heda, niet de historieschrijver. Deel I. blz. 375 sq. van zijn *Huiszittend leven*, geeft van Wijn eene geschiedenis van het handschrift der Egmondsche kronijk door Kluit uitgegeven, van welk Hs., na den bisschop van Nieulant, een Heda bezitter zou zijn geweest. Daar dit de historieschrijver Heda niet kan geweest zijn, zoo vraagt van Wijn: wie was die Heda? en antwoordt, dat, naar zeker register der abdij, een Willem Heda in 1569 leenman van dat konvent was.

Wij voegen hierbij, dat volgens een besluit der Staten van Holland, van den 30 Augustus 1604, »Marretje Cornelis, weduwe van Mr. Willem de Heda tot Haerlem, seker croftje van 700 roeden land, leen zijnde, gelegen in Zuid-Wimmenum, in allodiaal verzogt te mogen veranderen."

Joriaan Prijs, vuurwerker. Naar den heer Bosscha, *Heldendaden etc.* I. 373, zou men mogen vermoeden, dat de hollandsche vuurwerker, Mr. Joriaan, die zich bij het beleg van Ostende zoo grooten lof verwierf en er het leven liet, de uitvinder zou zijn geweest van het doen van granaten in de brandkogels. Hoezeer wij nu niet meenen veel vertrouwen te moeten stellen in 's heeren Bosscha's heldendaden, zoo is het Mr. Joriaan, buiten die uitvinding, wel waard, dat wij van hem vermelden, dat hij Joriaan *Prijs* heette, in het voorjaar van 1592 constabel binnen Elborch was, sedert 1590 in 's lands dienst had gestaan, en van te voren bij het Staten-leger gediend had op acte van Famars [1]).

H. Hexham. Dezelfde heer Bosscha zegt (II. p. 475) met Heinrich Hexham, door hem als steller van eene beschrijving van de belegering van Maastricht aangehaald, niet verder bekend te zijn. Wij ook niet bijzonder. Doch kwam Hendrick Hexham ons voor, als schrijver van:

Relating of the siege of the Bush. Delph. 1630. 8vo.

1) Resol. der General 1592. Apr. 25 en May 20.

Journal of the taking in of Venlo, Roermont, Stralen etc 1633. 4to; en

English dutch dictionary etc. Rotterdam, 1648. 4to. *Enriched etc. by Dan. Manly. Rotterd.*, 1675. 4to. *Verryckt etc: door D. Manly. Ib.*, 1678. 4to.

9. Vergadering. 18 Julij 1846.

Universiteitswezen. Wetensch. Mededeelingen. Schilder Ter Brugghen. Jan Erasmius, Rector te Thiel. Autaar van Jan van der Haer in de Buurkerk te Utrecht.

De commissie van het universiteitswezen doet verslag over de koninklijke besluiten van 23 Mei en 8 Julij 1845, waarmede de rubriek *Universiteitswezen* in de *Berigten* moet worden geopend. Zij handelt vervolgens over den toestand der Utrechtsche Hoogeschool en geeft een overzigt van den historischen en wetenschappelijken arbeid van verscheidene professoren. Redactie.

De heer Dodt van Fl. leest over den schilder Ter Brugghen. — Redactie.

Jan. Erasmius, rector te Thiel. Bij eene acte van den 25. Julij 1634 maakte Do. Joannis Lauwenius, der med. doct. en Herman Lauwen, gebroeders, mede voor Agnietje Lauwen, hunne zuster, en Do. Johannes Erasmius, rector tot Thiel, als man van Margareta Lauwen, te zamen kinderen van Reijer Jansz. Lauwen, in zekere hunne zaak machtig voorsz. Jo. Erasmius. Hieruit blijkt, dat men het niet heel naauwkeurig zegt, dat Janus Erasmius eerst sedert het begin van 1635 het genoemde rectoraat hebbe bekleed.

Autaar van Jan vander Haer in de Buurkerk te Utrecht. Die Raede, out ende nywe, hebben gegonst ende belieft Jan vander Haer, onsen overste Ouderman, dat hy zyn outaer, gelegen in die Buerkerck aen die Noertzyde by dat heylige graf, met yseren tralien ofheynen ende becleden sal moigen,

van den pyleerne, daer t'outaer aen staet, totten anderen pyleerne tenden outaer westwaert, ende daer ene duer in doen maecken, die men sluten mach, 't welck outaer onse overste Ouderman ende syne erfnamen, ende nacomelingen alsoe beheynt ende becleet sellen houden, op haeren cost ende arbeyt ten ewygen daghen, na inhout der brieve, die hij daervan heeft.

(Raedsd. boec. Dinchsdaghes na Ponciani 1468).

10. Vergadering. 25. Julij 1846.

Universiteitswezen. Bibliotheek. Wetensch. Mededeelingen. Geboortejaar van Hajo Hermannus.

De Commissie voor het universiteitswezen leest över de philosophische en literarische werken der Utrechtsche professoren. — Redactie.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN DOOR HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

Le Chevalier au Cygne et Godefroid de Bouillon Chanson de geste publié pour la première fois par le baron de Reiffenberg, tom. I. 4to.

Aan het genootschap wordt overgelegd een te Antwerpen bij Jos. v. Jrhoven verschenen portret van wijlen J. F. Willems, met een daar bijgevoegd kort levensberigt, bevattende eene opgave der vlaamsche en fransche historische en literarische werken door den overledene in het licht gegeven.

Men verneemt tevens, dat het *Belgisch Museum*, niettegenstaande de dood van Willems, althans wat den loopenden jaargang betreft, zal worden voortgezet.

Over het geboortejaar van Hajo Hermannus. Het is bekend, zegt de heer Dodt v. Fl., dat de bibliotheek en handschriftelijke nalatenschap van Rudolph Agricola overging aan den keizerlijken lijfarts Adolphus Occo, uit wiens handen dezelve, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, kwam in die van

den Amsterdamsche koopman Pompejus Occo. Het is mede bekend, dat het door dezen Pompejus was, dat aan Alart van Amsterdam de handschriftelijke werken van Agricola zelven ter uitgave werden afgestaan. Het is eindelijk bekend, dat die uitgave in 1539 te Keulen bij Gymnicus plaats had, en dat voor den tweeden tomus van dien quartodruk onder anderen aangetroffen wordt een brief van Alart aan Sibrant, zoon van Pompejus Occo, zonder dagteekening. Maar het is minder bekend, dat Alart, reeds geruimen tijd van te voren, voorhad eene zoodanige uitgave der werken van den vermaarden Fries, met den Keulenschen drukker Soter (Heyl) te beproeven, waarvan echter voor zoover ik weet niets uitgekomen is, dan in 1532 de *progymnasmata* van Aphthonius, in octavo. Dat, zoo het schijnt, hoogst zeldzame boek, ligt uit de academische bibliotheek voor mij; en ik zie, dat reeds daarin de gezegde brief van Alart aan Sibrant Occo afgedrukt is, en wel in eenen vorm, die blijken doet, dat men uit de quarto-uitgave der opuscula Agricolae niet dan voor het kleinste gedeelte met dien brief bekend wordt, die reeds zeven jaar van te voren, in zijn geheel, onder opgave van dag en datum [1]), het licht zag. Bij eene vergelijking der beide texten bleek mij, dat tot het in de quarto-uitgave weggelatene van dat schrijven deze passus behoort: »Et hac sane in parte fac tibi in exemplum proponas modis omnibus imitandum Hermannum Hajonem, Phrisium, Caes. Cons., ut jurisconsultum summum, ita in nulla disciplina non exquisite doctum exercitatumque, unice studiis faventem tuis, qui non prius duxit uxorem Annam, sororem tuam germanam, adolescentulam ex aequo lepidam atque pudicam, quam nondum annos natus, duodetriginta κυκλοπαιδείαν absolvisset; matrimonium enim legitimum, etsi non sit, unde dicant noxium, vehementer tamen hominem

1) Coloniae, cal. Januariis, 1532.

studiosum reddit obnoxium...." Mag men nu, van den eenen kant naar de omstandigheden vertrouwen, dat Alart hieromtrent wel onderrigt was, en, van den anderen gerustelijk afgaan, op hetgeen elders 1) vermeld wordt, te weten, dat Hajo in 1528 met de zuster van Sibrant in het huwelijk trad, dan zou men tot het besluit komen, dat hij in, of omstreeks 1500 voor het eerst het licht der wereld aanschouwde, iets, dat men tot hiertoe niet wist 2).

11. Vergadering. 1 Augustus 1846.

Universiteitswezen. Genootschappen. Bibliotheek. Wetensch. Mededeelingen. Muurschilderij in de Buurkerk te Utrecht. Lucas Kranach, schildert Karel V en Philips II.

De Commissie voor het universiteitswezen leest over de theologisehe, juridische en mathematische werken der Utrechtsche hoogeschool. Redactie.

Koninklijke Maatschappij van Rhetorica de Fonteinisten te Gent. — In hare vergadering van 28 Julij heeft genoemde maatschappij, in plaats van den overleden voorzitter J. F. Willems, tot voorzitter verkozen den heer Constant te Kerckhove de Deutcrchem de Looze, burgemeester van Gent. Verder werd besloten de waardigheid van eersten voorzitter aan te bieden aan Z. K. H. Philips Eugene Ferdinand, Maria, Clemens Boudewijn Leopold, graaf van Vlaanderen.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN, DOOR HET HISTORISCH GEZELSCH. AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

A. J. van der Aa, Nieuw Biographisch, Anthologisch en Critisch Woordenboek van Nederl. dichters, onder medewerking van eenige vaderl. letterkundigen, kunnende dienen als aanhangsel op P. G. Witsen Geijsbeeks Woordenboek der Nederl. dichters. 3 *deelen. Amst., de Grebber.*

M. H. de Graaf, de Wederoprigting der Gilden, beschouwd als een

1) G. de Wal, de claris JCtis. Frisiae.

2) Ib.

krachtig middel tot bevestiging van het stoffelijk en zedelijk heil des volks en tot vermindering der toenemende armoede. Gorinchem, Horneer.

Mr. *A. Hanedoes* (Advokaat te Woudrichem), *Vlugtige opmerkingen bij het nalezen van het reglement op het beheer der dijken en polders in Noordbraband. Gorinchem, Noorduyn en Zoon.*

ACADEMISCHE GESCHRIFTEN.

J. F. van Oordt, J.Wz. (Hoogl. te Leiden), *Iets met betrekking tot de Duitsch-Katholijke beweging, afgedrukt uit het Tijdschrift: Waarheid in Liefde. Groningen, J. Oomkens Jz.*

S. Karsten, Verhandeling over Palingenesie en Metempsychosis, voorlezing in de 3. kl. van het Kon. Instituut. Amst., J. Muller.

P. Harting, Bijdragen tot de geschiedenis der Microscopen in ons Vaderland. Utrecht, van Paddenburg & Co.

P. van Limburg Brouwer, Cesar en zijne tijdgenooten. Vierde deel. Groningen, W. van Boekeren.

P. Hofstede de Groot. Voorlezingen over de geschiedenis der opvoeding des menschdoms door God tot de komst van Jezus Christus. Eerste stuk. Groningen, Scholtens.

J. van der Hoeven, Redevoeringen en verhandelingen, inhoudende: *Over de stelling van Herder, dat de mensch een middelwezen is onder de dieren dezer aarde. Over Ciceros droom van Scipio. Over de voortreffelijkheid van de hedendaagsche beoefening der natuurkundige wetenschappen. De lucht, eene populaire natuurbeschouwing. Over het lezen of den omgang met boeken. Over den strijd voor het Vaderland in vredestijd. Over den waren aard der geologie. Over den vorm. Amst., Wed. Stemvers.*

C. A. Bergsma, (Hoogl. in de landhuishoudkunde te Utrecht), *De aardappel-epidemie in Nederl. in den jare* 1845. *Utrecht, J. G. van Terveen & Zoon.*

G. Vrolik, Waarnemingen en proeven over de onlangs geheerscht hebbende ziekte der aardappelen. Amst., Sulpke.

Mr. *J. C. G. Boot*, (Rector te Leeuwarden), *Gedachten over het Staatsexamen, naar aanleiding van eenige geschriften over dat onderwerp. Leeuwarden, Suringar.*

Muurschilderij in de Buurkerk te Utrecht. De Heer Dodt v. Fl. berigt, uit het Utrechtsch Tijdschrift gezien te hebben, dat men, uit oorzake van het dralen in 't overbren-

gen van de muurschilderij in de Buurkerk, nu door den Hr: Janssen is voorgekomen. Ons lid deelt bij die gelegenheid, als nalezing op het vierde hoofdstuk der toelichting, waardoor de Hr. Janssen zijn fac-simile van den boom doet vergezeld gaan, mede eene aanteekening omtrent soortgelijke voorstellingen uit Fiorillo's *Geschichte der Mahlerei in Grossbrit.*

»Ein Stamm Jesu oder Jesse", zegt de geleerde kunstkennaar daar (p. 216), »besteht aus vielen Figuren israëlitischer Königé, die auf einander folgen, durch Arabesken verbunden sind, und wie Candelaber in die Höhe steigen. Oft findet man sie in Kirchenfenstern angebracht. Hugo de Fleury, Abt der St. Augustinus Kirche zu Canterbury, schenkte bereits im Jahre 1097 dem Chor der Kirche einen groszen Candelaber, der auf diese seltsame Weise verziert war:" Candelabrum magnum in choro aeneum, quod *Jesse* vocatur, emit in partibus transmarinis *etc.* Siehe, Thorn. dec. script. col. 1796. Ums jahr 1330. verehrte Adam de Sodbury, Abt von Glastonbury, seinem Kloster ein dorsale laneum, le *Jesse.* Siehe Hearne's Joann. Glastonb. p. 265. Wahrscheinlich war es eine Tapete mit dem eingewirkten Stamme Jesu."

Van den Candelaber van Hugo gaf reeds Du Cange, in voce *Jesse*, berigt, onder bijvoeging van de volgende woorden uit Sugerii boek *de administratione sua* p. 348: »Vitrearum etiam novarum praeclaram varietatem ab ea prima, quae incipit a stirpe Jesse, in capite ecclesiae usque ad eam, quae superest principali portae ... depingi fecimus."

Voor het overige geeft hij te kennen volgaarne genoegen te nemen in de redenen door den Hr. Janssen opgegeven voor de schaarsheid der door hem aangewezene voorbeelden, maar ongaarne te hebben gezien, dat het den Hr. Janssen niet behaagd heeft, bij de door hem zelven onder het oog gehadde boomen, telkens den, althans vermoedelijken tijd der vervaardiging te hebben gesteld. Waarom dan toch die bij No. 1, 4, 5, 6 geplaatst, en bij No. 2, 3, 7 verzwe-

gen? Het schijnt bijkans, als of de Hr. Janssen in die kennis geen belang gesteld heeft, te meer, daar hij, bij de uit Maury aangehaalde voorbeelden, geene de minste behoefte daaraan te kennen geeft of bij den lezer vooronderstelt. Ten slotte merkt de Hr. Dodt v. Fl. aan, dat hij, bij de inzage van het gemelde, onder toezigt van den Hr. Janssen vervaardigde fac-simile van den boom, verdacht schepte omtrent de volstrekt juiste teruggave der daaronder staande inscriptie, voor zooverre die nog voorhanden zij. Hij nam daaruit aanleiding om die schilderij en bepaaldelijk dat onderschrift nog eens opzettelijk op te nemen, waarbij hem dan ook bleek, dat hij zich in zijn vermoeden niet geheel bedrogen had, vindende bij die vergelijking, in den door den Hr. Janssen gegeven tekst, eenige van die kleine onnaauwkeurigheden, welke hij onbeziens daarin vooronderstelde had.

Lucas Kranach schildert Keizer Karel V. en Ko. Filips II. Fiorillo [1]), zegt dezelfde Hr. Dodt v. Fl., houdt het voor zeker, dat Lucas Kranach ergens in eene Nederlandsche school het schilderen leerde. Dat hij omstreeks 1500 in de Nederlanden moet zijn geweest en geroepen werd, om den jongen prins Karel te schilderen, mag uit het volgende verhaal, ons door Chytraeus [2]) bewaard, opgemaakt worden. Toen de Keurvorst Joh. Frederik, in 1547 [3]) in gevangenschap geraakte, deed Keizer Karel V., meester Lucas, die zijn heer den keurvorst overal en dus ook in gevangenschap vergezelde, in zijn tent ontbieden, en gaf hem

1) *Gesch. der zeichn. Künste in Deutschland*, etc.

2) *Leven v. Keizer Karel V.*

3) Ll. II. 365. Als hofschilder volgde den Keizer, op die expeditie, Mr. Jacob Wijt. Zoo zegt althans Nic. Mameranus in zijn: *Catalog. familiae totius aulae caes. per expedit. adv. inobedientes etc. Ao.* 1547 *et* 1548, (Col., 1550 8vo). Weet men iets naders omtrent dezen, doch gewis, bekwamen schilder?

te kennen, dat hem door den keurvorst op den rijksdag te Spiers een schoon stuk, door hem, Lucas, geschilderd, ten geschenke ware gegeven, hetwelk hij dikwijls met lust en welgevallen aanschouwd had, en dat hij in zijn werk een bijzonder behagen had. Maar, ging de keizer voort, er is te Mechelen in mijne kamer een stuk, wáarop gij mij nog jong zijnde afgebeeld hebt. Weet gij ook nog, hoe oud ik toen was? Mr. Lucas antwoordde, uwe Majesteit was toen acht jaar oud, als keizer Maximiliaan U in Nederland deed huldigen. Toen ik mijn' arbeid begon, heeft uwe Majesteit geen oogenblik willen stilzitten, maar uw praeceptor, wel wetende, wat behagen U in pijlen had, deed een zeer kunstig geschilderden in den wand steken, waarvan uwe Majesteit geen oogenblik de oogen afwendde, zoodat ik mijn stuk, op mijn gemak kon afwerken.

Dit behaagde keizer Karel uitermate; en toen de oude Lucas op zijne knieën viel en voor zijn' gevangen heer om genade bad, heeft de keizer hem vriendelijk toegesproken, en daarna met de beste beloften en rijke geschenken laten vertrekken, zooals Chytraeus in meer woorden geboekt heeft. Het blijkt hieruit niet uitdrukkelijk, maar men zou wel mogen vermoeden, dat Karel bij deze gelegenheid eene of andere bestelling deed.

Hoe dit zij, in 1553 werkte Kranach aan een portret van Filips, met welke bijzonderheid wij uit een brief van Granvelle, aan den keizerl. ambassadeur in Engeland, Sir Renard, bekend worden:

.... *Le pourtrait de monseigneur nostre prince*, leest men daarin, *que Lucas* (*Cranach*) *a entre ses mains, est sur bois et grand, et se pourterait mal aysément, encoires qu'il n'y aye que la teste; mais je suis après afin que la royne en envoye ung qu'elle a de la main de Titiano, que j'espère sera par le premier corrier, et fauldra bien que faictes entendre a ladicte dame, que, comme la paincture*

est ja vieille, elle n'aura si bonne couleur que le naturel, oultre ce que pour maintenant il sera plus formé et barbu que lorsque la pourtraicture se fit.... [1]).

12. Vergadering. 8 Augustus 1846.

Universiteitswezen. Genootschappen, Wetenschappel. Mededeelingen. Kunstdrijvers: van Vianen. Archieven. Over Dirk Bosboom.

Universiteitswezen. De commissie voor het universiteitswezen leest over de verdiensten van prof. Schroeder van der Kolk, en geeft voorts een uitvoerig verslag van de werken van prof. Harting. Redactie.

Genootschappen. Het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen hield alhier, op den 25. en 26. dezer maand, zijne drie en zeventigste jaarlijksche bijeenkomst. Nadat hiertoe, uit de onderscheidene provinciën des rijks, een aanzienlijk getal der beschrevene leden was te zamen gekomen, werd ten 10 ure de vergadering in het kerkgebouw der Remonstrantsche gemeente geopend, onder voorzitterschap van den heer J. K. baron van Golstein, die, na kortelijk, in eene krachtige en sierlijke rede, de lotgevallen des Genootschaps gedurende den laatsten jaarkring te hebben doorloopen, en daarbij ook bijzonderlijk te hebben stil gestaan bij den gewenschten uitslag, welken de gemaakte verandering tot betere regeling der werkzaamheden reeds aanvankelijk heeft opgeleverd, ten slotte ook nog met een woord van vereerende herinnering de leden heeft herdacht, welke sinds de laatste jaarvergadering aan het Genootschap waren ontvallen, en waaronder zich ook, als lid van verdiensten, de minister van staat, oud-minister van justitie, Mr. C. F. van Maanen, bevond.

Vervolgens werd aan den heer Mr. J. Dirks, ter vergadering aanwezig, met eene korte toespraak, het eermetaal uit-

1) Papiers d'état de Granvelle. *etc.* IV. p. 145.

gereikt, hem, in de laatstvoorgaande vergadering, voor zijne met goud bekroonde *verhandeling over den koophandel der Friezen, vóór en gedurende de regering van Karel den Grooten*, toegewezen. Gelijktijdig met deze uitreiking, werd ook aan den hoogleeraar bij de Utrechtsche Hoogeschool, H. J. Royaards, door wien de prijsvraag bij het bekroond geschrift behandeld, was voorgesteld, de zilveren medaille overhandigd, welke, in dusdanige gevallen, aan heeren voorstelleren wordt toegekend. Volgens het berigt, daarbij door den heer Voorzitter gegeven, mag men zich met het uitzigt vleijen van deze belangrijke verhandeling, die reeds ter perse is gelegd, en over een nog duister gedeelte der vroegere handelsgeschiedenis een aanmerkelijk licht verspreidt, eerlang verkrijgbaar te zullen zien gesteld.

Gelijke mededeeling vond plaats ten aanzien van eene, in de latijnsche taal geschrevene *Commentatio de bello punico primo*, van den heer H. C. Michaëlis, te Haarlem, welke reeds in de vergadering van het vorig jaar de eer was waardig gekeurd van in de *acta literaria* van het Genootschap opgenomen, en aldus tot algemeene bekendheid gebragt te worden.

Onmiddellijk na den afloop der algemeene werkzaamheden, zijn de sectie-vergaderingen, welke reeds den vorigen dag, in de hiertoe gereed gemaakte vertrekken, hadden aanvang genomen, hervat en voortgezet, en zijn daarbij onderscheidene uitvoerige verslagen aangehoord nopens onderwerpen, welke tot dat einde in de handen van even zoo vele verschillende Commissiën waren gesteld, en die, aldus tot meerdere — sommigen tot volkomen — rijpheid gebragt, eerlang belangrijke vruchten voor de bevordering der wetenschappen, die zij betreffen, mogen doen verwachten. Onder de punten, hierbij behandeld, heeft ook in bijzondere mate de aandacht getrokken het voorstel, door den heer van der Bank, pre dikant bij de Waalsche gemeente te dezer stede, gedaan tot

oprigting van een gedenkteeken der Unie van Utrecht, waarmede de geachte voorsteller ook bijzonderlijk het aandenken zoude willen verbonden zien van graaf Jan van Nassau, broeder van Willem I, als hoofdbewerker van dit merkwaardig verbond, 't geen derdehalve eeuw de grondslag is geweest van het Nederlandsch staatsgebouw.

Eene belangwekkende omstandigheid van deze bijeenkomst was de tegenwoordigheid daarbij van eenen beroemden buitenlandschen geleerde, den hoogleeraar in de anatomie en physiologie A. Retzius, uit Stokholm, door wien het buitenlandsch lidmaatschap des Genootschaps, hem te dier gelegenheid, door den Voorzitter, onder de toejuiching der Vergadering, aangeboden, dadelijk is aanvaard.

Boven en behalve deze benoeming zijn tot nieuwe leden des Genootschaps voorgesteld en aangenomen, de heeren:

Dr. H. D. Buijs Ballot, lector voor de faculteit der Wis- en Natuurk. bij de hoogeschool te Utrecht; D. D. Büchler, secret: der 4de klasse van het Kon. Ned. Instituut te Amsterdam; J. L. Calthen, kapit. der artillerie, leeraar aan het Instit. voor de Marine te Medemblik; Dr. G. A. Cop, hoogl. in de Natuurk. te Deventer; B. van Diggelen, ingenieur van den waterstaat te Zwolle; Mr. J. van Doorninck, prov. archivarius te Zwolle; B. H. Evers, med. doct. te Deventer; Jhr: Mr. B. J. Linteloo de Geer, kantonregter te Maarssen; Jhr. W. T. Gevers Deynoot, dijkgraaf van Schieland enz. te Rotterdam; Dr. B. ter Haar, predikant te Amsterdam; Mr. P. M. G. van Hees, algem. secret. der Maatsch.: tot Nut van 't Algemeen te Amsterdam; Dr. A. des Amorie van der Hoeven Jr., predik. te Utrecht; J. H. Janssen, leeraar aan 's rijks kweeksch. voor milit. geneeskundigen te Utrecht; Mr. S. J. van Lier, advok. te Utrecht; H. C. Millies, pred. te Utrecht; J. Molenschott, med. chir. et art. obstr. doctor te Utrecht; Mr. C. W. Opzoomer, hoogl. in de Wijsbegeerte aan de hoogeschool te Utrecht; Mr. I. H. van Roijen, lid der Prov:

Staten van Overijssel, advok. te Zwolle; Mr. G. Schluiter, te Amersfoort, Dr. W. A. C. Staring, lid der Prov. Staten van Gelderland te Logchem; en Dr. E. B. Swalue, predik. te Goes.

Een vriendschappelijke maaltijd, in het *Hôtel der Nederlanden* gehouden, en waaraan door het grootst gedeelte der aanwezige leden werd deel genomen, heeft de werkzaamheden dezer jaarvergadering besloten.

De algemeene vergadering van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen heeft den 14. Januarij te Batavia plaats gehad onder de leiding van den heer voorzitter Dr. W. R. baron van Hoëvell. De bijeenkomst werd vereerd met de tegenwoordigheid van Z. Exc. den gouverneur-generaal, als beschermheer des genootschaps.

Tot besturende leden des genootschaps werden benoemd: de heeren W. Bosch, med. doct., chef over de geneeskundige dienst in Neêrlandsch Indië: M. Rudolph, lid van de weeskamer te Batavia; P. Bleeker, officier van gezondheid 2de klase, bibliothecaris des genootschaps.

Tot corresponderende leden: de heeren Mr. C. J. van Assen en L. Verdam, hoogleeraaren te Leyden; A. van Goudoever, hoogleeraar te Utrecht; A. Numan, directeur van 's Rijks veeartsenijschool te Utrecht; P. J. Veth, hoogleeraar te Amsterdam; J. J. Hollander, phil. theor. mag. en litt. hum. doct., lector aan de Koninklijke academie te Breda; A. Meursinghe, litt. hum. doct., leeraar in de taal-, land- en volkenkunde aan de Koninklijke academie te Delft; H. C. Millies, predikant te Utrecht; enz.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Van Vianen. De heer Dodt v. Fl. leest over de kunstdrijvers van Vianen. Redactie.

Archieven. In het *Instituut of Verslagen en Mededeelingen, uitgegeven door de vier klassen van het Kon. Ned. Inst.* over 1846. No 3 leest men:

De klasse, opmerkzaam zijnde, dat in sommige gewesten

en vele der voornaamste steden geen Archivarii aangesteld zijn, met de bewaring van provinciale en plaatselijke archieven belast, heeft daarop bij schrijven aan den Minister van Binnenl. Zaken de aandacht der regering bepaald.

»Wanneer" wordt op bladz. 225 gezegd »gewestelijke ar-»chivarii in alle provincien werden benoemd en deze zich »verzekerden, dat, in alle voorname of voegzaam daartoe »betrokkene plaatsen, jongelingen of anderen, daartoe met »kennis en lust begaafd, tot algemeen en eigen nut zich de »zaak aantrokken, de archieven onderzochten, anderen daar-»toe aanspoorden en opwekten; wanneer de besturen in het »belang der geschiedenis, oudheidkunde en letteren behoor-»lijke medewerking verleenden, tot het maken van registers, »waar die ontbreken, tot het openbaar maken van het daar-»toe geschikte, tot het gemakkelijk maken van toegang en »gebruik voor bekende en vertrouwde personen, vermeende »de klasse, dat beter althans dan nu gevolg zou wor-»den gegeven aan 's Konings besluit (23 Dec. 1826 No. 186) »en aan des Ministers hoogst loffelijke bedoeling (ministeriele »beschikking van 4 Aug. 1829. No. 127).

»'t Is waar, men dient alvorens te bepalen, wat men met »den naam van archief wil hebben aangeduid. De klasse »was van oordeel, dat de stukken van eene laatstverloopene »halve eeuw daartoe niet behoorden gebragt te worden, waar »door welligt eene wel eens geopperde zwarigheid bij de »besturen uit den weg zou worden geruimd, om namelijk »bij het verleenen van toegang tot eene kamer van archieven »of charterkamer, inzage te geven van nieuwe of nog loo-»pende zaken, waaromtrent de vereischte geheimhouding »dient te worden in acht genomen. Volgens de voorgestelde »bepaling zouden deze stukken kunnen en moeten afgezon-»derd en achtergehouden worden. Doch, hoe dit wezen »mogt, daar èn de vernielende tijd èn de buitengewone »omstandigheden van brand, watersnood of soortgelijken,

»maar ook en vooral nalatigheid en onachtzaamheid in het »bewaren en rangschikken, het hoog noodzakelijk maken »gewestelijke en andere archivarii in overeenstemming met »elkander aan te stellen, om alzoo de geregelde bewaring en »het gebruik ten nutte der geschiedenis naar 's Konings wel- »behagen te bevorderen, twijfelde de klasse geenszins aan »des Ministers welwillende medewerking, en bood zij gaarne »hare goede diensten aan, daar, waar deze eenigzins zouden »geoordeeld worden nuttig en noodig te kunnen zijn."

De Minister antwoordde aan de klasse bij missive 18 Oct. 1844. No. 102 van de afdeeling, dat, wat betreft de stedelijke archivarii, door hem alleen, bij wijze van raadgeving en aansporing invloed kon worden uitgeoefend, en ten aanzien van derzelver benoeming, dat de aanstelling der gewestelijke archivarii bepaaldelijk de provinciale authoriteiten betrof. Dat wel is waar in Vriesland geen archivarius aanwezig is, doch dat nogthans voor het archief dier provincie de vereischte zorg gedragen wordt. Deze omstandigheid, vooral dat in eenige provincien geen archivarii bestaan, heeft, volgens het oordeel des Ministers, hierin hare reden, dat er in die provincien geene uitgebreide en belangrijke verzameling van archieven van vroegen tijd aanwezig zijn. In dien stand der zaken achtte het de Minister ook uithoofde der kosten onnoodig, eene algemeene aanschrijving te doen, zich overigens bereid betoonende, om ingeval eene of andere verzameling eene bijzondere voorziening mogt erlangen, en bij kennisgeving daarvan door de klasse, de zaak verder de noodige behandeling te doen ondergaan. Op deze ministeriele missive antwoordde de klasse, dat zij het hoogste belang stellende in het naauwkeurig onderzoek der archieven, in de provincien en in vele der voornaamste steden aanwezig, als zijnde de hoofdbronnen waaruit de geschiedenis des Vaderlands vollediger moet worden zamengesteld, reeds in 1809, van den tijd harer instelling af, aan het archief der stad Amsterdam getoond heeft,

groot gewigt te hechten, en dus met leedwezen zag, dat in de hoofdstad geen archivarius bestond. De juistheid der aanmerking des ministers erkennende, wat de aanstelling der stedelijke archivarii betreft, zoo bleef de klasse nogthans de de hoop voeden op de veelvermogende medewerking te dier zake van den Minister.

Eene missive van Z. E. 2 April 1845, No. 118. 5de afdeeling, deed de klasse dan ook weldra zien, dat aan dit verzoek was gevolg gegeven, doch dat de pogingen door Z. E. aangewend bij Burgem. en Weth. van Amsterdam, een' ongunstigen uitslag hadden ondervonden. De klasse meende derhalve voor alsnog, doch niet zonder leed wezen, van alle verdere pogingen tot bevordering van dit gewigtig doel te moeten afzien.

Over Dirk Bosboom. De heer C. Kram zendt het genootschap de volgende aanteekening, betreffende Dirk Bosboom:

NEDERLANDSCH KUNST EN LETTERBLAD.

Eerste Jaargang No. 1, *onder medewerking van binnen- en buitenlandsche schrijvers. Uitgave van L. E. Bosch* & *Zoon.*

Beeldende Kunsten, Bouw- en Schilderkunst.

Het oogmerk der Redactie van het genoemde blad is, om op te treden met de ontdekking van een kunsttalent, voor hetwelk nog geene pen is opgevat, en opent haar tooneel der beeldende kunsten met een levensberigt van Dirk Bosboom.

Zoo als dit *Kunst- en Letterblad* zijne taak aanvat, worden wij met onze verbeelding teruggevoerd tot de dagen van *Deukalions Schepping.* Immers over Dirk Bosboom lezen wij daar de volgende legende, 1o dat Simon Bosboom in den jare 1614 geboren, en zijn kleinzoon Dirk Bosboom, een werk in 4to over de leer der Perspectief uitgeeft in den jare 1629, alzoo in een tijdsverloop van 15 jaren drie generatiën en mannen als Bos-bomen....!

Deze fout lost zich verder wel op, maar weder door eene fout, namelijk, op den titel van het gemelde werk over de Perspectief, daar deze uitgave eene eeuw later is, zijnde van 1729, en deze druk als de eerste wordt opgegeven, door Dirk Bosboom zelven nog bezorgd. Het is juist dit jaartal 1729, hetwelk de Redactie geleid heeft, om te stellen, dat Dirk alleen een kleinzoon van Simon konde zijn, terwijl zij ook bekent niets van zijnen vader te weten.

Altemaal verwarringen. Zie hier de waarheid.

Dat men den vader van Dirk Bosboom niet kan vinden, is zeer duidelijk, wanneer men de jaartallen niet juist kent, die de geschiedenissen aanéénsluiten, want van 1614 tot 1729 geeft 115 jaren, en dat is wat kras voor den leeftijd van vader en zoon, welke laatste nog na dien tijd heeft geleefd. Volgens het kunstblad — alzoo dit niet kon — moest er natuurlijk een tusschenpersoon worden gedacht om den gewonen tijdsloop op 's menschen leven aannemelijk te maken, en wat was gemakkelijker dan hier nog maar een' vader te stellen?

Simon Bosboom, geboren 1614 en overleden 1663, heeft eenen zoon nagelaten, Dirk Bosboom, en deze is dezelfde, die in het kunstblad als een kleinzoon wordt opgegeven; en wat aldaar verder als levensberigt van den gedachten persoon voorkomt, en uit de voorrede van het werk over de Perspectief werd overgenomen, is alleen geldende voor Dirk, den zoon van Simon, die zulks op het einde der zeventiende of in het begin der achttiende eeuw zelf heeft kunnen schrijven. — Want hier zit de wortel van de geheele dwaling, — namelijk, dat hij het gedachte werk over de Perspectief in den jare 1703 heeft uitgegeven.

Zoo de Redactie deze uitgave had gekend, zou zij welligt niet tot zulk eene geslachts-vermeerdering zijn geleid, want de uitgave van 1729 is geheel dezelfde druk nog van dezelfde oplaag van 1703, en alleen het advijs op den titel:

»*te Amsterdam bij Pieter Rotterdam, boekverkoper op den Vijgendam, op de hoek van de Beurs-poort* 1703," — is veranderd in: »*te Amsterdam bij Jacob Graal, boekverkoper* 1729," met verwisseling van vignet. — Zoodat het blijkt, dat dit werk het lot van de meeste werken heeft ondergaan, die, door verkoop in andere handen gekomen, op nieuw met eenen veranderden titel zijn aangeboden.

Nu is de vraag, of men bij zulke groote gapingen maar zonder omzien door mag gaan en maar aanvullen wat ontbreekt, personen scheppen, die niet bestaan hebben enz. Wat kon toch aanleiding geven tot deze vermelde stelling; bij ons weten heeft geen bekend schrijver immer deze snaar aangeroerd, maar wel voluit geboekt, dat de bedoelde Dirk de zoon van Simon was.

En wat meer. is, men moest toch wakker worden bij jaartallen, die onmogelijk geldende kunnen zijn. Immers was de burgemeester Nicolaas Witsen in den jare 1729 reeds twaalf jaren dood, hoe kon dan het gedachte werk aan dien staatsman door Bosboom worden opgedragen? Ook het vers van Simon Schijnvoet, voor het werk geplaatst, kon immers door hem daarvoor niet gemaakt worden, daar deze in 1727 is overleden. Doch genoeg over al deze anachronismen, en alleen nog over eene verkeerde optelling bij het begin van het stukje in het kunstblad. Simon geboren 1614, overleden 1662, *slechts vier en vijftig jaren oud;* dat geeft toch volgens de regelen der optelling het jaar 1668, het jaar van zijn overlijden.

En nu mogen wij vragen, wat de Redactie bewogen heeft, om dit als eene nieuwe zaak van belang voor de geschiedenis der beeldende kunsten op te disschen, en de aanklagt te doen, dat *men vruchteloos in het werk van den heer Immerzeel naar een levensberigt van Dirk Bosboom zal zoeken.* De loop der hierboven bedoelde geschiedenis behoort naar ons inzien beschouwd te worden, zooals volgt.

De beroemde kunstenaar Simon Bosboom, die het architectonische-decoratieve, door Jacob van Campen voor het beroemde stadhuis van Amsterdam ontworpen, heeft volvoerd, was bouwmeester en stads-steenhouwer aldaar; ook werd hij door den Keurvorst van Brandenburg te Berlijn gebezigd en kwam tot groot verlies voor de kunst in den jare 1668 te overlijden.

Zijn zoon Dirk kwam aldus in de zaken van zijnen vader, zooals die loopende waren, hetwelk hoofdzakelijk voor de steenhouwerij zal zijn geweest, want van hem, als bouwkundige of bouwkundigen beeldhouwer, kennen wij geen spoor, alhoewel het kunstblad opgeeft, *dat hij zich als architect eenen gunstigen naam verwierf*, hetwelk wij beschouwen als uit de lucht gegrepen; veeleer wordt het tegendeel bewezen door de omstandigheid, dat Simon Bosboom, bij de uitgave van zijn alom bekend folio-boek: *Kort onderwijs van de vijf Colommen*, dit werk *zijnen gewezen en nog tegenwoordigen discipelen als eene Nieuwejaarsgift aanbiedt*. Van deze discipelen noemt hij zeven der voornaamsten op, waarvan de eerste naam is Jacob Bosboom van Embden, én onder de volgenden komt Dirk niet voor, en wordt ook nergens als bouwmeester genoemd. Dirk zelf meldt nergens, dat hij als bouwmeester alleen heeft gestaan, maar alleen als opvolger in de steenhouwerij van zijnen vader, welke toen zeker in eenen aanzienlijken staat was, doch door Dirks beheer zoodanig schijnt verloopen te zijn, dat hij zich aan de gewone liefdadigheid aansloot om zijn bestaan te verzekeren, waartoe hij zoo lang geduld heeft moeten hebben, tot dat Nicolaas Witsen burgemeester werd in 1682, *wiens gunst hij menigmalen had beproefd*, dit wil zeggen, dat hij bij hem sedert lang in beklag stond.

Deze gaf hem toen dadelijk *eene eerlijke bediening*, die terstond werd aangenomen, doch niet wordt genoemd. Men vindt echter wel vermeld, dat hij, *eer dat jaar nog was*

geëindigd, van denzelfden heer eene andere verkreeg, die meer van aanzien en voordeeliger was, zoodat, met andere woorden, die man zonder kunsttalent was bezorgd.

Want had hij zulks maar in eenige mate bezeten, dan had eene steenhouwerij, zooals die door zijnen vader was gedreven, in eene stad als Amsterdam hem wel een goed bestaan verzekerd; maar reeds beklaagt hij zich 4 jaren na den dood van zijnen vader, dat dezelve tenietging, en wel door den Engelschen en Munsterschen oorlog (1672), die alle bouwerijen staakte. Wel kan zulks invloed hebben gehad, maar daarom zijn alle deze en dergelijke betrekkingen daardoor niet ten gronde gegaan, en bovendien waren deze oorlogen spoedig geëindigd. Doch er moest eene reden geboekt worden, waarom hij die winstgevende zaak niet heeft kunnen staande houden.

Nu blijft er nog over te melden, dat, wanneer Dirk Bosboom de vreemde anteurs over de leer der Perspectief had gelezen, of zich had aangeschaft, hij de moeite wel had kunnen sparen, om een boek te schrijven en in het licht te zenden over eene kunst, wier regelen zoo bekend waren, terwijl zijn boek alles behalve tot gemak, veeleer tot verwarring van leerlingen is ingerigt; doch het was eene kamerbezigheid geworden, die hij toch zoo gaarne in de wereld wenschte te verspreiden. Hij droeg de uitgaaf aan zijnen weldoener op als eene erkentenis voor de genotene gunsten; en het was de zinspreuk van den beroemden staatsman Witsen: *Labor omnia vincit*, die Bosboom aanspoordde, om zulks te volgen, hetgeen hij echter in 1703 eerst vertoonde. Ook is zijne *Perspectief* of *Doorzigtkunde* de eenige bekende vrucht van zijnen arbeid.

Van 'smans schilderkunst is tot heden bij de kunstwereld niets aan te wijzen; dan de Prenttitel van het vermelde werk, die door hem is zamengesteld, en beneden het middelmatige is van hetgeen hier mag worden gevorderd. Daarom heeft dan

ook de heer Immerzeel, bij de beknoptheid, welke zijn werk vereischte, Dirk Bosboom en dergelijke talenten weggelaten; alhoewel deze Dirk reeds vermeld staat, alleen om zijns vaders wille, bij van den Eynden en van der Willigen.

13. Vergadering. 15 Augustus 1846.

Universiteitswezen. Genootschappen. Wetensch. berigten. Extracten uit het verhaal van D. J. van Heeckeren, gezant in Spanje. Pompen of verzuipen.

Universiteitswezen. De commissie van het universiteitswezen brengt een berigt ter tafel, betreffende de weerkundige waarnemingen van prof. Wenckebach. — Redactie.

Genootschappen. In de *Verslagen en mededeelingen, uitgegeven door de 4 klassen van het koninklijk nederl. Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten, over den jare* 1846, leest men:

Toen, bij de herstelling van het gebouw des Instituuts, de schoorsteenen en ornameuten, welke de beiden hoeken van het dak versieren, stonden te worden afgebroken, verzette zich de 4 klasse, voor het behoud der kunstwerken der vaderen wakende, tegen deze slooping. Dit gebouw, van 1660 tot 1662 door den verdienstelijken bouwmeester Vingboons gebouwd voor de heeren L. en H. Trip, is belangrijk voor de geschiedenis der kunst wegens deszelfs ornamenten, in den vorm van mortieren den uitgebreiden handel aanduidende, dien de familie Trip in metaal dreef, en de aanzienlijke geschutgieterij, welke zij bezat. De klasse wendde zich deswege aan den Minister van Binnenl. Zaken, doch mogt in hare poging niet slagen, wegens het bezwaar tot het vinden der benoodigde som van *ƒ* 1800, op welke de herstelling en tot behoud dier ornamenten werde berekend.

Den heer J. Cohen Elion, vroeger kweekeling der konink-

lijke academie van beeldende kunsten, werd, wegens de vervaardiging van eene op cornalyn-steen in verhoogd werk gesnedene afbeelding (de eerste hier te lande vervaardigde) van P. P. Rubens, een bewijs van goedkeuring in geschrifte door de klasse uitgereikt. Niet mindere goedkeuring betoonde zij over een later door dien heer ter beoordeeling aangeboden kunstwerk, zijnde een onix, waarin het zeer gelijkend borstbeeld van Z. M. in hoog relief, wit op blaauwen grond, gesneden was. Hare poging bij Z. M., tot bescherming en ondersteuning der monumentale kunst, bij die gelegenheid aangewend, werd met geen gunstigen uitslag bekroond.

Aan het verzoek door den heer Antonsumd, custos der K. K. Hofbibliotheek te Weenen, gedaan aan de klasse, bij gelegenheid der aanbieding van zijn werk: OTTAVIANO PETRUCCI DA FOSSOMBRONE, *der erste Erfinder des Muziknotendruckes mit beweglichen Metaltypen, und seine Nachfolger im* 16. *Jahrhundert*, om eenige opgaven omtrent dit onderwerp, voor zooveel ons vaderland betreft, is op eene voldoende kunnen worden voldaan. De heer A. de Vries, aan wien dit onderzoek was opgedragen, berigt, dat, volgens het gevoelen van den heer Schinkel te 's Hage, deswege door hem geraadpleegd, reeds in den aanvang der XVI. eeuw hier te lande met beweegbare en gegotene muzijknoten werd gedrukt, zooals dit blijkt uit het werk op de koninklijke boekerij te 's Hage aanwezig, en ten titel voerende: *Missale ad verum cathedralis Ecclesiae Trajectensis ritum*, in 1514 te Leiden bij Johannes Zeurino gedrukt. De druk van dit werk toont daarbij aan, dat de noten reeds veel vroeger tot het drukken van meer andere werken waren gebruikt geworden.

Over de verdiensten van Jacob Cats als staatsman, door M. Siegenbeek, lid der tweede klasse.

Eenige nadere bijzonderheden van Hendrik Ruze, in den jare 1652 aangesteld als ingenieur en kapitein over eene

compagnie voetknechten, door de stedelijke regering van Amsterdam, werden door den heer Mr. J. de Vries medegedeeld in de vergadering der derde klasse den 15 Januarij 1846.

In de vergadering der tweede klasse van 16 October 1844 deed de heer Mr. S. de Wind eene verhandeling over de vraag: kan Jacoba van Beijeren uit de Hollandsche gravenrei uitgemonsterd en Jan van Beijeren in hare plaats gesteld worden? Voorgelezen in de vergadering van den 18. October 1845.

Het gerucht omtrent het bij het Departement van oorlog bestaande plan, om het eerwaardig slot Loevestein te sloopen of althans aan hetzelve zijne oude gedaante te ontnemen, deed op het voorstel van den heer J. de Vries de tweede klasse besluiten onverwijld en regtstreeks zich te wenden tot Z. M., met het verzoek om dit merkwaardig gedenkteeken, met zoovele geschiedkundige herinneringen omgeven, onschendbaar te bewaren. Mogt de klasse de voldoening hebben genoten, van onder de regering van Koning Willem I het Muiderslot, de kampplaats van Herman de Ruiter en de gevangenis van Huig de Groot, van den bedreigden ondergang te hebben gered, zoo voedt zij ook nu de hoop, van in hare pogingen te zullen slagen.

Dezelfde klasse ondernam, door koninklijke ondersteuning daartoe in staat gesteld, in het jaar 1822 in het licht te geven het eerste stuk ten vervolge op van Loons, Nederlandsch Penningwerk; het tweede stuk verscheen in 1824 en het derde stuk in 1827.

Het gemis der tot hiertoe genotene ondersteuning deed de voortzetting van dit werk tot in 1840 vertragen, toen de klasse geheel op eigene kosten, tot uitputting harer kasse toe, het vierde stuk in het licht gaf. Op deze wijze zijn 322 nederlandsche penningen op 29 gegraveerde platen afgebeeld en beschreven, en het werk van v. Loon van 1716 tot 1749 vervolgd geworden. Bij de verminderde dotatie

van het Instituut is de klasse nogtans buiten staat, aan hare wetenschappelijke verpligting, om dit werk tot op den tegenwoordigen tijd voort te zetten, te voldoen. Zij wendde zich derhalve tot Z. M. met het verzoek van eene tegemoetkoming, de som van *f* 600. niet te boven gaande, met dit gunstig gevolg, dat voor ééns, uit 's Konings bijzondere middelen, de som van *f* 600. ter beschikking der klasse werd gesteld. Eene lijst der penningen van 1752 tot 1766, door eene daarmede belaste commissie opgemaakt, werd daarop in de verschillende dagbladen medegedeeld, met uitnoodiging aan allen, die andere in dat tijdvak vallende penningen mogten bezitten, van schriftelijke opgave aan den secretaris der klasse, aan welke uitnoodiging van onderscheidene kanten is voldaan geworden.

De hoogl. Siegenbeek heeft eene verhandeling ingezonden over graaf Jan van Nassau, oudsten broeder van Prins Willem I., waarin hij, naar aanleiding der brieven, voorkomende in het welbekende werk van den heer Groen van Prinsterer, aantoont, hetgeen Jan van Nassau voor de zaak der Nederlandsche vrijheid heeft gedaan, alsmede verscheidene min bekende bijzonderheden zijns levens en zijne hoedanigheden als mensch en christen.

De heer J. de Vries gaf eenige bijzonderheden uit het leven van Willem Joseph, baron van Brienen, en ontvouwde zijne verdiensten als maire van Amsterdam, tijdens de fransche overheersching, en zijn voorzigtig en moedig gedrag, te Parijs gehouden, tijdens het begin der omwenteling in 1813.

De heer Tideman vestigde de aandacht op eene eigen levensbeschrijving van den in de 17. eeuw niet onberoemden predikant Casparus Sibelius, welke onuitgegeven, eigenhandig in het latijn beschreven, berust in de bibliotheek te Deventer.

De heer J. van Lennep las eene verhandeling voor door den heer Vervier, in April 1845 in de K. M. van schoone kunsten en letteren te Gent uitgesproken, *over het bewaren*

der Archieven, in welke verhandeling bijzonder de opmerking verdient het medegedeelde omtrent een gevonden dagregister van den admiraal Marten Harpertszoon Tromp, van het einde van 1629 tot dat van 1646.

De heer J. van Lennep deelt 2 onuitgegevene brieven mede, den eenen van Rombout Hogerbeets, gedagteekend 13 April 1622, uit zijne *Gevanckenissen van 't huis te Louvestein*, en gerigt aan Maria Junius, weduwe van Diamantius, in leven predikant te Delft; — den anderen van Huig de Groot, kort na zijne ontvlugting. De laatste is in druk verschenen in een der vaderl. tijdschriften.

De heer Beijerman deelt uit het archief van Oost-Vlaanderen een stuk mede, betrekking hebbende op Beukelszoon, en twee andere betreffende de haringvisscherij in de 14de eeuw.

De heer Beijerman hield eene redevoering over de vraag: Waarom heeft de geestelijkheid in Holland nimmer, even als de Ridderschap en de steden, een lid der staten-vergadering uitgemaakt? De spreker meende de oplossing dier vraag te vinden in de omstandigheid, dat de geestelijken in het frankische rijk, als leden der opperste staatsvergaderingen, de wereldlijke vorsten in den beginne mogten ondersteunen, terwijl in Holland de wereldlijke vorsten de geestelijkheid moesten handhaven.

Ook las diezelfde heer eene verhandeling, waarin hij bestreed het door Wagenaar en Bilderdijk aangenomen historisch feit, dat de staten van Holland, met Oldenbarneveld aan het hoofd, reeds vóór Leicesters komst maatregelen hadden beraamd, om door Leicester te dwarsboomen Elizabeths plannen op de souvereiniteit der Nederlanden te verijdelen. De klasse oordeelt het met den spreker van belang, om dit door middel der vaderl. tijdschriften ter kennis van het groot lezend publiek te brengen, hetwelk door den roman van Jufvr. Toussaint, *Leicester in de Nederlanden*, de voorstelling van Bilderdijk voor waarheid aanneemt.

De heer C. J. Stellingwerf te Alkmaar zendt der klasse een belangrijk verslag omtrent de binnen Egmond en aldaar gevondene oudheden, met bijvoeging eener afteekening van een gemetseld graf te Egmond-Binnen, ontdekt bij de vergraving van een gedeelte van het Abdij-kerkhof, in Januarij 1844, waarschijnlijk het graf van Willem van Holland, 24sten abt, gestorven 9 April 1365. Tevens gaf gemelde heer ten geschenke aan het Instituut eene menigte aldaar gevondene oudheden.

De Prijsvraag:

»Proeve van eene geschiedenis der Vereenigde Nederlan-»den, gedurende het tijdvak, beginnende met den vrede van »Utrecht des jaars 1713 en eindigende met het ontstaan der »Bataafsche Republiek, ten jare 1795," is door de 2 klasse ingetrokken; als nieuwe prijsvraag is opgegeven, te beantwoorden vóór 1 October 1847: »Het leven van Mr. Johan van »Oldenbarneveld, Advocaat van Holland."

Extracten uit het verbaal van Dirk Jan van Heeckeren, gezant in Spanje. In het verbaal van Dirk Jan van Heeckeren, Extraordinaris envoyé en plenipotentiaris van Hun Hoogmog. aan het Hof van Spanje, vindt men in Augustus 1771 gerelateerd: den 18. geef ik onder adres van den heer griffier kennis, dat de ambassadeur van Maltha uitgestelt heeft van te laeten weeten, dat zijne eerste audientie gehad heeft, dewijl d'Ambassadeurs niet een en zijn omtrent de eerste visite, en verzoeke te weten hoe mij daarin te gedragen, dewijl d'anderen, hem niet egaal in caracter stellende, hij als minister van de tweede rang gerekent moet worden en ik dan de eerste visite pretendeer.

In de gepasseerde eeuw hadden d'ambassadeurs van Maltha noch d'Entrees ('t welk de ministers van de tweede rang hebben) noch den titel van Excellentie, 'zijnde hetzelve haar vergunt sedert dat het huys van Bourbon op de Spaensche troon gekomen is. d'Ambassadeurs aan haar Hoven daerover

geschreven hebbende, hebben tot antwoord bekomen, dat dezelven zig moeten reguleeren nae het gebruyke van 't Fransche Hof, alwaar hij in egaliteit met d'ambassadeurs van gekroonde Hoven gestelt worden, en waerop ook decente visite is gedaen.

En eenige dagen later:

De consul Baeck (Bauch) geeft mij kennis, dat te Corunha een gebruyk is geweest, dat alle vreemde scheepen aan de Inquisitie zeker penningen betaalden als tot Vigo 30 Pr. Perrol 24 en aldaar 16, maar dat de commissarissen van de Inquisitie nu pretendeerde aan boord te gaan, en gelijk het zelve niet overeenkomstig is met het 28. artikel van 't tractaat van Utrecht en met de orders van Haar Hoogmogende van den 4. Nov. 1765 verzoekt de consul te weeten of men de voorzegde penningen zoude continueeren te betalen of niet.

Den 2den September. De ambassadeurs uitgenodigd uit naam des Konings, bij billet van den marquis Grunaldi, om zich te begeven in 't appartement van de Princes van Asturien wanneer dezelve zoude bevallen.

Den 23. September. Geef ik kennis, dat een bediende van den consul van Sweden te Cadix op straat met rappier gevonden zijnde, de wagten het huys en zelfs de slaepkamer doorzogt hebben maer niets gevonden is.

16 Maart 1772. Presenteer een officie wegens klagten van de consul Roguire van Barcelona, dat de Raed van gesontheyt aldaer eene nieuwe impositie op de schepen heeft gelegt, onder voorwendsel van eene Koninglijke ordonnantie van den Raed van den 28 Mey 1778, willende aan de groote schepen doen betalen 6 pesens en een half, en aan de kleyne de helfte, terwijl bij edict gestatueerd is, dat de groote schepen maar zullen betalen 4 Liv. en de kleyndere 2 Liv. 12 stuivers.

Consul te Mallaga Le Maire.
— — Cadix Nagel.
— — Ferrol Bauch.
— — Stuk.
Vice Consul te Soville Bloemart.
Consul te Soville Menting.
Vice Consul te Mallaga eerst Jan Cornelis, na diens dood Lodewijk Coops.
Consul te Barcelona Rognir.

Pompen of verzuipen. Edward Brown verhaalt, in zijne *Travels* (Lond. 1685), dat hem te Amsterdam verhaald werd, dat men aldaar luijaards in een' kelder opsloot, waaruit zij, om niet te verdrinken, het indringend water moesten pompen. Hetzelfde verhaal leest men in Volckmanns reize door de Nederlanden. Misson echter zegt, in de latere uitgave van zijn werk, dat die gewoonte was afgeschaft, en volgens het zeggen van Blainville was deze afschaffing geschiedt, omdat een dier luijaards den dood in dit water verkoos, boven den arbeid van het pompen. Toen Beekmann zich in 1762 te Amsterdam bevond, was er niets meer van soortgelijke straf overig gebleven. Heeft zij ooit bestaan en kan zij ook zamenhangen met de bekende uitdrukking aan het hoofd dezer kleine aanteekening geplaatst?

15. Vergadering. 22 Augustus 1846.

Nieuwe leden. Universiteitswezen. Nederlandsche Dichters. Anna Roemers. Roemer Visscher. Johanna Coomans. Archief der vijf kapittelen te Utrecht.

Nieuwe leden. De heer Mr. B. G. A. Pabst, advocaat te Utrecht, wordt aangenomen als gewoon lid.

Universiteitswezen. Prof. Visscher leest over het gemis

van een physiologisch instituut, naar aanleiding van een artikel in het *Handelsblad.*

Nederl. dichters. Anna Roemers, Roemer Visscher, Johanna Coomans. Prof. Visscher geeft vervolgens eene kleine nalezing op de geschiedenis der nederl. dichters, die hij van tijd tot tijd zal vervolgen; vooreerst een weinig bekend dichtstukje van Anna Roemers, benevens een klein lofdicht op haren vader, beide te vinden in de *Poëmata Joh. Isaaci Pontani. Amstel. apud J. Janssonium. A.* 1634.

Het eerste is een huwelijksvers op Ernestus Brinck en Gellia van Keppel, en luidt aldus:

Helder bestrualden Godt en zuyvere Goddinnen,
Beminsters van den sang, siet op u altaar hier
Nu branden tot u lof een heerlijc lauren vier,
Gestooct om met gebeên u hulp en gunst te winnen. 1)
Een burger voocht, een heer van hoog begaafde sinnen,
Daer Harderwijc op treet een voet te hooge schier,
Versoect my ernstelijck om op mijn grove lier
Onstelt en ongesnaert een bruyloftslied te vinnen.

Ghy weet wel mijn belet, Ey helpt my uyt den druc,
En biedt d'eerwaerde bruyt en bruydegom geluck,
Tot teycken van mijn gunst, die nimmer sal verkeeren.
Ic sie ic ben verhoort, de vlam vliegt driemael op,
En fluystert ongewoon tot aen des hemels top,
De goden u voor my ô Erenst Brinck vereeren.

Anna Roemers.
Wt Amsterdam den 28. October.

Het lofdicht op Roemer Visscher haren vader, die inzonderheid als puntdichter beroemd is, luidt aldus:

1) Dat heerlijk laurenvier doelt op de dichtstukken van Pontanus, Scriverius en Jacobus Revius, ter dezer gelegenheid vervaardigd, en die in het hier bedoelde bundeltjen. uit meerder lofspraak op Ernestus Brinck, zijn opgenomen.

In Romuli Visscheri
Amstelodamensis Epigrammata Batavica, ad aemulationem
Martialis conscripta.

Visscherus Batavo satus sub arcto,
Qua se frigidus uviusque Nereus,
Planis ingerit injicitque Campis,
Nec terras modo sed simul perundans
Siccum quidquid et ingeni est cerebro:
Hinc ut dixerit ille fors poeta,
Suas nequitis jocosque nosse
Aurem qui modo non habet Batavam.

Visscherus tamen hoc satus sub axe,
Hujus aemulus et jocos poetae,
Non tantum exprimit, at subinde vincit,
Aurem si modo consulas Batavam.
Imo forsitan ipsus is poeta,
Vitae si reduci daretur usus,
Auris diceret ista non Batavae,
Aut auram sibi posceret Batavam.

J. I. Pontanus.

Eene kleinigheid van Jufvr. Johanna Coomans. Nog vindt men in het zooeven genoemde bundeltjen van Pontanus eenige latijnsche album-verzen van onderscheidene geleerden, en, onder deze, een paar rijmregels van Johanna Coomans, de zedige dichteres, waar Cats zooveel goeds van gezegd heeft. Die rijmregels zijn:

Naerdemael mijn kleyne kunst,
(Hooch verheven door u gunst,)
Wert te recht voor slecht ghekent,
Soo en ben ick noyt ghewent,
Eerlijcke lien versoeck,
Wech te werpen in een hoeck.
Dus op u begeert alhier,
Set ick dan op dit papier,
By dit volck van hoogeleer,
Mynen name t uwer eer.
En hierna wat anders wacht,
Want ick naer een beter tracht.

In Middelburch den 26. Julij 1624.

Archieven der vijf kapittelen te Utrecht. De heer A. M. C. van Asch van Wijck berigt, dat hij zich verledigd heeft in het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht, tot het afschrijven eener menigte oorspronkelijke brieven uit de 15. en 16. eeuw, welke stukken hij volgaarne ter beschikking stelt onzer leden, gevende daarvan de volgende opgave, met voornemen om deze chronologische lijst in de eerstkomende vergadering verder voort te zetten.

.... divina oculi. De Hertog van Gelre, graaf van Zutphen, zendt zijn' raad Mr. Venle als gemagtigde naar de 5 kapittelen van Utrecht. Ged. Saltbommel, zonder jaartal, vermoedelijk omtrent 1380.

.... op ten Heyligen paesch avont. Johan van Montfoort domproost van Utrecht, klaagt aan de 5 kapittelen over de geweldenarijen, door den bissehop en deszelfs maarschalken alsmede door de stad Utrecht zijne onderzaten aangedaan. Ged. Montfoord, zonder jaartal, vermoedelijk voor 1414.

1456. 14 April. Burg. der stad Lubeck verzoeken aan de 5 kapittelen, Mr. Arnd van Bremen, *doctor in de beyde rechten*, in het bezit eener hem bij pauselijke brief toegezegde prebende te stellen.

1459. 18 Maart. Philips Hertog van Bourgondien zendt zijne raden tot de 5 kapittelen als gevolmagtigden ter zake van aan hem toebehoorende moeras- en veengronden, gelegen tusschen de stichtsche bergen en Goyland en achter de Loosdrecht, genaamd *Wiltvanck.* Ged. Brussel. get. Degillon.

.... 11 Oct. President en Raden van Holland, Zeeland en Friesland verzoeken aan Ghijsbrecht van Brederode, domproost, de monicie, gerigt tegen den gerechte van Leyden, ter zake van eene door hetzelve, krachtens deszelfs privilegien, gemaakte keur, te staken en afgevaardigden te 's Hage te zenden om over deze en andere gebreken te handelen. Ged. 's Hage, zonder jaartal, vermoedelijk 1460.

1463. 15 Junij. Deken en kapittel van den Dom te Utrecht, geven Gerard Heer van Kuilenburg kennis van hem in regten zullen vervolgen, wegens achterstallige pacht van goederen de kerk toebehoorende. *Concept.*

1463. 16 December. Deken en kapittel van den Dom te Utrecht, verzoeken Johan Graaf van Nassau, Heer van Breda aan Johan van Montfoort zijne schriftelijke belofte tot teruggave van eenig aan het kapittel toebehoorend land, te doen gestandhouden, in gebreke waarvan het kapittel den laatstgemelden Heer deswege in regten zal betrekken. *Concept.*

1465. 10 Julij. Bisschop David van Bourgondien verzoekt den deken en het kapittel van den Dom te Utrecht, op den eerstkomende maandag aan de *Putcupe* afgevaardigden te zenden op den met den Raden van Holland ter zake der grensscheiding bepaalden dagvaard. Ged. Wijk te Duurstede. get. Humnemprius.

1465. 10 Sept. Deken en kapittel van den Dom te Utrecht deelen den Heer van Brederode mede, dat zij thans niet langer mogen verwijlen den Heer van Kuilenburg, wegens aan het kapittel verschuldigde pachtpenningen in regten te vervolgen, hetgeen tot hiertoe ter bede van hem is nagelaten. *Concept.*

1466 .... Proost en kapittel van den Dom en oudmunster te Utrecht verzoeken aan Johan Heer van Merode de pachtpenningen van de aan deze proostdij en kapittelen toebehoorende goederen, gelegen in *Westerloo*, als *Girakelbeecsel*, *Hersell* en *Berchem*, verschenen Martini, na inhoud der pachtbrieven te voldoen. *Concept.*

— 6 Maart. Deken en kapittel van den Dom te Utrecht, berigten Bisschop David van Bourgondien, welke Mr. Dirck Wtenweer, kanunnik, met het fabrijkmeesterschap van den dom had begiftigd, dat deze aanstelling strijdig is met de statuten der kerk, als zijnde de 2 jaren van den tegenwoordigen fabrijkmeester Evert Zoudenbalck nog niet geëxpi-

reerd; blijkens het aan den Bisschop toegezonden authentiek afschrift zijner commissie. *Concept.*

1466. 14 Maart. Joan Proys, domdeken, verzoekt aan Gerard Mulert, maarschalk, inlichting over de tegen hem door de vrienden en magen van den door hem gevangen gehouden Willem de Ridder gerigte klagte, alvorens, op hun verzoek deswege, het kapittel-generaal te beleggen. *Concept.*

— 29 Maart. Deken en kapittel van den dom en oudmunster te Utrecht verzoeken den Hertog van Gelder, bij deszelfs vijandelijkheden tegen de stad IJsselstein, de goederen van gemelde kapittelen, gelegen in de buurschap, geheeten de *afftersloet*, voor aantasting en schade te behoeden. *Concept.*

— 13 April. Het kapittel van den dom te Utrecht herinnert Johan Heer van Montfoort aan zijne den grave van Nassau gedane gelofte tot teruggave van het door wijlen zijn' Vader aan het kapittel ontnomen land, gelegen te Haasdrecht, *Concept, zie den brief* 16 *Dec.* 1463.

— 11 Junij. De 5 kapittelen te Utrecht verzoeken aan bisschop David van Bourgondie geleide te verleenen aan die van Groningen, ter bemiddeling van de tusschen hem en de voornoemde stad gerezene geschillen. *Concept.*

— 11 Julij. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken den rentmeester Willem Boll betaling van achterstallige renten en tienden van de in Putten en Strijen gelegen goederen des kapittels, zendt ter dier zake aan hem deszelfs secretaris Mr. Jan de Vlieger. *Concept.*

— 23. Aug. Everard Zoudenbalch, als commissaris van het domkapittel in zaken van hooger beroep, gelast aan Peter Petersz., priester in de kerke te Medemblik, geen gevolg te geven aan den kerkelijken ban tegen Scouwe Evertsdochter en Heer Gerrit, mitsgaders hare broeders, zusters en naastbestaanden, door den deken, buiten kennis van het kapittel, uitgesproken. *Concept.*

1466. 23 Augustus. Everard Zoudenbalch gelast, in zijne

voormelde kwaliteit, aan den priester Symon Allartsz., vicaris der kerk van Medemblik, genoemde personen uit dien ban te houden, onder bedreiging van strenge verhaling op zijne geestelijke en wereldlijke goederen. *Concept.*

— Aug. Ghijsbrecht van Brederode, domproost, verzoekt den Hertog van Kleef hem te handhaven in zijn, door het kerspel van Weel betwiste regt eener collatie in de kerk van Zedem. *Concept.*

— 8 Sept. Deken en kapittelen van den dom èn oudmunster te Utrecht verzoeken aan bisschop David van Bourgondie aan eenige in de omstrekèn van Honswijk gelegen dorpen te bevelen, hunne landzaten bij klokluiding op te roepen, ten einde het land tegen de strooperijen der Gelderschen te beschermen. *Concept.*

— 2 Oct. Johan Proys, domdeken, zendt aan bisschop David van Bourgondie zijn' neef Johan Airntz om over eenige geheime zaken met hem te spreken. *Concept.*

— Oct. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoekt Otto van Bijlant, drost van het land van Buren, om betaling van achterstallige pachtpenningen van de in de Heerlijkheid Buren liggende goederen van het kapittel. *Concept.*

— 6 Dec. Het kapittel van den dom te Utrecht meldt den burg., schout en raad der stad Kuilenburg, dat het door den priester Jacob Cautairt, vicaris hunner kerk, verhaalde, betreffende het in den ban doen van het kapittel van Kuilenburg en deszelfs veroordeeling tot eene geldboete van 100 nobelen, bezijden de waarheid is. *Concept.*

1467. 2 April. De 5 kapittelen te Utrecht verzoeken aan Johan van Zulen van Natewisch, dijkgraaf en raad des bisschops, gezamenlijk met de heemraden in het kapittel generaal te verschijnen, ten einde te worden gehoord op de tegen hem door den deken en het kapittel van Oudmunster gerigte klagten, over het bovendijkregt, beschadigen van derzelver erven en goederen. *Concept.*

1467. 8 April. De 5 kapittelen te Utrecht betuigen den voornoemden dijkgraaf en heemraden hunne onvergenoegdheid wegens hunne niet-verschijning op het heden ter dier zake beschreven kapittel-generaal, en verlangen als nog hunne vertogen te vernemen. *Concept.*

— 19 Dec. De 5 kapittelen te Utrecht beloven hunne afgevaardigden te zenden aan den Raad van Holland, Zeeland en Vriesland ten bepaalden tijde, ten einde de rekeningen aan te hooren van de op hunne landen onder IJsselstein en Benschop gedane uitzetting. *Concept.*

1468. 2 May. Hermanus Schall en Gerlacus van der Donck, kanonnniken van den dom, beloven aan Vincent Grave van Meurs, deszelfs zoon met de hem bij pauselijke brieven verleende prebenden van den dom en oudmunster te begiftigen. *Concept.*

— 11 Aug. De 5 kapittelen te Utrecht stellen aan burg., schepenen en raad der stad Groningen voor het houden eener dagvaard binnen Utrecht, ten einde, door hunne bemiddeling en die der andere staten, Groningen met bisschop David van Bourgondie te verzoenen, die zij, na zijne terugkomst van de bruiloft zijns broeders Karel van Bourgondie, daartoe hebben bewilligd. *Concept.*

— 24 Aug. De 5 kapittelen te Utrecht melden burg. schepenen en raad der stad Groningen, op hun verzoek, om die dagvaard, wegens de in hunne stad regerende pestziekte te verschuiven tot zondag na St. Michiel, dat die bijeenkomst door den bisschop is bepaald op 8 dagen na St. Lambert, onder voorwaarde, dat de zaken in denzelfden staat verblijven en de uit Groningen verdreven proost van ..... weder in de stad worde toegelaten. *Concept.*

1469. 22 April. De 5 kapittelen te Utrecht verzoeken aan burg., schepens en raad der stad Groningen de voor pinksteren binnen Utrecht bepaalde dagvaard, wegens noodzakelijke afwezigheid van bisschop David van Bourgondie,

te verschuiven tusschen dit en 8 dagen na St. Johannis Nativitas. *Concept.*

— 2 Sept. Wilhelm Paedze, kanunnik en kameraar van den dom te Utrecht, verzoekt aan Aernt van der Cuijlle, onderrentmeester van Putten, Strijen en Geervliet, betaling der achterstallige pachtpenningen van de in Putten en Strijen gelegene landen, door het kapittel in pacht gegeven aan den Hertog van Bourgondie. *Concept.*

— 29 Dec. De 5 kapittelen te Utrecht zenden aan burg., schepenen en raad der stad Groningen het door hen aan den bisschop verzochte geleide voor Mr. Henrick ter Brugghen en zijne medepartij, ter regeling van zijn tegen den bisschop hangend regtsgeding. *Concept.*

1470. ... De 5 kapittelen te Utrecht herhalen hun verzoek aan den heer van Montfoort, om te zamen met de overige staten ten kapittel-generaal te verschijnen, ten einde te raadplegen over het door Anthonis Bastaard van Bourgondie beweerde regt op Wijk te Duurstede, Abcoude en andere stichtsche goederen. *Concept.*

— 4 Maart. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan Jonker Gerard Heer van Kuilenburg, en in zijne afwezigheid aan zijn' stedehouder, en raden van den Hertog van Gelder, om te zorgen, dat de in Kuilenburg liggende krijgslieden, in den gerigte van Assche, de pachters des kapittels ongemoeid laten. *Concept.*

— 20 Maart. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan Otto van Bilant, raad en hofmeester van den Hertog van Gelder, om Dirck van der Moelen, priester van Beusichem, geleide en bescherming te verleenen, tegen degenen, die in den lande van Buren hem vijandig zijn. *Concept.*

— 7 May. Johan Proys, domdeken, verzoekt, daartoe door het kapittel dagelijks vermaand, aan Gerrit van Meerten, kameraar van den lekkendijk, rekening van zijn beheer te doen. *Concept.*

— 12 Julij. Burg. en schepenen der stad Hoorn verzoeken aan den deken en kapittel van den dom te Utrecht uitstel tot St. Bavo, van het door den deken op hun kerkhof, wegens schending van hetzelve, gelegd interdikt.

— 15 Sept. De 3 Staten van Utrecht verzoeken nogmaals aan den Heer van Montfoort te verschijnen op het den volgenden woensdag beschreven kapittel-generaal, ter zake van het door Anthonis Bastaard van Bourgondie beweerde regt op Wijk te Duurstede en Abcoude. *Concept.*

— 10 Nov. Kapittelen van den dom en oud-munster te Utrecht verzoeken aan schout, schepenen, burg. en raad der stad IJsselstein, ontheven te worden van alle, boven de gemaakte overeenkomst met den Heer van IJsselstein, gelegde schatting op hunne in en omtrent deszelfs landen gelegen goederen. *Concept.*

15, Vergadering. 29 Augustus 1846.

Organieke besluiten. Mededeelingen van het bestuur. Secretaris. Comptabiliteit. Nieuwe leden. Wetenschappelijke Mededeelingen. Benjamin Franklin en Prof. Heringa. Middeleeuwsche munten. Archief der vijf kapittelen te Utrecht.

Organieke besluiten. Mededeelingen van het bestuur. De voorzitter berigt: 1°. dat, volgens bepalingen in de bestuurders-vergadering gemaakt, de *Berigten* voortaan met afleveringen van drie bladen zullen verzonden worden. 2°. Dat de kronijk van het gezelschap, die men aanvankelijk in de *Berigten* had willen opnemen, afzonderlijk zal worden gedrukt en verzonden.

Secretaris. De heer Dodt van Fl., tot dusver secretaris van het genootschap en lid der commissie van redactie, verzoekt bij zijne veelledige bezigheden eenige ondersteuning van andere leden.

Het genootschap bedankt den heer Dodt van Fl. voor zijne bewezene diensten tot dusverre, en verzoekt hem als lid der commissie van redactie in functie te blijven, en voorts te willen op zich nemen de duitsche correspondentie des genootschaps, onder den titel van secretaris voor de briefwisseling met germaansche geleerden, welke betrekking hij volgaarne aanneemt.

Wijders wordt tot gewoon secretaris benoemd de heer A. M. C. van Asch van Wijck, regter bij de arrond.-regtbank alhier.

Comptabiliteit. De voorzitter berigt, dat heeren bestuurderen besloten hebben om de contributie van het met 1 Julij verschenen halfjaar, door den penningmeester te doen invorderen, zullende het tweede halfjaar met 1 Januarij aanstaande verschijnen, en alsdan, zonder bepaalde magtiging ter beschikking staan van den bestuurder met deze aangelegenheid belast. De bestuurders hadden verder beslist, dat nieuwe leden, voor zooverre zij in de eerste drie maanden van een loopend halfjaar benoemd waren, het volle semester bij deszelfs verschijning zouden betalen, doch, aangenomen zijnde in de drie laatste maanden, eerst contribuabel zouden worden bij de verschijning van het volgend halfjaar.

Nieuwe leden. Uit vroegere voordragt zijn tot werkende leden benoemd de heeren: W. E. J. Berg van Dussen Muylkerk te Amsterdam, en W. C. E. de Geer te Soeracarta: Voorts tot honoraire leden: Dr. H. A. Erhard te Munster, Dr. G. J. Rozenkranz te Munster, Dr. H. Grote te Hanover, de Baron de Reiffenberg te Brussel, de heer Ph. Blommaert te Gent, de heer Jules de St. Genois te Gent, de heer Serrure te Gent, de heer F. A. Snellaert te Gent, de heer Prudentius van Duysen te Gent, de heer J. David te Leuven, de heer P. F. X. de Ram te Leu-

ven, de heer Altmyer te Brussel, en de heer Sommerhause te Brussel.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Benjamin Franklin en prof. Heringa. De heer Dodt van Fl. deelt eene anecdote mede betreffende de zucht van Heringa om Benjamin Franklin na te volgen; het genootschap verzoekt hem om deze bijzonderheid in geschrift te brengen en aan de commissie van redactie over te leggen.

De heer van Asch van Wijck belooft eene bijdrage over den bisschop van Diephout.

Middeleeuwsche munten. Prof. Visscher vestigt de aandacht op een berigt in de dagbladen, dat hem allezins verdacht voorkomt, als betreffende eene zekere munt, onder Hendrik van Vianden geslagen, en die van een opschrift in de nederl. taal zou voorzien zijn. Dit berigt is van den volgenden inhoud:

In de vergadering van het numismatische genootschap te Berlijn, den 6 Julij ll. gehouden, is onder anderen ook eene munt vertoond van Hendrik I. Gr. van Vianden en bisschop van Utrecht, die van het jaar 1252 tot 1276 den bisschoppelijken zetel bekleed heeft. Deze munt vertoont op de voorzijde een kruis met een bisschopsstaf, in twee hoeken van het kruis A. en O. en het omschrift: † HIR STEID TE BISCOP (hier staat de bisschop), en op de keerzijde een kerkgebouw, met het omschrift: † IE LITH SIENING (gijlieden zijt eenig) Dit merkwaardig muntstuk heeft betrekking op den strijd, welken de bisschop met de familie en aanhangers van zijn' afgezetten voorganger Goswinus voerde, en kan als een der oudste (Nederl. gedenkmunten) beschouwd worden.

Utr. Courant 17 *Aug.* 1846.

Archief der vijf kapittelen te Utrecht. De heer A. M. C. van Asch van Wijck vervolgt aldus de opgave der brieven, waarvan hij afschriften genomen heeft in het archief der vijf kapittelen (zie vergadering van den 22. dezer).

1471. 4 Febr. De 5 kapittelen te Utrecht verzoeken aan Gerard, Heer van Kuilenburg, ontheffing van de onlangs op hunne goederen in den lande van Kuilenburg gelegde schatting, als een oude vr. schild op elken morgen. *Concept:*

— 9 Sept. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken den heer van Kuilenburg, om aan zijn' hofmeester Jan van Gijell de uitspraak van 13 Junij 1469, ter zake van de betaling zijner achterstallige renten, te doen gestand houden. *Concept.*

— 30 Nov. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken Johan van Arckel, baljuwe en Hermanus van Calker, rentmeester van IJsselstein, donderdag eerstkomende te spreken over hunne geestelijke goederen. *Concept.*

— 30 Nov. Dirk Grauwert, deken van oudmunster, verzoekt Aelbrecht van Egmont ter zelfder zake en tijde te verschijnen.

1472. 25 Februarij. Deken en kapittel van den dom te Utrecht antwoorden aan de raden van Holland, Zeeland en Vriesland, dat Lambert Dirck, pastoor van Wermenhuizen, zijne parochianen niet vóór den officiaal van Utrecht heeft gedaagd, zooals de heer van Egmont zich beklaagt, maar dat die zaak buiten kennis der geestelijkheid, krachtens bevel des Bisschops, voor deszelfs commissaris hangende is. *Concept.*

— 19 Mei. De kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, het voornemen der Gelderschen vernomen hebbende, om met kracht van wapenen in den lande van Kuilenburg te vallen en het te velde staand koren te bederven, verzoeken aan ridderen, amptlieden en raden van de steden van Gelderland, hunne goederen daarvan te verschoonen. *Concept.*

— 10 August. Vice-deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan burg., schepenen en raad der steden Nijmegen, Arnhem en Zutphen om aan hunne amptlieden en

aan richteren in het land van Buren en in de Betuwe te gelasten, hunne goederen en tienden ongemoeid te laten. Ged. slot te *Duurstede.* get. *J. Wijchers*

1473. 1 April. De 5 kapittelen van Utrecht antwoorden aan Lodewijk van Brugge, heer van Gruithuizen, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, op de klagte van de steden Schoonhoven, Oudewater en Woerden tegen bisschop David van Bourgondien, die op hunne landen in het Sticht een morgengeld zoude hebben gesteld, waarvan zij bij sententie van Philips van Bourgondien, te Brugge tusschen Holland en Utrecht in 1463 gewezen, waren vrijgesteld, dat deze zaak niet hen, maar de twee andere staten en den bisschop betrof. *Concept.*

— 1 April. De 5 kapittelen van Utrecht deelen David van Bourgondien den voormelden brief mede en verzoeken deszelfs gevoelen over deze klagte te vernemen. *Concept.*

— 4 April. De 5 kapittelen van Utrecht verzoeken uit naam der ridderschap en steden der Veluwe, vergaderd te Arnhem, aan David van Bourgondien om aan de stad Harderwijk het door hem geweigerd geleide te verleenen. *Concept.*

— 15 Mei. Deken en kapittel van den dom en oudmunster te Utrecht berigten aan Aelbert van Egmond en Johan van Arckel bastaard, baljuw van IJsselstein, dat zij geen uitstel der achterstallige pachtpenningen kunnen verleenen maar verpligt zijn dezelve regtens in te vorderen. *Concept.*

— 18 Julij. De 5 kapittelen van Utrecht antwoorden aan de gedeputeerden der steden Nijmegen, Zutphen en Arnhem, vernomen hebbende, dat de Hertog van Bourgondien de hulp des bisschops tegen Gelderland had ingeroepen, dat zij, op derzelver verzoek, David van Bourgondien dit ontraden hadden, die betuigde alles tot behoud van de rust en den vrede te zullen aanwenden. *Concept.*

— 2 Sept. Deken en kapittel van den dom te Utrecht

antwoorden aan Reinoud heer van Brederode, op deszelfs verzoek om aan den kanunnik Willem van Broekhuizen, in het doen van rekening, wegens verschuldigde pacht van de roodepoort, 14 dagen uitstel te verleenen, wegens de komst van Walraven van Broekhuizen, zijn broeder, waarmede hij en Willem voorn. *samentlick wat sunderlinges ende treffelick the doin hebben,* — dat, het geld van de huisinge geheeten de roodepoort, moetende strekken tot de *vermakinge ende sieringe* der kapel en grafstede van bisschop Rudolf van Diepholt, volgens deszelfs uiterste wille, en het kapittel dagelijks door des bisschops erfgenamen vervolgd en *scentlick after den rugge* gesproken wordende, men na expiratie der verlangde 14 dagen, Willem van Broekhuizen in regten zal behooren te vervolgen. Verzoekt tevens de zake, betreffende de door Brederode gebruikte tienden te Gaspeerde, Leksmond, Jaarsveld en Middelweert, binnen 14 dagen, op een' vasten voet te regelen. *Concept.*

— 15 Dec. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken Mr. Aelbert van Baern, commandeur tot Leyden, om den brenger des briefs, hun kerkdienaar van de questie van St. Hubert het beklimmen van de predikstoel niet te verhinderen, zooals dit vroeger in deze stad weleens geschiedde, wanneer hunne dienaren, volgens oude gewoonten, eenmaal 's jaars in de kerken te Leyden *mitter heylichdomme en de reliquien the commen plegen. Concept.*

1474. 22 April. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan Adolf van der Marck, president en raden van Gelderland en Zutphen, om Ott van Gruythuise te verbieden alle stoornis in het rustig bezit hunner goederen te Brummen en daaromtrent gelegen. *Concept.*

— 4 Junij. Deken en kapittel van den dom te Utrecht berigten bisschop David van Bourgondien, dat deszelfs raad Jan Carnijn met den deurwaarder is gegaan naar de stad Hoorn, om de mandamenten tegen degenen, die aan het

kapittel het bezit der proosdij van West-Friesland betwisten, ten uitvoer te leggen. *Concept.*

— 29 Julij. Deken en kapittel van den dom te Utrecht, door Johan burggraaf van Montfoort verzocht, om Gijsbrecht van Brederode wegens eene aan Montfoort's voorouders verschuldigde som van ongeveer 1500 r. g. in regten aan te spreken — verzoeken, alvorens daartoe over te gaan, deswege inlichting aan Gijsbrecht van Brederode. *Concept.*

— 10 Oct. Dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht verzoeken aan Johan van Merode, heer tot Pittershem, eerdaags gevolmagtigden naar Utrecht te zenden, ter zake van achterstallige pachtpenningen wegens de heerlijkheid Westerloo en anderen daaraan klevende goederen. *Concept.*

— 13 Nov. Johan Militis proost van Arnhem en Otto van Tiel kanunniken van den dom te Utrecht verzoeken aan den Hertog van Kleef, zijne ambtlieden te gelasten, de pachters van de in zijne landen gelegene goederen van den domproost, bijzonder in de *lyemersche* in het kerspel van Weel aan de *scepeltiend* ongemoeid te laten. *Concept.*

1476. 1 Jan. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan Tymen Herboirt, maarschalk van het oversticht, raad des bisschops, den pachter Albert Roelofsz. te gelasten, om afrekening te doen of anders, volgens deszelfs belofte, in de gevangenis te Horst terug te keeren. *Concept:*

1478. 28 Maart. David van Bourgondien verzoekt aan den vice-deken en aan het kapittel van den dom te Utrecht om alle regtsvorderinge tegen den domdeken Ludolf van der Vene, raad des bisschops, gedurende deszelfs afwezigheid in 's lands zaken uit te stellen tot zijne terugkomst. Ged. slot te *Duurstede.* get. *J. Wijchers.*

— 8 Nov. Deken en kapittel van den dom te Utrecht antwoorden aan de raden van Holland, Zeeland en Vriesland op de bedreiging, van bij niet-staking der regtsvordering

tegen de vrienden en magen van Willem Dirck Henricksz. en den pastoor wegens wereldlijke schulden, dit te verhalen op hunne kerkelijke en wereldlijke goederen, — dat dit buiten derzelver bevoegheid ligt. *Concept.*

1481. 4 Oct. De stad Hoorn verzoekt aan Evert Zoudenbalch. proost van Maastricht en West-Friesland om aan den heer Thomas Gabrantsz., pastoor van der Meije, vroeger deken te Hoorn, de administratie van de proosdij van West-Friesland op te dragen gedurende 6 jaren, in plaats van den heer Frederik Jansz., die allerlei oproerige bewegingen aanstookt, met wereldlijke en geestelijke personen zamenspant en de stad met geweldenarijen vervult.

— 3 Dec. De stad Hoorn dringt ernstig aan bij Evert Zoudenbalch om de ontzetting van Frederik Jansz. uit de administratie der voornoemde proosdij, die, in weerwil van het te Mechelen tusschen Mr. Anthonys Hanneton en hem Evert Zoudenbalch gewezen vonnis, het zegel van de genoemde jurisdictie blijft gebruiken.

1482. .... Burg. schepen en raad der stad Deventer antwoorden aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek om eenigen hunner binnen Utrecht te zenden, ten einde in den twist met bisschop David van Bourgondie te helpen raden — dat zij wegens het vernieuwen der regering en het sluiten der stads-rekeningen, hieraan eerst na St. Peter kunnen voldoen, en dit aan de steden Kampen en Zwolle ins gelijks zullen verzoeken.

1483. 10 Junij. Maximiliaan van Oostenrijk zendt aan de 5 kapittelen zijner afgevaardigden, om met hen over de belangen der Utrechtsche kerk te handelen. In de latijnsche taal. ged. *Lynntz.*

1484. 21 Dec. David van Bourgondien verzoekt aan dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, om Jonker Philips van Ravestein, door den hertog van Oostenrijk aangesteld tot mombair over de kinderen van den

heer van Humbertensz., behulpzaam te zijn ter zake van het tusschen hen en den heer van Merode gerezen geschil over de aan deze kapittelen toebehoorende goederen, gelegen in Westerloo, Herzele enz. Ged. slot te *Duurstede*, get. *Bourry*.

1485. 2 Junij. Voerst van Hemert, ridder antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op de klagte van zijn' broeder Gijsbert van Hemert over de geweldadige inneming van zijn huis te Amerongen, — dat Gijsbert wederregtelijk zijn moederlijk erfdeel heeft onthouden, zooals hij dit ook den bisschop heeft medegedeeld en dat het dus aan hem is zich te beklagen. *Zijne* handt.

— 13 Aug. Johan burggraaf van Montfoort antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht en aan de landgenooten van Bijlevelt en Benschop, op het verzoek om, ter begeerte van den *werkmeester der moelen* mede borgen te stellen binnen Utrecht, en daartoe den heer van Zuijlen van Nijevelt derwaarts te zenden, — dat hij, wegens de vijandschap met den heer van IJsselstein, die Utrecht door Wouter van Baecx zijn stedehouder laat bewaken, niet geraden oordeelt, iemand der zijnen, al kreeg hij ook van de stad vrijgeleide, bloot te stellen om te worden gevangen genomen. Ged. *Montfoort*. *Zijne* handt.

— 12 Aug. Verklaring, gegeven door schout, burg., schepen en raad der stad Montfoort, waarbij wordt verklaard hoe een inwoner van die stad, Hanss van Essen genaamd, binnen het regtsgebied dier stad door IJsselsteinsche knechten is aangetast geworden. *Afschrift*, ingesloten in den voormelden brief.

— 1 Oct. Jan van Egmond, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Friesland, gelasten aan den deken en kapittel van den dom te Utrecht, aan Aelbrecht Snellairt, inwoner van de stad Schoonhoven eene som van 100 r. g. hem door het kapittel afgevorderd, in strijd met het tusschen Maximiliaan van Oostenrijk en het Sticht gesloten verbond

van 1483, terug te geven, bij gebreke waarvan regtsmiddelen zullen worden aangewend. Ged. *'s Hage.*

— 5 Oct. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt ten ernstigste en sommeert David van Bourgondien, om het met Utrecht gemaakt vrede-verbond zonder langer uitstel te bezegelen en te doen bezegelen, 't welk David van Bourgondien en de staten zouden hebben geweigerd, voorgevende, dat vele daarin voorkomende punten niet aldus waren overeengekomen. Ged. *Antwerpen. Afschrift.*

— 5 Oct. Maximiliaan van Oostenrijk doet aan de 3 staten van Utrecht hetzelfde ernstige verzoek met sommatie, *opdat geen nood en zij u anders daertoe te bedwingen* enz. Ged. *Antwerpen. Zijne* handt. lager *Numan.*

— 19 Oct. David van Bourgondien zendt aan de 3 staten van Utrecht afschriften van den ontvangen brief en van het ontworpen antwoord aan Maximiliaan van Oostenrijk, Ged. slot te *Duurstede.* get. *J. Wijchers.*

— 20 Oct. David van Bourgondien verontschuldigt zich bij Maximiliaan van Oostenrijk, zeggende, dat hem wel brieven door die van Holland ter bezegeling zijn voorgelegd, maar geenszins het bedoelde verbond, waarbij hij, zich bevindende in zijne gevangenis te Amersfoort, niet tegenwoordig was. Hij belooft dadelijk de zaak aan de staten mede te deelen. Ged. slot te *Duurstede. Afschrift.*

— 4 Nov. Maximiliaan van Oostenrijk dringt op nieuw bij de 5 kapittelen en de stad Utrecht aan, op de bezegeling van het verbond, hetwelk zij bij hunne missive van 20 Oct. voorgaven niet te kunnen doen vóór dat de ridderschap daarop had vergaderd. Ged. *Antwerpen. Zijne* handt. lager *Sebranges.*

— 29 Dec. Maximiliaan van Oostenrijk beveelt aan de 3 staten van Utrecht, de aan den heer van Molembais, bij bezegelde brieven, verschuldigde som van 500 Rijns. guld. te betalen. Ged. *Brussel.* get. *Teslameng.*

1486. 11 Julij. De stad Rhenen verzoekt aan de gedeputeerden der 3 staten van Utrecht, te Woudenberg vergaderd, verschoond te blijven van het dragen in de kosten der aanneming en legering van krijgslieden in het woud, ten einde te waken tegen het dagelijksch brandstichten in het Sticht.

— 15 Julij. Burg., schepen en raad der stad Arnhem, vernomen hebbende, dat in eene morgenspraak de aantasting aan lijf en goederen der Arnhemsche burgers en onderzaten der Veluwe, zoude zijn besloten, in wedervergelding van de hanteringen van Dirk van Scherpenzeel, — verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht bij de stedelijke regering de terugroeping daarvan te bewerken, in gebreke waarvan zij zich deswege aan den Hertog van Bourgondien zouden beklagen.

— 9 Aug. Burg., schepen en raad derzelfde stad verzoeken aan de 5 kapittelen te Utrecht antwoord op dit verzoek.

— 26 Aug. Aelbrecht van Egmond, drost van IJsselstein, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht om de vaart van den IJssel, tusschen IJsselstein en Montfoort en vandaar naar Oudewater bevaarbaar te maken, ten nutte van het handelsverkeer dier steden. Ged. *IJsselstein:*

— 30 Nov. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt ernstig aan de 5 kapittelen en aan de stad van Utrecht, in antwoord op hun berigt van den 21. November, dat de ridderschap nog niet, ter zake van de bezegeling des verbonds, was vergaderd geweest, — om hunne gedeputeerden vóór den 24. December te Brussel te zenden, zonder verder uitstel, in gebreke waarvan *ons zal van noodt wesen* bij andere middelen *dairop te voorziene* enz. Ged. *Brussel.* get. *Sebrantes.*

— 4 Dec. Frederik Heer van IJsselstein zendt aan de 3 staten het voor hen met veel moeite verkregen geleide van Maximiliaan van Oostenrijk naar Brussel en raadt hen,

om, door de bezegeling niet langer te verschuiven, het ongenoegen des vorsten te voorkomen. Ged. *Brussel.*

1487. 8 Maart. Geregtelijke verklaring van Jan van Egmond, schout en kastelijn te Hoorn, dat den deken heer Jan Domist ten onregte is belasterd geworden. *Afschrift.*

— 9 Maart. Dezelve verzoekt aan deken en kapittel van den dom te Utrecht, om den voormelden niet te ontzetten uit deszelfs dekenschap.

— 1 Junij. Willem van Ghent, amptman van Nederbetuwe, betuigt aan de 5 kapittelen, in antwoord op hun verzoek om alle regtsvorderingen tegen hen te staken, hiertoe eedshalve buiten magte te zijn.

— 11 Julij. De stad Hoorn verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om hun poorter Volkert Melis niet van zijn natuurlijken regter af te trekken.

— 11 Aug. Maximiliaan van Oostenrijk beteekent, na herhaalde aanmaning, aan burg. en schepenen der stad Utrecht de aan Philips Loyte, ridder raad en hofmeester, Jacob Falevaus, Jan de Arteville en Gillis de Saint Andoicht schildknapen, verschuldigde geldsom te betalen. Ged. *Brussel.* *Zijne* handt. lager *Condebault.*

— 22 Octob. Ludolf van Veen, deken, berigt aan de 5 kapittelen, dat bij binnen weinige dagen te Utrecht hoopt te komen, om met hun over de hem geschrevene aangelegenheden te handelen. In de latijnsche taal. Ged. *Kampen.*

— 30 Nov. David van Bourgondien verzoekt aan de 5 kapittelen hunne gedeputeerden te zenden, ten einde maandag eerstk. met Frederik heer van IJsselstein over Dirck van Scherpenzeel te spreken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *J. Wijchers.*

1488. 6 Febr. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht Johan Menchen met de eerst opengevallene prebende te begiftigen. In de hoogduitsche taal. Ged. *Brugge.*

1488. 2 Mei. Jan Merode antwoordt aan de dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, dat hij, voor als nog, buiten staat is, hen toe te zenden eene expeditie van het tusschen vrouwe van Hembercort en hem getroffen akkoord. Ged. *Oosterloo*. *Zijne* handteekening.

— 10 Mei. David van Bourgondien verzoekt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat aan Mr. Symon van der Sluys, domproost, worde vergund, door Mr. Arnt van 's Grevensande, kanunnik van den dom, het officiaalschap te laten bedienen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *J. Wychers*.

— 10 Oct. Frederik, roomsch keizer, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, Henricus Blevis de Wellis, phisicus, tot archidiaken hunner kerk te benoemen. Ged. *Keulen*.

1489. 16 Jan. Johan van Zulen van Nyevelt, ridder, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, bij bisschop David van Bourgondien te bewerken, dat hij in het bezit worde gesteld van zijn vaderlijk erfdeel, hem bij overlijden zijns broeders Henrick van Nievelt aanbestorven, in gebreke waarvan hij met behulp zijner vrienden en magen zich zelf regt zoude behooren te doen wedervaren. Ged. *Woerden*. *Zijne* handteekening.

— . . Jan. *Die luyden van den rekeninge* van Maximiliaan en Philips van Oostenrijk, residerende in den Haag, verzoeken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, iemand te Amsterdam te zenden, om aldaar de aan het kapittel, wegens het land van Putten, verschuldigde renten van het voorleden jaar, uit handen van den rentmeester Geryt van Abbenbrouck, ridder, te ontvangen, daar hij, wegens de onveiligheid der wegen, niemand tot Utrecht daarmede zenden durft. Ged. *'s Hage*. get. *de Goes*.

— 20 Maart. Arndt van Heijen Goedeszoon verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, bij de regering dier stad te

bewerken de afdoening zijner en zijns broeder achterstallige soldij van dienst in den laatsten oorlog. *Zijne* handteekening.

— 8 April. Frans van Brederode, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en Vriesland, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht om bisschop David van Bourgondien in regten te vervolgen, wegens de vroegere mishandelingen door den kerkvoogd aan zijnen vader Reinoud en zijnen oom Gijsbrecht aangedaan. Ged. *Rotterdam. Zijne* handt.

— 20 April. Frederik, heer van IJsselstein verzoekt de 5 kapittelen, en de stad Utrecht, aan brenger des briefs te betalen de aan hem bij bezegelde brieven verschuldigde som van 150 r. g. ontbrekende aan de renten der r. g. 1000. verschenen St. Martini, in gebreke waarvan hij deze schuld regtens zal laten invorderen. Ged. *Schoonhoven.*

— 25 April. Johan burggraaf van Montfoort berigt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op het door hen aan Johan van Zuylen van Nyevelt gedaan verzoek, tot een bijeenkomst, ten einde de zaak tusschen hem en bisschop David van Bourgondien in der minne bij te leggen, dat van Zuylen deze bijeenkomst alleen in de stad Montfoort of Woerden verkiest te houden. Ged. slot te *Woerden. Zijne* handteekening,

— 1 Mei. Burg., schepen en raad der stad Zutphen verzoekt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om het over eenige tienden gerezen geschil tusschen de broederen van het karmeliter klooster te Utrecht en die van dezelfde geestelijke orde te Zutphen bij te leggen.

— 4 Mei. Burg., schepen en raad der stad Arnhem doen voornoemd kapittel, hetzelfde verzoek aangaande het karmeliter klooster van Zwol, Deventer en andere Geldersche steden.

— 26 Junij. *De luyden van de rekeninge* van Maxi-

miliaan en Philips van Oostenrijk, residerende in den Haag, berigten den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, in antwoord op deszelfs brief dd. 23. en 25. Junij, in welken laatsten het kapittel de in 1481, 1482 en 1483 verschenen renten van het land Putten vordert, — dat, aangezien volgens het vredeverdrag tusschen Maximiliaan en Utrecht in 1483 gesloten, alle onbetaalde renten en pachten, geestelijk en wereldlijk, gedurende dien oorlog verschenen, vervallen zijn verklaard, deze uitbetaling niet zonder opene lastbrieven des vorsten kan geschieden. Zij geven tevens hunne bevreemding te kennen van geen antwoord te hebben ontvangen over de wijze van toeschikking der gelden, en melden dat hun bode in het Sticht zijn geld ontnomen en aan zijne duimen is gepijnigd geworden. Ged. *'s Hage*, get. *de Goes.*

— . . . . Philips van Kleef, domproost, zendt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijnen secretaris Mr. Walfort om zijnentwege bezit te nemen van een door overlijden van Steven, hertog van Beijeren, domdeken te Keulen, opengevallen beneficie. Ged. *Kleef.*

— 13 Dec. Jaspar, heer van Kuilenburg belooft den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, binnen eenige dagen de achterstallige renten te betalen der geestelijke door hem in pacht gebruikt wordende goederen van het kapittel.

1490. 16 Febr. Dirck van Ameronghen verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, om bij de regering der stad, zijne bede, om weder in genade te worden aangenomen, te ondersteunen. *Zijne* handteekening.

— 8 Junij. Johan burggraaf van Montfoort, na meer dan eens van den bisschop en eenmaal aan de 3 staten van Utrecht hulp te hebben verzocht tegen de Hollandschen, die zich *pijnen* om hem van zijn *patrimonium* te beroven, en na daarop aan de hem toegezondene gedeputeerden te hebben geantwoord, dat hij niemand liever dan de bisschop *syne*

saicken solde willen laten handelen, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht nu, daar zich de Hollandschen *meer pynen myt groeten eernste om Montfoirde te becrachten*, hem *openlike te scriven*, of hij op den bijstand van den bisschop en van het Sticht kan rekenen, ter verdediging van zijne stad Montfoort, betuigende, dat hij, zonder denzelven buiten magte is deze stad voor het Sticht te behouden. Ged. *Woerden. Zijne* handteekening.

— 22 Oct. Jasper, heer van Kuilenburg noodigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht uit, om de viering der eerste misse door Mr. Jacob van Aken op zondag Allerheiligen avond eerstk. mede te komen bijwonen.

16. Vergadering. 5 September 1846.

Nieuwe leden. Wetensch. Meededeelingen. Herman Schinkel. Nederl. Dichters. Jean Baptiste Hauwaert. Archief der vijf kapittelen.

Nieuwe leden. Tot werkend lid wordt benoemd, den heer Eyck tot Zuilichem. Tot honoraire leden, de heeren D. Wap te 's Gravenhage, Dr. Lappenberg te Hamburg, Fursteman in Halle, Gervinus in Heidelberg, Birnbaum in Giessen, Dr. L. Tross te Ham, F. Raumer te Breslau, C. Ullman te Halle, Schayes te Brussel, L. van Ledebur, G. H. Pertz, F. Kugler te Berlijn en Dr. Fr. Cramer de Stralsund.

Wetensch. Mededeelingen. Herman Schinckel. Door den heer Dodt v. Fl.

Onder resumptie van hetgeen, mijns wetens, over Herman Schinckel was bekend geworden, gaf ik, in den vorigen jaargang van het Utrechtsch Tijdschrift, eenige dien merkwaardigen man betreffende aanmerkingen, inhoudende eensdeels een verslag omtrent een paar nog onbekende voortbrengselen zijner drukpers, anderdeels een oorkondelijk be-

wijs, dat zijne familie in het sticht met der woon gevestigd was. Uit soortgelijke oorkondelijke, ons nog later toegekomene bescheiden, in verband met een in het gezegde Tijdschrift medegedeelde stuk, blijkt nu verder, dat Herman Schinckel een zoon was van Jan Schinckel Willemszoon, en Marye . . . . en dat hij een broeder en een zuster had, terwijl deze bescheiden tevens vaststellen, dat hij het rectoraat der grooteschool te Delft bekleedde, eene daadzaak, waaromtrent men nog in 't onzeker verkeerden, zooals te zien is uit hetgeen over hem in de groote Beschrijving van Delft geboekt staat. Niet alleen ter nadere staving, maar ook als meerder detail der verwantschap van Herman Schinckel aangaande, kunnen de gemelde bescheiden worden voorgelegd.

Nederl. Dichters. Jean Baptiste Houwaert. Door vriendelijke mededeeling van den heer van Dam van Noordeloos, zegt prof. Visscher ben ik in staat gesteld tot de volgende nalezing op het bibliographisch gedeelte mijner bijdrage over den dichter Jean Baptiste Houwaert voorkomende in onze *Berigten* bladz. 35 te weten:

Blad 40. Noot 1. Achter een exemplaar van deze vertaling der Oratie van Marnix staat: *Gedruckt t' Antwerpen by Ch. Plantijn, hoofddrucker der Con. Maj. in 't jaer ons Heeren* 1579, alhoewel echter het titelblad heeft 1578, en het almede daarbij vermelde privilegie is gedagteekend 29 April 1578; ten slotte van dit boek en die vertaling vindt men deze regels:

H ier is voleynt die schoone Oratie,
O p die congregatie — te Worms ghedaen,
V an Alegonde int Latijn met gratie,
W ilt die translatie — in danck ontfaen,
A l en maekt zy van woorde tewoorde gheen vermaen,
E n datter inde penne is bleven — wat;
R echts den sin heb ick u willen doen verstaen:
T' Neerderlants moet men oock toegheven — dat.

Van deze berijming der Oratie door Houwaert wordt gewag gemaakt door J. Verheiden, *Afbeelding van mannen die der Roomschen enz. 's Hage* 1603 in 4to. bladz. 96. Bayle Diction. vermeldt, die op gezag van Melchior Adam, doch omstandig wordt daarvan verslag gedaan door Ypeij en Dermout, *Geschiedenis der Hervormde Kerk.* D. 1. Aanteek. bladz. 91; met dat al komen daarvan hoogstzeldzaam exemplaren voor.

Bladz. 40. Noot 2. Van *Milenus clachte* bestaat eene uitgave Antwerpen 1577 in 4to. Eene d° te Dordrecht 1598 4to. Zie *Catalogus* Meerman 1824. Tom. II. p. 170. numero 558 en 556 en *Catalag.* Hocuft 1844. no. 952.

Bladz. 40. Noot 5. *Uitgave* Pegasides pleyn is ook te Delft 1622 in 8vo. Zie *Catalog.* Hoeuft no. 2287 bij A. Gerritsen. 2 deelen. Ook *Catal. Librorum Bibl. Reg. Hagana* 1838 p. 134. no. 1859. Bij den heer van Dam v. Noordeloos eene uitgave, Rotterdam bij Jan Leendertse Berewout, Boekverkooper op de Hooghstraat, Ao 1615, 2 deel. 8vo. Achteraan staat: gedrukt tot Leyden bij Ulderick Cornelisz. en Joris Abrahamsz. Ao 1614, het titelblad waarop het portret enz. is door W. Delff gegraveerd.

Bladz. 46. Noot 4. Van de *Vier Uterseten* vind ik, dat de uitgave van 1614 te Leeuwarden zoude zijn. Zie *Catalog.* Wachendorf 1811. pag. 54. no. 609. Nog eene uitgave behalven de vermelde komt voor Amsterdam 1616. 4to. Zie *Catalog.* Meerman t. a. p. no. 559.

Bladz. 47. Noot 1. Een exemplaar der uitgave van *den generalen loop der werelt. Amst.* 1612 *bij Barent Otsz. voor Willem Jansz. Stam in* 4to, is bij den heer van Dam van Noordeloos voorhanden.

Bladz. 48 achter het woord voorbij reg, 15. Behalve de genoemde werken komt nog voor, *Retrogatie incarnatie* Antw. 1563. 4to. Zie *Catal.* Wachendorff. 1811. no. 613. 4to. *Remedie der Liefde door Ovidius, rhetorijclijk over-*

geset. Brussel, Jan van Brecht 1583. 8vo. Zie *Catalog.* Meerman, bl. 178. no. 2286.

Bladz. 49. Mij dunkt, schrijft de heer van Dam v. Noordeloos, het verschil over den tijd van Houwaerts overlijden, wat de heer de Vries daarvan ook moge opgeven, is uitgemaakt door het *tijdversjen* hetwelk men vindt achter de genoemde uitgaven van den *Generalen loop der wereld.* Amst. 1612 en het jaartal van zijn overlijden heeft uitgedrukt. Dat werk bestaande in 6 boeken als: 1. De wereltlijcke triumphe der planeten. 2. Den lastigen strijt der menschen. 3. Den vreesselijcken camp der dood. 4. De loffelijcke memorie der afflijvighe. 5. Het gelucksalich Paleys der deught. 6. De persuasie tot de eeuwighe salicheyt. Vervolgens in een »*Eerdicht* ter eeren den soetvloeijende sinrijcken Poeet »J. B. H., met een verhael der boecken bij hem gheschre»ven, die veel tot leeringhe ons zijn naghebleven," vereert door J. T. P. daarna drie verzen getiteld *Roem des doods*, over den cloeckmoedighen Chrijsthelt ende gheleerden Poeet Johan Baptist, waarachter eindelijk het bedoelde *tijdvers*, hetwelk ik in zijn geheel wil mededeelen. Bovenaan staat *Martius en clari etc.* Voorts:

Den Meert heeft ghesIen het WeL oVerLIIen,
Van den HonICh VLoeIIenden Poëet ghepresen,
DIe het nederLant In sIIne tIIen,
Soo dICkWILs heeft ghesoCht te ghenesen.

De eerste regel telt 1118, de tweede 163, de dedre 56 en de vierde 262, makende te zamen 1599. Zijnde dit alzoo het jaartal van het overlijden van dezen Poëet, volgens welke opgave Sweertius en Foppens zich dus niet bedrogen hebben; wonder dat den heer Willems dit niet heeft opgemerkt, maar even als anderen de opgave van den heer de Vries volgde.

Bladz. 49. Noot 4. De *Afbeelding* van Houwaert schijnt

ook te vinden in exemplaren der uitgave van de *Vier Uitersten*. Antw. 1584. 4to. Zie *Catalogus* van Hoeuff, 1844. bl. 76. no. 951, alwaar zoodanig exemplaar met een fraai portret van den auteur voorkomt.

Archief der vijf kapittelen. De heer A. M. C. van Asch van Wijck vervolgt aldus de opgaven van brieven, in het archief der vijf kapittelen afgeschreven. Vergaderingen van 22 en 29 Aug. ll.

1490. 26 Oct. De stad Rhenen verzoekt aan den domdeken Evert van Zoudenbalch, om in het kapittel-generaal mede te deelen, dat zij onvermogend is eenige lasten te dragen.

— 26 Nov. Jan van Egmond, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, verzoeken den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om den heer Geraert ter Heerenhoeve, kanunnik van den dom en subconservator van het convent van Bethlehem, zijne regtsvordering tegen een burger der stad Gorinchem te doen staken, daar deze voor zijn' natuurlijken regter behoort te worden getrokken. Ged. *'s Hage.* get. *Wijngerden.*

1491. ... Januarij. Frederik, heer van IJsselstein, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, de aan Lambert Mijllinck, bij hunne bezegelde brieven, verschuldigde jaarlijksche erflosrenten, groot 250 r. g. te betalen.

— 4 Jan. Jan van Egmond, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland herhalen hun verzoek aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ten aanzien van Geraert Heerenhoeve. Ged. *'s Hage.* get. *Wijngerden.*

— 2 Febr. De stad van Rhenen verontschuldigt zich aan Ludolph van den Vene, domdeken en aan de 3 staten van Utrecht, wegens hare niet-verschijning op het kapittel-generaal ter raadpleging, over het uitzetten van een morgengeld om het krijgsvolk te betalen. Zij betuigt, wegens hare armoede, in deze belasting niet te kunnen deelen, tenzij de

staten haar willen te gemoet komen in de 8000 r. g. waarvoor zij de stad Wijk te Duurstede voor het Sticht heeft afgekocht.

— 14 Febr. Bartolt van Gent, heer van Loenen, ambtman in Overbetuwe, verontschuldigt zich aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij eeds- en ambtshalve verpligt is, hunne kerkelijke goederen in de Betuwe gelegen, wegens schuldvorderingen, aan te slaan. Betuigt al het zijne te doen, om de zaak tusschen hun en Mr. Peter van Eten, doctor in de medicijnen, in der minne te eindigen.

— 26 Junij. Dezelfde verzoekt tot deze minnelijke schikking aan de 3 staten van Utrecht eene bijeenkomst van partijen binnen de stad Rhenen.

— 8 Aug. Jan van Berghen verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, wegens de afwezigheid zijns broeders, den heer van Damerijke, een ander te benoemen ter slechting van het geschil bij zijn vader te Berghen. Ged. *Mechelen*. *Zijne* handt.

— 22 Sept. De stad van Enkhuizen verlangt van het kapittel van den dom te Utrecht hunne beschikking te vernemen, omtrent een door haar met toestemming van den deken te Hoorn in hechtenis gehouden priester Cornelis Pietersz. van Gouda, die met zes anderen van de bende van Jan van Naaldwijk en Wittenhorst, nabij het eiland Ter Schelling, door die van Enkhuizen waren gevangen genomen, welke priester met eerstgemelden heer ten krijg was uitgetogen en zich bij hem te Texel bevonden had.

— 21 Nov. Johan burggraaf van Montfoort antwoordt aan de 5 kapittelen en de gemeene landgenooten van Reijerscop en Bilevelt, dat zijne onderzaten van Montfoort niet onwillig zijn hun morgengeld en ongelden te betalen, maar dat zij wegens de groote armoede, door de rampen des oorlogs en het ongunstig jaarsaizoen veroorzaakt, daartoe buiten staat zijn. Ged. *Montfoort*. *Zijne* handt.

— 22 Dec. De stad van Rhenen verschuldigt zich aan

den domdeken en de 3 staten van Utrecht ten kapittel-generaal vergaderd, ter zake van het morgengeld, wegens hare niet-verschijning. Zij verklaart hierin alleen te bewilligen, tenzij de staten haar in de 8000 r. g. te gemoet komen.

— 28 Dec. Jan van Berghen verzoekt aan de 3 staten van Utrecht betaling zijner verschenen renten en verzoekt het bedrag, hetwelk hij zeer benoodigd heeft, te zenden naar de stad Berghen. Ged. *Mechelen. Zijne* handt.

— . . . . Verzoekschrift van Henrick van Ghent van Ryckstel aan de 3 staten van Utrecht, tot restitutie van de schade aan zijne goederen te Jutphaas geleden, bij gelegenheid dat hij, in den krijg tegen den heer van IJsselstein, op last des bisschops de 1600 gehuurde krijgslieden uit Wijk te Duurstede overbragt naar de stad Utrecht.

1492. 24 Jan. Dirk van Mekeren en Roelofsz. de Ruiter berigten aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, de toedragt der zaak van Mr. Pieter van Eten.

— 10 April. Frederik, roomsch keizer, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht om Henricus Blews de Wellis zijn hofarts met de eerst openvallene prebende en kanunnikschap te begiftigen, ten einde in het bezit te kunnen treden van het proostdijschap van Arnhem. In de latijnsche taal: Ged. *Lijnntz.*

— 15 April. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om den heer Derk Smedeken, vicaris te beduiden, dat hij Bertoldus van Hagen, bewaarder van het St. Margareten gasthuis te Utrecht, niet beklaagt voor den raad der stad, maar voor het evengemeld kapittel. Ged. slot te *Duurstede.* get. *J. Wychers.*

— 26 April. Karel hertog van Gelder, vernomen hebbende dat de heer van IJsselstein 1500 man verzameld heeft met vijandelijke oogmerken, biedt, in geval hij daarmede Utrecht wil aantasten, aan de 3 staten van Utrecht

zijn bijstand aan met geheel zijne beschikbare magt, tevens verzoekende, ingeval gemelde heer een inval op zijn grondgebied doet, aan hem dienzelfden bijstand te verleenen. Ged. *Arnhem*. *Zijne* handt. lager *Crault*.

— 24 Mei. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, om hunne gedeputeerden den eerstvolgende maandag over 8 dagen te Wijk te Duurstede te zenden, om te zamen met die der ridderschap en der steden Utrecht en Amersfoort te raadplegen over het ook aan hem van wege den Hertog van Gelder gerigt verzoek, tot het verleenen van bijstand tegen den heer van IJsselstein. Ged. slot te *Duurstede*. get. *J. Wychers*.

— 10 Mei. Frederik, roomsch keizer, doet aan bisschop David van Bourgondien hetzelfde verzoek, vervat in den brief aan de kapittelen van Utrecht dd. 10 April 1492.

— 7 Sept. Joost van Borselen verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht om zijne kerken van *Scaghen*, *Barsingehorn* en *Harinchuysen* bij den vrijdom der syndael-penningen te handhaven, als een voorregt door deze kerken van af onheugelijke tijden genoten. Ged. huis te *Scaghen*. *Zijne* handt.

— 5 Nov. Maximiliaan van Oostenrijk, zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht als gevolmagtigden Otto van Lanngen, domheer te Meintz, en Johan Huy, rentmeester van Gelderland. In de hoogduitsche taal. Ged. *Koblentz*.

— 16 Dec. Jaspar heer van Kuilenburg, daagt de 3 staten van Utrecht voor den stadhouder als zijn leenheer en raden van Holland, ter zake van de hooge heerlijkheid Honswijk. *Zijne* handt.

1493. 17 Jan. De stad Rhenen antwoordt aan de 3 stateu van Utrecht ten kapittel-generaal vergaderd, dat zij niet in het morgengeld behoeft te dragen, tenzij men haar in de bovengemelde 8000 r. g. te gemoet kome.

— 25 Febr. Lambert Mijllinck, schout te 's Hertogen-

basch, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht de hem verschuldigde penningen ter hand te stellen aan Aelbert van Egmond, tegen behoorlijke kwijting, in gebreke waarvan hij dezelve regtens zal invorderen. Ged. *'s Hertogenbosch. Zijne handt.*

— 22 Maart. Johan graaf van Egmond, stadhouder van Holland, Zeeland en Vriesland, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, bij de stad van Utrecht de betaling der aan Helmijck, dienaar zijns broeders te IJsselstein, verschuldigde penningen te bewerken. *Zijne* handt.

— 30 Maart. Karel hertog van Gelder, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, binnen de eerstkomende paaschdagen hunne gedeputeerden te Nijmegen te zenden, om met zijne ambtlieden over de met ruitergeld onregtmatig bezette goederen der Utrechtschen te spreken. Ged. *Nijmegen.* get. *Gravelt.*

— 10 April. Dezelfde, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, aan den deurwaarder Jacob van Weze, op behoorlijke borgtogt, de pacht te vergunnen van eenige in de Betuwe gelegene goederen. Ged. *Nijmegen* get. *Gravelt.*

— 23 April. Willem van Gent, ambtman in de Neder-Betuwe, schout, burg., schepen en raad der stad Tiel verzoeken staking van de tegen wereldlijke personen in Gelderland ingestelde geestelijke regtsvorderingen.

— 10 Junij. Maximiliaan van Oostenrijk zendt eenige zijner raden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ter zake van aangelegenheden de Utrechtsche kerk betreffende. In de latijnsche taal. Ged. *Lijnntz.*

— 21 Junij. Burg., schepen en raad der stad Kampen beamen even als de steden Deventer en Zwolle de beleening van *Venebrugghen*, ten behoeve van Jacob van Uterwijck, door den bisschop, onder goedkeuring der kapittelen.

— 18 Julij. Philips aartshertog van Oostenrijk, zendt aan

den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne raden en gevolmagtigden als: Mr. Francois van Busley, proost van Ludijck, Mr. Willem van Halphen, proost van Leyden en Mr. Jan Haltfast, archidiaken van Braband en de kerke van Ludijck, ter zake van aangelegenheden de belangens van het Sticht betreffende. Ged. *Antwerpen.* get. *Numan.*

— 2 Aug. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan de 5 kapittelen en de stad Utrecht, hunne gedeputeerden te Wijk te Duurstede te zenden, ten einde gezamelijk met den dijkgraaf en de heemraden van de lekkendijk, over eenige duistere punten in de nieuwe ordonnantie voorkomende te beraadslagen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Othenbrijnck*

— 1 Oct. Philips aartshertog van Oostenrijk beveelt aan de 5 kapittelen van Utrecht, Frederik markgraaf van Baden tot coadjutor en opvolger van bisschop David van Bourgondien aan. In de latijnsche taal. Ged. *Mechelen. Zijne* handt. lager *Dublioul.*

— 10 Oct. Karel hertog van Gelder, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, den maarschalk Roelof de Vosch, welke een geldersch onderzaat, genaamd Tengnagell *ter doet toe* gewond, alsmede eenige vrouwen op den weg mishandeld heeft, strengelijk te doen straffen. Ged. *Tijell.* get. *Gravelt.*

— 23 Oct. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht ter zake van het twistgeding over verschuldigde penningen tusschen Jan van Apeltern, kanunnik van den dom en Mr. Peter van Eten, doctor in de medicijnen.

— 31 Oct. Wolter van Baecx, drost in het land van IJsselstein, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, de hem bij het tusschen Utrecht en den heer van IJsselstein gesloten verdrag, toebedongen verding-penningen te betalen. Ged. *Leerdam. Zijne* handt.

— 7 Nov. Philips aartshertog van Oostenrijk, verzoekt

aan de 5 kapittelen van Utrecht antwoord op zijn schrijven van 1 Oct. Ged. *Mechelen. Zijne* handt. lager *Lucrier.*

— 14 Dec. De stad Amersfoort meldt aan de 5 kapittelen en de stad Utrecht, dat zij hare gedeputeerden ter zake van het ruitergeld van den heer van IJsselstein niet eer dan woensdag eerstk. kan zenden.

1494. 25 Jan. Maximiliaan van Oostenrijk beveelt aan de 5 kapittelen van Utrecht, Frederik markgraaf van Baden als coadjutor en opvolger van bisschop David van Bourgondien aan. In de latijnsche taal. Ged. *Weenen. Zijne* handt. lager *Martens.*

— 15 April. Lambert Mijllink verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, voldoening van zijne renten 150 r. g., verschenen st. Petri ad vincula. Ged. *'s Hertogenbosch. Zijne* handt.

— 24 April. Dirck van Amerongen, Florens van Paellaes en Willem de Voss, door de stad Utrecht ter klokke uitgeluid, verzoeken aan de 3 staten van Utrecht, bij den bisschop te bewerken, dat zij, krachtens den zoen van 1493 tusschen de stad Utrecht en den heer van IJsselstein, weder in de stad bij hunne goederen mogen worden toegelaten, in gebreke waarvan zij naar Schoonhoven bij degenen, regt zullen verkrijgen, die hun gewis *willen ende moegen helpen. Hunne* handt.

— 3 Mei. Dezelven aan de 3 staten van Utrecht, met dringend verzoek om antwoord op hun schrijven van 24 April. *Hunne* handt.

— 15 Mei. Johan van Egmond, stadhouder van Holland, Zeeland en Vriesland, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, hem te handhaven in de betwistte collatie eener pastorij van oude Nijendorp, gelegen in het Nedersticht, met welke hij den priester Barwout begiftigd heeft. Ged. *'s Hage. Zijne* handt.

— 23 Mei. Philips aartshertog van Oostenrijk, verzoekt

aan de 5 kapittelen van Utrecht, zijn kapellaan Robert Robius in het bezit van evengemelde pastorie te stellen, welke gelegen in de heerlijkheid van West-Vriesland ter zijner begiftiging staat, volgens regt van patronaatschap. Ged. *Mechelen.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 18 Julij. Maximiliaan van Oostenrijk zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht, Engelbert graaf van Nassau als gevolmagtigde ter zake van het benoemen van Frederik markgraaf van Baden, tot coadjutor in het bisdom van Utrecht. In de latijnsche taal. Ged. *Zittert.* *Zijne* handt. lager *Martens.*

— 20 Julij. Burg., schepen en raad der stad Deventer berigten aan bisschop David van Bourgondien, dat zij, wegens de onveiligheid der wegen door de nieuwe vijandelijkheden der Gelderschen, hunne gedeputeerden niet te Utrecht kunnen zenden, ten einde te beraadslaan over de boodschap van Engelbert graaf van Nassau, betreffende het coadjutorschap en de opvolging in het bisdom van Utrecht.

— 1 Aug. Bisschop David van Bourgondien verzoekt derhalve aan de 5 kapittelen en de stad Utrecht de beraadslaging deswege tot gereeder tijde uit te stellen en dit aan den graaf van Nassau ter kennisse te brengen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Othenbrijnck.*

— 14 Aug. De stad Rhenen meldt aan de 3 staten van Utrecht ten kapittel-generaal vergaderd, dat zij geen deel nemen kan in de uitzetting van 1000 r. g. ten behoeve van den heer van IJsselstein, dan onder voorwaarde dat de staten haar in de 8000 r. g. te gemoet komen.

— 28 Aug. Maximiliaan en Philips van Oostenrijk zenden aan de 5 kapittelen van Utrecht den heer van Cruningen als hunne gevolmagtigde, ten einde hunne begeerte betreffende de opvolging in het bisdom van Utrecht nader aan te dringen. Ged. *Mechelen.* *Hunne* handt. lager *Auchemont.*

— 28 Aug. Dezelfden aan de gedeputeerden der 3 staten van Utrecht. *Eensluidend.*

— 5 Nov. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht Frederik markgraaf van Baden met de eerst openvallende kanunnikschap en prebende te begiftigen. In de latijnsche taal, Ged. *Antwerpen.*

— 5 Nov. Dezelfde meldt aan de ingezeten en gemeente van den lande en bisdom van Utrecht, dat hij, ter zake voormeld Engelbert graaf van Nassau, den heer van Wageningen en Mr. Paul van Baenst, president van Vlaanderen als gemagtigden aan den bisschop heeft gezonden en beveelt hen ten sterkste Frederik markgraaf van Baden als deszelfs coadjutor en opvolger aan. Ged. *Antwerpen.* get. *Dublioul.*

— 3 Dec. Zeger van Weijt, door Lambert Mijlinc belast met de ontvangst zijner verschuldigde penningen, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht hem deze onder kwijting ter hand te tellen. Ged. *Worchem. Zijne* handt.

— 5 Dec. Bisschop David van Bourgondien antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij wegens afwezigheid zijner raden, die hij terug ontboden heeft, de brieven der uitzetting van 10 st. op elk huis en haarstede in het Sticht tot betaling van het aan den heer van IJsselstein verschuldigde, voor als nog niet kan bezegelen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Othenbrijnck.*

— 14 Dec. Jan van Berghen verzoekt aan de 5 kapittelen en de stad Utrecht, de hem verschuldigde renten 466 r. g. 17 wit vlaemsch payments te betalen in zijne stad Berghen in handen zijner huisvrouw. Ged. *Breda. Zijne* handt.

— 15 Dec. Maximiliaan van Oostenrijk gelast aan de 3 staten van Utrecht, op klagte van eenigen zijner raden, aan hen te voldoen de aan hun bij het verdrag van 1483 toebedongene geldsommen. Ged. *Antwerpen.*

1495. 7 Jan. De stad Rhenen verklaart aan de 3 staten

van Utrecht, dat zij, als hebbende zich noch tegen Maximiliaan noch ten David gesteld, niet verpligt is in het morgen- en huisgeld te dragen. Bij derzelver plundering 20,000 r. g. hebbende verloren en daarenboven bezwaard met de afkoop der stad Wijk te Duurstede voor 8000 r. g., waarvan slechts de helft is afbetaald, is zij ook daartoe geheel onmagtig.

— 25 Jan. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht om iemand hunnent wege te Wijk te Duurstede te zenden, om een in het gerigt dier stad gelegen weert, die Goede Jacob Proeys dochter ter leen houdt van het kapittel, over te dragen aan derzelver zusters dochter de vrouw van Jacob van Coeverden. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Othenbrijnck*.

— 18 Maart. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan de 3 staten van Utrecht hulp en bijstand ter bescherming van het Sticht tegen de strooperijen der Gelderschen, en bepaaldelijk bij de stad Utrecht te bewerken de onmiddelijke toezending van 25 à 26 man naar de stad Rhenen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Othenbrijnck*.

— 21 Maart. Burg., schepen en raad der stad Zutphen betuigen aan de 3 staten van Utrecht, op derzelver verzoek om als middelaars in de tusschen den bisschop David en Karel hertog van Gelder gerezene geschillen op te treden, daartoe het hunne gaarne te willen bijdragen.

— 21 Maart. Burg., schepen en raad der stad Arnhem deelen aan de 3 staten van Utrecht de door hun op verzoek der 5 kapittelen in het werk gestelde pogingen mede, ter bemiddeling der voornoemde geschillen.

— 22 Maart. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen betuigen op het hun insgelijks daartoe gedaan verzoek, het hunne tot die bemiddeling gaarne te zullen aanwenden.

— 31 Maart. Johan van Egmond, stadhouder van Holland, Zeeland en Vriesland, vernomen hebbende dat het domkapittel, ingevolge begeerte van Philips van Oostenrijk aan

den heer Mr. Robert Robius de pastorie van Nijendorp bevolen had over te geven, houdt zijn regt als stadhouder op die collatie staande, en verzoekt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht den door hem daarmede begiftigden priester in het bezit te laten, tot dat die zaak in hooger beroep zal zijn uitgewezen. Ged. *'s Hage.* *Zijne* handt.

— 28 April. Herman Tuyschwitz, stedehouder van het slot Woerden, antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij buiten magte is, om zonder last van den heer van Zagen en den heer van Schouwenberch het op de Stichtsche goederen gelegen beslag op te heffen. *Zijne* handt.

— Mei. Willem Dirck Smullinck beklaagt zich aan de 3 staten van Utrecht, dat hij 14 jaren geleden aan Johan van Zuijlen van Nijevelt, ridder, een paard verkocht heeft voor de som van 61 r. g. zonder daarvoor, hoe herhaaldelijk aangemaand, de betaling te erlangen. Hij verzoekt dit te bewerken, zijnde hij anders verpligt dien heer voor den bisschop te beklagen. *Zijne* handt.

— 11 Mei. Henrick van Lottum, deken van St. Jan, berigt aan de 5 kapittelen, dat hem den voorgestelden dag tot de bijeenkomst met den heer van IJsselstein, ter minnelijke schikking der bestaande geschillen, niet gelegen komt. *Zijne* handt.

— 11 Mei. Lambert Mijllinc, schout te 's Hertogenbosch, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht dat hij een gevolmagtigde te IJsselstein zenden zal, om de verschuldigde gelden te ontvangen. Ged. *'s Hertogenbosch.* *Zijne* handt.

— 5 Junij. Frederik, heer van IJsselstein antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, op het voorstel eener dagvaard, dat hij maandag na beloken pinksteren zijne gevolmagtigden te Wijk te Duurstede zenden zal.

— 28 Junij. Philips aartshertog van Oostenrijk, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het rondgaan der *questie* van de Lieve Vrouwe kerk te Halle

toe te staan en ter dier zake brieven van *placet* te verleenen, hetwelk, schoon door den bisschop toegestaan, het kapittel geweigerd had. Ged. *Leuven.* *Zijne* handt.

— 24 Julij. Karel hertog van Gelder verzoekt aan de 5 kapittelen, op klagte van Johan de Kock van Opijnen, staking van deszelfs vervolging met geestelijk regt. Ged. *Zaltbommel.* get. *van Delft.*

— 28 Julij. Regtelijke verklaring van de schepenen der stad IJsselstein, dat zij, ten verzoeke van den heer van IJsselstein, beslag hebben gelegen op alle de aan de 5 kapittelen toebehoorende en in den geregte gelegen goederen ter zake van achterstallige schulden. Voorzien met de 5 goed bewaarde zegelen der schepenen.

— 28 Julij. Authentiek afschrift get. *Nagel*, deurwaarder; van eenen openen brief van commissie van Maximiliaan van Oostenrijk. Ged. *Mechelen.* *Zijne* handt. lager *Lonqueville.* waarbij, op pene van 2000 gouden leeuwen te verhalen op hunne geestelijke en wereldlijke goederen, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht wordt geinsinueerd, om alle vervolging met geestelijk regt te staken tegen Mr. Janne Duijck, poorter van Dordrecht, ter zake eener hem toebehoorende visscherij in de rivier de Lek strekkende beneden Schoonhoven, ten noorden tot Bolnessersloot, welke visscherij hem door den abt van Oostbroek betwist wordt.

— 28 Julij. Nagel, deurwaarder, deelt dit afschrift mede aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht. *Zijne* handt.

— 6 Aug. Philips aartshertog van Oostenrijk herhaalt zijn verzoek aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, betreffende het toestaan der *questie* van de Lieve Vrouwe kerk te Halle. Ged. *Brussel.* *Zijne* handt.

— 20 Aug. Frederik markgraaf van Baden zendt aan de 5 kapittelen Mr. Johan Haltfast, om de begeerte van Maximiliaan van Oostenrijk betreffende het coadjutorschap en de

opvolging in het bisdom aan te dringen. In de latijnsche taal. Ged. *Treveri.* *Zijne* handt.

— 21 Aug. Philips aartshertog van Oostenrijk zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Gerard Ghibert, raad, Daniel Vorsthuys, schepen te Halle en Jan Damanet, rentmeester van de kapelle onzer Lieve Vrouwe te Halle, om met het kapittel ter zake der *questie* te hande- Ged. *Brussel.* *Zijne* handt. lager *Lecairdrelicx.*

— 30 Sept. Burg. der steden van Hoorn en Enkhuizen verzoeken aan den deken en het kapitttel van den dom te Utrecht aan Mr. Pieter en Mr. Heinrick zijn medgezel geene commissie, het dekenschap van West-Vriesland betreffende, meer op te dragen, wegens de voortduring hunner geweldenarijen.

— 29 Oct. Hermanus Tuijschwitz, stedehouder van den heer van Schouwenberch te Woerden, meldt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht dat hij den aangehoudenen Rotart niet anders dan onder borgtogt ontslaan kan. *Zijne* handt.

— 5 Nov. Bisschop David van Bourgondien verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, om, in plaats van Johan van Zuilen van Natewisch, welke voor zijn dijkgraafschap van den lekkendijk heeft bedankt, den oudsten heemraad middelerwijl met deszelfs functien te bekleeden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Othenbrijnck.*

— 29 Nov. Maximiliaan van Oostenrijk, op verzoek van de onderzaten van Hagendoren bij Thienen in Braband, het doen eener bede in zijne landen, ter herstelling van hunne in den oorlog verwoeste kerk hebbende toegestaan, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, den provisor en deken van het land van Putten te gelasten, deze bede ongestoord te laten doen, *opdat geen noode en zij om 't onderhouden ons voorsz. hochheit ende heerlicheit, anders daerinne te versiene.* Ged. *Brussel.* get. *Decanweirberghe.*

— 1 Dec. Dirk van Zwieten, raad, kastelijn en baljuw,

berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, in antwoord op hunne missive van 28 Nov. ter zake eener zwanendrift in Wttermeer, dat dezelve door hem van den hertog Philips, als behoorende aan het huis te Muiden in pacht verkregen is. Hij belooft echter dezelve niet te gebruiken alvorens te 's Hage de zaak te hebben onderzocht en verzoekt deswege authentiek afschrift van het vroeger ter dier zake door het gerecht van Holland gewezen vonnis, waarbij het kapittel is in het gelijk gesteld.

— 10 Dec. Bisschop David van Bourgondien zendt aan de 3 staten van Utrecht afschrift van de den 9. Nov. ontvangen van Maximiliaan van Oostenrijk, behelzende het verhandelde op den rijksdag te Worms, verzoekt hun dezelve te laten afkondigen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Othenbrijnck.*

1496. 22 Jan. Lambert Millinck, schout te 's Hertogenbosch, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht gereede betaling der verschuldigde penningen. *Zijne* handt.

— 7 Febr. Burg., schepen en raad der stad Wijk te Duurstede betuigen aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht hunnen dank voor een in hunne kerk geschonken glas.

— 18 Febr. Open brief waarbij Karel hertog van Gelder aan de 5 kapittelen belooft, pontschatting te zullen heffen alleen op hunne in de Over-Betuwe gelegene goederen. Get. *van der Elst.*

— 6 Maart. Philips van Kleef, domproost en koorbisschop van Utrecht, in antwoord op de klagte van het ongestraft blijven van door sommigen in Benschop en daaromtrent in zijn regtsgebied aangedane mishandelingen aan den priester Reijner Spal, berigt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij op nieuw daartoe heeft last gegeven aan zijnen officiaal heer Johan Strijck.

— April. Willem hertog van Guylge, graaf van Ravens-

berg, beveelt aan de 5 kapittelen van Utrecht Philips van Kleef als opvolger van bisschop David van Bourgondien aan, en zendt deswege als gevolmagtigden Heynrick van Hompesch, heer van Wirkraide, ridder en hofmeester en Johan van Horn, ambtman te Geijlenkercken. In de hoogduitsche taal. Ged. *Spaerenberg.*

— 22 April. Burg., schepen en raad der stad Deventer beloven aan de 5 kapittelen van Utrecht hunne gedeputeerden te Utrecht te zenden en dit ook aan de ridderschap te verzoeken, ter gelegenheid van de keuze eens nieuwen bisschops.

— 26 April. Gerit Vtenham maarschalk, verzoekt aan den domdeken het toezenden van versterking en krijgsvoorraad, ter verdediging van de aan zijne zorg toevertrouwde huizen Vreeland en Abcoude.

— 28 April. Johan hertog van Kleef beveelt aan de 5 kapittelen zijnen broeder Philips als opvolger van David van Bourgondien aan. Ged. *Kleef. Zijne* handt.

— 28 April. Heinrick van Hompesch en Johan van Horne ondersteunen uit naam van Johan hertog van Kleef dit verzoek.

— 28 April. Maximiliaan van Oostenrijk beveelt Frederik markgraaf van Baden, deswege aan de 5 kapittelen van Utrecht aan. In de hoogduitsche taal. Ged. *Ausburg. Zijne* handt.

— 28 April. Philips aartshertog van Oostenrijk, in antwoord op den brief der 5 kapittelen van Utrecht dd. 21 April, behelzende klagten over de op Stichtschen bodem bedreven geweldenarijen der Bourgondisehe krijgslieden liggende op den huize Beest en daaromtrent, verklaart aan dezelven, dat hij daartoe geen last heeft gegeven en belooft dien euvelmoed strengelijk te straffen, maar dringt tevens ten sterkste aan op de benoeming van Frederik markgraaf van Baden tot

opvolger in het bisdom van Utrecht. Ged. *Namen.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 1 Mei. Philips aartshertog van Oostenrijk zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht zijne gevolmagtigden en raden als: Engelbert graaf van Nassau, de heeren Molembais, van Cruningen, Pauwels de Baenst heer tot Vormiselle, president van Vlaanderen, en Janne van Duiteville, kapitein te Brugge, om op de voormelde benoeming aan te dringen. Ged. *Maastricht.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 10 Mei. Johan heer van Wijsch verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, de voldoening van de aan het Sticht geleende penningen. *Zijne* handt.

— 24 Junij. Karel hertog van Gelder antwoord aan Johan burggraaf van Montfoort, dat hij, om *die gude alde gunst, vruntschap end nabuerschap to onderhalden*, bewilligt in de verlenging van het laatst overeen gekomen compromis tot st. Victor naastkomende, met verzoek om van wegen de staten gedeputeerden te Deventer te zenden, ten einde met die van zijnentwege dit verdrag te sluiten. Ged. *Arnhem.* get. *Hervelt.*

— 8 Julij. Bernt Freijs van Dolre maarschalk van Eemland antwoord aan de 5 kapittelen van Utrecht op eene tegen hem ingebragte klagte van Aart Goesch, weduwe, betreffende eene ingevorderde boete. *Zijne* handt.

— 14 Julij. Frederik markgraaf van Baden, elect van Utrecht, meldt in antwoord op het verzoek dd. 7 Julij om zijne komst te bespoedigen aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij hieraan hoopt te voldoen, zoodra de wegen minder onveilig zijn. In de latijnsche taal. Ged. *Keulen.* *Zijne* handt.

— 29 Julij. Tilman van den Broek en Jan van Kessel verzoeken aan de 3 staten van Utrecht betaling hunner achterstallige renten, groot 300 r. g. in gebreke waarvan zij hunne goederen te Herwarden zullen aanslaan. *Hunne* handt.

— 17 August. Dezelven aan dezelven, ter zelfder zake. *Zijne* handt.

— 19 Aug. Frederik markgraaf van Baden, elect van Utrecht, antwoord aan de 3 staten van Utrecht op hun verzoek tot zending zijner raden, dat hij daaraan reeds heeft voldaan. In de hoogduitsche taal.

— 20 Aug. Jan van Merode, in bezit getreden van de goederen van Westerloo, berigt aan dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, dat, zoodra de veiligheid der wegen dit toelaet, hij te Utrecht zal komen tot het maken van eene nieuwe borgtogt. Ged. *Beeck. Zijne* handt.

— 3 Sept. De stad Woerden stelt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht voor, om de zaak der door eenige Utrechtschen gepleegde roof van vee aan hunne onderzaten, door scheidsmannen te laten beslissen.

— 5 Sept. Frederik markgraaf van Baden verzoekt aan Frederik van Egmond heer van IJsselstein, voldoening wegens de aantasting van eenige zijner onderzaten. In de hoogduitsche taal. Ged. *Keulen.*

— 5 Septemb. Frederik markgraaf van Baden, elect van Utrecht, zendt als gemagtigde Shens van Waltmanhusen aan de 5 kapittelen. Ged. *Keulen. Zijne* handt.

— 15 Oct. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen zenden aan de 5 kapittelen van Utrecht Mr. Johan Neven, scolaster aldaar, om met hen over de met geestelijk regt aangesprokene onderzaten te handelen.

— 15 Oct. Lambert Millynck verzoekt aan de 3 staten van Utrecht te weten, waar ter plaatse hij zijne st. Petri verschenen renten, groot 250 r. g. kan laten ontvangen. Ged. *'s Hertogenbosch. Zyne* hand.

— 20 Nov. Karel hertog van Gelder, stelt aan de 5 kapittelen van Utrecht voor, de belegging eener dagvaard, waarop hij ook de zijne zenden zal, ten einde de zaak met

Nijmegen in der minne bij te leggen. Ged. *Arnhem:* get. *Gravelt.*

— 20 Dec. Karel hertog van Gelder verklaart aan den vicedeken en het kapittel van den dom te Utrecht, den schout der Veluwe geen last te hebben gegeven, om hun kerkdienaar, het rondgaan met de *questie* onzer Lieve Vrouwe in de Veluwe, volgens oude gewoonten te verbieden. Hij berigt te zullen onderzoeken van wien dit verbod is uitgegaan: Ged. *Zaltbommel.* get. *Fischer.*

1497. 23 Jan. Jorden van Lawick, drost, en Jaspar van Eysen, kastelein te Bueren, verzoeken bisschop Frederik van Baden de uitspraak, in zake der tienden, tusschen den heer van IJsselstein en de 5 kapittelen van Utrecht, te verschuiven tot deszelfs terugkomst.

— 23 Jan. Bisschop Frederik van Baden, na deswege de 5 kapittelen van Utrecht te hebben gehoord, bewilligt in dit verzoek. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 7 Febr. Jan van Sompeken, dienaar van den heer van Berghen, verzoekt den 3 staten van Utrecht, aan brenger des briefs, tegen kwijting, de renten aan zijn heer verschuldigd ter hand te stellen. Ged. *Bergen op den Zoom.*

— 8 Febr. Johan burggraaf van Montfoort antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij eerdaags binnen Utrecht zal komen om over het morgengeld te spreken. *Zijne* handt.

— 8 Febr. Johan burggraaf van Montfoort antwoordt aan bisschop Frederik van Baden, dat hij hem mondeling, ter zake der 5 kapittelen van Utrecht, eerdaags hoopt te komen spreken. *Zijne* handt.

— 7 Maart. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht antwoord op zijn verzoek om zijn' raad Lodewijk van Montfoort, gedurende deszelfs afwezigheid in 's lands zaken, zijne prebende te doen behouden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 20 Maart. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de

5 kapittelen van Utrecht, dat, op zijn verzoek, de heer van IJsselstein bewilligt in de verlenging van het kompromis — en verzoekt hun, na Paschen, een' dag te bepalen ten einde over de uitspraak van de tusschen dien heer en hen hangende zaak, betreffende de tienden, in der minne te handelen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 4 April. Jan graaf van Egmond, stadhouder van Holland Zeeland en Vriesland, verzoekt den 5 kapittelen regt te laten wedervaren aan brenger des briefs, genaamd Jan Gillijs, wiens huisvrouw, met *heur maerte* en met medeneming van 400 r. g. aan gereed geld, hem heeft verlaten. Ged. *'s Hage. Zijne* handt.

— 11 April. De heer van Brederode verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ten behoeve zijner burgers van Vianen, uitstel van de verschenen pachtpenningen, wegens de overstrooming der tienden, door den doorbraak van den lekkendijk veroorzaakt. Ged. *Vianen. Zijne* handt.

— 6 Mei. Albrecht hertog van Saxen begeert van de 5 kapittelen van Utrecht teruggave, 1° van de rantsoenen door Claas Boeijen, die met zijne gezellen dagelijks door het Sticht in het land van Woerden vallen, van die onderzaten afgeperst. 2° Van het geplunderde in Teckop, hetwelk hij met de zijnen in het huis van een Utrechtsch burger, genaamd Jan Pell, gedeeld heeft. Hij verklaart, dat hij zulke geweldenarijen van Utrechts onderzaten niet langer dulden kan. Ged. *Mechelen.*

— 30 Mei. De 5 kapittelen van Utrecht verzoeken Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, schriftelijke vrijgeleide, om, ingevolge het met hem gesloten kompromis, hunne tienden in zijnen lande gelegen te doen innen.

— 30 Mei. De vicedeken en de kapittelen van den dom, oudmunster en st. Marie te Utrecht doen aan voormelden heer hetzelfde verzoek.

— 30 Mei. Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, vergunt aan den vice domdeken en de voormelde kapittelen dit geleide *myt des onse brive*, en geeft zijn verlangen te kennen naar eene spoediger uitspraak in zake der tienden. *Zijne* handt.

— 3 Junij. Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht op hun verzoek om meer bepaalden geleibrief, dat hij daartoe ingevolge het kompromis niet verpligt is. Hij belooft hen nogthans ongestoord hunne tienden te doen innen; herhaalt zijn verlangen naar eene spoedige uitspraak, doch verklaart zich niet te vreden met de hem aangeboden som. *Zijne* handt.

— 11 Junij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den heer van IJsselstein, om aan de 5 kapittelen van Utrecht, een' behoorlijken geleibrief te verleenen. Ged. slot te *Vollenhoven*. *Afschrift*.

— 11 Junij. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij den heer van IJsselstein over de vermelde zaak terstond heeft geschreven; verzoekt hun het berigt van deszelfs antwoord te ontvangen. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hundebeke*.

— 19 Junij. Bisschop Frederik van Baden belooft den 5 kapittelen van Utrecht hen in alle hindernis van wege den heer van IJsselstein, tijdens het innen hunner tienden, te zullen voorzien. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hundebeke*.

— 20 Junij. Bisschop Frederik van Baden doet den heer van IJsselstein deze mededeeling. Ged. slot te *Vollenhoven*. *Afschrift*.

— 21 Junij. Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, antwoordt bisschop Frederik van Baden, dat hij niet hoopt, dat de bisschop tegen hem partij trekken zal; hij herhaalt, dat de 5 kapittelen van Utrecht het verlangde geleide, zoo lang het kompromis duurt, niet noodig hebben. *Afschrift*.

— 25 Junij. Bisschop Frederik van Baden zendt dit af-

schrift aan de 5 kapittelen van Utrecht. Ged. *Wijk te Duurstede*. get. *Hosz.*

— 10 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht zijn geschreven brief aan den heer van IJsselstein, om denzelven, bij ongunstig antwoord op hun nader verzoek, aan dien heer toe te zenden. Ged. *Groningen*. get. *Hosz.*

— 10 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den heer van IJsselstein zich duidelijk te verklaren, of hij al dan niet het verzochte geleide toestaat.

— 15 Julij. Philips aartshertog van Oostenrijk verzoekt den 3 staten van Utrecht, om aan den heer van IJsselstein de aan hem verschuldigde penningen te voldoen, naar inhoud der met hem gemaakte compositie, ingebreke waarvan hij gemelden heer regt zal laten wedervaren. Ged. *'s Hage*. *Zijne* handt. lager *Bazzijn*.

— 21 Julij. Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, berigt den 5 kapittelen van Utrecht, dat hij hunne tienden niet verkiest te laten innen vóór de uitspraak des bisschops te dier zake.

— 22 Julij. Geleidebrief van Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, ten behoeve van Ott Hocke, Arnt van Amerongen, Willem van Ass, schouten van de kapittelen van den dom, oudmunster en st. Marie te Utrecht, gezamelijk ter inning der geestelijke tienden in den lande van IJsselstein, tot Bartholomeus naastk. *Zijne* handt.

— 10 Aug. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt . . . . . om alle regtsvordering tegen Simon van der Sluys domproost, zijn hofmeester, tot deszelfs terugkomst uit Saxen uit te stellen. In de fransche taal. *Zijne* handt. lager *Leflameng*.

— 14 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 5 kapittelen van Utrecht den volgenden morgen hunne gedeputeerden naar Wijk te Duurstede te zenden, om zijne uitspraak

ter zake der tienden te vernemen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 23 Sept. Bisschop Frederik van Baden antwoordt den 5 kapittelen op hun verzoek om verklaring van eenige duistere punten, ter zake van het tusschen het kapittel van st. Marie te Utrecht en den heer van IJsselstein overeengekomene, omtrent hunne nieuwe tienden in zijne landen, — dat hij dit niet kan doen dan nadat die heer, welke zich bij den Aartshertog van Oostenrijk bevindt, zal zijn teruggekomen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 23 Sept. Burg., schepen en raad der stad Zwolle, daartoe door Drenthe aangezocht, verzoeken den 5 kapittelen bij den bisschop Frederik van Baden het hunne in het werk te stellen, ten einde aan dat landschap de aanzienlijke som worde kwijt gescholden, door hem als boete opgelegd wegens het onbehoorlijk gehouden gedrag van eenigen zijner onderzaten aldaar, tijdens hij in Drenthe, volgens oude gewoonte, werd ingehuldigd.

— 24 Sept. Burg., schepen en raad der stad Kampen doen den 5 kapittelen van Utrecht, daartoe insgelijks door Drenthe aangezocht, hetzelfde verzoek.

— 26 Sept. Philips van Kleef, domproost te Engelmunster; berigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht dat hij eenige kanunniken der kerk te Utrecht heeft gevolmagtigd, om van zijnentwege het koorbisdom en prebende af te staan ten behoeve van den proost van Zutphen. In de hoogduitsche taal. Ged. *Kleef.*

— 28 Sept. Bisschop Frederik van Baden berigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij aan het verzoek van Philips van Kleef, wat betreft het koorbisdom, voldaan heeft. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 28 Sept. Bisschop Frederik van Baden zendt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijn raad,

Herman van Lochorst, deken van oudmunster, te dier zake. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— Sept. Marguerite de Medem, weduwe van Jan heer van Merode, zendt den kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht haren gevolmagtigden Willem Aernts, deken van Oorschot, ter behartiging harer belangen bij genoemde kapittelen. Ged. *Westerloo. Hare* handt.

— 3 Oct. Philips van Kleef, domproost van Engelmunster, aan den vicedeken en het kapittel van den dom te Utrecht, terzelfde zake. (zie 26 Sept.) Ged. *Kleef. Zijne* handt.

— 6 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan zijnen vicaris Herman van Lockhorst, deken van oudmunster, den 5 kapittelen van Utrecht te gelasten, om, ingevolge de uitspraak in zake der tienden, de penningen ten behoeve van den heer van IJsselstein te Wijk te Duurstede ter hand te stellen aan zijne dienaren daartoe gevolmagtigd, want dat hij den volgenden morgen (zaturdag) naar den Hertog van Saxen vertrekken moet, ter zake van lossing van eenige te Gelekem gevangen Utrechtsche burgers. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 19 Oct. Philips van Kleef, domproost van Engelmunster meldt den deken, vice-deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij, in zake van zijn koorbisdom en prebende gemagtigd heeft heer Geryt ter Herenhoeve, deken te Reest. Ged. *Kleef. Zijne* handt.

17. Vergadering. 12 September 1846.

Nieuwe leden. Bibliotheek. Archeologische Commissie. Wetensch: Mededeelingen. Muntwezen. Letters op den rand der penningen, Lubbert Symonsz. van der Burg. Brieven van Willem I. Standbeeldjen van Vondel. Bezoldigd krijgsvolk.

Nieuwe leden. De heeren Berg Muilkerk te Amsterdam en Wap te 's Gravenhage nemen het lidmaatschap aan. De

laatste zendt het genootschap een complect exemplaar van den *Kunstspiegel* en zal maandelijks de vervolgen doen toekomen.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN DOOR HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

P. Scheltema (Lit. Doct.), *De beurs van Amsterdam. Met staalpl. Amst., Portielje.*

P. Boeles Jr. (Kand. tot de H. Dienst), *Het tweehonderdvijftig jarig bestaan der Hervormde gemeenten te Noordijk, prov. Groningen. Gron. Schierbeek.*

Leven van Willem I. Prins van Oranje. Vierendertigste aflevering. Met platen. 's Gravenhage, Fuhri.

Mr. P. J. Walraven, Geschied- en Regtskundig Allerlei, inhoudende: Verkorte geschiedenis der Nederlanden van 1713-1725. *Proeve eener regterlijke organisatie enz. enz. Amersfoort, Gebr. Taats.*

C. J. Temminck (Directeur du Musée Royal d'histoire naturelles), *Coup d'oeil général sur les Possessions Neerlandaises dans l'Inde Archipélagique. Tom.* 1. *Leiden, Arnz et Comp.*

P. Hofstede de Groot, Jesus Christus de grond van de eenheid der Christelijke kerk, woorden van vrede en vereeniging voor alle Christenen. Groningen, M. Smit.

G. J. Mulder (Hoogl. te Utrecht), *Proeve eener algemeene physiologische scheikunde.* 8 *stukken. Rotterdam, Kramers.*

Theodori Guilielmi Johannis Juynboll, Commentarii in historiam gentis Samaritanae. Lugd. Bat. apud Luchtmans.

Archeolog. Commissie. Op voorstel der archeologische Commissie voor de bewaring en beschrijving der monumenten en historische oudheden wordt als nog aan hare leden toegevoegd de Heer Eijck tot Zuilichem.

Muntwezen. Letters op den rand der penningen, Lubbert Symonsz. van der Burg. De heer Dodt van Fl. deelt ter vergadering mede twee resolutiën van de staten van Holland, dd. 26 Nov. en 10 Dec. 1671, betreffende een octrooi te verleenen aan Lubbert Symonsz. van der Burg, meester staal- en konstwercker, *om alleen op de munte van dese provincie te mogen maken en leveren sekere instrumenten, dienende tot*

het appliceren of drucken van de letters op den rand van de penningen die geschroeft staen te worden. Zijnde van dezen inhoud:

Resol. van Hollant, 26 *Nov.* 1671.

LUBBERT SYMONSZ. VAN DER BURG,

Mr. Stael- en Konstwerker.

De Hr. Pens. Viveen heeft ter vergaderinge gerapporteert, dat de Heeren E. Gr. Mo. gecom. hebbende, ingevolge ende tot voldoeninge van derselver appoinctement commissoriaal van den 23. *deser lopende maant, geexamineert en overwogen den inhoud van sekere requeste, by of van wegen Lubbert Symonsz. van der Burg, meester staal en konstwerker, aan haere Ed. Gr. Mo. gepresenteert, ten einde deselve aen hem suppl. souden verleenen octroy, om alleen op de munten van dese provincie te mogen maken en leveren sekere instrumenten, dienende tot het appliceren of drukken van de letters op den rand van de penningen, die geschroeft staen te werden, mitsgaders dat haer Ed. Gr. Mo. soodanige ordre souden gelieven te stellen, dat de voorn. instrumenten behoorlijk mochten worden gesecreteert, van advise waren, dat het accoord by de* Generaelmeesters *van de munte met den voorn. Mr. Lubert Symonsz. van der Burg, nopende het maken van de voorn. instrumenten gesloten, waerby aen deselve voor de munten binnen Dortrecht en in West-Vrieslant respective is toegesegd een somme van* 250 *Carolus gulden, mitsgaders tot onderhoud van deselve instrumenten in ieder van de voors. twee munten hondert gelyke guldens jaerlijcx, behoorde geaggreeert ende by provisie tot laste van hare Ed. Gr. Mo. genomen en betaald te werden; dat wyders ook aan den voorn. Lub. Symonsz. van der Burg, behoorde te werden vergunt octroy voor den tyd van* 15 *achtereenvolgende jaren, om de voorsz. instrumenten tot gerief en dienst van de munten binnen dese provincie alleen te maken. En ten einde de voors. inventie niet soude mogen komen by andere geweeten,*

mitsgaders daardoor occasie gegeven te werden, om de penningen te beter na te contrefeyten, dat oversulcx de heeren raden ende meesters van de reekeningen over haer Ed. Gr. Mo. Domeinen behoorden te werden versocht en geauthoriseert, om, met communicatie van die van de Sermente binnen Dortrecht, een bequaam persoon te despicieren en aan te stellen, onder wiens bewaringe de voorsz. instrumenten tot de munt aldaer behorende zouden worden gebracht, ende by dewelke dezelve privative souden worden gebruikt, alsmede dat gelijcke ordre by de steden van West-Vrieslant omtrent het gebruik en bewaringe van de voorn. instrumenten ende munte aldaer souden behoren te werden gesteld, van welk voors. geadviseerde by eenige leeden copie wesende versocht, om daerop de intentie van de Heeren hare principalen te mogen verstaen, is de finale resolutie dienshalven te nemen uitgesteld tot nader deliberatie.

Resol. v. Hollant, 10 *Dec.* 1671.

De Hr. Pens. Viveen heeft ter vergadering gerapporteert de consideratien ende het advys van de heeren hare Ed. Gr. Mo. gecommitieerden, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van derselver appoinctement commissoriaal van den 23. *der voorleden maand geexamineert en overwogen den inhoude van sekere requeste by of van wegen Lub. Symonsz. van der Burg, Mr. staal en konstwerker, aen haar Ed. Gr. Mo. gepresenteert, tenderende ten eynde, etc. etc.*

Waarop gedelibereert sijnde is goetgevonden etc. dat het accoord by de generaalmeesteren van de munte met den voorn. Mr. Lubbert Symonsz. van der Burch, nopende het maken van de voorn. instrumenten gesloten, waerby aen deselven voor de munten binnen Dordrecht ende in West-Vriesland respective is toegeseyt een somme van twee hondert ende vijftich carolus guldens eens, mitsgaders tot onderhoud van deselve instrumenten, in ieder van de voors. twee munten 100 *gelyke gulden jaerlijks, voor zoo veel de voorn. munte in*

den zuiderquartieren tot Dortrecht belangt, zal werden geaggreeert, zoo als het voorn. accoord in dien requarde geaggreeert wordt by desen, gelijck mede hetselve voor soo veel by provisie tot laste van de heeren gecommitteerde raden in dezen quartieren genomen ende betaelt zal werden; dat wyders oock aen den voors. Lubbert Symonsz. van der Burg vergunt zal worden octroy voor den tyd van 15 *agtereenvolgende jaren, om de voors. instrumenten tot gerief en dienst van de munten binnen dese provincie alleen te maken. Ende ten einde de voors. inventie niet soude mogen komen by anderen geweeten, mitsgaders duerdoor occasie gegeven te werden, om de penningen te beter na te contrefeyten, dat oversulcx de heren Raden ende meesters van de rekeningen over haar Ed. Gr. Mog. domeinen sullen werden verzocht ende geauthoriseert werden by desen, om, met communicatie van die van de Sermente binnen Dordrecht, een bequaam persoon te despicieeren en aen te stellen, onder wiens bewaringe de voorn. instrumenten, tot de munte aldaer gehorende, souden werden gebragt, ende by dewelke deselve privative sullen werden gebruikt; ende werden de steden van West-Vrieslant mits desen verzocht haar ten aansien von de munte aldaar hetgeen voors. is mede wel te laten gevallen, en mitsdien ook omtrent het gebruik en bewaringe van de voors. instrumenten in de munte, gelijcke ordre te stellen.*

Brieven van Willem I. De heer Gachard heeft een' aanvang gemaakt met het drukken van zijn werk, getiteld: *Correspondence de Guillaume le taciturne, Prince d'Orange*, waartoe hij sinds 15 jaren bezig was met de bouwstoffen te verzamelen. Deze verzameling bestaat uit meer dan 500, grootendeels nog onuitgegevene brieven, waarvan de meeste in de Belgische staatsarchieven bewaard worden; de overige zijn ontleend aan de archieven van het ministerie van buitenlandsche zaken en van het rijk te Parijs, aan die des

Konings in diezelfde hoofdstad, en eindelijk aan de koninklijke archieven van Simancas.

Standbeeldjen van Vondel door Georges. Wij vernemen dat aan den verdienstelijken beeldhouwer, den heer E. P. Georges, de gouden medaille, uitgeloofd door het schilderkundig genootschap te Rotterdam, eenparig is toegewezen op de door hem vervaardigde statuette van *Joost van den Vondel.*

Bezoldigd krijgsvolk. Nalezing van Prof. Visscher. In Nijhofs *Bijdragen* v. 133 wordt eene verhandeling gevonden over de *Groningsche schutterij* door Mr. H. O. Feith. De schrijver zegt daar, dat het eerste voorbeeld van vreemd krijgsvolk, tegen zeker loon in dienst genomen, wat de landstreek betreft waarover hij handelt, ten jare 1494 in West-Friesland gegeven werd. — De heer Feith had bepaaldelijk Groningen en Vriesland op het oog, en wat hij daarvan verzekert schijnt volkomen juist te wezen. Die aanwijzing evenwel geschiedt in het voorbijgaan; want de schrijver bepaalt zich bij zijn onderwerp, en treedt over bezoldigde legerbenden in geene bijzonderheden. Evenwel de redactie der *Bijdragen* maakt op het gezegde van den heer Feith eene kleine aanteekening en betoogt, dat er reeds 50 jaren vroeger bezoldigd krijgsvolk in Gelderland gevonden werd, voorts in 1456 te Utrecht, en eindelijk, dat ook Philips de goede, hertog van Bourgondie, om dien tijd, gehuurde benden in dienst had, die, meest in Picardie geworven, hier te lande Picarden genoemd werden.

Naar het inzien der notenschrijvers in de *Bijdragen*, zou derhalve het in soldij nemen van krijgsvolk uit de XV. eeuw afkomstig zijn; dan die stelling is ten eenenmale fautief, en wij teekenen daarom aan, dat er reeds beter onderrigt gevonden wordt bij Bosscha *Heldendaden te land* 114 en vervolg. Wel is waar, de heer Bosscha is over den oorsprong der staande legers nog magtig ongewis, en springt van de XII. eeuw

op Karel VII en Karel den Stoute, [1]) maar toch, hij duidde reeds aan, dat er in Nederland lang vóór Karel den Stoute bezoldigd krijgsvolk geweest is, en zelfs, dat Floris de Voogd bij den slag van West-Capelle reeds vreemde benden in dienst had, daarbij voorzeker doelende op Melis Stoke II 80, waar gesproken wordt van *Coene man*, van buiten 's lands gekomen en die den veldheer in alles ondersteunde. Op eene andere plaats spreekt Melis Stoke over huurlingen nog veel duidelijker II 76, te weten bij de beschrijving der heirbende van Margareta de Zwarte, de beroemde gravin van Vlaanderen, waartegen Floris de Voogd moest optreden; want

Haer quam te helpen menich grave
Menich man van groter have,
Menich ridder, menich seriant,
Quamen daer in Vlaanderenlant.
Die haer alle waren hout,
Want si gaf mildeliken t sout,
Borghengioene ende françoise,
Beide pikaerde ende vermandoise,
Pottevine ende Henewiere 2)
Quamen alle met haer hiere,
Omme Zeeland te conquereren.

Ziedaar dan huurlingen in hollandsche dienst en huurlingen in soldij van Vlaanderen, beiden in de XIII. eeuw.

In de XIV. eeuw hadden wij weder een' Vlaamsch-Hollandschen oorlog, waarbij de onzen althans huurbenden gebruikten. Vergelijk de rekening van 1315, in van den Berchs *Gedenkstukken* I, 107.

1) Tusschen de XII—XV eeuw ligt nog Philips Augustus, die krijgsvolk in soldij had, en voorts Philips de Schoone, in wiens ordonnantie van 18 Julij 1318 gelezen wordt van voet- en paardevolk door den staat gewapend, en betaald door de betaalmeesters van het leger.

2) En zoo was het ook later. De krijgslieden werden niet alleen in Picardie, maar door geheel Walsch- en Duitschland aangeworven.

Komen wij voorts aan de XV. eeuw, dan vinden wij ook in dat tijdperk bezoldigde krijgslieden, veel vroeger dan de *Bijdragen* dit stellen; immers toen Amsterdam en Kampen een paar oorlogsschepen, de *ever* en de *hulk*, tegen de zeeroovers deden toerusten, toen telde men behalve de scheepskinderen of matrozen nog 130 soldeniers, die ten jare 1412 in dienst traden. *Kamper kronijk*, 9 stukjens.

18. Vergadering. 19 September 1846.

Nieuwe leden. Bibliotheek. Genootschappen. Wetenschappelijke Mededeelingen. Dijkwezen. Waterschappen. Boeken over de Nederlands. geschiedenis en letteren in de bibliotheek van het Britsch Museum. Rederijkers. Leerstellingen van Gommer en Armijn bij de rederijkers onderzocht 1610. *Ongelijk huwelijk.*

Nieuwe leden. De heeren de Ram, rect. magn. der catholijke universiteit, en David, gewoon hoogleeraar te Leuven, schrijven, dat zij zich vereerd gevoelen met hunne benoeming tot honoraire leden en gaarne zullen medewerken tot bevordering van ons doel.

Uit de lijst der candidaten zijn verder door bestuurders gekozen de heeren F. Coenen te Amersfoort en Mr. A. G. J. baron Taets van Amerongen te Utrecht, beiden tot gewone leden; voorts tot werkend lid, Mr. J, van Doorninck, provinciaal archivarius te Zwolle.

Op voorstel der archeologische commissie, is tot honorair lid benoemd de heer G. L. Dommer van Polderveld te Ubbergen.

Bibliotheek. Het genootschap ontvangt van den heer Eijck tot Zuilichem eene verhandeling over Oostveen en st. Maartensdijk, overgedrukt uit het Utrechtsch tijdschrift.

Van den heer van Rijckevorsel:

Bijdragen tot de kennis der hoogheemraden en waterschappen in de provincie Utrecht. Utr. 1846.

Genootschappen. Provinciaal Utrechtsch genootschap van

kunsten en wetenschappen. Eerst dezer dagen ontvingen wij het Programma over 1846, houdende in de eerste plaats verslag der drie-en-zeventiste jaarlijkste algemeene vergadering, gehouden 26 Junij ll., onder voorzitting van den heer Mr. J. K. baron van Golstein. (Zie bladz. 50 hierboven) [1]).

Reeds bij eene vroegere vergadering besloot het genootschap, dat jaarlijks slechts eenmaal te zamen komt, om behalve de algemeene zitting, waarbij alle takken van wetenschap en kunst vertegenwoordigd worden, ook jaarlijksche vereenigingen te houden in verschillende afdeelingen. Die sectie-vergaderingen zijn destijds dan ook geopend en hebben vervolgens een verslag doen uitgaan van hunne verrigtingen. Thans vernemen wij uit de toespraak des heeren van Golstein, dat de ondernomene poging met den besten uitslag bekroond is en de gunstigste uitzigten voor de toekomst opent. (Vergelijk hierboven bladz. 51, 52).

Blijkens het algemeen verslag, waarvan ter dezer gelegenheid alleen sprake kan wezen, verloor het genootschap den minister van staat van Maanen, de hoogl. Rooijens, Kinker en Stratingh, den staadsraad Nairac, den muntmeester Poelman, den waradijn bij 's rijks munt baron van Heeckeren van Brandsenbnrg, den heelkundige Grootendorst en den zeeofficier Verveer, allen in den loop des genootschappelijken jaarkrings overleden.

Na vermelding der werkzaamheden, door ons reeds vroeger opgegeven, komt het algemeen verslag tot de keuze van nieuwe prijsstoffen, en doet eene opgave, waarbij ook vroegere vragen herhaald worden, in dier voege, dat geheel het programma alsnu in 51 nummers bestaat, als vooreerst vier vragen van natuur- of scheikundigen aard, een gelijk getal geneeskundige vragen, waaronder No. 5, 6 en 7 tevens de geschiedenis aangaan, te weten:

1) Bladz. 50, regel 13 van boven, staat: *dezer maand*, leest: 26 der maand Junij.

5. Eene geneeskundige plaatsbeschrijving der stad Utrecht. Voorgesteld in 1838.

6. Eene geschiedenis der ontdekkingen in de ontleedkunde van den mensch, gedaan, in de noordelijke Nederlanden tot aan het begin der negentiende eeuw. Voorgesteld in 1843.

7. Het genootschap verlangt een geschiedkundig en beoordeelend overzigt van hetgeen in de noordelijke Nederlanden tot het begin der 19e eeuw in het vak der ziektekundige ontleedkunde is verrigt, onder toevoeging van een wetenschappelijk register. Voorgesteld in 1843.

Verder volgen de regtsgeleerde en literarische vragen, die schier alle historisch zijn, en dan ook in zooverre worden overgenomen.

9. Het genootschap vraagt, of, en in hoeverre, onze landgenooten, door hunne schriften en de hun eigene wijze van beoefening des Romeinschen regts, den weg gebaand hebben tot de tegenwoordig, in Duitschland vooral, gebruikelijke beoefening van dat regt. Voorgesteld in 1829.

10. Welken invloed heeft de theorie van Grotius gehad op de werkdadige toepassing der beginselen van het volkenregt. Voorgesteld in 1837.

11. Welke zijn de onderwerpen en welke zijn de grenzen der wetgeving op de policie; welke is de historische ontwikkeling dezer wetgeving door algemeene, provinciale en plaatselijke verordeningen in ons vaderland geweest, tot aan deszelfs inlijving in het Fransche keizerrijk? Voorgesteld in 1845.

13. Eene geschiedenis der heerlijke regten in Nederland. Voorgesteld in 1838.

14. Eene geschiedenis van het leenstelsel in de gewesten van Noord-Nederland. Voorgesteld in 1841.

15. Hoe ontstonden, hoe ontwikkelden zich in Noord-Nederland de staatsburgerlijke regten der gemeenten? Welk verband was er tusschen dit verschijnsel en de opkomst van

den derden staat in Zuid-Nederland, Frankrijk en Duitschland? Voorgesteld in 1845.

16. Men verlangt eene geschiedenis der kanalen in de provincie Utrecht, met opgaaf van het doel, waarmede zij gegraven zijn, zoo als bevordering van den handel, verbetering van den landbouw, verveening, afvoer van water, en wat dies meer zij. Voorgesteld in 1838.

17. Gijsbert Karel van Hogendorp, beschouwd als staatshuishoudkundige voor Nederland. Voorgesteld in 1844.

18. Is het volgens geloofwaardige bescheiden zeker, dat de levensduur, dat is de gemiddelde en waarschijnlijke leeftijd der inwoners van ons land, in de laatste drie of vier eeuwen is toegenomen? Zoo ja, in welken voortgang en evenredigheid?

Men verlangt, dat, bij het beantwoorden van deze vraag, alle veronderstellingen of stelsels vermeden, en daarbij met groote omzigtigheid de bewijzen gewogen, en, zoo mogelijk, uit nog niet gebruikte bronnen aangevuld worden. Voorgesteld in 1835.

19. Geschiedenis der wetgeving in Noord-Nederland, betrekkelijk den handel in granen en andere levensmiddelen.

Het doel van deze prijsvraag is, dat niet alleen de veranderingen, welke de wetgeving van tijd tot tijd ondergaan heeft, maar ook de omstandigheden, die daartoe aanleiding gegeven hebben, en, zoo veel doenlijk, de uitwerking dier verschillende maatregelen, naauwkeurig opgegeven worden. Voorgesteld in 1835.

20. Het genootschap verlangt een historisch onderzoek naar de onderscheiden takken van fabrijksnijverheid, die voorheen in Nederland gebloeid hebben, met aanwijzing van de oorzaken, door welke sommigen derzelve in verval zijn geraakt. Voorgesteld in 1843.

21. Men vraagt een wetenschappelijk onderzoek van de verdiensten der bewoners der Vereenigde Nederlanden, in de

zestiende en zeventiende eeuw, ter volmaking de scheepsbouwkunde. Voorgesteld in 1838.

22. Een, zoo veel mogelijk volledig, en uit echte bronnen zamengesteld, tafereel van den maatschappelijken toestand der bewoners van Java op den tijd, toen de Hollanders begonnen zijn betrekkingen met hen aan te knoopen en bezittingen op hun eiland te verkrijgen.

Voorgesteld in 1835.

23. Men verlangt eene geschiedenis van het handelsverkeer der Nederlanden met Engeland, Schotland en Ierland, tot aan den vrede van Munster.

Voorgesteld in 1845.

24. Het genootschap verlangt eene geschiedkundige beschrijving van de handelsbetrekkingen der Fuggers te Augsburg in de XV. en XVI. eeuw, met aanwijzing van den invloed der meest verdienstelijke mannen uit dat geslacht.

26. Zijn de instellingen der Druïden onder de heerschappij der Romeinen geheel vernietigd en vervallen; of zijn van dezelve nog sporen overgebleven? zoo ja, welke zijn die sporen, en hebben dezelve invloed geoefend op de instellingen der volken, onder welke de Druïden, zoo in het staatkundige als godsdienstige, eenig gezag voerden, ook nadat het rijk der Franken in Gallië was gevestigd?

Voorgesteld in 1833.

28. Hoezeer reeds belangrijke bijdragen geleverd zijn omtrent het verblijf der zoogenaamde Heidenen of Egyptiers in sommige provincien, en ook in algemeene werken over dat volk eenige melding gemaakt is van de maatregelen, welke tegen hem genomen zijn, zoo schijnt echter een opzettelijk onderzoek naar al wat betrekking heeft tot hun verblijf in de verschillende streken van ons vaderland, en hetgeen daaruit voor de kennis van dat zonderlinge volk kan worden opgemaakt, niet in het werk te zijn gesteld. Het genootschap vraagt daarom:

Een geschiedkundig onderzoek aangaande de zoogenaamde Heidenen of Egyptiers in de Noordelijke Nederlanden.

Voorgesteld in 1843.

29. Het genootschap vraagt eene geschiedenis van den oorsprong, voortgang en gevolgen van den strijd der Lichtenbergen en Lockhorsten te Utrecht.

Voorgesteld in 1845.

30. Eene naauwkeurige ontwikkeling en beoordeeling van het inwendig bestuur van Willem den III, als stadhouder der meeste gewesten van de Nederlandsche republiek, en een onderzoek naar de gevolgen, welke hetzelve voor den toestand der republiek heeft gehad.

Voorgesteld in 1841.

31. Het genootschap verlangt eene geschiedenis der ridderschap van Utrecht, uitmakende het tweede lid der staten van dat gewest, met naauwkeurige aanwijzing van haren invloed op de regering, zoo onder de bisschoppen, als tijtijdens de republiek der Vereenigde Nederlanden.

32. Men vraagt eene volledige historische opgave der heerlijkheden en riddermatige hofsteden, eertijds gelegen in dat gedeelte van het voormalig bisdom van Utrecht, hetwelk de tegenwoordige provincie uitmaakt, met aanwijzing der daartoe behoorende leenen en van de heerlijkheden, aan welke zij zelve vroeger leenroerig waren.

33. Wat kan men uit de namen der plaatsen, buurschappen, landgoederen, boerderijen enz., uit de zeden en gebruiken der bewoners en uit de verschillende provincialismen der Noord-Nederlandsche gewesten opmaken, met betrekking tot de verschillende volksstammen, welke die gewesten hebben bewoond?

Voorgesteld in 1842.

34. Welke was de invloed der Fransche en Spaansche instellingen op het staats- en regtswezen in de zeventien Nederlandsche gewesten tot de afzwering van Philips II?

Voorgesteld in 1845.

35. Het genootschap verlangt eene levensschets van Adriaan Kluit, en eene grondige kritiek van zijne historisch-politische geschriften.

36. Men vraagt een geschiedkundig overzigt omtrent den oorsprong en voortgang van den strijd, welke de wijsgeeren der middeleeuwen in *Nominalisten* en *Realisten* verdeeld heeft, en eene naauwkeurige aanwijzing van den invloed, welken deze strijd op de beoefening der wijsbegeerte, en op de verlichting van Europa gehad heeft.

Voorgesteld in 1829.

37. Men verlangt eene, op den aard der menschelijke kennis gegronde beschouwing en beoordeeling van de verschillende bepalingen, welke de nieuwere wijsgeeren, sedert de verschijning der kritische wijsbegeerte, gegeven hebben van *weten* en *gelooven*, en van hetgeen door sommige Duitsche wijsgeeren *Ahnung* genoemd wordt.

Voorgesteld in 1831.

38. Het belangrijke werk van C. Burman: *Trajectum eruditum*, Traj. 1738, heeft vele en groote diensten bewezen aan de beoefenaren der letterkundige geschiedenis van Nederland. Daar er reeds eene eeuw, sedert de uitgave van dit werk, verloopen is, en die geschiedenis sedert dien tijd, in vele opzigten is opgehelderd en verrijkt, vraagt het genootschap:

Eene verhandeling, bevattende een *Trajectum eruditum*, waarin gebruik gemaakt wordt van Burman's belangrijk geschrift, onder dien titel uitgekomen, en tevens de vroegere tijden, uit later bekend gewordene bouwstoffen en hulpmiddelen, worden aangevuld en verrijkt, en welke tot op deze tijden wordt voortgezet.

Voorgesteld in 1844.

39. Welke is de invloed, dien de hervorming gehad heeft op den staat en de inrigting der latijnsche scholen in de Vereenigde Nederlanden?

Voorgesteld in 1839.

40. Het genootschap verlangt eene geschiedenis van het leven van Nicolaas Heinsius, met bepaalde en oordeelkundige aanwijzing van zijn' staat- en letterkundigen werkkring.

Deze vraag, voorgesteld in 1839, is uitgeschreven voor een' onbepaalden tijd.

41. Daar Nederland, op goede gronden, aanspraak kan maken, behalve op de eer der uitvinding van de boekdrukkunst, ook op die van groote vorderingen in de uitoefening derzelve, verlangt het genootschap een overzigt van den staat dier vorderingen, sedert de helft der vijftiende eeuw tot aan de helft der achttiende eeuw; met opgave van de boekdrukkerijen, aan welke die voornamelijk kunnen worden toegeschreven; vergeleken met den gelijktijdigen toestand van de uitoefening dier kunst in andere landen.

Het genootschap wenscht te zien onderzocht, of de uitoefening dier konst, en de vorderingen in dezelve, uit Nederland in andere landen zijn overgebragt, en bepaaldelijk of de eerste boekdrukkerij, in Engeland opgerigt door William Caxton — vermoedelijk dezelfde, die, aan het hoofd van eene maatschappij van Engelsche kooplieden, van 1464 tot aan 1469 in Utrecht zijn verblijf had, — ook uit die stad door hem is overgebragt naar Engeland.

Voorgesteld in 1841.

42. Welken invloed heeft de vrije uitoefening der boekdrukkunst in Nederland op de letterkunde en wetenschappen gehad, door in het licht te doen verschijnen boekwerken van buitenlandsche schrijvers, wier uitgave in andere landen, uithoofde van beperkende verordeningen, belemmerd of verhinderd werd?

Voorgesteld in 1841.

43. Het genootschap vraagt een onderzoek naar de grenzen der verschillende Nederlandsche tongvallen, op plaatselijke onderzoekingen rustende en uit de spreekwijzen en uitspraak

der bewoners van ons vaderland opgehelderd; nevens eene spraakkaart van Nederland, waarin de verschillende tongvallen geographisch worden aangewezen, met opgave van de slotsommen, die daaruit voor den vroegeren toestand onzes vaderlands kunnen worden opgemaakt.

Voorgesteld in 1845.

44. Het genootschap vraagt eene geschiedenis van de Hieronymusschool te Utrecht, sedert hare stichting tot aan hare wijziging in 1829.

Bij de uiteenzetting van dit onderwerp, lette men vooral op het doel der stichting, de wijzigingen daarin na de Hervorming ontstaan, de verdiensten der onderwijzers, en de vruchten, door die inrigting te weeg gebragt.

Voorgesteld in 1844.

De beantwoording der vorenstaande vragen wordt verwacht vóór of op den 1. October 1847. Deze tijdsbepaling is echter niet van toepassing

1. op de vragen, welke dit jaar voor de eerste reize zijn uitgeschreven, en waarvan alzoo de termijn van beantwoording tot op den 1. October 1848 moet blijven opengesteld;

2. op al de vragen, welker uitschrijving van vroegere dagteekening is dan het jaar 1845, en waarvan mitsdien de beantwoording reeds vóór of op den 1. October van het loopend jaar kan worden ingezonden; in welk geval de beoordeelende uitspraak over dezelve reeds in de eerstvolgende jaarvergadering als een onderwerp van beraadslaging ter sprake zoude worden gebragt.

Alle verhandelingen, welke naar eenen der uitgeloofde prijzen dingen, moeten met eene andere hand geschreven zijn, dan die des stellers, en, in plaatse van met den naam van dezen, met eene spreuk zijn onderteekend, onder bij-

voeging van een verzegeld biljet, dezelfde spreuk tot opschrift voerende en waarin zoo wel de naam des schrijvers als zijn adres eigenhandig door hem zijn opgegeven. Ook moeten de verhandelingen, — voor welke, naar goedvinden van de Nederduitsche, Hoogdnitsche, Engelsche, Fransche of Latijnsche talen mag worden gebruik gemaakt, (met uitzondering alleen van de Latijnsche vragen, voor welke bepaaldelijk het Latijn gevorderd wordt), — duidelijk met Italiaansche letters geschreven zijn, en vrachtvrij toegezonden worden aan den Secretaris van het bestuur en Mede-Directeur van het genootschap, Mr. C. van Marle, Inspecteur-generaal van het middel van waarborg, te Utrecht.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Dijkwezen en waterschappen. De heer van Rijckevorsel leest een vertoog over de afschriften van twee charters betreffende het dijkwezen: als een van Floris V: in dato st. Lucien avonde 1287, en een van bisschop Frederik van Blankenhein, van den 15 Sept. 1472, zijnde de originelen ten jare 1812 door Mr. P. Musschenbroek naar Parijs gezonden. — *Redactie.*

Boeken over de Nederl. gesch. en letteren in de biblioth. van het Britsch Museum. De heer de Balbian van Doorn vertoont eene korte beschrijving der boekerij van het Britsch Museum, dezer dagen in het licht gekomen, en getiteld:

Examen ce que renferme la bibliothèque du Musée britannique, extrait de documens authentiques soumis au parlement en 1846, *par Octave Delepierre, Secretaire de Legation etc. Brux.* 1846.

Uit dat onderzoek blijkt, dat de hier bedoelde bibliotheek 300,000 boekdeelen bevat en in 1757 gesticht is, zijnde de grondslag dier verzameling de zoogenaamde sloave collection, waarbij eerst in later tijd de boekerij van George III gevoegd is.

De heer Delepierre, aan wien wij zoo vele belangrijke

mededeelingen over Vlaanderen verschuldigd zijn, geeft in dit kort overzigt eene beknopte geschiedenis der bibliotheek van het Britsch Museum en doorloopt vervolgens den Catalogus, met oogmerk om zoowel den rijkdom als de armoede dezer belangrijke inrigting te doen kennen.

Op het artikel *Histoire et topographie de Hollande* heet het: *Cette partie est une des plus complètes de la bibliotheque du Musée, et ceux qui s'occupent à faire des recherches y trouveront une ample moisson.*

Over de boeken betreffende de hollandsche literatuur zegt de heer Delapierre het volgende:

On ne peut considerer ce qu'on trouve au Musée d'ouvrages de cette classe, que comme un faible filion d'une mine encore inconue. Quoique de nombreux rapports existent entre l'anglais et le flamand ou hollandais, on ne se doute pas en Angleterre que la litterature Néerlandaise a fourni de grands écrivains dans presque tous les genres. Cats, Bilderdijk, da Costa, van Lennep et quelques autres, sont les seuls dont ou rencontre des oeuvres détachées dans la bibliotheque.

Rederijkers. Leerstellingen van Gommer en Armijn bij de rederijkers onderzocht, 1610. Nadat men reeds vruchteloos getracht had, de godgeleerde geschilpunten tusschen Gommer en Armijn binnen de school te houden, begrepen de staten van Holland het verder schrijven over dit onderwerp aan de predikanten te kunnen verbieden, zie Uitenbogaert 496. Wat daaromtrent voorviel, en hoe weinig men zich over het hier bedoelde verbod der overheid bekommerde, is genoeg bekend; minder weet men, dat de regering ook van de rederijkers verlangde, dat zij over de Remonstrantsche aangelegenheden niet zouden poetiseren; wij ontleenen daarom de volgende aanteekening uit de Resol. van Holl. 1610. 16 Febr.

Nopens de vragen. uitgeschreven bij de Rhetorijkkamer van Katwijk op Zee, aldus luidende:

Heeft God geordonneert d'een mensch gantsch tot sonden quaet,
D' ander tot salicheit, zoo bij veler monden gaet;
Helpt ons gheloof, of niet, daeruit de liefde moet blijken,
Wie wijst mij dan den weg, die ick tot God sal wijken?

Daarop de baillu van Wassenaer ghelast was order te geven, dat daarop niet en worde ghewrocht, en gedaen insinueren aan de kamers van Rijnsburg, Warmont en Catwijk op den Rhijn, dat men daarvan ophielde, is bij den bailliu scherpelijk overgelevert, dat die van de voirsz. kamere van Catwijk op Zee, verstaande zulcks haar uytgezonden vragen qualijck te worden genomen, zij daarvan hadden leetwezen, ende sorge dragen souden, dat de voorsz. vrage zouden blijven onbeantwoort.

Ongelijk huwelijk. In eene oude sterflijst uit het midden der XV. eeuw, op het provinciaal archief te Utrecht berustende, vonden wij aangeteekend:

Den 7 *May* 1457 *werd een witachtich houwelick gesloten tusschen Evert Johan van Leyndens soone ende Jufvr. Lubbe Gerberts ten Bosche dr., de bruydegom* 57 *ende bruyt* 13 *jaren out sijnde.*

Archief der vijf kapittelen. De aanwijzing der brieven in het archief der vijf kapittelen voorhanden (zie hierboven) wordt door den heer A. M. C. van Asch van Wijck aldus voortgezet.

1497. 23 Oct. Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, verlangt van de 3 staten van Utrecht, te weten of zij den met hem in de Weerd vóór de stad Utrecht gemaakten en door de ridderschap en de stad Utrecht bezegelden zoen al dan niet willen nakomen, zoo niet, zal hij zijne penningen, krachtens zijne bezegelde brieven, *achtervolgen soe dus dat best dyen sall.* Hij verzoekt antwoord aan brenger des briefs. *Zijne* handt.

— 11 Nov. Engelbert graaf van Nassau verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht om het testament van wijlen den heer van Merode, ten behoeve zijner

nicht Marquerite van Medem, weduwe Merode te bekrachtigen. Ged. *Brussel. Zijne* handt.

— 25 Nov. Marquerite van Medem, weduwe Merode, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht die bekrachtiging, ten aanzien der goederen van Westerloo en Herzeele, tot vrijmaking welker landen gestrekt heeft de opbrengst van het grootste deel van hare ten huwelijk aangebragte goederen. Ged. huis te *Westerloo. Hare* handt.

— Dec. Jan van Berghen verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, de st. Martini verschenen renten, groot 466 r. g. 13 st. 16 wit vls payements, van hem en zijne huisvrouw, te doen bezorgen in de st. Geertruyden kerke te Berghen, ingevolge uitwijzing der rentebrieven. Ged. *Berghen. Zijne* handt.

1498. 11 Maart. Herman, aartsbisschop van Keulen, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, den Notaris Michael nog eenigen tijd te mogen behouden, tot het afdoen van eenige zaken. In de hoogduitsche taal. Ged. *Bruell.*

— 14 Mei. Philips van Kleef verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Jacob van Apeltern als deszelfs gevolmagtigde, ter zake van het koorbisdom en prebende en andere zaken te willen aannemen. Ged. *Kleef.*

— 20 Junij. Jacob van Almonde, raad van den hertog van Bourgondië, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Mr. Johan Paell met de eerst openvallende prebende te begiftigen. Ged. *'s Hage. Zijne* handt.

1499. 25 Nov. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen beklagen zich aan bisschop Frederik van Baden, over het met kerkelijk regt vervolgen hunner burgeren, door Mr. Joest wijbisschop van Utrecht, en verzoeken schorsing, ten einde deze zaak bij minnelijke schikking tusschen partijen te eindigen. *Afschrift.*

— 4 Dec. Bisschop Frederik van Baden belooft aan burg.,

schepen en raad der stad Nijmegen, deze zaak door zijne raden te doen onderzoeken. Ged. *Utrecht.* get. *Hosz.*

1500. 16 Jan. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen verzoeken aan den stedehouder en raden des bisschops, hunne bemiddeling bij den wijbisschop ter schorsching van het aangevangen regtsgeding, tot aan de terugkomst des bisschops.

— 20 Jan. Marquerite van Medem, weduwe van Johan Heer van Merode, berigt aan de kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, dat uit de goederen van Westerloo en Herzeele, blijkens bestaande kwijtingen, niet meer is betaald geworden dan 14 mark, het mark berekend op 6 gouden gulden en omtrent 4 wit, in plaats van het mark gerekend op 8 gouden gulden, en verzoekt, onder aanbieding der gelden volgens de eerstgemelde valuatie, alle vervolging deswege te verschuiven tot aan de meerderjarigheid van haren zoon. Ged. *Westerloo.* *Hare* handt.

— 2 Febr. Philips, aartshertog van Bourgondië, vernomen hebbende, dat de kardinaal de Cesarinis zijne zaakgelastigden naar Utrecht had gezonden, om bezit te nemen van de domproostdij, opengevallen door het overlijden van Simon Doede, gezegd van der Sluys, verzoekt aan den deken en kapittel van den dom te Utrecht, met uitsluiting van den kardinaal, die hem noch bekend noch aangenaam is, dengene daarmede te begiftigen dien hij binnen 4 a 5 dagen zenden zal, en die hem aangenaam en getrouw is. In de latijnsche taal. Ged. *Gent.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 4 Febr. Philips, aartshertog van Oostenrijk, zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijn raad Johannes Sucquet, ten einde deszelfs verzoek om Philibert Naturelli tot domproost te verkiezen, met uitsluiting van den kardinaal *de Cesarinis*, die niet alleen als vreemdeling daarop geen regt heeft, maar ook aan hem niet aangenaam zou zijn. In de latijnsche taal. Ged. *Gent.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 21 Febr. Philips, aartshertog van Oostenrijk, dringt bij den deken en het kapittel van den dom te Utrecht nader aan op de benoeming van Philibert Naturelli, met uitsluiting van den kardinaal voornoemd. In de latijnsche taal. Ged. *Gent. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 24 Febr. Rijck van Rijckensteyn, hofmeester, berigt aan Ludolph van den Vene, domdeken, en aan Johan heer van Montfoort, stedehouder des bisschops, de bij hem ingekomene klagte der stad Wijk te Duurstede en naburige onderzaten over den dijkgraaf, welke hen bij klokkenslag aan den dijk heeft opgeroepen vóór dat het water aan den nagel geklommen was, en hen, ofschoon hetzelve nu vallende is, niet ter markt wil laten gaan. Ged. *Wijk te Duurstede. Zijne* handt.

— 26 Febr. Philips, aartshertog van Oostenrijk, verzoekt aan den proost, deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Petrus, bisschop van Doornik, als pauselijken commissaris, tot het geven van aflaten in hun kerkelijk regtsgebied toe te laten. In de latijnsche taal. Ged. *Gent. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 27 Febr. Philips, aartshertog van Oostenrijk, vernomen hebbende dat eenige der Utrechtsche geestelijkheid het klooster van Middelburg en deszelfs abt verontrusten, vordert van den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat daartegen strengelijk gewaakt worde. In de latijnsche taal. Ged. *Gent. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 17 Maart. Philips, aartshertog van Oostenrijk, betuigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne erkentelijkheid voor de verkiezing van Philibert Naturelli tot domproost. Ged. *Gent. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 23 Maart. Bisschop Frederik van Baden, van zijne raden Lodewijk van Montfoort en Johan van Zuylen van Nyevelt vernomen hebbende, dat in kapittel-generaal geen beslissend antwoord was gegeven op zijne aanvrage van 12000

r. g. om het krijgsvolk, alsmede de eensdeels reeds verschenen renten der door ridderen en burgers voorgeschotene gelden te betalen — dringt daarop ernstig bij de 3 staten van Utrecht aan. Hij beweert, dat de lasten des oorlogs, door zijn toedoen niet berokkend, geenszins uit zijne tafelgoederen kunnen worden gevonden, en protesteert tegen al het nadeel 't welk door deze niet-betaling des krijgsvolks voor den lande kan voortspruiten. Ged. slot te *Vollenhoven*. Get. *Horst*.

— 26 Maart. Lambert Mijllinc verklaart aan de 3 staten, dat hij niet tevreden is met de betaling zijner renten in de thans te Utrecht gangbare muntspeciën. *Zijne* handt.

— 30 Maart. Burg. en raad der stad Groningen verzoeken aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, om op den door den bisschop tusschen den hertog van Saxen en de stad Groningen bewerkten dagvaard, op zondag Judica, hunne gedeputeerden te zenden.

— 7 April. Bisschop Frederik van Baden dringt, ter verdediging van het Sticht, bij de 5 kapittelen van Utrecht aan op de bezegeling der 12000 r. g., die hij niet anders dan op zijne tafelgoederen weet te verkrijgen, 't welk wegens de kort op handen zijnde termijnen der rentebetaling aan ridderen en burgers niet mogelijk is. Hij kondigt zijne komst te Utrecht voor Paaschen aan, ten einde zelf de bedenkingen der staten te wederleggen. Ged. slot te *Vollenhoven*. Get. *Hosz*.

— 13 April. Bisschop Frederik van Baden, vernomen hebbende, dat de executeuren van wijlen den domproost meer hebben geboden voor het door hem, bij verhooging en opslag, volgens kerkgebruik gekochte huis des domproosts, staande op St. Pieters kerkhof, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, hem in dezen koop te handhaven. Ged. slot te *Duurstede*. Get. *Hosz*.

— 24 April. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij gedurende zijne afwezigheid

(binnen kort naar Keulen ter dagvaard bij den hertog van Kleef zullende vertrekken) Johan heer van Montfoort tot zijn stedehouder heeft aangesteld. Ged. slot te *Duurstede*, get. *Hundebeke.*

— 21 Mei. Philips, aartshertog van Oostenrijk, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht over het klooster en den abt van Middelburg. In de latijnsche taal. Ged. *Brussel. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 23 Mei. Bisschop Frederik van Baden gelast aan Gherydt ter Herenhove, deken van Rees en kanunnik van den dom te Utrecht, om de door hem gebeurde gelden der prebende, behoorende tot de door den dood van Symon van der Sluys opengevallene domproostdij, welker beheer aan den bisschop door het domkapittel was betwist geworden, aan niemand uit te keeren noch te verantwoorden, alvorens dit geschil door eene uitspraak is beslist geworden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 22 Junij. Bisschop Frederik van Baden beveelt aan zijn' raad en officiaal, Mr. Johan van Diepholt, dat hij regt laat wedervaren aan de kerkmeesters der stad Wijk te Duurstede, tegen den pastoor der kerk te Vollenhoven, tot afgifte der gelden, door wijlen Seger van der Drecht, vicaris te Vollenhoven, bij uitersten wille vermaakt aan de kerk te Wijk, ter herbouwing van dezelve. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 15 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, op den 23 Julij hunnen gedeputeerde te Wijk te Duurstede te zenden, ten einde te zamen met de 3 steden van Overijssel over de in het laatst gehouden kapittel-generaal geopenbaarde zaken, *die lestich synnen* en de welvaart van 't Neder- en Oversticht betreffen, te raadplegen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 29 Aug. Bisschop Frederik van Baden berigt den 3 staten van Utrecht, dat het beschreven kapittel-generaal op

dingsdag eerstk. ten einde te handelen, *woe wij ons tot waelvaert onser lande ten besten mochten holden*, in de gerezene geschillen tusschen den hertog van Saxen en de stad Groningen overbodig is geworden, daar tusschen de partijen, door zijne bewerking, de zoen is getroffen op *manyere* als hij nader bij zijne terugkomst zal mededeelen. Ged. *Groningen*. get. *Hosz*.

— 1 Sept. Karel, hertog van Gelder, stelt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht voor, om den dag na st. Michiel te Arnhem, of ter plaatse waar hij zich dan zal bevinden, eene bijeenkomst te houden, ten einde de zaak van zijn dienaar Jacob van Weze, die wegens de onder de gemeente heerschende ziekte, niet te Utrecht komen kan, in der minne te vereffenen. Ged. *Tiel*. get. *Fischer*.

— 16 Sept. Karel, hertog van Gelder, berigt aan den domdeken te Utrecht, dat hij op de, daartoe door hem bepaalde, bijeenkomst persoonlijk met zijn' dienaar voormeld hoopt te verschijnen. Ged. *Arnhem*. get. *Erklens*.

— 21 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, onder dankbetuiging van eenige jaren aan Lodewijk van Montfoort zijn raad, gedurende deszelfs afwezigheid, zijne prebende te hebben laten behouden, aan denzelven die gunst het volgende jaar op nieuw te bewijzen. Ged. slot *Vollenhoven*. get. *Hundebeke*.

— 22 Sept. Cornelis van Ravesteyn verzoekt aan het kapittel van den dom te Utrecht, betaling zijner achterstallige soldij, zijnde van hunnentwege door Jonker Robrecht van der Marck in dienst aangenomen. *Zijne* handt.

— 29 Sept. Karel, hertog van Gelder, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, de eerst openvallende prebende te schenken aan zijnen raad Mr. Johan Paell, doctor. Ged. *Arnhem*. *Zijne* handteek., lager *Ercklens*.

— 4 Oct. Karel, hertog van Gelder, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne bewilliging in het uitstel der bijeenkomst, in zake van zijn' dienaar van Weze, tot den derden dag na Allerheiligen. Ged. *Arnhem.* get. *van Delft.*

— 6 Oct. Deken en kapittel van den dom te Munster zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht het antwoord van Arnt van Heyden, die wegens eene van Utrecht te vorderen schuld, eenen jongen klerk, ter studie naar Keulen vertrekkende, op den weg had aangetast en gevankelijk gevoerd naar zijn huis Hagenbeeke.

— Oct. Arnt van Heyden aan den deken en kapittel van den dom te Munster te dier zake. *Afschrift.*

— 15 Oct. Frederik van Egmont verzoekt aan de 3 staten te Utrecht, zijn' dienaar Lambert Millinck, die zich aan hem deswege beklaagt, deszelfs verschuldigde penningen te voldoen, ten einde regtsvervolging voor te komen. Ged. *'s Hertogenbosch. Zijne* handt.

— 28 Oct. Karel, hertog van Gelder, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, het door overlijden van Mr. Anthonis Pot officiaal, opengevallen koorbisdom te schenken aan zijn' *maegh* Willem van Gelder of een anderen hem aangenaam. Ged. *Wageningen.* get. *van Delft.*

— 25 Nov. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht antwoord op zijn verzoek, vervat in missive van 21 Sept.

— 29 Nov. De stad Amersfoort antwoordt op het verzoek om haren gedeputeerde te zenden, om over het verloop van de geldspeciën te raadplegen; verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, het deswege beraamde mede te deelen, ten einde daarop in den raad te handelen.

— 15 Dec. Bisschop Frederik van Baden belooft aan de 5 kapittelen van Utrecht, donderdag naastkomende zijne ra-

den te zenden, om ter dier zake te beraadslaan. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— . . . : . Burg., schepen en raad der stad Rhenen, in antwoord op het voorstel, om in het morgengeld te dragen, onder voorwaarden van mede het graven harer grachten te behartigen, berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat zij van alle ongelden door hen zijnde vrijgesteld, alleen in die uitzetting bewilligd, onder voorwaarde, dat door hen in de schaden, hunne stad door den oorlog veroorzaakt, gedragen wordt. Zonder jaartal, en dagteekening. Doch vermoedelijk in dit jaar.

1501. 19 Jan. Engelbert van Nassau, stadhouder, in antwoord aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op het verzoek van de vastgestelde boete bij wanbetaling van de verschuldigde penningen, wegens de tienden van het land van Putten, op de verschenen termijnen, zijnde ½ schild op elken dag verzuims, verzoekt voor ditmaal kwijtschelding dier boete, om oorzake de rentmeester en de ontvangers dit hebben verzuimd wegens de drukten van te *furneeren die finantien*, *behoeffelich voir die reyze* van den hertog van Oostenrijk, daar zij, van wege de goede nabuurschap, *dit den Vorst soe nae nyet en behoirt te nemen.* Ged. 's Hage. *Zijne* handt. lager *Dugardin.*

— 22 Jan. Dezelfde verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, den heer Geryt ter Heerenhove, die ten verzoeke van het convent van Bethlehem, de stad Gorinchem met geestelijk regt had betrokken wegens ½ jaar achterstallige renten, dit regtsgeding te doen staken met bedreiging van herhaling op de goederen des kapittels in het sticht, daar de stad voor haren gewonen regter behoort teregt te staan. Ged. *Mechelen. Zijne* handt. lager *Latuyr.*

— 13 Febr. Burg. en raad der stad Enkhuizen verzoekt op klagte van den heer Pieter, priester en pastoor van Wes-

terwoud, een oud en behoeftig man, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het arrest doen opheffen, hetwelk Mr. Otto, deken van Westvriesland, op de renten zijner kerke heeft gelegd.

— 5 Maart. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij de goederen van de voortvlugtige daders der geweldenarijen, te Umgermijder bedreven, heeft doen bezetten, en dat hij zijn' maarschalk, Geryt Utenham, heeft bevolen, *nae recht ende gewoente geboirlicke te halden*. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 16 Maart. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Mr. Roloff die Haze, om van wege Mr. Peter van Eten, doctor, de zaak met Jacob van Apeltern ten einde te brengen.

— 2 April. Maximiliaan van Oostenrijk geeft aan bisschop Frederik van Baden zijne hooge ontevredenheid te kennen, wegens het niet zenden van deszelfs raden te Nuremburg, om de op den rijksdag te Augsburg gemaakte ordonnantien te vernemen. Hij vermaant hem, bij bedreiging zoowel van het verlies van deszelfs regaliën, en van de privilegiën en vrijheden, die hij en het Sticht van hem ontleenen, als van zijne hooge ongenade, tusschen dit en st. Jacob aan die bevelen te gehoorzamen, inhoudende de opbrenging van de daarin vermelde som te Nuremburg en de opgave der volkstelling in alle zijne parochiën. Ged. *Nuremburg*.

— 3 April. Bisschop Frederik van Baden berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij het verleende geleide aan jonge Johan die Trune zal intrekken van welks zaak hij vóór de ontvangst hunner brieven niets had vernomen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 1 Junij. Karel, hertog van Gelder, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat ingeval Peter van Eten niet worde te vreden gesteld, volgens land-

regt, deszelfs schuldvordering op de goederen des kapittels zal worden verhaald. Ged. *Arnhem.* get. *van der Elst.*

— 2 Aug. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, in antwoord op hun berigt, dat Everwijn, graaf van Benthem, *die vrije martenslude* in de kerspelen Ulsen en Emmerik met eene schatting van 4 enkele goud. guld. op *elcke bouwinge*, in strijd met de oude herkomen, belast heeft; — dat dit een gevolg is van eene met overleg der staten van Overijssel gemaakte overeenkomst met dien graaf, dewijl ook aan zijne op Stichtschen bodem gezetene onderzaten de schatting door dezelfde staten goedgekeurd is opgelegd, strekkende ter betaling van de gelden aan den heer van Wijsch verschuldigd, en tot bestrijding der kosten van den Kleefschen oorlog; dat de graaf nogthans op zijn verzoek heeft beloofd, de Stichtschen in zijn gebied gezeten *gnedichliken te tractieren ende mitten swaerliksten nycht te overvallen.* Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hundebeke.*

— 3 Aug. Johan, burggraaf van Montfoort, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij eerstdaags te Utrecht zal komen, om met hen te spreken over eene door hen gevorderde jaarlijksche uitkeering van 4 oude schilden. *Zijne* handt.

— 14 Aug. Lambert Mijllinck verzoekt, krachtens tusschen de 3 staten van Utrecht en hem gewezen vonnis door den raad van Holland, betaling zijner achterstallige gelden, in gebreke waarvan hij dit vonnis tegen hen zal laten ten uitvoer leggen. *Zijne* handt.

— 26 Aug. Helmijch Dobbe verzoekt beleefdelijk aan de 3 staten van Utrecht de verschuldigde *dedinge*, groot 100 r. g., hem bij het verdrag met den heer van IJsselstein in 1493 bedongen, te betalen.

— 1 Sept. Frederick, heer van IJsselstein, noodigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht uit, om de vie-

ring der eerste misse door zijnen kapellaan Mr. Antonis Hoflant, op St. Matthiasdag, 21 Sept., bij te wonen. *Zijne* handt.

— 4 Sept. Bisschop Frederik van Baden geeft aan de 3 staten een omstandig berigt van den stand der zaken tusschen den stadhouder van Vriesland en de stad Groningen — van zijne en der steden van Overijssel pogingen ter verzoening der partijen — en verzoekt rijpelijk te overleggen, wat in dezen te doen. — Hij deelt hun de zoo even ontvangen tijding mede van den aantogt van den burggraaf van Leysing voor Groningen, Essen, Hoorn en Helpen, in den nacht van woensdag, alsmede van de aankomst van den bisschop van Munster te Meppel, met 400 paarden, waaronder zich Aernt van Heiden en zijne vrienden bevinden — en verzoekt derhalve zoo spoedig mogelijk hunne gedeputeerden tot hem te zenden. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hosz.*

— 4 Sept. Hugo, burggraaf van Leysing, stadhouder van Vriesland, berigt bisschop Frederik van Baden, dat de hertog van Saxen, wegens de vijandelijke gedragingen van Groningen, verpligt is geworden, tegen haar op te trekken en haar tot gehoorzaamheid te brengen. Dat zij een blokhuis aan het Groninger diep en *ader wersche syl* hebben gebouwd; verzoekt hem, deszelfs krijgsvolk op zijn grondgebied toe te laten en van leeftogt te voorzien, tegen betaling, en aan 20 onderzaten alle hulpverleening en toevoer aan Groningen te verbieden, belovende van zijn kant den Stichtschen bodem te eerbiedigen. Ged. *Adewird op 't Sant.* Afschrift.

— 14 Sept. Maximiliaan van Oostenrijk beveelt bisschop Frederik van Baden ten ernstigste, ingevolge het vastgestelde besluit op den rijksdag te Augsburg, in eigen persoon op den rijksdag te Frankfort te verschijnen, met medebrenging van het gevorderde geld, alsmede de opgave der bevolene volkstelling. Ged. *Nuremburg. Afschrift.*

— 20 Sept. Melchior van Culenborch, schout, Zweder van Esschensteyn, geven aan dekenen en kapittelen van den dom,

oudmunster, St. Pieter en St. Marie te Utrecht, in bedenking, om aan den heer van Kuilenburg hun gevoelen mede te deelen in zake tusschen hem en het kapittel St. Jan. Handt. van den laatstgemelden.

— 27 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den domdeken Ludolph van Veen, om op den vastgestelden dagvaard tusschen den aartshertog van Oostenrijk en den hertog van Gelder, den 11. Oct., binnen de stad Wijk te Duurstede tegenwoordig te zijn. Ged. klooster te *Assen*. get. *Hosz.*

— 7 Oct. De raad van Holland, Zeeland en Vriesland verzoeken dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, het geestelijk regtsgeding voor den officiaal van Deventer, tegen Jaspar heer van Kuilenburg, wegens vermeend regt op de goederen, die hij van den aartshertog van Oostenrijk ter leen houdt, namelijk de heerlijkheden, tienden, landen en goederen van Gasperden, Everdingen, Ecbertingen, Tuijle, Honswijck en Langebalgerijen, met aankleven van dien, te staken. Ged. *'s Hage*. get. *Assendelft.*

— 26 Oct. Houwerijn, thesaurier generaal van den aartshertog van Oostenrijk, deelt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht mede, dat aan Joost Aelbrechtsz. als nieuw aangestelden rentmeester van het land van Putten, onbekend met de boete van ½ schild, gesteld op elken dag verzuims in de betaling der verschenen pachtpenningen, dit verzuim niet is toe te schrijven, en verzoekt uit dien hoofde dit niet te vorderen. Ged. *Brussel.*

— 21 Nov. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den domdeken Ludolph van Veen, de 3 staten van Utrecht ten kapittel generaal te beschrijven, ten einde hun gevoelen te vernemen over den door hem ontvangen brief van Maximiliaan van Oostenrijk, de dato 14 Sept. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke.*

— 1 Dec. Johan van Balveren, ambtman in Neder-Betuwe, schout, burg., schepen en raad der stad Thiel, verzoeken, op

aanzoek van Johan de Man, raad, met geestelijk regt vervolgd wegens wanbetaling, daarmede eenig geduld te oefenen.

— 14 Dec. Johan Aerntz., rentmeester van Montfoort, meldt aan den domdeken Ludolph van Veen, dat hij volgens afspraak, over de betaling der gelden, krachtens compositie tusschen het kapittel en den heer van Montfoort, niet spreken kan, zijnde die heer, bij zijne terugkomst, zaturdag 's morgens vroeg reeds op reis gegaen.

1502. 5 Jan. Bisschop Frederik van Baden berigt, op deswege verzochte inlichting, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat op den laatst gehouden regtsdag eene uitspraak is gedaan over jonge Johan de Grune. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 20 Feb. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij Adriaen Apeltern van Dordrecht, broeder van de H. Augustijner orde, tot suffragaan heeft gekozen, *omdat thy onser lande ende maniere unser vndersaten beest konde hadde ende oick bequaem is unse undersaten dat woert Goidts toe preken* — op eene *honorarium* van 200 r. g. te reserveren op zijne tafelgoederen. — Hij verzoekt, bij goedkeuring dezer keuze, ook hunne gevolmagtigden tot bekrachtiging dezer benoeming naar Rome te zenden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

19. Vergadering. 26 September 1846.

Nieuwe leden. Genootschappen. Wetensch. Mededeelingen. Belcg van Leiden. Joh. van der Does. Johan van Nassau de oude. Successie-oorlog. Archief der vijf kapittelen.

Nieuwe leden. De heeren Jules te St. Genois en Serrure van Gent nemen het lidmaatschap aan en belooven bijdragen voor de *Berigten* en de *Kronijk.*

Tot gewoon lid wordt benoemd Jonkh. Mr. J. W. F. J: du Peyrou van Breugel.

Tot werkende leden, de heer Boers, stads-archivarius te Utrecht, en Jonkh. W. J. C. Rammelman Elzevier te Leiden.

Genootschappen. Men schrijft uit Amsterdam: Op heden hield de Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen alhier, hare jaarlijksche algemeene vergadering, onder voorzitting van den heer Mr. W. J. C. van Hasselt. Als nieuwe prijsvragen zijn thans uitgeschreven:

1. Eene geschiedenis van den *historischen* Roman en eene beoordeeling van zijne waarde. 2. Eene uit echte bronnen opgemaakte geschiedenis van Leicesters regering in de Nederlanden. 3. Eene lofrede op A. R. Falck; en 4. Eene Verhandeling over den oorsprong, de ontwikkeling en den invloed der stedelijke Aristocratie in de provincie Holland.

Wijders werd aan de Vergadering herinnerd, dat op de in den jare 1845 uitgeschreven prijsstoffen:

1. Welke is de betrekking der wijsgeerige stelsels der 19e eeuw tot het Christendom, en welke beginsels zouden moeten worden vastgesteld, om wijsbegeerte en Christendom in overeenstemming te brengen. 2. Een oordeelkundig Woordenboek voor eene zuivere Nederduitsche taal van het regt; en 3. Een drama in berijmde of rijmelooze verzen; de antwoorden vóór of op den eersten Januarij 1847 worden ingewacht.

Wetensch. Mededeeling. Over de belegering van Leiden en het kapiteinschap van Johan van der Does. 1574, *door Prof. L. G. V.* Onder de aanteekeningen van den hoogleeraar A. Matthaeus, weleer in eigendom toebehoorende aan den heer d'Yvoy van Mijdrecht, thans op het provinciaal archief te Utrecht berustende, vonden wij een paar brieven door dien geleerde, uit een eigenhandig opstel van Johan van der Does, afgeschreven. Beide stukken betreffen de stad Leiden, tijdens het vermaarde beleg van 1574. Het eerste stuk, dat wij hieronder mededeelen, is voor de geschiedenis van veel belang, als gevende eenige tot dusverre onbekende bijzonderheden nopens het ronde en edele karakter van Janus Douza en den goeden

geest der schutterij, maar tevens van de wankelmoedigheid der Leidsche magistraatspersonen, bepaaldelijk in het stuk van onderhandeling met den vijand; hetwelk alzoo dienen kan tot aanvulling en verbetering van hetgeen daaromtrent voorkomt bij:

Bor I. 552, 553; Petit, *Chron.* II. 291; Fruitiers bl. 104; Severinus (4e druk) bl. 96; Orlers 506, 515; Te Water, *Levensb. van Van der Werff*, bl. 106; J. Roemer, *Eeuwf. van het ontzet*, bl. 17.

Het tweede stuk heeft insgelijks eenige betrekking tot den toestand van Leiden, tijdens het beleg; maar loopt toch meer bijzonder over een later verschil, tusschen de plaatselijke regering en Johan van der Does ontstaan.

I.

Aen syne Princelijcke Excellentie.

Desen dient om Uwer Excellentie te adverteren van de grote ontrouwicheyt van sommige van den magistraet alhier, dewelcke, dese jammerlicke benoutheyt toi heuren vordeel treckende, dagelicx meer ende meer hen vervorderen, die scamele ende hongerige gemeynte, op ydele ende valsche gelooften vant scryven van den viant, oproerich te maken, contrarie den eedt Uwer Excellentie ende den staten gedaen, 't welk ick niet en scryve van horen seggen, maar als in *re praesenti* geweest hebbende, meer dan eenmael, in tegenwoordicheyt van de capiteynen ende wachtmeesteren van de borgerie alhier.

Om tot het rechte verstant van welcke te komen, so schijnt, dat op eergisteren, als wesende den 5. September, alhier binnen Leyden gecomen sijn seeckere twee missiven, gescreven uyt Leyderdorp, den eenen van Baldees [1]), ende

1) Den brief van Baldaeus, in het Spaansch en Nederlandsch, alsmede dien van Mathenes van Wybisma, vindt men bij Orlers 495-498; Te Water, *Verk. Vaderl. Gesch.* 103-109. Vergelijk daarmede

den anderen van Wybisma, alle beyde hen adresserende aen de borgemeesteren ende regierders der stede van Leyden, aen denwelcken sy beter vat versekert waren te hebben dan aen den capiteynen ofte wachtmeesters van de schutterye. Ende alsoe by dezelfde missive den viant ons ene gesetten tijt geprescribeert hadde, om middelertijt ons beraet te nemen, tot op huden 's manendaechs, als wesende den sevenden Septembris, so schijnt, dat op de lectuer ende visitatie derselver, door instantie van sommige papisten, ten selfden daghe, mede by een geroepen sijn de geheele veertich, mitsgaders die capiteynen ende wachtmeesters, ende sommige van den rijckdom; ende daer nae de propositie gedaen by Peter Ariensz. als ouste borgemeester, alwaer van hem is de sobere staet deser stede in 't breedste verhaelt, ende daer na die schone geloosten van den viant, begerende van enen ygelick daerop te willen letten, om daer nae rypelick te helpen aviseren ende resolveren, een yder nae sijn conscentie ende beste wetenschap, tot meesten orbaer van de stadt, naer uytwysen den eed derselver stede, ende de Coninckl. Maj. te voren van hen allen gedaen, 't welck tot tweemael toe van hem in syne propositie verhaelt is, sonder eens den naem van Sijn Excellentie daerin te spellen. Naer welcke Jacob van der Does, eerst gevraagt sijnde, heeft voor antwoort gegeven, dat men voor al hoorde te letten op de qualiteyt, van den ghenen, van wien dese brieven geschreven waren, aengemerckt een ieder wel kunt was, dat Mathenes (hoewel een goet edelman sijnde) t'anderen tyden sijn eer ende eet veracht hadde, tot Haerlem, tegens die dochter van Vliet: Ende aengaende Baldaees, dat diezelfde een geboren Spangiaert was, te weten een gesworen ende erfviant deser Nederlanden, waer uit men wel ghissen mocht, wat genade ons van hem soude staen te verwachten. Belangende Mathenesse

Te Water, *Levensbijz. van Van der Werff* 107. Bor I. 552 geeft van beiden den korten inhoud.

scryven van die grote macht der Spaengiaerden, ende andere heercracht rontsom Leyden liggende, dat die geensins en souden connen verhinderen 't ontset van Syne Excellentie, aengesien sy wijt ende sijt van malcanderen verspreit lagen, want voor, soo veel het water aanginge, dat hetzelfde niet mogelijk en was tegens enen berg op te leiden, also Schielant ende Delfslant ongelijck lager gelegen waren dan Rijnlant, ende de steden van Leyden. Liet hem bedunchen, dat die steden van der Goude, Rotterdam ende Schiedam, als watersteden sijnde, wel so goeden verstant van het waterpas behoirden te hebben als Mathenes, ende oick niet te geloven waer, dat sy haer ende het gantsche plattelant in sulcke scade, bederffenissen ende periculen oyt gestelt souden hebben, deur het doorsteken van de dijcken, ten hadde saeck geweest, dat sy wel van te voren verseeckeert hadden geweest van de operatie van dien. Was daeromme van meninge het verhoopte ontset te verwachten, ende, achtervolgende synen eed, tot den uuytersten toe, sijn goet ende lijf by de stede op te setten. Aengaende hare schoone toeseggvinge van genade: advys aen die van Naerden, Zutphen, Haerlem, Mechelen, welcke stede ons wel souden behoren tot exempel te dienen. Ende genomen, schoon dat wy wel versekert waren, dat ons sulcx gehouden soude worden, so en waert in ons vermogen nochtans niet, om sulcx over ons te nemen, also dat wy met eede aen Syne Excell. ende den anderen steden verplicht waren, dewelcke ons niet geoorlooft en waer te buyten gaen, sonder etc. Waerna ick, gevraecht sijnde, hebbe geantwoord, dat het my een grote vreemdicheyt docht te wesen, jae byna ongelooflick, dat diegene, die misdaen hadden, en dat soo groffelick, na heur eygen scryven, jegens God ende den coninck, ende niet weerdich en sijn die minste genade, nu selfs eerst aengesocht worden, ende soo groten pardoen aengeboden, ende dat d' een op d' andere sonder exceptie van personen, en dat wy sulcx begeerende

sijn, jae gantsch van der hant stoten deur onse grote hertneckicheyt, niet jegenstaende beloofte van meerder exemptien ende privilegien, dan wy oyt te voren gehadt hebben. In welck een dinge my seer qualick is aenstaende, als dat sy heur selven in haer eygen woorden loogenachtich maecken, aengemerckt sy in alle haer voorgaende pardonnen, in elck bysonder geprotesteert hebben 't selve het alderleste te zijn, sonder dat wy daerenboven enich pardoen meer souden hebben te verwachten. Daer sy, niet tegenstaende dien, soe veel pardoenbrieven daerenboven op de verscheyden noch aengeklampt hebben, ende noch niet op en houden van dagelicx ons te pardonneren, jae ons noch wel 25 pardoennen mildelijck aenbieden sullen, indien sy eens mercken, dat wy willich sijn, om die maer te accepteren. Waer uyt wel te mercken is, dat het anders niet en was dan bedriegelijcke aenlockingen, ende gladde schelmery, om ons daermede onder 't net te crygen. Can daerom my niet laten beduncken, ons geoorloft te wesen in sodane materie eens te treden, sonder opentlijck voor eerlose ende meneedige lantverraders ende eetbrekers gescholden te werden, soodat wy ons hooft in toecomenden tyden niewers en souden derven met eeren voortsteken, conformerende my voorts met de opinie van Jacob van der Does, ende namentlijck op 't stuck van Mathenes, de welcke, gelijck in voorleden tyden hem had connen behelpen mit het concilium van Trenten, nopende sijn heiheimelijcke trouwe, nu te beduchten is jegens ons hem te mogen beweeren mit het concilium van Constans etc. Welcke opinie oock gevolgt is by de jonge heere van Warmont, mitsgaders den bailliu van Rijnlant.

Waernae vervolgende gevraecht sijnde de borgemeesteren; schepenen, ende vroetscap hebben het meeste part van hem luyden gesustineert, dat noot — eet breect, ende dat zy daer niet meer in gehouden en waren, aangemerct sy op heur gesetten tijt niet ontset en waren, dat daeromme de staten

veel eer voor meneedich met recht gehouden moochten werden, dewelcke heur ontset niet en accelereerden, achtervolgende heure beloosten, maar lieten ons zitten troosteloos, ende sonder hoop van een beter, gelijck sy oock mede den winter verleden, ten tyde van de eerste belegeringe, gedaen hadden. Die andere, dat men soude scryven aen Baldees [1] ende Mathenes, seggende, dat men niet te veel vrinden hebben en mochte, ende dat men om vry geleyde voor drie ofte vier personen, die aen Syne Excellentie trecken souden, omme te versoecken van den eet ontslagen te werden, om daer naer te doen, 't geen sy niet geern doen en souden (*par derrière*). Waerinne d'andere geen zwarichcyt en vonden, aengesien sy altijt onder den coninck blyven souden; ende ten laetsten geresolveert hetzelfde, niet tegenstaende dat ik met den capiteynen ende wachtmeesters daervan opentlick geprotesteert hebben, ende acte versocht 't selfde jegens onse wille te wesen, hoewel wy overstempt sijn geweest. Welcke brieff, also men wel dencken mach dat stracx te poste naer Utrecht gesonden is, heeft oorsake gegeven den heere van Lannoy [2], omme des anderen daechs een trompet af te veerdigen, over Haerlem te peerde, met twee brieven, d'eene doer sijn name ende de andere by XV. glippers [3] onderteyckent [4]. Op welcke, de sevenden daer na, wederomme de vergaderinge van XL geleyt is. Ende alsoo de commissaris [5] des s' nachts

1) De brief aan Baldaeus, met het antwoord daarop, staat bij Orlers, bl. 500 en verv.

2) Ferdinand van Lannoy, graaf van Roche, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, toen ter tijd in de stad Utrecht residerende.

3) *Glippers* zijn: uitgewekenen.

4) Orlers, bl, 429—500 geeft de brieven. Vergel. Bor, I. 552. 558, alwaar de korte inhoud des briefs van Lannoy voor komt, zoo ook van dien der glippers, ten getale van vijftien, met name genoemd.

5) Te weten de commissaris Bronkhorst, overleden 6 Sept.

overleden was, is Jacob van der Does versocht, omme deselve staet te willen accepteren, dewelcke sulcx geweygert heeft, seggende bereyt te wesen, als hem 't selve by Sijn Excellentie soude bevolen werden, maer anders niet, overmits de dissentie, die hy onder ons sach. Heeft ten laetsten nochtans hem laten geseggen, om mede hemselven dagelicx aldaer op 't stadthuys te laten vinden; ende met raet en de daet de magistraet te assisteeren. Waernaer ons voorgehouden is de missive van Lannoy, ende van de glippers. Waerop gestempt is, dat men de aengeboden genade niet en behoorde te verwerpen, terwijl sy ons noch gebeuren mochte, maer insichtnemende op den soberen staet, daer wy in waren, ende de cleyne apparentie van ontset, makende daer toe somminge den prins logenachtig in sijn scryven. Maer also Jan van Hout seyde: de resolutien van eenen ygelijck te teyckenen bysondere, ten eynde, in de pluralite van de stemmen te colligeren, niet gedwaelt en werde, hebben de meesten hoop te vreden geweest, dat men, van stonden aen, aen Syne Excellentie soude scryven, ende t'sanderendaechs daer naer aen Lannoy, mitsgaders aen de glippers antwoort senden, van gelijcken inhoud, als men van te voren aan Baldees geschreven hadde, nopende het vry geley voor drie ofte vier personen, met welcke opinie hem nae oock geconfirmeert heeft Half Leyden, laetende deurdoen sijn eerste advys 1). Waernae ick geadviseert hebbe, te weten, dat ick anders niet verstaen en conde, oft dit selve was een beginsel

1) Bij Fruitiers bl. 79, bij Orlers, bl. 303, en vervolgens bij de meeste lateren, wordt het onderhandelen met Baldaeus voorgesteld, als of dit slechts eene list geweest ware, ten einde de Spanjaarden te misleiden, en alzoo de stadsboden, om andere zaken uit te regten, door het leger te krijgen. Dat dit het geval niet geweest is, en de groote meerderheid wel degelijk genegen was, zich te onderwerpen, blijkt ten duidelijkste uit de onmin tusschen Douza en den magistraat. Orlers had daaarvan moeten spreken bladz. 506, 515, maar glijdt er luchtig over heen.

omme metten vyant te parlementeren. ende in communicatie van deditie se comen, ende also 't selfde contrarieerde niet alleen onsen eet, maer oock de placcaten van Syne Excellentie, ende oock diverse missiven, waerby hy ons ernstelijck vermaent hadde, om naer des vyants scryven niet te luysteren, veel min van heur met brieven yet te versoecken. Liet my beduncken in onser macht niet te sijn, om in sulcx eens te treden, zonder daerop te voren gehoort te hebben 't advys van de bevelhebbers ende rotmeesters der schutteryen, ende genomen, schoon dat het ons geoorloft waer onse eed ende des princen placaten te infringeren, soo stont het nochtans te besien, off het oock de schutteryen believen soude, dewelcke sulcx soe na aenginck als ons, ende principalijck denghenen, die de stadt aldereerst onder de gehoorsaemheyt van Sijn Excellentie gereduceert hadden; tot welck het meeste part van mijne heeren, daer jegenwoordich sijnde, weynich schults hadden. Vont daeromme raetsaem niet aan den viant, maer aen Syne Excellentie te scryven, waerop Half Leyden heeft geantwoort: dat wy aldaer niet en saten, om malcanderen met placaten te achterhalen, alsoo een ygelick syne opinie behoorden vry te wesen, ende dattet maer gedaen was om beters wille, ende om den vyant bet te houden trainerende, ende dat hem leet soude sijn, dat ymant een tant ofte vinger sweren soude, belovende, indien het quam, dat wy met den vyant accordeeren souden moeten, dat wy in sulcken gevallen allegader mede deselfde gratie genieten souden als sy luyden. Waerop ik geantwoirt hebbe, dat wy veel liever in ongenade van den vyant, dan in genade hadden te wesen, ende dat wy sulcx niet sochten. Protesterende anderwerf van 't selfde, ende acte versoeckende al vorens, 't welck ons geweygert is, seggende geen maniere van doen te sijn. Ende Peter Adriaensz. daerenboven, dat hy 't selfde wel wiste voor Syne Excellentie te verantwoirden, ende oock van meninge waer de copyen van dien aan Syne Excellentie

over te schicken, waervan dien 't opscrift was: *Aen den uytgeweken borgeren van Leyden*, beyde met des stats groote segel en van buyten opgedruckt. Ende en twijffelde oock niet of 't selfde soude Sijn Excellentie wel aengenaem wesen. Waer jegens ick ten lesten versocht, dat men ten minsten ons daer uyt soude laten, sonder t' onderteyckenen, *deur beveel ende ordonnantie van den magistraet, capiteynen ende wachtmeesteren, mitsgaders den rijckdom der stede van Leyden*, gelijck sy in haere voorgaende brieven aan Baldees gedaen hadden, niet jegenstaende datter niemant van ons in sulcks geconsenteert hadde. Versoeckende daarenboven, (nademael het anders voor deze tijt niet wesen en mochte) dat sy ten minsten nog een dach twee ofte drie met de voorzeide brieven te senden souden willen supersederen, also wy verhoopten middenlrctijt bescheyt van Syne Excellentie te crygen, waernaer wy ons sonden hebben te reguleren. 't Welck sy oock afgeslagen hebben. Den sevenden soo heeft Pieter Adriaensz. tot een assistent versocht Jacob van der Does, alsoo hy opentlijck seyde, dat sijn confratres ende die van de wet hem nagaven, dat hy 't altemael alleen regeerde, ende dat sonder hem het accoord metten viant al over lang gemaeckt soude sijn geweest, noemende daarover het volle collegie [1]).

II.

Aen Syne Princelijcke Excellentie.

Remonsteert, in alder oitmoet, Uwer Excellentie onderdanige dienaer ende ondersaet, Jan van der Does ende van Noortwijck, hoe dat hy suppliant, in 't begin van het tweede besluyt der stede van Leyden, aenmerckende die groote cleynharticheit ende mistroosticheyt van de borgeren ende

1) Met deze schildering van Leiden tijdens het beleg vergelijke men het *carmen trochaicum* van denzelfden J. Douza, *ad Janum Hautenum*.

inwoonderen derselver, uuyt oyrsaecke van 't subiet ende onvoorsien overcomen des algemeynen viants, mitsgaders het overgaen van de garnisoenen in Rijnlant ten platten lande leggende, ende ter andere syde de sobere provisie, ende quade gesteltenisse van binnen, ter requisitie van den commissaris Bronckhorst, Peter Adriaensz., borgemeester, ende sommige andere vrome borgeren, aenvaert heeft die commissie van 't capiteinschap over het borger vaendel, ter dier tijt binnen der stede voersc. in garnisoen leggende, ten eynde deselve compagnie door fault ende gebreck van capitein, overmits 't overlijden van Mr. Andries, niet verlopen ende verstroyt soude werden, ende heeft 't selfde gedurende den tijt der belegeringe by een gehouden ende bedient, gelijck een capiteyn sculdich is te doen, als alle werelt wel kennelick is, sonder nochtans een stuver proufijts daervan genoten te hebben ter tijt ende wyle toe, dat, door de wonderbaerlicke genade Goodts ende 't goede beleyt van Uwer Princelijcke Excellentie, de stadt ontset ende de beleghерde haere verlossingen ghesien hebben. Naer welcke tijt de suppliant, gedestitueert sijnde van alle middelen, om hem selven met sijne huisfrou, ende kleyne kinderkens, langer te onderhouden, als van alle syne, ende sijnre huysfrouwe goederen, onder des viants gebied leggende, gefrustreert sijnde (aengemerct deselfde al over drie jaeren van 't hoff van Utrecht aengetast ende geconfisqueert sijn geweest); mitsgaders daerenboven noch meest alle syne huysraet ende inboel, tot onderhout van hem ende syne familie, tot onderpant verset ofte verkocht hebbende, genootsaeckt is geweest hem tot Uwer Excellentie te adresseren, ende deselve syne noot door sommige vrinden te kennen te geven. Welcke Uwer Excellentie verstaen hebbende belieft heeft den suppliant commissie te verlenen van die tijd af 't voersz. vendele, wt den naem ende van wegen Uwer Princelijcke Excelentie, als capiteyn te bedienen, op alsulcke gagie ende tractement, als allen

andere hopluyden, van gelijcke qualite sijnde, door ordonnantie Uwer Princelijcke Excellentie, toegeleyt is. Ende hoewel de suppliant wel verhoopt hadde, dat só in 't regard van 't geene hier voor verhaelt es, als oock de commissie van superintendentie, den suppliant over die van Leyden by Uwer Excellencie verleent, voort aen alle quotisatien, leeningen ofte weekgelden exempt te sijn, ende te genieten die immuniteyten ende vrydommen allen anderen capiteynen, in dienst van Uwer Excellentie ende 't gemeen lant wesende, toegelaten, soe schijnt nochtans, dat die van Leyden op sulcx weynich gepast hebben, maer hebben ter contrarie hun vervordert niet min dan te voren, den suppliant te belasten, boven de somme van twee en veertich gulden, welcke sy tegens alle recht enne redenen pretendeerden, al van den tyden van haer eerste belegh aen den suppliant ten achteren te sijn, mit secckere leeninge van vijftich keysers gulden, mitsgaders noch andere weeckgelden, om daer mede de costen van hare fortificatien te vervullen; behalven noch den honderdsten en vijftichsten penninck van de huysen, ende dat noch onverdraechlicxste is, hebben hen niet gescaemt den suppliant mit Jacob van der Does, synen neve, nu onlanx, mede in haer lotinge te brengen, omme mede met haren anderen borgeren naer Campen te trecken pionnieren. In alle welcken den suppliant tot noch toe die van Leyden wel te willen heeft willen wesen, liever hebbende van sijn eygen gerechtieheyt te wijcken, dan hem selven mitter daet (waertoe hy wel veroorsaekt hadden geweest) jegens 't gewelt van den magistraet te opposeren, ten eynde, wt oorsaecke van dien, geen meerder inconvenient soude mogen rysen, ende soude alsnoch Uwe Excellentie met dese syne doleantie niet moeyelick gevallen hebben, ten waer saecke, dat die van Leyden voorsz. hun niet genoegen latende mettet gunt voor verhaelt is, den suppliant noch alle dagen meer ende meer met nieuwe impositien waren beswa-

rende, in consequentie treckende des suppliants goetwillicheyt, als hebbende den selfden met andere vijftich gulden wederom op een nieu belast, op peyne van in gyselinge te gaen off *de facto* met soldaten deselfde geëxequuteert te worden, in alle schijn of hem enige superintendentie wt den name van Uwer Excellentie over den suppliant gegeven waer. Ende also 't selve tenderende is tot groote cleynachtinge van Uwer Excellentie commissie, ende des suppliants uterste bederffenisse, so is deselfde hem keerende tot Uwer Princelijcke Excellentie, versoeckende by desen in alle reverentie ende dienstwillicheyt, dat Uwe Excellentie gelieve sijn authoriteyt te interponeren, ende den suppliant voor te staen in dese syne gerechticheyt; ordonerende die van Leyden by missive, den suppliant voortaen uuyt oorsake van sodanige scattinge ende leeninge ongemolesteert te laten, sonder hem te vervorderen eenige superintendentie over denselven te exerceren, aengemerckt het in geen reden gefundeerd en is, dat, de suppliant den name hebbende van capiteyn te wesen, een ander die profyten van dien soude genieten.

Johan van Nassau, de oude. De heer Dodt v. Flensburg, vestigt onze aandacht op den titel van het navolgende werk, geschreven door And. Christians, secretaris van Johan van Nassau.

Ausführlicher hist. Bericht des Lebens etc. Hern Johan des ältern graffen zu Nassau etc. Aus dem lat. Exempl. Andres Christians J. U. D. verteutscht durch M. Josephum Gratium, Arembacensem. Bey Rudolph Hudtwalcker, 1612. 4to.

Nadere inlichtingen omtrent deze monographie zouden ons bijzonder aangenaam zijn, vooral, zoo wij tevens inzage konden krijgen van het werk zelf, hetzij oorspronkelijk, hetzij de vertaling.

Successie Oorlog. Almanach Royal Commencant avec la guerre de 1701. *Paris, de l'imprimerie royale du Petit Louis* (Hollande). *in folio.*

Van dit werkje zegt Techener, in het *Bulletin du Bibliophile*, *No.* 11. *Janvier et Fevrier* 1841. *p.* 469: »on ne rencontre sur aucun Catalogue le titre de ce receuil: il se compose d'un frontispice satirique et de 17 caricatures contre Louis XIV ou Philippe V; elles ont sans doute paru aussi isolément. Elles sont accompagnées de vers flamands, auxquels on en a joint parfois de français; et toute cette poësie est aussi plate qu'injurieuse. La 15 planche de ce receuil se trouve signalée sur le beau catalogue de Mr. Leber, No. 6024: c'est elle, qui représente Louis XIV et son petit fils sciant le monde; Madame de Maintenon arroce la scie.'.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1502. 23 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt Mr. Ludolph van der Vene, domdeken, op den regtdag te komen, om te beraadslaan ter zake eener aan hem en Mr. Steven van Harlem opgedragen commissie betreffende de aflaten. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 18 Maart. Bisschop Frederik van Baden zendt aan Ludolph van den Vene het afschrift van een door hem geschreven brief aan de staten van Overijssel, met verzoek om dien, welken de staten van Utrecht zullen schrijven, te bespoedigen en naar Wijk te zenden, ten einde dezelven gezamelijk door zijnen bode te verzenden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 19 April. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, hunne gedeputeerden op zondag eerstk. naar Wijk te zenden, om met hem *die eerlyke en lofflyke statie te helpen* houden van Mr. Peter van Boichem, die zijne eerste misse vieren zal. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 22 April. Burg., schepen en raad der stad Deventer, berigt Ludolf van der Vene, domdeken te Utrecht, dat de bij de stad Zutphen in den Yssel liggende weert des bisschops

zoo *afbrokich* is geworden, dat dezelve niet dan met kosten en schaden te onderhouden is. Zij raden de verkooping daarvan aan en de penningen te bezigen tot betaling van een' door zijn' rentmeester te Salland aangekocht goed te Hellendorn.

— 27 April. Schout van Muiden verklaart aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, het toegezonden bewijs onvoldoende, dat de uit Zwolle vervoerde en door hem aangehouden Bentheimer steen, reeds ter dier stede het eigendom was van het kapittel en kan derhalve dat goed niet ontslaan.

— 17 Mei. Niclaes van den Werve, Willem Coelgkeenz, stedehouder, en andere vrienden van den heer van Berghen, verzoeken, in afwezen van hun' heer, aan de 3 staten van Utrecht, de uitbetaling, vóór 1. Junij, der reeds lang verschenen erfrenten, groot 466 r. g. 13 st., in gebreke waarvan zij die regtens behooren in te vorderen.

— 16 Junij. De Plana, raad van den aartshertog van Oostenrijk, geen antwoord hebbende ontvangen van het, namens hem, door Willem Buser verzochte, herhaalt zijn verzoek aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om Stephanus de Plana, den zoon van zijnen broeder, met de eerst openvallende prebende te begiftigen. In de latijnsche taal. Ged. *Mechelen*. *Zijne* handt.

— 28 Junij. Walraven, heer van Brederode, noodigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht uit, om de viering der eerste misse door Mr. Pieter Lambertsz. van Vianen, pedagoog en schoolmeester van zijn beminden tweeden zoon, bij te wonen den 3. Julij eerstk. *Zijne* handt.

— 30 Junij. Adriaen van Pallaes berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij dingsdag eerstk. zijn eed als kastelijn van Duurstede in het kapittel-generaal zal komen afleggen. *Zijne* handt.

— 30 Junij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de

5 kapittelen zijn gevolmagtc Mr. Willem Buser, om met hen over de afkondiging der aflaten in de Utrechtsche kerk te spreken. Ged. slot te *Vollenhove.* get. *Hosz.*

— 1 Julij. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun schrijven, dat zij, bij de bestaande geschillen tusschen de hertogen van Gelder en Kleef, eene overrompeling der stad Rhenen duchten, en dus verzoeken, voor het behoud dezer stad en de sloten van het Sticht te zorgen — dat hij zelf niet kan overkomen wegens *merckeliken* en *lestige saeken*, alsmede wegens een ophanden zijnde dagvaard met die van Munster over de vordering van Arnt van Heyden, *niet wetende woe die dagfaert tot fruntschap offte anders geëndet sal werden.* Hij is van oordeel, de stad Rhenen op 's lands kosten met krijgsvolk te bezetten. Ged. slot te *Vollenhove.* get. *Hundebeke.*

— 2 Julij. De Coninck, baljuw van Abcoude, berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij ten kapittel-generaal zijn eed, volgens voorschrift des landbriefs, zal komen afleggen. Ged. huis te *Abcoude. Zijne* handt.

— 8 Julij. Bisschop Frederik van Baden, in antwoord aan de 3 staten van Utrecht: 1. Op hunne mededeeling dat zij het afnemen van den eed aan den kastelijn van Duurstede nog 14 dagen hebben uitgesteld, met verzoek hem dit alsdan zonder uitstel te bevelen. 2. Op hun verzoek om zelf over te komen en de bezetting van Rhenen te bewerken, *daer anders weyninck to gedaen solden werden*, alsmede de Stichtsche steden, sloten en landen te beschermen als landheer — berigt hen, dat hem dit vooreerst niet mogelijk is, te meer daar eergisteren 5 schepen met krijgsvolk naar Vriesland bestemd, eene landing op Stichtschen bodem hebben geproefd, doch afgeslagen zijn; en het gerucht gaat van nog meerder aanslagen; alsmede daar de dagvaard met die van Munster minder gunstig is afgeloopen. Hij verzoekt hen met de eedsafneming van den kastelein tot zijne terugkomst te wachten,

meldt, dat hij inmiddels Duurstede zal doen bewaren, verzoekt Rhenen te bezetten en belooft, des begerende, een' zijner raden te zenden, om tot de verdere bescherming des lands middelen te beramen, en zegt, dadelijk te zullen overkomen, zoodra de vrees voor den doortogt van het krijgsvolk der knechten zal verdwenen zijn. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hundebeke.*

— 16 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 5 kapittelen Mr. Willem Buzer, ter zake der aflaten van Rome. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hundebeke.*

— 31 Julij. Bisschop Frederik van Baden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over een gebrek in den vorm bij het afkondigen der aflaten van Rome, toegezonden door den heer Raymund, kardinaal en pauselijke legaat, welke dit buiten de visie der oorspronkelijke bulle van den paus en buiten de brieven van admissie van het kapittel begeerde uitgevoerd te hebben, in strijd met de door de Utrechtsche kerk van Rome verkregen voorregten. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Stroijaes.*

— 16 Aug. Raymund, pauselijke legaat, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ter zake der aflaten van Rome. In de latijnsche taal. Ged. ex *Argentina.* *Zijne* handt.

— 9 Sept. Bisschop Frederik van Baden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ter zake der aflaten van Rome. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Stroijaes.*

— 20 Sept. Johan, hertog van Kleef, antwoordt aan de 5 kapittelen, dat de ambtman Wessel van der Loe de geestelijke goederen, in *Lijmersch* gelegen, teregt met schatting heeft belast, als zijnde dezelve daarvan nimmer vrijgesteld, dan blootelijk uit gunste, om welke rede hij dan nu ook gemelden ambtman de vrijstelling daarvan heeft bevolen. In de hoogduitsche taal. Ged. *Kleef.*

— 28 Sept. Johan van Meerten, maarschalk van het

Oversticht, berigt aan de 3 staten van Utrecht zijn verhindernis, om op het tegen hem, ter zake van de gevangenhouding op het slot te Horst van Geryt Johan de Wit Geritsz., en op diens verzoek belegd kapittel-generaal te verschijnen. Hij beweert, volgens Stichts regt, denzelven als verstoorder der openbare rust te hebben aangehouden.

— 2 Oct. Johan van Meerten, maarschalk van het Oversticht, meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat genoemde persoon zijn *borgtal* of *geboefften* niet in Bisschops register heeft verkiezen te verzekeren.

— 3 Oct. Karel, hertog van Gelder, de pogingen tot eene verzoening tusschen Utrecht en Kleef hebbende vernomen, zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht zijn' raad Henrick van Gent, opdat *die gulde olde vrientschap ind naburschap onderhalden ind onze vijanden* (de hertog van Kleef) *durch u nyet gestijfft noch gesterckt en werden.* Ged. *Tiel. Zijne* handt. lager *Virssen.*

— 16 Oct. Bisschop Frederik van Baden, in antwoord aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek, om Arnt Jansz., schout van st. Pieter, tot pander aan te stellen bij de inmading van het morgengeld van 6 st. op den morgen, ter betaling van den heer van IJsselstein; zegt dat er nooit meer dan 4 panden zijn geweest. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 20 Oct. De Plana, raad van den aartshertog van Oostenrijk, betuigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne erkentelijkheid voor de aan den zoon zijns broeders bewezene gunst. In de latijnsche taal. Ged. *Egend. Zijne* handt.

— 22 Oct. Schout, burg., schepen en raad der stad Wijk te Duurstede antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat de brieven van de door Utrecht en Amersfoort opgenomene gelden van den hertog van Kleef niet door haar bezegeld zijnde, zij daarin derhalve niet kunnen worden betrokken.

— 23 Oct. Frederik, heer van IJsselstein, noodigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht uit, om de viering der eerste mis door Jan van Ewick, zoon van Johan van Ewick, burgem. der stad Buren, bij te wonen. *Zijne handt.*

27 Oct. Jorden van Lawick, drost, meldt aan de 5 kapittelen te Utrecht, hun' brief, waarin zij den heer van IJsselstein aan het verdrag tusschen Utrecht en den hertog van Gelder, en aan de uitspraak des bisschops tusschen hem en de kapittelen herinneren, aan eerstgemelden heer te hebben toegezonden.

— 28 Oct. De stad Rhenen meldt aan de 3 staten van Utrecht, niet te kunnen verschijnen op het kapittel-generaal, zaturdag eerstk. Zij verklaart hare ongehoudenheid en onmagt, om in eenige schattingen te deelen.

— 8 Nov. Frederik, heer van IJsselstein, aan de 5 kapittelen van Utrecht in antwoord op hun schrijven, behelzende ontevredenheid over de uitzetting in den lande van Buren op hunne goederen. De herinnering aan het verdrag en de uitspraak bevreemdt hem, *ten waer saick gij doch mijt onss te doin wolden hebben.* Als leenheer van Buren kan hij ook op hunne goederen die uitzetting doen, en wat de nakoming van het verdrag betreft, *hedden wij meer oersaecke onsser des toe beclaegen myt reden, dat sullcx van uwer ziden meer gebrecken is dan van onsser ziden.* Dit verdrag verbiedt die uitzetting niet. Hij verzoekt hen, *onss hiervan nyet te willen moijen*, vermits hunne naaste nabueren meer schatting dan hij op hunne goederen leggen.

— 20 Nov. Jorden van Lawick, drost, verzoekt uit naam van den heer van IJsselstein aan de 5 kapittelen van Utrecht, een dag te bepalen tot eene bijeenkomst ter dier zake.

— 27 Nov. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat Johan van Meerthen, kastelein van ter Horst en maarschalk van het Oversticht, wegens ambtsbe-

zigheden niet kan verschijnen op het kapittel-generaal van maandag morgen, in zake tegen Aernt Gerritsz. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 7 Dec. Henrick van Ghent verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, den schout van het kapittel van st. Pieter te gelasten, hem den verschuldigden 3den penning der restanten uit te betalen.

— 18 Dec. Schout en gemeente-schepen van Hagestein verzoekt aan dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht raad, ter verkrijging van de ontbrekende 25 phs. gulden aan de 100 phs. gulden, welke zij als verdinggeld aan het krijgsvolk beloofd hebben en door den heer van Brederode is voorgeschoten geworden. Ged. *Vianen*.

— 22 Dec. Raymund, kardinaal en pauselijke legaat, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, verdedigt zich wegens de schandelijke aantijging: dat hij het opgehaalde geld, moetende dienen tot den Turkschen oorlog, voor eigen gebruik zoude hebben aangewend, zoo als dit onder het volk verspreid is geworden. Ged. *Erfordia*.

1503. 1 Febr. Burg., schepen en raad der stad Antwerpen verzoeken aan de 5 kapittelen van Utrecht, eenigen hunner onderzaten onder eede hunne verklaring als getuigen af te nemen in zake, welke de heer Jan van Renes van Renouwen voor hun hangende heeft, en daarvan *certificatie autentijke* aan dien heer of brenger des briefs af te geven, ten einde vonnis tusschen partijen te kunnen wijzen.

— 8 Februarij. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht ernstig, om aan Johan van Kleef, deszelfs aan de steden Utrecht en Amersfoort, voorgeschotene gelden te doen betalen. In de hoogduitsche taal. Get. *Ziegler*.

— 28 Febr. Burg., schepen en raad der stad Deventer verzoeken aan de 5 kapittelen van Utrecht, onverlet te laten den aankoop eener erve, geheten *Beerninck*, en gelegen in

het kerspel Weesp, door den bisschop uit de opbrengst van de verkoop van eene erve, geheten *Verinck*, en gelegen nabij Zutphen aan de Veluwsche zijde, welk stuk land niet dan met groote kosten van *hoefdingen* en kribben tegen wegspoeling konde worden behouden.

20. Vergadering. 3 October 1846.

Nieuwe leden. Bibliotheek. Genootschappen. Wetensch. Mededeelingen. Ysländsche Edda. Witte Cornelisz. de Witte. Reinier Snoy. Nederland en Bali. Archief der vijf kapittelen.

Nieuwe leden. De heeren A. J. J. Taets van Amerongen en Ph. Blommaert te Gent aanvaarden het lidmaatschap, de laatste schrijft daaromtrent het volgende:

»Uitgestrekt en onbekrompen is het doel, door de stichters van het gezelschap beoogd; de werkzaamheden van hetzelve beperken zich niet op dies of geen landschap, op deze of gene plaats, maar strekken zich tot het algemeen vaderland uit, tot de onderscheiden takken des over verspreiden nederduitschen volksstams. Deze volkerschappen, schoon onder verscheiden gouvernementen gezeten, zijn nu reeds, trots douanen luien, door eene innige zedelijke beschaving te naauw verbonden, dan dat zij zich nog door de stem des vreemden zouden laten verleiden. Door de pogingen, bij u aangewend, zullen deze vaderlandsche gevoelens en begrippen zich meer en meer verspreiden en een publieken geest stichten, welke ons land beter dan de sterkste vestingen tegen zindelijk verderf en zindelijke overheersching kan behoeden.

De heer G. C. Dommer van Poldersveld, te Ubbergen, aanvaardt mede het lidmaatschap, en belooft het oog te houden op de antiquarische delvingen, die er van tijd tot tijd in zijne nabuurschap gedaan worden.

De heer W. J. C. Rammelman Elsevier, in de laatste bijeenkomst tot werkend lid benoemd, verschijnt ter vergade-

ring en geeft eene mondelinge en uiterst belangrijke bijdrage, die hij voor de *Berigten* bewerken zal, te weten een opstel over Meindert Jacob en Pieter Semein van Enkhuizen, bepaaldelijk over hun aandeel in de onlusten van Noordholland tijdens het begin van den 80jarigen oorlog.

Bibliotheek. De heer A. M. C. van Asch van Wijck schenkt het genootschap een exemplaar der historische en politische werken, door wijlen zijn vader in het licht gegeven.

Genootschappen. Leeuwarden, 1 Oct. Heden hield het Vriesch Genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde, onder voorzitting van den heer J. van Leeuwen, deszelfs 55ste vergadering, welke door een groot getal werkende en gewone leden werd bijgewoond en waarin de heer Mr. Simon van der Aa eene voorlezing hield over de staatkundige verdiensten van Simon van Slingelandt, als secretaris van den raad van state, thesaurier-generaal der Unie en raadpensionaris van Holland, welk wel bewerkt stuk met de meeste belangstelling werd aangehoord. Uit een rapport van de HH. W. Eekhoff en J. J. Bruinsma, ten aanzien van den aard en de bestanddeelen der terpen, waarbij tevens een aantal daarin gevonden voorwerpen, en inzonderheid twee groote en fraaije urnen of aschkruiken, te Stavoren en te Oldemordum gevonden, overgelegd werden, bleek het hoog belang van het ingestelde onderzoek ter opdelving van Vriesche oudheden; gelijk ook de heer Mr. J. Dirks een aantal gedenkpenningen en munten, benevens de secretaris verschillende boekwerken enz. ter tafel bragten, waarmede de verzamelingen des genootschaps sedert de vorige vergadering verrijkt waren. Ook andere berigten en mededeelingen droegen blijken van den toenemenden bloei des genootschaps. Hierna werden verschillende heeren tot leden aangenomen.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Yslandsche Edda. De heer Schüller leest over een handschr. van de Yslandsche

Edda, uit de Utrechtsche academ. bibliotheek, en vertoont de collatie, die hij in vergelijking met de gedrukte uitgave gemaakt heeft.

Ofschoon niet regtstreeks in verband staande met het doel des genootschaps, meent echter de commissie van redactie, dat er termen zijn, om de zoo evengenoemde bijdragen, die zich bij nasporingen van meer germaansche en nederlandsche mythologie kan aansluiten, in de *Berigten* te doen opnemen.

Witte Corneliszoon de With, door Prof. C. W. Vreede. Bekend is het kloek bestaan van den nederlandschen admiraal, die, ten jare 1645, met eene vloot van vijftig oorlogschepen, en eenige honderden koopvaarders, onder zijne bescherming gesteld, de Sont met volle zeilen doorstevende, zonder dat door een eenig schip tol betaald werd. — »Sommige geschiedschrijvers," zegt de heer archivarius de Jonge, (*Gesch. van het Nederl. Zeewezen*, I. 552) »voegen nog deze omstandigheid er bij, dat *Witte* aau de spitse zijner vloot voorbij *Kroonenburg* varende, waar de koning van Denemarken (Christiaan IV) dit vreemde schouwspel uit het kasteel aanzag, aan dien monarch het gewone eerbewijs met het geschut niet zou hebben gedaan, maar denzelven alleen door driemalen zijnen hoed af te ligten, zou hebben gegroet; doch de meeste zwijgen van deze bijzonderheid. — De heer de Jonge merkt aan, dat noch bij Aitzema, noch in het m. s. *Leven van den Admiraal de With*, van zulk een voorval gewag wordt gemaakt.

Maar, onze afgevaardigden in het Noorden, Jacob de Witt, Schaep, Sonck en Andreae, meldden nitdrukkelijk, den 27 Junij 1645, uit Suderokra aan de Staten-Generaal: (*Verbael* dier gezanten in het Prov. Utrechtsch archief.)

»D' Admirael *de Witte* schrijft ons met brieven van den 21en, dat hij met de vloot den 13en op de Lap gecomen, den 15en voorbij *Helseneur* geseylt, ende door contrariewind niet voor den 19en tegens den middach den Droogen gepas-

seert is, *hebbende in syn deurvaren, soo voor 't Casteel Croonenburch*, als aen Sijn Mats. vloot leggende voor *Coppenhagen* (sestien oorlochschepen, ende twee pramen sterck,) *t' behoorlyck respect met strijcken van de vlagge nevens eerschoten gedaen*, maer wierde niet geantwoort als uyt des Admiraels schip van Denemarcken met drie schooten."

Nog lezen wij, in het verslag dier heeren, ter dagteekening van 21 Junij van hetzelfde jaar:

»Den 21. heeft de heer *de Witt* verstaen, dat de vloote uyt Hollant gecomen, door de *Sondt* was gepasseert sonder aengeve off aenteyckeninge; (voor den tol) dat *strijckinge* van de vlaggen ende *eerschooten* hadde gedaen, dat van *Croonenburch niet* was geantwoort; — dat gepasseert waren voorbij *Coppenhage;* alwaer insgelijcx *eere*, ende *eerschooten* hadden gedaen; — dat voorts de oorlochschepen onder *Valsterboom* hadden geseth, ende de coopvaerdie-schepen elck zijn's weechs gevaren waeren, *tusschen 3 à 400 sterck zijnde* [1])."

De brief zelf van den Admiraal de With wordt in het *Verbael* aangetroffen. In dat zeer karakteristiek schrijven (te breedvoerig voor dit verstek,) zwijgt de zeeheld van het eerbewijs aan *Kroonenburg*, maar erkent verder: »In 't passeren voor *Coppenhagen* comende, lagen in 't Conincxdiep sestien schepen, ende twee pramen; — *hebbe respect met strijcken van vlaggen ende eerschooten gedaen.* Uyt het schip van den Admiraal van Denemarcken sijn drie schooten tot antwoort gegeven."

Het schijnt niet wel te verklaren, waarom Witte aan het koninklijk slot de eer zoude hebben geweigerd, die hij aan de vloot bewees. Het schijnt nog minder te verklaren, hoe onze ambassadeurs, tot tweemalen, een' logen in hun authentiek berigt zouden hebben opgenomen. — Wat Witte alleen van Koppenhage zegt, bevestigen zij herhaaldelijk

1) Eenige geschiedschrijvers spreken van 8 en 900 schepen.

mede ten aanzien van Kroonenburg. — Overweegt men, dat onze gezanten het gebeurde niet slechts uit den brief des admiraals, maar ook uit den mond van een' ooggetuige, den commandeur van Salingen hadden vernomen, zoo meent men met regt, die minachtende snoeverij, welke eenigen Witte tot verdienste hebben willen toerekenen, te moeten betwijfelen. — De held had anders wel lust gevoeld, zich met de Deenen te meten. »Soo onsen staet daermede gedient was geweest, had wèl gewenst," schrijft hij, »dat den Coninck van Denemarcken ons 't passeren van de Zondt ofte Droogen feytelick had beleth; soude in die gelegentheyt *materye genoech gevonden hebben*, daer wij ons tot noch toe moeten stilhouden." — In dien brief straalt in der daad »groote voorzigtigheid en meerder beleid" door, dan Witte »gemeenlijk eigen waren 1)." — Wantrouwend sloeg hij den koning gade, die »rechtevoort," zegt hij, »met sijn schepen zich stilhout, *ende apparent op syn luypen* 2) *licht*, totter tijt toe, dat ick verscheijde schepen tot convoy sal hebben affgesonden, ende seer sal sijn geswackt."

Prof. G. W. VREEDE.

Reinier Snoy, door Prof. L. G. Visscher. Onder de belangrijkste handschriften, op het prov. Archief te Utrecht berustende, vonden wij onlangs een fraai afschrift der *Historia Hollandiae*, enz., door R. Snoyus, een vriend en tijdgenoot van Erasmus, bewerkt. Men weet, hoe deze geschiedenis eerst ten jare 1620 werd in het licht gegeven, en wel door de zorg van Jacobus Cool of Brassica, een bloedverwant van Snoyus, die het werk met een leven des schrijvers, eene inleiding en eene opdragt aan Andr. Schottus, verrijkte, waarna het, onder den titel van: RENERI SNOI ARCHIATRI *de*

1) De Jonge, *Levensbeschr. van Witte Corn. de With.* (*Verhand. en Onuitg. Stukken*, I. 159.)

2) *Luypen* is *gluypen*, *loeren*, ook *luymen*; volgens Kiliaen: *observare*, *insidiari*, *et retortis sive insidiantibus oculis intueri.*

rebus Batavicis libri VIII, nunquam antehac luce donati, emendati nunc demum et recogniti opera ac studio JACOBI BRASSICAE ROTERODAMI, werd opgenomen in de *Rerum Belgicarum Annales*, door F. Sweertius, in 1620, te Frankfort uitgegeven.

Hoewel deze chronijk eerst in 1620 het licht zag, was zij echter veel vroeger door een aantal afschriften bekend geworden. Dousa [1]), Scriverius en anderen, veroordeelden haar hevig, Goudhoeven [2]) en Paquot [3]) zijn den schrijver niet veel gunstiger; doch men vergelijke met dit alles, hetgeen de Wind daarover, in zijne *Bibl. der Ned. Gesch.*, op bl. 117 en 118, heeft aangevoerd.

Het Utrechtsche handschrift van dit werk, dat wij thans voor ons hebben, was tot heden niet algemeen bekend geworden. Paquot vermeldde slechts, dat er zich een m. s. dezer chronyk bevond bij den ridder de Cuypers, heer van Alsighem, tot titel voerende: *Chronica Hollandiae, Zelandiae, Frisiae, Episcoporum Trajectensium et Ducum Burgundiae.*

Maar dat handschrift in 4to, hetwelk aan Cornelis Schepper, aan Lambert van der Burch en aan Lambert Snoy had toebehoord, dat op de kanten met eenige aanteekeningen verrijkt was, bevatte: *un peu moins que l'imprimé qui est d'un stile assez différent* [4]). Van meer belang is derhalve het Utrechtsche handschrift in klein folio, zeer net en duidelijk geschreven; het loopt, even als de gedrukte uitgave, tot 1519, en voert ten titel: *Historia Hollandiae, Zelandiae, Frisiae et Episcoporum Trajectensium.* Weleer was dit handschrift een eigendom van Arnoldus Buchelius, die het met eenige aanteekeningen op den kant vermeerderde.

1) Voorrede voor M. Stoke, *Hollandiae Ann. p.* 75, 251, 281, 297, en de *Lusus variorum.*

2) Bl. 219 en 320.

3) XI. 55 etc.

4) Paquot XI. 63.

Bij eene, wij bekennen het, slechts oppervlakkige — vergelijking met de uitgave van 1620, bleek ons vooral de waarde van den Utrechtschen codex, daar hij dikwerf, en vrij aanmerkelijk, van de gedrukte uitgave verschilt en de lezingen van ons h. s., voor een groot gedeelte, de voorkeur verdienen. Ten laatste vonden wij, achter dit m. s. eene aanteekening van Buchelius, luidende aldus:

VII Octobris 1623, vidi apnd Adamum pictorem effigiem Regneri Snoy, artificiosa Mabusii manu ad vivum expressam creta nigra et rubra, quae pertinebat ad heredes *Kegelingii;* adscripta erant seq. verba:

1528. ÆT. 53.

MAGISTER REYNERUS SNOYE GOUDANUS
MEDICINAE DOCTOR.

MALBOIUS PINXIT DVM QVINA DECENNIA VIXIT
IN CINERES DUM FATA JUBENT MORITVRVS ABIBO.

R. Snoyus, die, getuigen bovenstaande regels, in 1528 den leeftijd van 50 jaren bereikt had, overleed 1 Augustus 1537, ruim 60 jaren oud. Hij moet dus in 1477 geboren zijn, zoo als teregt door Jac. Brassica, in zijn *vita Snoi*, en vervolgens door Valerius-Andreas, Foppens, Paquot, enz. vermeld is. — Walvis zegt evenwel, in zijne *Besch. van Gouda*, bladz. 244, dat Snoyus in 1467 geboren werd. Doch als hij, eenige bladzijden verder, opgeeft, hoe Snoyus in 1537 overleed, 60 jaren oud zijnde, dan blijkt het duidelijk, hoe het jaartal 1467 eene drukfout is, voor 1477, en dat de Wind, bl. 115, aant. 17, eenen misslag begaat, wanneer hij meent, dat er onzekerheid bestaan zou over het geboorte- of sterfjaar van Snoyus. Indien die heer, in stede van Walvis, de eerste bron, te weten het leven van Brassica, bij zijnen arbeid gebruikt had, zou hij deze dwaling vermeden, en die aanteekening niet geschreven hebben.

Snoyus is te Gouda in de St. Janskerk begraven, onder

eene met koper beslagene zerk, waarin zijn afbeedsel stond. Doch door den volgenden kerkbrand werd die grafsteen eerlang vernield.

Zie over Snoyus breeder:

Erasmi *Epist.* 464. ed. Lug. B. — Petr. Opmerus, *Opus Chronographicum;* — Cornelis Aurel. Goudanus, *de situ et laud. Hollandiae*, p. 60—52 en 68. — het *vita* van Brassica; — Sweertius, in de *praefatio* der *Annales*, en verder p. 553. Paquot, XI. 55—65. Scheltema, *Staatk. Nederl.* in voce, — de Wind. 114—119. — enz.

Nederland en Bali. Wij vernemen dat er te Groningen een werkje op de pers is, hetwelk de belangstelling van Nederland in deze oogenblikken zeker zal gaande maken. Het is van den werkzamen predikant van Hoëvell te Batavia, en heeft ten titel: *Nederland en Bali, eene stem tot het Nederl. volk.* Het nog bijna onbekende Bali, waarvan ook eene wel uitgevoerde kaart er bij is gevoegd, wordt daarin eenigzins geschetst, en aangewezen, dat de schitterende overwinning, nu onlangs door onze wapenen behaald, ons den weg opent en de verpligting oplegt, om de Balinezen aan ons onverbrekelijk te verbinden, door hun het grootste voorregt, het Christendom, te brengen. De geschiktheid van het volk om het aan te nemen, benevens de wijze, waarop het verkondigd moet worden, zijn met fiksche trekken geschetst, en daarop is de aanmaning aan de nederlandsche natie gebouwd, om, door krachtige ondersteuning van het Bijbel- of Zendeling-genootschap, deze in staat te stellen, het Christendom op Bali te brengen. Eindelijk wordt nog geschetst, hoe door zulk eene handelwijze alleen een zedelijk overwigt van Nederland in Indië kan gevestigd worden.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1503. 15 Maart. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat zijn maarschalk van Meer-

ten hunne sletinge ten aanzien van Aernt Gerytsz. niet heeft overtreden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 16 Maart. Jan van Meerten, maarschalk meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij het door Aernt Geritsz., die de beschrijving van het kapittel-generaal heeft verzocht, wegens inbreuk op hunne sletinge, verschuldigde geld, denzelven zoowel door den schout van Werkhoven als door de oversten der stad Utrecht, vruchteloos heeft doen aanbieden. Hij berigt dat hij wegens de vergaderingen van krijgsvolk op vele plaatsen zich niet verwijderen kan van het slot te Horst, welks strenge bewaking hem door den bisschop is aanbevolen.

— 16 Maart. Opgave der onkosten aan Aernt Geritsz. *f* 95 goud. r. g. 4 st.

— 23 Maart. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan dekenen en kapittelen van den dom, st. Pieter, st. Jan en st. Marie, op hun voorstel, om het tusschen hem en het kapittel van oudmunster gerezen geschil in der minne bij te leggen: — dat hij nu eene reize doen moet; doch gaarn na zijne terugkomst een dag daartoe bepalen wil. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 3 April. Raden van Holland, Zeeland en Vriesland verzoeken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, en aan den deken van Westvriesland, het geestelijk regtsgeding tegen Mr. Eelant, pastoor te Medemblik, ter zake van eenige landerijen, te staken en de partijen voor hunnen gewonen regter te verwijzen. Ged. *'s Hage.* get. *Sevender.*

— 8 April. De stad Amsterdam meldt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat, ter voorkoming van verdere *murmuratie* en daaruit voortspruitende *bespottinghe van der Heyligher Kercken*, door de geestelijkheid in hunne stad is bevolen, dat al wie met reliquiën uit de Utrechtsche kerk komen om te *questeren*, en die geene geor-

dende priesters, maar weerlyke lieden en van *vuytwendighen Hambachte* zijn, niet op den stoel, maar aan den voet van zekere altaren, zoo als dit oudtijds geschiedde, voortaan hunne *boetschape* zullen behoren te doen.

— 24 April. Bisschop Frederik van Baden zendt aan den domdeken Ludolph van den Veen den aan den kardinaal geschreven brief met de artikelen, ter verzending naar Rome, terug, met verzoek, om het opschrift door dezelfde hand te doen schrijven. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 18 Mei. Engelbert van Nassau, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland verzoeken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, staking van het regtsgeding, ingesteld door den officiaal van den proost en archidiaken tegen het convent der regulieren buiten Amsterdam, en de gasthuismeesters en heilige-geest-meesters van Amsterdam, ter zake van een land, geheten den Bossche, gelegen te Uytermeer, in den ban van Weesp, zijnde dit stuk geen grond der kerk maar een aanwas uit het water, den lande toebehoorende. Ged. *'s Hage.* get. *Assendelft.*

— 7 Junij. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan dekenen en kapittelen van den dom, st. Pieter, st. Jan en st. Marie, op hun verzoek om zijne raden te zenden, ter bijlegging van zijn geschil met het kapittel van oudmunster: dat hij bij terugkomst van Ludolph van Veen, domdeken, den dag daartoe zal bepalen, alsmede een', om met het laatstgemeld kapittel te spreken over de schatting van de 2 st. op elk vat bier. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 5 Julij. Karel, hertog van Gelder, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, berigt, op hunne te kennen gegeven vrees, dat hunne in Gelderland gelegene goederen met schattingen of *staetpennyngen* zouden worden belast: — dat bij de staten van Gelderland eene belasting *staetpennyngen offt Ruytergelde pontzgewijze* is bevolen op alle geestelijke en wereldlijke goederen; maar dat behalve

deze, geene schatting op hunne goederen zal worden geheven, *des oick nyet mijn ein quet befallen dragen sulden.* Ged. *Arnhem.* get. *Suchtelen.*

— 14 Julij. Jan van Egmond, stadhouder, en raden van Holland, verzoeken aan den deken van Vriesland, het voor hem tegen de priesteren der stad Medemblik, door den heer Dirck, geestelijke Cureyt buiten die stad, aanhangig gemaakt geding te staken, ter zake van het deelen in de vruchten van eenige goederen, welke door eenige ingezetenen der stad, *prijulicke omme goidswille* aan behoeftige priesteren binnen de stad waren geschonken geworden. Ged. *'s Hage.* get. *Assendelft.*

— 16 Julij. Jaspar, heer van Kuilenburg, meldt aan dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, op hunne vraag, waarom hij den uitvoer van koren uit zijn land verboden heeft: — dat hij die reden reeds genoeg gezegd heeft. Hij verlangt antwoord ter zake van hun verbod aan Mr. Willem Buser, stedehouder des domproost, van hem niet te *beleenen*; dit antwoord, dat *in der penne gelaten* is, ontvangende, zal hij hen op nieuw de reden van zijn verbod mededeelen. *Zijne* handt. lager *Engelb.*

— 19 Julij. Jaspar, heer van Kuilenburg, antwoordt aan dezelfde kapittelen, dat hij hunne goederen in beslag heeft doen nemen, over dat zij zich *ongeboerliken* in de zaak van den schout van de Vaart hebben gedragen. Get. *Engelb.*

— 28 Julij. Burg., schepen en raad der stad Harderwijk, geven aan de 5 kapittelen van Utrecht hunne ontevredenheid te kennen over den ban, door de pastoors der Lieve-Vrouwe Kerk aldaar, op last van den officiaal van Utrecht, uitgesproken, wegens schulden, tegen Gerit Willemsz. Zij verzoeken, dat hij voor zijn gewonen regter worde verwezen.

— 8 Aug. Frederik, heer van IJsselstein, noodigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht uit, om bij

te wonen de viering der eerste misse van zijnen kapellaan Herman van Wijck, priester, op zondag eerstvolgende.

— 10 Aug. Karel, hertog van Gelder, antwoordt aan bisschop Frederik van Baden op deszelfs verzoek ter loslating van de op den lekdijk gevangen genomen heemraden en kameraars: dat hij die van Utrecht heeft doen vangen *in menigen die dergelycken te doen ind straffen laeten* als de stad Utrecht een zijner dienaren Kustergen genaamd, hebben gevangen genomen zonder oorzaak, *in de maniere van rechten* op een *ongebuerlijke dach, nemelijk* donderdag, tegen den *avond*, en vrijdag te 3 uren ter dood hebben laten brengen. Ged. *Tiel. Afschrift.*

— 12 Aug. Karel, hertog van Gelder, berigt aan de 3 staten van Utrecht de ontvangst der geloofsbrieven hunner gedeputeerden, zullende zijn gevoelen over de Utrechtsche gevangenen door hen uit zijn antwoord aan de stad wel kenbaar zijn geworden. Ged. *Tiel.* get. *Virssen.*

— 12 Aug. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht het afschrift van het antwoord aan den hertog en berigt, ingevolge hunne begeerte, een dagvaard op de gewone plaats Spijkerskamp, aan den zelven te hebben voorgesteld op den 24 Aug. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 15 Aug. Karel, hertog van Gelder, antwoordt aan bisschop Frederik van Baden, dat hij, ingevolge het verdrag van bisschop Rudolph en hertog Arnold, toestemt in het houden eener maalstad te Spijkerskamp, doch alleen om over de tusschen beider onderzaten gewone gebreken te handelen; maar geenzins ter zake van het ter dood brengen van zijn dienaar door de stad Utrecht en ter zake der gevangene Utrechtschen. Ged. *Nijmegen. Afschrift.*

— 16 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, aan zijn raad, Mr. Ulrich Bijel, kanunnik, in Sticht's zaken onledig,

het overige zijner *residentie*, ter zijner gevallen, te willen vergunnen. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hundebeke*.

— 17 Aug. Frederik, heer van IJsselstein, vernomen hebbende, dat zijne onderzaten in den Hage zijn gedagvaard, geeft daarover aan dekenen en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht zijne verwondering te kennen, daar dit alleen voor zijne mannen in IJsselstein behoorde te geschieden; verzoekt dit nog te herstellen. Get. *'s Hertogenbosch*. *Zijne* handt.

— 17 Aug. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht het van Karel, hertog van Gelder, ontvangen antwoord toe. Ged. slot *Vollenhoven*. get. *Hundebeke*.

— 1 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, de commissie, waarbij zijn raad, Mr. Evert van Ensse, met het schoolambt van Leusden is begiftigd, mede te bezegelen. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Stroijaes*.

— 4 Sept. Bisschop Frederik van Baden, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij zich verontschuldigt van hunne welkomsgroete, daar hij in het *over reyzen wat wekelijck* geworden is, en dat hij morgen hun zijne raden zenden zal, om over de gevangene Utrechtschen te spreken. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 4 Sept. Jaspar, heer van Kuilenburg, zendt aan de 3 staten van Utrecht zijne gedeputeerden met de verlangde certificatien, ter zake der uitgesprokene twistbreuken tegen hunne onderzaten, hoewel het openbaer *lantmerick en wtmerick is*, en den staten volkomen bekend.

— 8 Sept. Karel, hertog van Gelder, berigt aan bisschop Frederik van Baden, dat hem de voorgestelde bijeenkomst, den 22. Sept. op Spijkerskamp, niet gelegen komt, omdat hij zijne raden, wegens *menichfueldige lasten*, naar verschillende plaatsen zenden moet. Hij belooft, de gevangene Utrechtschen goed te behandelen. Ged. *Arnhem*. *Afschrift*.

— 10 Sept. Bisschop Frederik van Baden meldt aan Ludolph van der Vene, domdeken, dat hij het beslotene in het kapittel-generaal, omtrent de gevangene Utrechtschen, aan den hertog van Gelder heeft medegedeeld; zendt hem het afschrift diens antwoords, om het te brengen daar, waar het behoort. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 22 Sept. Johan van Bronkhorst, burgemeester, klaagt aan Jacob van Apeltern, domdeken, dat de hertog van Gelder persoonlijk hem had aangezegd, 6 eng. guld. als staatspenning of ruitergeld te moeten betalen van de tienden te Hervelt, die hij van het kapittel in pacht heeft.

— 5 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, de door hem gedane benoeming van Jacob de Edel, tot kameraar, niet te betwisten. Hij verklaart, dat ingeval, volgens het gevoelen van eenigen, deze benoeming beurtelings plaats had, aan den bisschop de eerste beurt toekwam, welke daarvan meestal afstand had gedaan ten behoeve der staten, zoo als dit was geschied met Willem Foyz, Lambert Foeck, Florys van Pallaes, Bartholomeus van Wael en laatstelijk met Willem van Amerongen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 16 Nov. Herman, aartsbisschop van Keulen, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, te zorgen, dat het geld der aflaten, moetende strekken tot den Turkschen oorlog, worde ingezameld, ingevolge het te Frank. fort op den rijksdag vastgestelde. In de latijnsche taal. Ged. *Paepelstorff.*

— 21 Nov. Burg., schepen en raad der stad Kampen beklagen zich aan de 5 kapittelen van Utrecht over het onregt, hunnen onderzaten door den bisschop aangedaan; verzoeken daarop de 3 staten van Utrecht, ten hunnen koste, te beschrijven, op welk kapittel-generaal zij hunne gedeputeerden zullen zenden; in gebreke waarvan zij anders genoodzaakt zijn, *gewald myt gewalt te wedderstaen.* Zij zen-

den tevens hunne pensionarissen ter nadere opheldering der toegezondene consultatien.

— 28 Nov. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht op de aan hem toegezondene afschriften des vorigen briefs, met nevensgaande consultatien der stad Kampen: — dat hij de dijkbreuken niet heeft laten uitpanden dan na daartoe meer dan eens door de geheele ridderschap en steden van Overijssel aangedrongen te zijn geweest, en nadat door deze staten, met uitzondering van de gedeputeerden van Kampen, was besloten geworden, de dijkbreuken *naer gewoente ons landen aldaer te executeren.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 3 Dec. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hunne mededeeling, dat Jaspar, heer van Kuilenburg, bij den bisschop, alsmede in het kapittel-generaal heeft gepoogd, om Geryt Wetman, door den maarschalk van het Oversticht gevangen gehouden, tegen het stellen van borgtogt te ontslaan: — dat volgens zijn gevoelen een beklaagde, waar *een bijzitter* van gelijke waarde is, volgens landregt niet kan verborgd worden; dat hij echter na zijne terugkomst van zijne *noitlijke* reise naar den aartshertog van Oostenrijk *hyer inne gerne zich door hun onderwijsen wil laeten, soe dat men mercken moege wij ongeerne ijemande tegen landrechte vercorten souden.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 30 Dec. Jacob Ruysch, deken van onze Lieve-Vrouwe Kerk te 's Hage, en Jacob van Almonde, melden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat zij te Amsterdam blijven tot vrijdag eerstk. en aldaar hunne geschikten zullen ontvangen, om met hen te spreken over het ontstane geschil met de gasthuismeesters van Amsterdam, ter zake van den aangespoelden grond te Uytermeer.

1504. 15 Jan. Philips, aartshertog van Oostenrijk, verzoekt aan bisschop Frederik van Baden, om Mr. Adriaan

Florensz., professor in de godgeleerdheid en deken van st. Pieter te Leuven, met de eerst openvallende prebende te begiftigen. In de latijnsche taal. Ged. *Brussel. Zijne* handt. lager *Dublioul.*

— 15 Jan. Philips, aartshertog van Oostenrijk, doet aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht hetzelfde verzoek.

— 28 Jan. Bisschop Frederik van Baden geeft aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het verzoek des aartshertogs te kennen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 26 Febr. Jaspar, heer van Kuilenburg, geeft aan bisschop Frederik van Baden zijne bevreemding te kennen over het tegen eenige van Kuilenburg, schout en schepenen van Everdingen en Zijderveld gelegd interdikt, daar het van die zaak door hen ingesteld wettig hooger beroep *noch staet in haeren volre macht. Afschrift.*

— 26 Febr. Deken en kapittel van de kerk van st. Barbara te Kuilenburg melden aan bisschop Frederik van Baden, dat het interdikt hun niet is geinsinueerd geworden. *Afschrift.*

— 27 Febr. Adriaan Geritsz., vice-cureyt te Everdingen, kapellaan van Jaspar, heer van Kuilenburg, meldt aan den bisschop hetzelfde. *Afschrift.*

— Febr. De pastoor te Zijderveld meldt aan den bisschop hetzelfde. *Afschrift.*

— 3 Maart. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij, op hun verzoek, de schending van het interdikt heeft verboden, en zendt hun de 4 voorgaande afschriften toe. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 3 Maart. Verzoekschrift van eenigen der ridderschap van het Oversticht aan bisschop Frederik van Baden, om de boete, gesteld op de wanbetaling der uitzetting van 6 *wit-*

gens op elke morgen der landen, gelegen onder den Hinderdam, in alle kerspelen des Overstichts, die door dien dam hun water loozen, ten hunnen aanzien niet worden uitgepand, alvorens zij daarop behoorlijk door de 3 staten van Utrecht zijn beschreven geworden.

21. Vergadering. 10 October 1846.

Nieuwe leden. Acad. berigten. Genootschappen. Oudheden. Joannes Lontius. Een kanselredenaar uit de XII. eeuw. Hovelingen van Frederik Hendrik. Archief der vijf kapittelen.

Nieuwe leden. De heer Jonkh. Mr. W. J. A. van Romondt, Zeist, wordt aangenomen als gewoon lid.

Academ. berigten. Groningen. Den 5 Oct. 1846, zijnde de 232e verjaardag van het bestaan der hoogeschool, droeg de rector magnificus, de hoogl. A. A. Sebastiaan, de rectorale waardigheid aan den hoogl. Cl. Mulder over, en handelde bij die gelegenheid *de Medicina, institutionis moralis adjutrice.*

Na afloop dezer rede deelde de spreker de lotgevallen der hoogeschool in het afgeloopen jaar mede, en reikte vervolgens de door den senaat uitgeloofde gouden medailles uit aan de schrijvers van de best gekeurde antwoorden, als aan den heer D. J. Stein Parvé, math. et phil. nat. cand. te Groningen, in de wiskunde; aan den heer J. W. G. van Oordt, lit. hum cand. te Leiden, voor de letterkunde; aan den heer Boneval Faure, lit. hum et juris cand. te Groningen, voor de regtsgeleerdheid; en aan den heer Merkus Doornik, med. stud. te Amsterdam, een eervol getuigenis in de kruidkunde.

Tot secretaris van den academischen senaat is voor het volgend jaar benoemd de hoogl. W. A. Enschedé.

Ook is op dit verjaarfeest der hoogeschool door den wethouder H. W. van Giffen de eerste steen gelegd aan het

fundament voor het nieuw op te rigten academie-gebouw, waarbij de architect J. F. Scheepers herinnerde, onder het aanreiken van den truffel, dat juist op deze plek in het jaar 1614 de academie werd ingewijd. De feestelijkheden van den dag werden vervolgens door een gecostumeerden optogt der studenten besloten.

Genootschappen. Naar men verneemt heeft Z. M., bij besluit van 29 Sept. jl., aan de heeren T. R. Dijkstra c. s. vergunning verleend tot de oprigting, te Leeuwarden, van een genootschap, voor de beoefening der friesche taal en letterkunde, onder den naam van *selcrib foar Frysie taal en schriftenkennisse.*

Oudheden. Men schrijft uit Assen en Drenthe, dd. 6 October. »Te Schipborg, nabij Zuidlaren, is wederom eene urn opgegraven van bruin ruw aardewerk, ongeveer een voet hoog en gevuld met verbrande beenderen en asch. Zij is thans in het bezit van den heer J. S. Magnin, archivarius der provincie Drenthe.

Joannes Lontius. De heer van Dam van Noordeloos schrijft den heer Dodt van Flensburg, het volgende:

»Onlangs teekende ik aan, waarop ik u wil opmerkzaam maken, dat Joannes Luntius, na de dood van Merula, 1607, geschiedschrijver van Gelderland werd, en dat zijne weduwe in 1621 een pensioen is toegekend. Zulks werd, behalve bij Pontanus, in den prologus der *hist. Gelriae*, die Lontius als geschiedschrijver opvolgde, vermeld door Vonck, in de voorrede voor Huygen, *Beschr. van Doesburg*, bladz. LXI. Kan deze Lontius en Luntius, rector te Utrecht, waarover door u, in het Utrechtsch tijdschrift 1845, bl. 34, 53, gehandeld is, een en dezelfde persoon geweest zijn? Hun beider bekendheid met Merula doet daar aan denken, en veronderstellen, dat zijn naam door den een of ander verkeerd is gespeld geworden.

Een kanselredenaar uit de XII eeuw, door C. P. Ser-

rure (*Gent*). Het bekende Cartularium Folquini der abdij van st. Bertijn te st. Omaers, dat onlangs door den heer Guérard te Parijs is uitgegeven (*Collection des Cartulaires de France, III.* 290), bevat eenige regels, die voor de geschiedenis onzer letterkunde niet zonder belang zijn, namelijk de volgende:

Quendam Johannem, persona honorabilem, lingua theutonica disertum, nuper de canonico regulari monachum effectum ..... communiter eligunt ..... Qui in vigilia assumptionis sancte Marie, anno Dominice incarnationis 1124 *consecratus, vix septennio abbatisavit.* Zie daar een man, die in zoo vroege tijden, om zijne welsprekendheid in onze moedertaal beroemd was. Het diene tot aanvulling der zoo doorwrochte artikels, over onze kanselredenaars door den eerw. heer Bogaerts in den *Middelaar* medegedeeld.

Nu is de vraag, of die abt van st. Bertijn ook iets geboekt heeft? en dan, of er thans nog iets van zijne schriften zou overig zijn? Misschien ware er in de stadsbibliotheek van st. Omaers, of in de eene of andere verzameling van Belgie of Frankrijk nog wel iets van te vinden. Waarschijnlijk zou dit dan in handschriftelijke kopijen van later datum voorkomen. Wij vestigen hierop de aandacht der geleerden; door het ontdekken van dergelijke stukken zou men allengskens de zoo gewigtige vraag wegens *de gedenkstukken in de nederlandsche taal, van de vroegste tijden af tot aan de* 13. *eeuw*, door de Brusselsche academie voorgesteld, kunnen beantwoorden.

Hovelingen van Frederik Hendrik, uit de aanteekeningen van Bontemantel. De heer van Beverewaert gezeght hebbende aen zijn Hoocheyt, den prins Frederic Henri van Oranje, dat hij bevondt, dat alle de hovelingen in 't nieuwe testament beschreven stonde; ende daerop gevraecht zijnde bij zijn Hoocht., hoe aldaer beschreven stont:

De collonel Morgan, die een groot vloeker was? antwoordde, dat hij Belsebul gelijck was, door dien gestadich uit zijn monde legioenen duivelen quamen.

De heer Martinette, die een groot dronkaert was? antwoordde, dat hij een van de varckens der Gadarenen was, daer in, door Christi gebodt, duyvelen voeren.

De heer van Asperen, die klein van nature was? antwoordde, dat hij Saccheus was, die om Christum te zien in den boom ginck zitten, gelijck hij in de kerck om gezien te zijn op een hooch gestoelte ginck zitten.

Zijn hoocheyt zelfs? dat deselve de apostel Thomes was als maer alleen gelovende 't geene dat hij zag en voelde.

De heer van Beverewaert zelfs, als hebbende 10 kinderen? antwoordde, dat hij de jongeling was tegeus d'welcke Christus gezegt hebbende, verlaet uwe goederen en volgt mij na, bedroeft was weg gegaan etc.

De collonel Herberst, die zelden een predicatie versuymde? de hooftman Cornelis, die dagelijcs in de synagoge was.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C van Asch van Wijck.

1504. 3 Maart. Lijst der niet beschrevene ridderen ter dier zake, Oversticht 11. Nedersticht 6. (Zie hierboven bladz.)

— 3 Maart. Bisschop Frederik van Baden zendt beide stukken aan Ludolph van der Vene, om dezelven ter kennisse der staten te brengen, en *zij sich verder des nyet te beclagen hebben.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 11 April. Karel, hertog van Gelder, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, het geestelijk regtsgeding tegen de onderzaten van Jaspar, heer van Kuilenburg, te staken, als in strijd met het tusschen hem en Utrecht gesloten verbond; in gebreke waarvan hij, des verzocht, als leenheer van den gemelden heer hunne geestelijke en wereldlijke goe-

deren in zijne landen zoude behooren aan te slaan. Ged. Burg. *Nijmegen.* get. *Ggory.*

— 23 Mei. Burg., schepen en raden der stad Kampen, verzoeken aan de 3 staten van Utrecht, alvorens den hertog van Saxen en de stad Groningen op hunne nevens toegezondene schriften te antwoorden, hunne *voorraem*, daar het een *gemeen lantzake* is.

— 24 Mei. Ridderschap van Holland, Twente, Vollenhoven en Drenthe doen hetzelfde verzoek.

— 24 Mei. Burg., schepen en raden der stad Deventer doen hetzelfde verzoek.

— 24 Mei. Burg,, schepen en raden der stad Zwolle doen hetzelfde verzoek.

— 24 Mei. Bisschop Frederik van Baden doet hetzelfde verzoek. Ged. slot *Vollenhoven.* get. *Stroijaes.*

— 28 Mei. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht; Ulrich Byell terstond in het bezit te stellen der *Scolasterije* dier kerk, aan denzelven bij pauselijke bulle toegekend. Ged. slot *Vollenhoven.* get. *Hosz.*

— 11 Junij. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht de ontvangst hunner schriften, betreffende Groningen, en zal daarop de ridderschap en steden van Overijssel beschrijven. Ged. slot *Vollenhoven.* get. *Stroyaes.*

— 2 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, met de afneming van den eed aan zijn kastelijn te Duurstede, Adriaan van Pallaes, welke daartoe in het groot kapittelhuis, dingsdag eerstk., is ontboden, te wachten tot aan zijne terugkomst. Ged. slot *Vollenhoven.* get. *Hundebeke.*

— 14 Julij: Jorien Kobler verzoekt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, zijne vrouws moeder en hare kinderen in het bezit te stellen der aan hen ab intestato vervallene goederen van zijn zwager Johan van Renes,

welker onthouding hem *gewalt ende onrecht bedunct*, daar *nye ein doll man in sulcker gestelteniss* kan hebben getesteerd. *Zijne* handt.

— 19 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt als nog aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Mr. Ulrich Bijell in het bezit te stellen der scholasterie dier kerk, zullende zijn regt weten te handhaven tegen degenen die zich daartegen kanten en het kapittel daarop willen beleggen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— Julij. Bisschop Frederik van Baden dringt daarop nader aan, vermits het dingen van den bisschop van Raguse en van Mr. Dirk van der Haer naar dat ambt (beiden door het kapittel ter dier zake naar Rome verwezen), geen reden tot verdere weigering kan opleveren. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 26 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan Ludolph van der Vene, terstond onderzoek te doen in het kapittelhuis, of bij den burgemeester der stad Utrecht, naar den oorspronkelijken brief, inhoudende het verbond tusschen hertog Arnoudt van Gelder en bisschop Roedolf van Diepholt gesloten, en hem daarvan een vidimus te zenden om op eene dagvaard tegen den hertog van Gelder te Overijssel te dienen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 19 Aug. Bisschop Frederik van Baden zendt aan den leken en het kapittel van den dom te Utrecht zijn raad Mr. Johan van Diepholt, officiaal, en Mr. Willem Buser, procurator fiscaal, ter zake van de scholasterie der domkerk. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 24 Aug. Jan le Lolij, procurator in den hoogen raad, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, mededeeling in zake tegen den drost en heemraden van IJsselstein, appellanten. Ged. *Mechelen.*

— 24 Aug. Bisschop Frederik van Baden berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat de hem

voorgestelde dag tegen Goessen van Bemmel, op vrijdag na Decol. Joh. gelegen komt. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 5 Sept. Jacobus van Almonda en Andreas de Hargen, aan Ludolph van der Vene en Gerardus de Turre, deken van st. Pieter, over het tegen Kuilenburg gelegd interdikt. In de latijnsche taal. Ged. *Leyden*.

— 22 Sept. Ewout van Buchel, drost van Buren, bedankt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht voor de *bedepachten*, aan zijne arme onderzaten geschonken. *Zijne* handt.

— 26 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt, onder toezending der door hem ontvangene schriften van Philips, aartshertog van Oostenrijk, betreffende den oorlog, dien hij tegen Gelderland voeren wil, aan Ludolph van der Vene, daarop terstond kapittel-generaal te doen beschrijven. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz*.

— 4 Nov. Karel, hertog van Gelder, herinnert de 3 staten van Utrecht aan de vroeger tusschen den aartshertog van Oostenrijk en hem gemaakte verdragen, in welke onder anderen een artikel voorkomt, dat hij zijn huis en burg Oijen met de heerlijkheid en toebehooren in handen van bisschop Frederik van Baden als sequester stellen zou; — dat hij, toen de vrede tusschen Oostenrijk en Gelderland weder verbroken werd, vruchteloos dien burg van den bisschop heeft afgevorderd, die, *niet aendenckende syne hoichlaifften, eer, segell noch brieven*, hem nu die burg afhandig gemaakt en in 's vijands handen gesteld heeft. *Woe furstlich, eerlich, billich, en behoirlich* hij, dien hij niet alleen dien burg, maar veel meer had toevertrouwd, in deze heeft gehandeld, *willen* de staten, *woell* ende *duechtlick bedencken datselve wij nyet en hebben willen onverkundicht laeten sijn*. Ged. *Arnhem*.

In dezen brief legt hij tevens de afschriften der navolgende stukken over, in deze volgorde:

1°. De twee in het bestand begrepen artikelen, betreffende de bewaring van genoemden burg door bisschop Frederik van Baden, alsmede de voorwaarden van teruggave aan den hertog van Gelder.

2°. Den brief waarbij bisschop Frederik van Baden, aan den hertog van Gelder mededeelt het bekomen antwoord van Philips, aartshertog van Oostenrijk, op zijn schrijven, betreffende de teruggave van gemelden burg. Ged. slot te *Duurstede*, 5 Febr. 1504.

3°. Den brief van Philips, aartshertog van Oostenrijk, waarbij aan den bisschop gelast wordt dien burg niet te stellen inhanden des hertogs, maar denzelven strengelijk te doen bewaken. Ged. *Brussel*, 23 Jan. 1504.

4°. Den brief, waarbij Karel, hertog van Gelder, op nieuw bij Frederik van Baden aandringt tot de teruggave van dien burg. Ged. *Tyell*, 29 Sept. 1504.

5°. Den brief, waarbij Frederik van Baden zich verbindt den burg Oijen, krachtens de in het bestand bepaalde voorwaarden te bewaren. Ged. slot te *Vollenhoven*, 28 April 1498.

— 5 Dec. Hendrik, graaf van Nassau en van Vianen, heer tot Breda, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, hem zes maanden uitstel te verleenen van de betaling der visscherijen in de heerlijkheden van de Lek, welke hij van het kapittel ter leen houdt, daar hij wegens zijn drukke dienst, bij den aartshertog, niet te Vianen komen, noch zijne dienaren zenden kan wegens *perikel der Geldersse*. Ged. *Antwerpen*. *Zijne* handt.

— 12 Dec. Bisschop Frederik van Baden bewilligt in het verbod van allen uitvoer van koren uit steden en landen, bij verbeurte van hetzelve ^{3} tot bisschops, $\frac{1}{3}$ tot zijn maarschalks en $\frac{1}{2}$ tot des aanbrengers behoef, door de 3 staten van Utrecht vastgesteld. Hij beveelt aan Ludolf van der Vene, hetzelve in de stad te doen afkondigen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 22 Dec. Walraven van Brederode zendt aan de 5 kapittelen zijne gevolmagtigden Anthonis van Brederode, Mr. Barthout van Bueren en Jan van Blomedael, in zake tusschen den schout van Utrecht als dijkgraaf van de Lange Vliet en de heemraden en den schout van Jutphaas.

1505. 12 Jan. Raymund, kardinaal en pausselijke legaat, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne behouden terugkomst van zijne zending te Rome. In de latijnsche taal. Ged. *Rome*. *Zijne* handt.

— 14 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij terstond in de benoeming van een' nieuwen fabriekmeester zal voorzien. In de latijnsche taal. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*

— 21 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, als zoodanig, in plaats van den overleden Mr. Cornelis, de benoeming van Mr. Geryt Splijnter *onses kokenscrijver dochters man, een konstenair, die voele guets wercks in ende aen onse domkercken ende anders wair gemaick ende tgelech van ons voirsz. kercken waell geincorpereert heeft* te bevestigen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 8 Maart. Geryt van Wou, klokkengieter, verklaart zich aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht bereid om de klokken der domkerk te komen waarderen. Ged. *Kampen*. *Zijne* handt.

— 18 Maart. Burg., schepen en raad der stad Kampen verzoeken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht om hunnen schoolmeester Mr. Johan Martensz. van het door hem, tijdens zijne ziekte te Utrecht aan het kapittel gegeven woord, *om* die *scole ende 't koer to inspicieren*, te ontslaan; want zij het voornemen hadden een *sonderlinge guede maniere to ordineren mytten schoelen, tot orber onser gemeente, ende hij die wijze ende maniere van der scholen best gewontlicken is.*

— 20 Maart. Burg., schepen en raad der stad Kampen, na vele onderhandelingen met Mr. Jan Martensz., die zonder ontslagen te zijn geworden van zijn woord, weigerde te Kampen terug te komen, verzoeken dit op nieuw aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht.

— 20 Maart. Frederik van Geldeneck, erfrekenmeester en hofmeester, berigt van Danyel van Bouchout, dat des bisschops bode, na 5 dagen zoekens de Geldersche verdingmeesters Jan Faulquier en Valkenborck gevonden had, en van hun ten antwoord hadden verkregen, dat zij van Beverweert, Werkhoven en Odijk als hooge heerlijkheden, op bevel des hertogs van Gelder, verdinggeld gevorderd hadden.

— 25 Maart. Karel hertog van Gelder antwoordt aan de 3 staten van Utrecht omtrent deze afvordering, dat Daniel van Bouchout, als *hooge* en *leege* heer der genoemde plaatsen, alleen te *verdingen staet*, doch verklaart, ten hunne gevalle, van deze verdinging af te zien. Ged. *Arnhem.* get. *Virssen.*

— 4 April. De regent Edsard graaf van Oost-vriesland, verzoekt den 5 kapittelen van Utrecht, uit naam van den hertog George van Saxen, dat zij bij deszelfs voorgenomen krijgstogt tegen de stad Groningen, dezelve *in gheyner maniere hulpe noch bystant leysternn.* Ged. *Leeuwarden.*

— 5 April. De stad Oudewater, verzoeken den 5 kapittelen van Utrecht, op de klagte der buurlieden van de Langer en Ruiger Weyde, dat zij mogten worden ontheven van het huisgeld op elk huis 3 st. per maand *eene nyeuwicheit, hem van outs nye gebuert en is*, daar die buurlieden altoos, in tijde van oorlog met hunne goederen in deze stad hunne wijkplaats hebben genomen.

— 6 April. Graaf van Egmond, stadhouder, en raden der domeinen van Holland, bewilligen in het door de 5 kapittelen van Utrecht gedaan voorstel om de bepaalde bijeen-

komst, ter zake van de door bisschop Guy gestichte memorie, zelfs tot st. Jacob uit te stellen. Ged. *'s Hage.* get. *Assendelft.*

— 8 April. Burg., schepen en raad der stad Brielle verzoeken Mr. Willem Heda, pastoor van st. Pieter te Utrecht, om, bij de gewoonlijke jaarlijksche voorziening (omtrent Cantate) der *provisorie* en dekenye van Voorn., den heer Pappe Jansz. daarmede te begunstigen, in plaats van Mr. Michiel Woutersz., kapellaan te Brielle, welke voor den nu overleden Mr. Huge Coese, deze dekanie heeft bediend, *dat niet behoorde*, 1. omdat hij kapellaan was, en 2. wegens zijne gestrengheid en baatzucht.

— 15 April. Geryt van Wou, klokkengieter van Kampen, het voornemen hebbende, om in het midden der toekomende week, met zijne knechten en gereedschap, te Utrecht te komen, om *dat werck in den naem Gode toe begynnen*, verzoekt schriftelijke geleide, daar hij laatstelijk uit Utrecht vertrekkende, door een deel knechten uit het klooster van Vredendaal was aangevallen, die hem zijn wagen hadden afgeeischt, omdat hij voor den hertog van Gelder bussen gegoten had. Ged. *Kampen. Zijne* handt.

— 18 April. Raden en dienaren van graaf van Nassau, heer tot Breda, verzoeken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, wegens deszelfs afwezigheid buitenlands in 's Prinsen dienst, de betaling der pachtpenningen van de visscherijen der Lek uit te stellen tot st. Jacob in midzomer. Ged. *Breda.*

— 1 Mei. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij den door hun genomen *voorraem*, in zake der stad Groningen, op den dagvaard te Nyerbrugge door zijne raden aan de ridderschap en steden van Overijssel heeft doen mededeelen, en dat aldaar is besloten: om eerst aan de stad Groningen en daarna, desnoodig, aan den hertog van Saxen te schrijven. Hij zendt hen de mi-

nute des ontworpen briefs aan Groningen ter beoordeeling toe, opdat zij, denzelven goedkeurende, de hunne daarnaar kunnen inrigten zooals ook Overijssel. Hij zendt hen tevens afschrift van het door zijne raden uit de dagvaard voormeld aan hem medegedeeld verslag. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.* Ingesloten de navolgende stukken:

— 1°. Minute van den ontworpen brief des bisschops aan de stad Groningen.

— 2°. Afschrift van den brief van Evert van Ensse aan den bisschop. Ged. *Nyerbrugge st. Marcus.*

— 3°. *Een vorteykenisse ende memorie van den voirraem latst bij den dryen staten, in der saeken Groenyngen aengaende, beschreven.*

— 4 Mei. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat hij op het aan hun, door Johan van Nyevelt, ridder, gedaan voorstel ter zake van betaling van zekere renten, daarover eerst met zijne vrienden en magen wil raadplegen, daar de gemelde heer *onse behoirlicke verbedinge affgeslagen hefft, ende tegen ons haldende is.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 14 Mei. Burg. en raad der stad Groningen, verzoeken aan de 5 kapittelen te Utrecht, om volgens hunne *gelofften mit den eersten hulpe ende doen, ende bewisen willen*, en hierop dadelijk te willen antwoorden, *up das wy ons daerna oick mogen weten te stellen* tegen den hertog van Saxen en den graaf van Oostvriesland.

— 30 Mei. De stad Vianen antwoordt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op hun verzoek om den kanunnik Willem van Weerdenborch te ontslaan van de tegen hem ingestelde vervolging voor Schepenbank door den heer van Brederode, wegens aldaar bedreven buitensporigheden ten tijde van Reinier van Broechuizen, daar hij, een geestelijk persoon zijnde, voor geen wereldlijk regter kan betrokken worden, — dat hij destijds *int harnys als een*

ruterman en nyet als een geestelijck kanonick tegen den hove van Vianen en hare burgers zich gedragen had, en men hem, als zoodanig, ook geestelijk had behooren te straffen.

22. Vergadering. 17 October 1846.

Wetensch. Mededeelingen. Historie van Saladijn. W. Syvaartsz. P. de la Faille. Nederl. dichters. H. Soeteboom. De schilder van Eyck diplomaat. Jac. van Lathen, schilder van aartshertog Karel (later Karel V). Aartshertog Karel verloofd. Aartshertog Karel leert muzijk. Archief der vijf kapittelen.

Wetensch. Mededeelingen. Historie van Saladijn. In de 7e aflevering van den *Bibliologue de la Belgique et du Nord de la France, publeé par Fred. Hennebert*, vonden wij eenige *inductions historiques sur Arnaud de Keysere imprimeur à Audenarde de* 1479 *a* 1482 *par D. J. van der Meersch.* De schrijver handelt natuurlijk ook over *Dystorie van Saladine*, aan welks slot men leest: *Taudenaerde gheprendt* (zonder naam van drukker of datum), maar welk geschrift omstreeks 1480 door A. de Keijzere is uitgegeven. De heer van der Meersch, dit werk vermeldende, wijst tevens een paar exemplaren der uitgave aan, als een op de bibliotheek te Haarlem, een tweede in handen van prof. Voisin, en eindigt met deze woorden: *Expérons que ce savant ami en publiera une description detaillée pour la plus grande joie des bibliophiles.* Zulk eene beschrijving is echter reeds vóór zes jaren, door den heer E. H. J. du Puy de Montbrun, gegeven, in zijne *Récherches bibliographiques sur quelques impressions Neerlandaises du XV. et du XVI. siècle Leiden, S. et J. Luchtmans* 1836. 8vo. Zoodat de heer Voisin, door het leveren eener bibliographische beschrijving der *historie van Saladijn*, overbodig werk verrigten zou. In-

dien de heer v. d. Mersch zich in den vervolge weder wil bezig houden met de geschiedenis der nederlandsche incunabelen, dan moeten wij hem volstrekt aanraden, om zich het werkjen van de Montbrun aan te schaffen, een voorbeeld der grondigheid en naauwkeurigheid, waarmede dergelijke studien in Noordnederland behandeld worden.

W. Sijvaertsz. door J. Tideman. Walisch Sijvaertz. was apothecar te Amsterdam; bij hem heeft men de eerste tulpbloem daar ter stede gezien (volgens N. Wassenaer *Hist. Verhaal* IX. 10), Waarschijnlijk had hij die zelf medegebragt van de Alpen, welke hij tot viermalen was overgetrokken (*Roomsche Myst.* p. 85. Cf. Voorr. p. 33). Hij was van ouder tot ouder een geboren burger van Amsterdam, (*Roomsche Myst.* p. 83 v. 10) en werd in 1582 kerkmeester der oude kerk aldaar (Wagenaar, *Amst.* II. 107 (fol.).

Deze man heeft een werkjen geschreven getiteld:

Roomsche Mysterien: ondeckt in een cleyn tractaatjen, alwaer bewesen wert, dat over de leere van de transsubstantiatie, bij vele doctoren ende gheleerden der Roomsche kercke, seer wonderbaarlijc gedisputeert: ende van sommighe weder ghesproocken ende bij andere in twijfel ghetrocken is gheweest. Waeruyt claerlijck blijckt, wat sekerheyt sy selfs van dese leere zijn houdende; welcke sy de menschen ghebieden te moeten ghelooven op verlies van hare salicheyt. Wt verscheyden Autheuren by een ghetoghen, door W. S. Rom. I: 22, 25. *Hier is noch byghevoecht een Dialogus Petri Vireti van de heylighe Inquisitie, uyt het Franchois in Nederduitsch overghesett, door denselfden. Amst. A. Janszoon* 1604. 8vo, 136 *fol.* 272 *bl.* zonder het voorwerk.

Dit boekjen aan Jac. Arminius opgedragen, wordt aldus op den Catal. van J. Koning II. 206. No. 515 vermeld: »Een voor de geschiedenis hoogst belangrijk en zeldzaam voorkomend werkjen, waaruit Le Long en Wagenaar zeer veel hebben geput." Le Long geeft hem dezen lof: »Vol-

gens de aanteekeningen van Wallach Syvaertsz., als een geloofwaardige ooggetuige, die dat alles zelve beleeft en aanschouwt heeft." *Reform van Amst.* p. 510.

P. de la Faille, door J. Tideman. Een tegenhanger tot het vorige zoude men een door Petrus de la Faille uitgegeven mede zeer zelden voorkomend werkjen kunnen noemen.

Bekeeringhe Petri de la Faille, predikant te Caudekerck, uit de Calvinissche Ketterye, tot het H. Catholijck geloove der H. Catholijcker Roomscher kercke, door het lesen der oudtvaderen. Mitsgaders de maniere hoe dat hy solemnelijck synen woordendienst des predikantschap heeft nedergeleyt. Ende noch ten lesten een aanwijsinghe van alle artyckelen des geloofs deser tegenwoordige Roomschen kercke, uit alle de H. outvaders der eerste Apostolissche kercke binnen de eerste vier of vijfhondert jaren, van de geboorte Christi, ofte der Apostelen tyden af, ende dat uyt hunne Boecken ofte Editien, die den Autheur van dit Broecxken selve bevonden heeft, in de algemeyne Academissche Bibliotheke te Leyden. Verdeylt in twee Tractaten. 2. Ed. Leuven, Bern. Maes 1644. 8vo. 300 pag. beh. het voorwerk.

De eerste editie verscheen Ib. id. 1628. 12vo. Vergel. Foppens, II. 974.

In beide deze werkjens van Syvaertz. en de la Faille, vindt men de plegtigheden der Roomsche kerk beschreven, het verschil is ligt te begrijpen.

Nederl. dichter, door J. Tideman. Hendriks Soeteboom heeft geschreven:

1. *Zaanlandsche Accadia.* 2. *Vronens begin middel en eynde.* 3. *Beschrijvinge van oudtzaanden.* 4. *Op en Nedergank van Staveren.* 4. *de soet stemmmende zwaan van Waterland;* al deze werkjens zijn later te zamen uitgegeven, onder den algemeene titel: *Oudheden van Zaanland, Stavoren, Vroonen en waterland Amst.* 1702. twee deelen 8vo. Voorts be-

staat er van hem een blijspel getiteld: *Beemsters Dankoffer, Sanerdam H. J. Soet* 1649. 4to.

Behalve deze meer bekende werkjens, bestaat er nog een zelden voorkomend boekjen van zijne hand, getiteld: *De Nederlandsche beroerten en oorlogen omtrent het Ye en aan de Zaan. Sanerd. W. Willemsz.* 1658. 12vo. 94 pag., beh. voorwerk en inhoud. *Tot Alckmaar ghedruckt bij Rem. Jansz. Boerman.*

Dit werkjen, dat kort na de eerste uitgave der *Zaanlandsche Arcadia* (1658) verscheen, bevat geen doorloopend verhaal van den opstand, maar eene verzameling van merkwaardige omstandigheden, gebeurtenissen en anecdoten, vooral betrekkelijk de omstreken van het Y en de Zaan, stuksgewijze medegedeeld en voor een klein gedeelte reeds in de *Zaanl. Arcadia* voorkomende. De belangrijkheid kan eenigsints afgemeten worden uit de laatste woorden: »Meerder mijn werck maeckende om in dit deel te verhalen van de dinghen, die bij andere ofte niet gheweten, ofte vergheten zijn te beschrijven, uytghesondert daer ick van nootshalven vertellen moet, dinghen die van voor t seventigh jaren in druck uytgegheven bij de liefhebbers overlanghe al bekend en te bekomen zijn gewcest."

Op de *Naaml.* van Ferwerda I. 3. p. 42 vind ik nog eene uitgave van Amst. 1695 vermeld.

De schilder van Eyck Diplomaat. »A Johannes de Eeck, varlet de chambre et peintre de Monseigneur, tant pour consideration des services qu'il lui a fait journellement, et espoir que encores fera en temps à venir au fait de son dit office comme autrement, comme en recompensation de certains voyages secrez que, par l'ordonnance et pour les affaires d'icellui seigneur, il a faiz, et du voyage qu'il fait présentement avec et en la compaigne de Mons. de Roubais. 160 livres

Recette gener. des finances, compte de 1428 fo. 2170. Octobre.

Jac. van Lathen, schilder van aartshertog Karel (later Karel V.) In de *Arch. du Nord de la France Valenc.* Tom. 3 leest men:

Jacques van Lathen fils de feu Mr. Lievin van Lathen, en son vivant orfèvre de l'archiduc étuit en 1513 *peintre du même prince. Je receut pour gages:*

en 1513 . . .	24 livr.	2.	s.
1514 . . .	35 »	6	»
1515 . . .	35 »	13	»
Total	96 »	18	»

Aartshertog Karel (later Karel V.) verloofd. In de *Archieven du Nord de la France Valenc. Tom.* 3 vindt men:

»*Le* 12 *Novembre* 1508 *Henri VIII, Roi d'Angleterre, fit présent à l'archiduc Charles, (pour lors agé de* 8 *ans) auquel il venait de fiancer sa sœur, de trois haquenées blanches, trois arcs, trois trousses de flèches, trois gants, et trois bracelets. Les deux serviteurs qui remirent ces dons au jeune prince recurent* 20 *livres de récompense.*

Aartshertog Karel leert muzijk. August. 1508. *A maistre van Viven, organiste, demourant à Lierre, la somme de trente une livres cincq solz dudit pris, que par le commandement de mesdits seigneurs et de ma dite dame (la gouvernante), le dit receveur général lui a baillée et délivré comptant pour un manicordeom monté et accoustré comme il appartient, que mon dit seigneur a fait avec lui pouricellui apprendre à jouer pour son desduit et passe temps, pour ce icy par sa quictance XXX. l. V. s.*

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1505. 3 Junij, Maximiliaan van Oostenrijk zendt den 3 staten van Utrecht zijn raad Zinharten, vrijheer van Frawnberg, hofschenker enz. en Frederik van Brawnbach,

om over de hulpverleening tegen de Gelderschen te handelen. In de hoogduitsche taal. Ged. *Graff.*

— 7 Junij. Bisschop Frederik van Baden meldt den 3 staten van Utrecht, dat de ridderschap van het Oversticht en de dorpen, gehouden tot het onderhouden van den Oudenrijn, beweren niet verpligt te zijn tot het onderhoud der nieuwe grift uit den Rijn, omdat de daarop gestelde schouw *niet eindragtelijk* door de 3 staten is besloten. Hij verzoekt hun de zaak te laten berusten tot hij daarover met hen heeft gesproken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 8 Junij. Willem Sloet, door de 3 staten van Utrecht tegen maandag eerstk. in het kapittel-generaal ontboden zijnde, om als kastelijn van het slot te Duurstede zijne commissie te vertoonen en daarop zijn eed af te leggen, krachtens den landbrief — antwoordt, dat hij geene commissie of aanstelling heeft, en dat de bisschop *bevelt de sloetelen sijnre genaden slots Duersteden op ende aff te sluyten dient sijnre genaden belieft, huden den enen, morgen den anderen.* Ged. *Wijck* te *Duurstede.* *Zijne* handt.

— 10 Junij. Edsard, graaf van Oostvriesland, meldt aan de 5 kapittelen te Utrecht, in antwoord op hun voorslag om een bestand met de stad Groningen te treffen tot st. Remigius, dat zij zich deswege moeten wenden tot den hertog van Saxen, zonder welks last hij daarin niet treden mag. Ged. *IJde.*

— 11 Junij. Het kapittel van st. Blasius te Brunswijk aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over eenen klokkengieter Mr. Andreas Bodefridus. In de latijnsche taal. Ged. *Brunswijk.*

— 18 Junij. Bisschop Frederik van Baden antwoordt den 3 staten van Utrecht, op de aan hem gerigte klagte van Steven van Zuilen van den Hair over geweld en bedreiging van wege Willem Forck, dat het bezijden de waarheid is, dat de voornoemde heer hem verscheidene malen

verzocht heeft hem regt te laten wedervaren, maar dat de zaak, daar hij geene bepaalde klagte heeft willen doen is blijven rusten, ook omdat Willem Torck in ons land niet *geseten*, *noch ons bedwenlicke en is.* Hij verklaart zich echter bereid aan die klagte naar landregt gevolg te geven. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 27 Junij. Karel van Gelder antwoordt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat zoo de tienden van den heer Johan Ingenwinckel, omtrent Wageningen gelegen, door zijne ambtenaren zal zijn aangeslagen, omdat Henrick Vonk, in weerwil van deszelfs herhaalde aanmaning het verschuldigde uit dezelven niet heeft knnnen erlangen. Hij betuigt zich bereid deze taak te regelen. Ged. *Tiel.* get. *de Stoir.*

— 29 Junij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 3 staten van Utrecht, daar hij *noch geerne sagen*, *dat in deser saken nyemants boven alden hercomen en behoeren beswaert ofte belast worde*, de schouw op de nieuwe grift te verschuiven, tot dat de gedeputeerden van den Oudenrijn bij hem zullen zijn geweest, om *dan in den saken nae behoeren te laten geschien.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes*

— 11 Julij. Bisschop Frederik van Baden meldt den 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun schrijven betreffende de mandementen des Konings en de brieven van den hertog van Saxen, dat hij niets anders bij Maximiliaan van Oostenrijk heeft kunnen verkrijgen, dan dat hij zijne raden zenden zal om met de staten over deze zaak te handelen, — dat hij het beschrijven derzelver aan den domdeken heeft verzocht, en wat betreft de zaak van Steven van Zuilen van der Hair, blijft hij bij het vroegere door hem medegedeelde, bereid zijnde *dat lantrechte* te openen, zoo hij dit begeert. Ged. slot te *Duurstede*, get. *Hundebeke.*

— 6 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 3 staten van Utrecht het kapittel-generaal te beleggen ten

einde op het gisteren door hem ontvangen antwoord van den hertog van Saxen een wederantwoord te beramen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 17 Aug. Bisschop Frederik van Baden meldt den 5 kapittelen en de stad Utrecht, dat hij op *voorraem* der 3 staten en zijne raden, de ridderschap en steden van Overijssel op den dagvaard, dingsdag eerstk. te Nyerbrugge beschreven en verzocht heeft hunne gevolmagtigden vrijdag na Nativitas Marie te Wijck te zenden, om in de Groningsche zaak *eyntlicke te sluyten;* dat hij desniettemin dagelijks onledig is om bij Maximiliaan van Oostenrijk te *bearbeyden off hij noch yet quets in der voirsz. saike by hem mochten crwerven*, *meer vynden des noch kleynen troist*. Ged. *Brussel*. get. *Hosz.*

— 3 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 5 kapittelen om ook op dien vrijdag hunne gedeputeerden met volmagt te zenden, om *in die zaak*, *die zich van dage toe dage hoe meer tot groter swaerheit aenstelt*, een besluit te nemen, *want deze dinge geen langer vertreck erlyden moegen* Get. *Stroijaes.*

— 9 Sept. Maximiliaan van Oostenrijk beveelt aan bisschop Frederik van Baden op den door hem bepaalden dagvaard te Doesburg, op woensdag na kruisverheffing te komen, om *endlicke te handelen* in de zaak tusschen den hertog van Saxen en de stad Groningen. Ged. *Brussel. Afschrift.*

— 9 Sept. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 3 staten van Utrecht insgelijks hunne gedeputeerde te zenden op den door Maximiliaan van Oostenrijk ter zake van Groningen bepaalden dagvaard te Doesburg op maandag eerstk., waarop hij door den vorst is bevolen te komen, 't welk hij verklaart niet te kunnen weigeren *omme te verhoeden vorder ongenade ende onwillen.* Hij verlangt nogthans, dat vrijdag op den bepaalden dagvaard te Wijk een

besluit ter dier zake worde genomen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 23 Sept. Graaf van Egmond, stadhouder, en raden van Holland, Zeeland en Vriesland aan de 5 kapittelen van Utrecht, bewilligen in het verzochte uitstel der te 's Hage bepaalde dagvaard, ter zake van de fundatie van bisschop Guido. Ged. *'s Hage.*

— 23 Oct. Burg. en raad der stad Groningen, verzoeken aan bisschop Frederik van Baden bepaald antwoord, of zij al dan niet op de hulp en bijstand van het sticht rekenen kunnen.

— 23 Dec. Bisschop Frederik van Baden berigt aan Ludolph van der Vene, domdeken, het aan hem door Mr. Willem van Oij, van wege Maximiliaan van Oostenrijk gedaan verzoek, om het laatste aflaatsgeld in het sticht gevallen te mogen erlangen, en dat gemelde persoon te Hattem, ter besparing eener vergeefsche reize, hierop antwoord wacht. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 27 Dec. Burg. en raden *gezworen en anders gemeinte mitten gemenen gilden der stadt Groeningen*, verzoeken aan bisschop Frederik van Baden, dat hunne stad *in haeren noeden gereddet ende tot haeren rechte*, *ende voir haer verderffnisse*, *gelijck een andere stichtsche stat verdedingt ende beschermpt worde.* *Afschrift.*

1506. 2 Jan. Bisschop Frederik van Baden zendt dezen brief van de stad Groningen aan de 3 staten van Utrecht. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Streijaes.*

— 8 Jan. Frederik, heer van IJsselstein, zendt den 5 kapittelen het mandaat en de mandementen van Maximiliaan van Oostenrijk, die hij nu eerst heeft ontvangen. *Zyne* handt.

— 12 Jan. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 5 kapittelen van Utrecht, den brief mede te bezegelen, waarbij Sijngraven, van een leen, tot een eigen goed door

hem gemaakt, geschonken wordt aan het klooster binnen Oldenzaal. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 14 Jan. Bisschop Frederik van Baden belooft aan dekenen en kapittelen van den dom, st. Pieter, st. Jan en st. Marie, donderdag na st. Agnieten, zijne raden te Utrecht te zenden, ter zake van zijn geschil met het kapittel van Oudmunster. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 20 Jan. Bisschop Frederik van Baden meldt aan dezelfde kapittelen, dat hij, wegens *merckelijke saken voirgevallen* zijne raden aldaar niet zenden kan. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 21 Jan. Bisschop Frederik van Baden meldt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op hun verzoek van zijn gevoelen te vernemen over de inhanden van Willem van Oij te stellen aflaatsgelden, dat hem op de dagvaard te Hattem, door den graaf van Hoorn, den heer van Polkem en Willem van Oij de brieven waren getoond, waarbij zij door Maximiliaan waren gemagtigd geworden tot de invordering dier gelden in het sticht, — dat zij wel van den pausselijke legaat bevel had ontvangen van het ⅓ deel in te vorderen, doch dat hij dit niet gaarne heeft willen doen om de onwille en ongenade des volks zich niet te berokkenen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroijaes*.

— 1 Febr. Philips van Bourgondien, stadhouder-generaal van den lande van Gelder, meldt aan de 5 kapittelen en de stad Utrecht, dat, zoodra de moeijelijkheden in de betaling van het krijgsvolk zullen voorbij zijn, hij een dag bepalen zal om over het aanslaan der goederen van het kapittel van st. Marie door den pander van Apeldoorn te spreken.

— 2 Febr. Symon Claesz, kanongieter en bouwmeester der stad Groningen, verzoekt aan Gheert van Wou, klokkengieter te Kampen, hem te onderrigten of de stad Kampen of wel het sticht weder onderhandelingen met den hertog

Saxen hebben aangegaan. Hij beklaagt zich over het niet nakomen der belofte van hulp, van wege den ridderschap en het sticht, schildert het verlies af dat het sticht, ten aanzien van het handelsverkeer, zoude ondervinden, indien aan hetzelve, Groningen en ommelanden hetzelve werden ontweldigd, geeft voorts het afschrift der voorwaarden waarop de stad Groningen den hertog binnen hare muren wil toelaten.

— 10 Febr. Burg., schepen en raad der stad Deventer verzoeken aan bisschop Frederik van Baden, om, zoo er op den dagvaard te Hattem geen vrede kan worden getroffen, de stad Groningen niet te verlaten maar hulp en bijstand te verleenen.

— 11 Febr. Raden des bisschops ter dagvaard te Hattem, geven aan bisschop Frederik van Baden hun verlangen (even als de graaf van Buren) naar zijne persoonlijke overkomst te Hattem te kennen, daar hunne instructie te beperkt is om verder te onderhandelen, zij oordeelen insgelijks de overkomst der gedeputeerden der staten, van het Neder- en Oversticht noodzakelijk, aan welke laatsten zij dit dadelijk te doen, reeds verzocht hebben. Ged. *Hattem.*

— 14 Febr. Bisschop Frederik van Baden noodigt de 3 staten van Utrecht, ingevolge het schrijven zijner raden, uit op den dagvaard te Hattem. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroijaes.*

— 16 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, onder toezending van het afschrift van den brief van Deventer, de zaak van Groningen ter harte te nemen en hunne gedeputeerden tegen donderdag avond te Amersfoort te bescheiden, ten einde, ter meerder veiligheid met hem, die anders vroeger vertrokken zou hebben, deze reis naar Hattem te ondernemen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 24 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt den 3 staten van Utrecht, om den 8. Maart hunne gedepu-

teerden te Vollenhoven te zenden, ten einde met de tevens op dien dag bescheiden staten van Overijssel over de Groningsche zaken te beraadslaan. Ged. *Stroijaes.*

— 28 Febr. Jan van Egmond, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, melden den 5 kapittelen van Utrecht, op hun verzoek ter bepaling eener dagvaard ter afdoening der zaak betreffende de memorie van bisschop Guido, dat de rekenmeester, die met deze zaak, de domeinen des aartshertog voornamelijk betreffende, het meest bekend, wegens te vele werkzaamheden daaraan verbonden, niet gereed kan zijn dan na paschen. Ged. *'s Hage.* get. *Sovender.*

— 28 Febr. De stad Enkhuizen antwoordt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op de klagte van de observanten van de stad Alkmaar, dat zij door de stad Enkhuizen, en de Augustijnen aldaar, verkort worden in hun regt van, op bepaalde tijden, aldaar hunne *stacien* te komen doen — dat dit altoos bij wijze van vergunning heeft plaats gehad en dat zij hare priesters natuurlijk boven vreemden stellen, die van elders komen, om de passie te prediken, zij zendt hun ter betere inlichting broeder Jan van Mechelen, pastoor der Augustijnen.

— 9 Maart. Graaf van Egmond, stadhouder en raden van Holl., Zeel. en Vriesl. aan de 5 kapittelen van den dom te Utrecht, bewilligen in de bijeenkomst, ter zake van de memorie van bisschop Guido, met de rekenmeester van Holland op den 27. April. Ged. *'s Hage*, get. de *Waetselaer.*

— 15 Maart. Brief, waarbij Philips, aartshertog van Bourgondien de navolgende personen volmagtigt, als: Mr. Jheronimus van Dorp, president, Mr. Lenaerdt Cottereau, om ter dagvaard, te Utrecht den 22. Maart te houden, het bestand met Karel, hertog van Gelder, te sluiten. Ged. *Mechelen.* get. *Besele.*

— 19 Maart. De gedeputeerden der stad Groningen,

verzoeken aan de staten van Utrecht, die even als de stad Kampen in den handel te Hattem niet hebben willen bewilligen, niet te dulden, dat de stad en ommelanden van het sticht vervreemd worden.

— 20 Maart. Karel, hertog van Gelder, zendt Mr. Henrick van Salsberch aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om de belangens van zijn dienaar Berendt van Wese voor te staan. Ged. *Nijmegen. Zijne* handt. lager *W. Ggory.*

— 22 Maart. Brief, waarbij Karel, hertog van Gelder, tot den dagvaard te Utrecht, ter zake van zijne geschillen met het huis van Oostenrijk, afvaardigt: Reynier van Gelre, bastard, heer tot Aessen. Mr. Wilhelm Lanck, *doctoir.* Mr. Henrick Zalsberch, *licentiaat in de rechten.* Herman van Cranevelt secr.

— 27 Maart. *Claechten van gecommitteerden van Philips Co. van Castilien, ende de gecommitteerden van Carel hertog van Gelder, aen den heere van Montfoort ende domdeecken Veen bij de voors. Vursten gesteld tot conservateurs van de tractate en den Appointemente tusschen haer beyden gemaeckt, over t qualick onderhouden van den voirsz. tractate.* Ao. 1506.

— 28 Maart. Uitspraak waarbij de conservateuren aan de afgevaardigden van den hertog van Gelder bevelen, hunne magtbrieven maandag eerstk. te overleggen. *Concept.*

— 29 Maart. Karel, hertog van Gelder, vernomen hebbende, dat de afgevaardigden van Philips van Oostenrijk aan de conservateurs, *bij lijff ende gvede* van wege den Koning W. *gebot* en *verbot* gedaan hebben, verzoekt aan Johan burggraaf van Montfoort en Ludolph van Veen, conservateuren, alsmede aan Jheronimus van Dorp en Mr. Lenardt Cottereau, mitsgaders zijne geschikte raden en vrienden ter dagvaard te Utrecht, dat zij *sonder enige parthien ain te sien Recht end Reden anmerckt ind dairnae Judiciert ind*

erkent oft van Rechtz ind Reden wegen billich behoeren sall, dair mit moighdij uwer commissien den Rechts ind beyden parthijen genoich doin, u onsen neven Heren van Montfoirde, vermanende uwer Hoige wy laifften gy sonder middell ons gedain, van onser stat Tiell ind dair op der K. W. beveel schrijfftlick ind muntlick ontfangen hebt, u nyet kierende ain enich gebott off verbott, gelijck vursz., want u sulc nyet ontlasten mach.

23. Vergadering. 24 October 1846.

Nieuwe Leden. Correspondentie. Papieren betreffende de familie Brederode. Academische berigten. Wetensch. Mededeelingen. Iets over den dood van Graaf Floris IV. Kerk te Wijk bij Duurstede.

Nieuwe leden. De heeren C. Carton, president van het historisch antiquarisch genootschap te Brugge; F. H. Mertens, biblioth. te Antwerpen; L. P. Gachard, archivarius te Brussel; en Felix Bogaerts, vasten secretaris der Academie van ondheidkunde te Antwerpen, worden benoemd tot honoraire leden. Het bestuur geeft tevens te kennen, dat de heeren Fijnje, aspirant-ingenieur te Utrecht, en Mr. Jonkh. Bosch van Drakenstein, substituut officier bij de regtbank te Amersfoort, als gewone leden zijn benoemd geworden.

Correspondentie. Papieren betreffende de familie Brederode. De heer Prudentius van Duyse, te Gent, belooft het genootschap zijne medewerking en zal eenige bijdragen voor de *Berigten* gereed maken.

De heer de Waldkirch Ziepprecht, te Leiden, zendt eenige papieren, betreffende de familie Brederode, welke om nader berigt in handen der commissie van redactie gesteld worden.

Academische berigten. Bij de weder opening der lessen verschenen aan de Utrechtsche hoogeschool:

Libri symbolici ecclesiae reformatae Nederlandicae. Edidit Henr. Egb. Vinke. Traj. ad Rh. 8vo.

Toespraak over de noodzakelijkheid eener veelzijdige beoefening van Wetenschap, door Dr. C. H. D. Buys Ballot, lector in de wis- en natuurkunde, bij den aanvang zijner Voorlezingen over theoretische Scheikunde. Utrecht, Kemink & *Zoon.* 1846.

Iets over den dood van graaf Floris IV., door prof. L. G. Visscher. Dat graaf Floris IV. den 18. of 19. van hooimaand 1234 om het leven kwam, getuigt Wagenaar, op grond van een paar gelijktijdige schrijvers. Huydecoper, in zijne aanteekeningen op Mel. Stoke, Van Wijn, in zijne Nalezingen op W., en Meerman, in zijnen Willem II., bewezen vervolgens gemakkelijk genoeg, dat er 1235 moest gelezen worden, zoo als trouwens sedert Joh. a Leidis reeds eene uitgemaakte zaak was.

Wat voorts de plaats betreft, waar Floris IV., op een steekspel, gedood werd, leert ons Albertus Stadensis, ad annum 1234, dat dit te Noviomagium, Noyon in Picardië, moet geweest zijn, zeggende: »*in torneamento apud Noviomagium est occisus Florentinus comes hollandiae*"; doch Gothofredus Monachus, insgelijks een tijdgenoot, spreekt van Corbie, in dienzelfden oord, en daarin werd hij door Beka gevolgd. Ook de aanvullingen op Melis Stoke noemen die plaats, waarmede Joh. a Leidis instemt. Dan de dichter van *der Minnenloep* [1]) en de klerk van den lagen lande plaatsen het voorval, wat echter min waarschijnlijk is, te Clermont. Intusschen bestaat er ten dezen aanzien eenige onzekerheid, die ook nu nog bezwaarlijk is weg te nemen, niet zoo zeer om het verschil tusschen Beka en den lateren klerk, maar veeleer om de onderscheidene opgaven van Albertus Stadensis en Gothofredus Monachus. Daar echter de getuigenis des laatsten door Beka ondersteund wordt, en deze allezins geloofwaardige schrijver van het voorgevallene naauwkeurig onder-

1) *Der Minnenloep door Dirk Potter.* Uitgegeven door *P. Leennertz Wz.* 3 *st. Leiden* 1845. (*Werken der vereeniging ter bevordering der Oude nederl. letterkunde.*)

rigt was, houden wij ons zonder eenigen schroom aan Corbie. Dan Corbie of Noyon, Huydecoper wil noch het een noch het ander, en zag in het geheele geval slechts eene fabel: want Melis Stoke, dien hij, voor eene nieuwe uitgave, bewerkte, was geinterpoleerd, en Johan a Leidis, uit wien onze nieuwere geschiedschrijvers geput hebben, leefde eerst drie honderd jaren later, en kon derhalve allergemakkelijkst in de schaduw worden gesteld, waardoor Huydecoper de handen ruim kreeg, te meer daar hij van Beka niet wist of althans van Beka zweeg. Nemen wij nu in aanmerking, dat a Leidis zijn verhaal schier letterlijk uit Beka heeft afgeschreven, dan wordt het berigt wéder een paar eeuwen ouder, en gaat van een min geacht compilator tot een der beste geschiedschrijvers uit den tijd van Melis Stoke terug. Uit dien hoofde hechten wij ook een volkomen geloof aan den moord van Floris IV., zoo als deze gebeurtenis bij de nieuweren verhaald wordt, en zullen nu hunne eigenlijke hoofdbron, te weten het berigt van Beka, eens nader ter toetse brengen, ons daarbij bedienende van den oud-hollandschen tekst, in den zoogenaamden *Beka auctius* voorkomende.

Het is waar, volgens dit verhaal werd Floris IV. in 1235 door den graaf van Clermont om het leven gebragt, terwijl er volgens Huydecoper om dien tijd geen graaf van Clermont in wezen was. Het zij zoo; door het kinderloos overlijden van Thibaut was het graafschap Clermont ten jare 1218 door Philips Augustus aan zijn eigen zoon Philips geschonken. Philips stierf vervolgens in 1233,, slechts eene dochter nalatende, die tijdens den dood van Floris IV. nog ongehuwd was, zoodat er ten jare 1235 wel zeker geen Comes Claramontensium bestond.

Evenwel, Mr. Philippe Mouskes, die toen kanunik was te Doornik [1]), spreekt van Simon van Clermont, na eerst eenige regelen vroeger den dood van Philips vermeld te hebben.

1) *Chronique rimée de Philippe Mouskes, évéque de Tournay au treizieme siècle, par le Baron de Reiffenberg. Brux.* 1836. 2 *vol.* 4to.

Dat Simon graaf zoude geweest zijn, zegt Mouskes niet; maar hij schetst hem als handdadig aan den moord. Wij twijfelen dus geen oogenblik, of deze Simon van Clermont is de persoon, door onzen Beka bedoeld, vermoedelijk een afstammeling van het oude gravenhuis, welligt een broeder van Thibaut, eene veronderstelling die ons te meer nog toelacht, daar hij al een man van reeds gevorderde jaren genoemd wordt.

Van eene liefdesgeschiedenis tusschen de gravin en Floris IV. maakt Mouskes geen gewag; maar hij is omstandig in den lof van Floris en geeft bijzonderheden omtrent zijn dood, die met de bewijzen van Beka zeer wel overeenkomen: wij laten dus, tot waarmaking der hoofdzaak, dat is, dat Floris door Simon van Clermont werd omgebragt, het verhaal van Mouskes voorafgaan.

Van dezen Floris heet het bij Mouskes, II. 603:

Grant fieste fist et grand noblèce.
Largaice maintiunt et proèce,
par toutes tieres tournoia
et despendi et dosnoïa.
Quant il ooit I cavalier
noumer, ki faisoit à proisier,
si le retenoit de mesnie
et donnoit a sa compagnie
les grans dons et as bacelers
qui soupris avoit li esrers
et li tournoi k'il poursivoient:
et pour çou toutes gens l'amoient.
Quan que sa tière li valoit
et II ans, en I despendoit;
et s'il estoit larges donnère,
ausi iert il biaus despendère,
et del sien as povres donnoit
moult volontier en bon endroit.
Dieu sour totes riens réclama
et les tornois forment ama,
les bieles armes, les noblèces,
les signories, les proèces.

Mais fortune et envie fole,
qui moult de gent vaint et afole,
le souprisent à I tornoi
qu'il ot fait prendre par dosnoi.
Tant i mena, a ses deniers,
et banieres et cevaliers,
si qu'il eut fait par maintes fois,
que sors lui fu tous li tornois.
Et tout le tornoi par sa main
venqui il au soir et au main (sic.)
et de tous en eut il le pris,
qu'il ni fu ni blèciès ne pris,
mais il perdi priès sa gent toute.
Robiers de Boves et sa route
et Ansiaus d'Ille duel en ont,
ausi ot Simons de Clermont.
Si com ses gens r'alet en furent
viers leur osteus, si com il durent,
et li quens derriere venöit,
si com cil ki lasés estoit,
priès d'un bosket seure li ceurent,
et li grèvèrent quan k'il peurent.
Cascuns à son harnas tendi
et Florekins plus n'atendi.
Son hiaume prist et relaça,
et çaus rapiele c'on kaça,
a aus s'eslaise, si fiert ens,
pour resceure lui et ses gens;
mais trop en i avoit sor lui,
si li fisent assés d'anui,
quar son harnas et ses gens prisent
et lui méismes tant batirent
de son hiaume, k'il se pasma
dont li peules moult les blasma.

Beka, na eerst den ondergang der Stadingers verhaald te hebben, stelt het ongeval met graaf Floris in hetzelfde jaar 1234; doch reeds Joh. a Leidis bespeurde dien misslag en stelde zeer juist 1235. — Voorts leest men bij Beka, dat

graaf Floris een onverwaert prince was, die vele tornoy in menighen lande plach te hantieren, dair hy grooten lof an vercreech [1]).

Die gravinne van Clermont hoorde die mare van der groter vromicheit des voers. princen, ende begonste te dencken en de visieren, hoe sy desen grave mochte comen te sien, dair si so menighe ridderlike doghet of gehoort had, ende vant ten lesten desen heymeliken raet, dat sy doe haren man vriendeliken bat tot veel tiden, dat hy een hof soude beroepen in Almaengen dats in Duitschland, daer hy selve niet en reet, want hi out was [2]) en hi wiste dattie grave van Hollant daer comen soude mitten heeren van Duutsche lant om den ridderliken lof te vercrigen. Ende hieromme is grave Florens van Hollant ende die grave van Cleve derwaarts gereden mit grooter costeliker gewaden om sijns namen lof te breyden, ende wert in den striden gecoren meester ridder te wesen van der Almaengen. Ende daerteghen die heere van Inghel [3]) wert gemaeckt prince van den Walschen rid-

1) Zoo ook Ph. Mouskes hierboven.

2) Beka zegt: *In qua et ipse tanquam Veteranus militia afforet*, — waarvoor a Leidis heeft *tanquam veteranus miles*, *compareret.* Hij ging er dus heen, doch nam geen aandeel aan het spel. — Uit het vervolg blijkt het, dat dit spel te Corbie in Picardie gehouden werd. Het schijnt derhalve, dat men Corbie, dat even als Noyon buiten het graafschap Clermont gelegen was, als germaansch beschouwde. De dichter van der *Minnenloep* daarentegen maakt van den togt naar Almaengen geene melding, en zegt, dat Clermont te Clermont zijn volk vergaderde

also si selve daer here was.

Wat echter voor niet meer dan eene veronderstelling moet gehouden worden, zoo als dan ook de hier bedoelde dichterlijke bewerking geen aanspraak kan maken op eenige historische naauwkeurigheid.

3) Bij Mouskes staan Simon van Clermont, Robert de Boves en Anseau D'Ile tegen over graaf Floris. Ongetwijfeld is de heer van Inghel (*Dominus de Nigello*), zooals de latijnsche tekst het uitdrukt, geen ander dan A. D'Ille, bij den *klerk van den lagen landen* graaf van Nygel, en bij Wagenaar, de heer van Niele genoemd.

derschap. Ende sonder marren ordineerden die erauden die uitvercoren ridders an beiden partyen. Daer cloncken die basunen ende die swaerden, ende daer versamenden die heeren, die seer arbeyden om den ydelen lof. Mer die grave van Hollant, die des speels gewoon was, arbeyde veel bet dan ymant anders om den ydelen lof der eeren te vercrigen. Want hy vele walsche ridders uytwerp, ende doorvocht, ende sceyde syne wederpartye, ende waer die Duutsche verladen waren, quam hy hem t'ontsette. Die gravinne van Clermont, die op den toorn lach, ende van verren nedersach die groote vromicheit des graven Florens van Hollant, ende hoerde overal roepen sinen lof, van grooter begeerten van liefsten, soo bat sy dicwijl haren man, dat hy haer bewisen woude, welc die grave van Hollant waer, onder die ridderschap, dattet die grave van Clermont ten lesten in onwaerden nam, ende antwoorde sinen wive mit verkeerden aensien aldus: *Jc weet wel dat van volheit des herten die mont spreekt, ende dat die grave van Hollant dijnre minnen gebruket; ende sie dijn minre, dien uytgecoren prince, die den gulden banier draget mitten roden leuwe, dien die met bernender minnen dicwijl heveste begeert te sien levende, mer leeft God dien saltu t'avont sien al doot.* Die minlike gravinne die bekende haers mans felle sinne, peinsedé hoe sy den grave van Hollant by enen heymeliken bode mochte waarnemen. Mer die grave van Clermont, hoe out hi van jaren was, dede sine wapenen aen, ende versamende die walsche ridders by hem, ende mitten here van Nigelle bereden si den grave Florens in allen siden, ende sloegen op hem mit grooten nide [1]. Grave Florens die van desen saken niet en wiste, verweerde hem tegen veelheit der Walen, also lange als hy mochte, ende veel sinen vianden, die hem anvochten, dreef hy van hem mit manliker vromicheyt.

1) Omstandiger bij Mouskes, die echter de aanleidende oorzaak verzwijgt.

Ende ten lesten quam die grave van Clermont mitten sinen so swaerlike op ten grave Florens dat hine dootsloech te Corbi op te XIV kalende van Augusto. Ende als die grave van Cleve dat sach, rumede hy daertoe mitten Duutsche ridders, ende om wrake van sinen neve, sloech hy doot den grave van Clermont, ende verjaghede den heere van Nighel uten tornoy. Ende aldus is dat boertelicke spel verwandelt in enen bloedighen striden. Die gravinne van Clermont bedochte, dat die grave Florens onnoselike ter doot was comen, ende dat si die eerste sake dair of was, van grooten bitteren rouwe verloos si haren zinne, ende woude boven van den toorn nedervallen hebben, en viel neder in een siecte, die man niet genesen en conste, die de medici noemen *amor hereos* 1), ende levede onlanghe daerna, ende voer van deser werelt. Die ridders van Aelmangen voerden des edelen graven lichaem tot Reynsburch int Clooster 2), dat

1) *Haemorhoidum*, Beka.

2) Alzoo niet in 't klooster te Egmont, zooals de interpolator van Stoke te kennen geeft. Wat hij overigens omtrent de verzorging van het lijk, en den rouw der ridders daar bijvoegt, sluit zich bij het verhaal van Beka aan, en komt met de woorden van Mouskes nagenoeg overeen. Immers de eerste zegt aldus:

De grave Florens van Holland
wert ghebrocht alte hant
te Corbien in de stad,
ende sijn lichaem ghesouten nadat,
ende gebrocht in Hollant.
Van alle diene hadden becant,
was hi beclaghet herde sere;
ende van sijn selves volc noch mere
beweent ende beclaghet sware.

Mouskes drukt zich volgender wijze uit:

A son ostel en fus portés:
s'en fu moult grans dious démenés,
a poines que vif demoroient
li baceler, ki la estoient

aldaer met grooter rouwe begraven wiert. Deze grave Florens was in sijnre bloeijender tijt lief ende bequaem onder al den prince van Aelmangen, die XII jaar in grooter eren die graafschap van Hollant berechte, ende na sijnre doot quam bisscop Otto van Utrecht, ende nam den Joncheer Willem van Hollant in sijnre bescermenisse, ende berechte mede die graafscap van Hollant, ende overmids dese matht so verwan die bisscop die Drenten, ende bedwanc die van Coeverden. Ende als hy woude reet hy in haer lant, dat hem niemant wederstont. Die heere van Nighel, vermids vriendelike beden, versoende hy tiegens den bisscop mit alsulker vorwaerden, dat hy een cloester kercke soude stichten op die stede daer sijn broeder geslagen soude wesen ende was."

Zooals wij hier boven reeds aanmerkten, geven de klerk van den lagen lande en Joh. a Leidis hetzelfde verhaal bijna letterlijk terug; de *Divisie-kronijk* en Goudhoeven vertaalden naar a Leidis; met er daad hebben wij dus geen andere bron dan Beka, nu door Mouskes in eenige bijzonderheden, doch ten aanzien der verliefde gravin nog geenszins versterkt. Die onverminderd, meenen wij den Utrechtschen kanonik, die voor den besten kronijkschrijver zijner eeuw gehouden wordt, met geen romandichter te mogen gelijkstellen, en nemen dus geheel zijn berigt voor waarheid aan, te meer nog, daar het niets onwaarschijnlijks heeft, door geen tijdgenoot weêrsproken en, ook slechts met korte woorden, door den vervolger van het *Chronicon hollandiae*, en zelfs door Heda, den tweeden trajectijnschen historiograaf, volkomen

c'estoit lor Dieus et lors confors,
et tant estoit li diols plus fort,
quil avoit CC ans et plus
que si large ne trouva nus.
Mors est, moult fu plains et plorés,
en son pais fu reportés
et sevelis a tele ounour,
com on doit faire tel signour.

bevestigd wordt [1]). Ook van Wijn neemt, in zijne nalezingen, het feit aan, en hierop grondt zich weder de allezins juiste voorstelling bij Arend, in zijne algem. geschiedenis der Nederlanden; de beide laatsten evenwel steunen voornamelijk op de veelheid der getuigenissen, die echter van nabij beschouwd zoo beduidend niet is, en twijfelen nog altijd aan den ouden Clermont, wiens bestaan wij uit Mouskes bewezen hebben. Wat eindelijk Bilderdijk betreft, wien wij eene fraaije romance op Floris IV verschuldigd zijn, ook deze spreekt van bronnen en bescheiden, en doet den lezer gelooven, dat hij regt goed het geheim gevonden had; doch dat geheim was niet anders dan den waarheid lievenden Beka, die veel minder dan Melis Stoke gelezen wordt en, voor den grooten hoop, zelfs in de vertaling, een gesloten boek is.

De kerk te Wijk bij Duurstede. De heer F. N. M. Eyck

1) Wilhelm. Procur. p. 501. *Hic filius Wilhelmus dicitur, cujus pater causa hastiludii Corbiae proficiscitur, quo probitatis suae meritis, quibus in hoc ludo nomen vanae gloriae acquiritur, invidorum animus provocatur. Auctoritate enim nunquam melius torquebis invidos quam virtutem gloriae serviendo. Hic itaque comes turba claremontensium cingitur, equo prosternitur, ungulis teritur, et sic vir nobilis absque ulla recuperatione campo hastiludii suffocatur.*

Nog beter zegt de allezins grondige Heda, de man die Beka steeds getoetst en op velerlei charters en getuigen vergeleken heeft: *Quo anno Florentius Comes cum multis nobilibus german. intrat Gall., ubi com. claremontens. ludos hasticos ac gladiatorios publicaverat, insidiis ipsius com. Claremont. dum ludos ageret, interficitur ex suspicione zelotipae de uxore concepte, eo quod illa egregia Florentii laudaret facinora, Florentio insonte, et nihil minus cogitante. In cujus ultionem adcurrens comes Clivensis ipsum Claremontensem comitem eodem in loco trucidavit, uxore comitis claremontensis, ex dolore morbo contracto, diem breviter post obeunte et principe Nigello fugato. Sic laetitia in publicum versa luctum. Tragoedia haec acta est apud Corbiacum XIV kalendas Augusti, funus cum planctu delatum apud Monasterium Reynsburgense, postquam rexisset annis XII.*

tot Zuilichem, doet eenige onnaauwkeurigheden opmerken in hetgeen, aangaande de kerk te Wijk bij Duurstede, door den heer N. van der Monde (*Utrecht en deszelfs fraaije omstreken*, bladz. 340) gezegd wordt. »Die kerk", zoo leest men daar, »draagt de blijken van een groot gebouw geweest te »zijn, waarvan het koor in lateren tijd schijnt afgebroken »en de kruispanden alleen nog staande te zijn gebleven."

»De tijd harer stichting verliest zich in het duister; zij is »in den byzantijnschen stijl opgetrokken enz."

Bij geringe opmerkzaamheid daarentegen kan men zien, dat het gebouw nooit grooter is geweest, dat het koor nooit begonnen en de toren slechts voor een derde gedeelte volbouwd is; hetgeen ook blijkt uit eene afbeelding van den toren, zooals dezelve worden moest, die in de kerk hangt. De kerk is niet in den byzantijnschen, maar in den allerlaatsten gothischen stijl gebouwd, zoo als ik bij de bezigtiging opmerkte. In dit gevoelen werd ik onlangs bevestigd, toen ik onder de, in de Kronijk, door den heer van Asch van Wijck aangehaalde brieven, uit het archief der vijf kapittelen, er eenen vond van het jaar 1500, waarin melding wordt gemaakt van zekere gelden, bij uitersten wille gemaakt aan de kerk te Wijk tot derzelver gebouw. Men moet dus in dat jaar reeds aan den opbouw gewerkt of daartoe het plan gehad hebben. Het onvolbouwd blijven van kerk en toren laat zich gemakkelijk aan verflaauwing van bouwlust of het ontbreken van middelen toeschrijven, voornamelijk in eenen tijd, toen het vermogen der Utrechtsche bisschoppen zoodanig aan het dalen was, dat zij, korte jaren daarna, hun wereldlijk gezag aan keizer Karel V moesten afstaan.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C van Asch van Wijck.

1506. 2 April. Middelen beraamd bij Johan, burggraaf van Montfoort, en Ludolph van Veen, domdeken, naar

welke het verdrag tusschen beide vorsten, Frederik van Baden en Karel van Gelder, *in vruntschap* zal worden onderhouden.

— 3 April. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, na in het breede te hebben verhaald alle pogingen, door hem in het werk gesteld, om de Groningsche zaak tot een gewenscht einde te brengen, dat hij met de staten van Overijssel besloten heeft, een zeker getal krijgsvolk in dienst te nemen, om in de eerste plaats de grenspalen van het sticht daarmede te bezetten. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Stroyaes*.

— April. Everwijn, graaf van Benthem, en Steenforden verzoekt, van wege den hertog van Saxen, aan bisschop Frederik van Baden, aan de notulen, door commissarissen van Maximiliaan van Bourgondië gemaakt, het noodig gevolg te geven. Ged. Dreeszen. *Afschrift*.

— 13 April. Bisschop Frederik van Baden zendt het afschrift van dezen brief aan de 3 staten van Utrecht, en meldt, dat hij met de ridderschap van Salland, Twenthe, Vollenhoven en Drenthe, en de steden Deventer, Zwolle en kleine steden hieraan voldoen moet. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hosz*.

— 18 April. Willem van Croy, heer van Chievres, stadhouder-generaal, bedankt Johan, heer van Montfoort, en Ludolph van Veen, uit naam des konings, voor hun *duechdelijke en wijs toegaen sonder partialiteyt oft affectie*, betuigt, dat *aengesien mijnen heer Kaerl van Ghelre 's Conincs soe nae bewant ende maech is en alle inconvenienten te scuwen*, vooral om 's lands verderf te voorkomen, gaarne deszelfs *openinge* van Koning's wege aan te nemen; altoos echter bij advies van Koning's raad. Hij verzoekt, van het antwoord van heer *Kaerle* verwittigd te worden. Ged. *Mechelen*. *Zijne* handt. lager *Dublioul*.

— 22 April. Philips, aartshertog van Oostenrijk, door zijn

stadhouder onderrigt van de werkzaamheden op den dagvaard, verklaart aan Johan, burggraaf van Montfoort, en aan Ludolph van Veen, dat zij *in de handelingen*, *concepte ende ramingen duechdelick*, *rechtvaerdelick ende zonder faveur of partyelicheyt geprocedeert* hebben, en dat, hoewel Karel van Gelder, in strijd met de verdragen, vorderingen deed, en deze in gebreke is gebleven *ons te volgen en te dienen*, hij niettemin bereid is, om zich *altijts tot Redelicheyt te voegen;* dat hij aan den stadhouder en raad van Holland enz. bevolen heeft het concept door hem gemaakt aan te nemen, 't welk hij hun beteekent; begeerende, *dat ghij ons Recht in dese sake en alle Redelicheyt ende Rechvaerdicheyt altijt voor gerecommendeert hebben wilt.* Ged. *Falemuwe. Zijne* handt. lager *de Flameng.*

— 25 April. Karel, hertog van Gelder, Ludolph van Veen en Johan burggraaf van Montfoort; inhoudende een zeer omstandig verhaal van zijne verongelijkingen door het huis van Oostenrijk. Ged. burgt *Nijmegen. Zijne* handt. lager *Destoir.*

— 2 Mei. Philips van Bourgondië, stadhouder-generaal van Gelderland, verzoekt aan Johan burggraaf van Montfoort en aan Ludolph van Veen, hem mede te deelen, of Karel van Gelder de bepaling in de overeenkomst, dat beide partijen binnen de 14 dagen hunne wederzijdsche gebreken zullen kenbaar maken, van voornemen is op te volgen. *Zijne* handt. lager *Broichuyzen.*

— 7 Mei. Willem van Croy, heer van Chievres, stadhouder-generaal van Gelderland, verzoekt aan Johan, burggraaf van Montfoort, en Ludolph van Veen, onmiddelijke mededeeling van het binnen 8 dagen beloofde antwoord van Karel van Gelder, en berigt, vernomen te hebben, dat Karel eenige der voornaamste edelen en steden heeft vergaderd en zich aan hen heeft beklaagd over het niet nakomen van het verdrag door den Koning; dat hij door dwang tot hetzelve

zijnde toegetreden, den oorlog hervatten en de ontnomene steden zal heroveren; dat hij daartoe hulp aan Frankrijk verzocht heeft en die verwacht. De schrijver verklaart van wege den Koning, dat Z. M. bereid blijft om, op de door hen vastgestelde openingen, het verdrag te onderhouden; maar in het geval Karel dezelve niet aanneemt, in tegenwoordigheid van notaris en getuigen te protesteeren van 's Konings diligentie ter nakoming van hetzelve, alsmede van alle schaden, door den oorlog te veroorzaken, te verhalen op Karel van Gelder. Ged. *Loenen. Zijne* handt. lager *Dublioul.*

— 10 Mei. Willem van Croy, heer van Chievres, stadhouder-generaal van Gelderland, berigt den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne erkentelijkheid, dat zij door de *processien, predicatien ende ander duechdelycke geweercken Gode almachtich* voor 's Konings voorspoed ende welvaart op zijne reize *menichfuldelyck* hebben gebeden en doen bidden; meldt hen, dat de Koning den 26. April met de Koningin te Cologne, in Galicië, *in goeden voerspoede ende gesonde* is aangekomen, en van voornemen is, St. Jacob Albaen te bezoeken en van daar naar deszelfs koningrijk Leon te reizen, alwaar deszelfs vader, de Koning van Arragon, hem te gemoet trekt, om hen met alle eer en waardigheid te ontvangen als een vader *zyner kinderen pleecht te doen. Alle die ondersaten des conynckrijcken voirsz. groot ende cleyne bedreven zoe groote vruecht ende blijschap van hueren Ko. weerden ancomen, dan men t selve niet en souden connen gescriven*, zooals dit hem uit de mede toegezondene copiën en uittreksels blijken zoude. Hij verzoekt de processien en goddelijke oefeningen te blijven voortzetten. Ged. *Mechelen. Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 11 Mei. Willem van Croy, heer van Chievres, stadhouder-generaal van Gelderland, betuigt aan Johan, burggraaf van Montfoort, en Ludolph van Veen zijne erkentelijkheid voor hunne mededeeling, dat zij aan Karel van Gelder, op

diens antwoord, hebben berigt, dat hij alle zekerheid kon geven, die hem voldoende scheen te zijn. Hij verzoekt van diens nader antwoord onderrigt te worden. Ged. *Mechelen.* *Zijne* handt. lager *Haneton.*

— 25 Mei. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat de in deze maand bepaalde nieuwe dagvaard te Hattem, alwaar ook de commissaris van Maximiliaan van Bourgondië, alsmede Cristoff van Tribenhem. van wege den hertog van Saxen, verschenen waren, om het verbond te sluiten, bij onderling goedvinden is verschoven tot zaterdag na Pinkster, wegens de inneming der stad Groningen door den graaf van Oost-vriesland. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 4 Junij. Jan van Meerten, maarschalk van het oversticht, antwoordt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op informatie deswege, dat hij geen voornemen heeft, om Jansz Jansz. gevangen te nemen, maar slechts zijne breuke volgens landregt in te manen.

— 11 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 5 kapittelen van Utrecht het afschrift van den brief van Frederik, heer van IJsselstein, ter zake van de geschillen met de kapittelen van St. Pieter en St. Johan over de tienden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 21 Julij. Burg., schepen en raad van Amsterdam aan . . . . . over de aflevering van te Utrecht aangekochte steenen, benoodigd tot het maken eener sluis, en welke aflevering verhinderd wordt door de abdisse van het klooster Vreedendaal.

— 25 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, het begonnen geding tegen Goesen van Bemmel, ter zake van tienden, te staken en die zaak tot zijn *gehoir* te brengen, zooals hij mede van zijne zijde heeft gedaan. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes*

In dien brief besloten het verzoekschrift van voormelden Goesen aan den bisschop. Ged. *St. Jacob avond.*

— 29 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan Maximiliaan van Oostenrijk, om de stad Groningen weder onder het geestelijk gebied des bisdoms te brengen. In de hoogduitsche taal. *Afschrift.*

— 15 Oct. Bisschop Frederik van Baden antwoordt den 3 staten van Utrecht op hun voorgeven, dat de wegen onveilig zijn, en op hun verlangen, om de reis naar Wijk daarom uit te stellen, — dat hij vreest, bij verder uitstel, *waill wes verrisen mochte dar men waill op behoirde te versien.* Hij verzoekt dus dadelijk eenige gedeputeerden tot hem te zenden, om over de welvaart des lands te spreken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 15 Oct. Bisschop Frederik van Baden berigt aan den domdeken, Herman van Lochorst, vicaris en deken van oudmunster, dat hij aan eenige staten heeft verzocht, onmiddellijk naar Wijk te Duurstede te komen, en zal hun, hoewel de wegen thans veilig zijn, schoon zij het tegendeel beweren, *een deel gewapende hun onder oegen zenden.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 19 Dec. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan burg., raad en gilden der stad Groningen, te mogen weten, of, indien men besloot, hun gewapender hand bijstand te verleenen, alsdan binnen hunne stad die krijgsmagt zoude worden toegelaten. Ged. slot te *Vollenhoven. Afschrift.*

— 28 Dec. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht het afschrift des vorigen briefs, geschreven met overleg der staten van Overijssel. Ged. slot te *Duurstède.* get. *Stroyaes.*

1507. 1 Jan. Christolf, markgraaf van Baden, graaf van Spanheim, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om Coenraad Hosse met de eerst openvallende prebende te begiftigen. In de hoogduitsche taal.

— 7 Jan. Willem, graaf van Berghen, heer van Bijlant, en Frederik graaf van Berghen, heer van Hedell, gebroeders, door het overlijden huns vaders beërft en geregtigd geworden aan de heerlijkheden van Abkoude, Duurstede en Wijk, welke hij van het sticht van Utrecht ter leen hield, verzoeken aan bisschop Frederik van Baden, met deze goederen op nieuw beleend te worden.

— 7 Jan. Andries van Haegen en Bartout van Bueren melden aan Mr. Aryaen Ram, officiaal, en de heeren van den dom en oudmunster te Utrecht, die met hen op den dagvaard waren, in zake van eenige geschillen met den heer van Brederode, dat hij, op hunne bewerking, toegetreden is.

— 8 Jan. Andries van Haegen en Bartout van Bueren verzoeken aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, onder toezending van het afschrift des vorigen briefs, hunne medewerking bij den bisschop tot beëindiging dier zaak.

— 22 Jan. Karel, hertog van Gelder, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht handhaving van zijn regt op den stroom der rivier de Lek, hem zoowel bij oude herkomen, zoenen en verdragen met het sticht toegestaan, en dit ter zake van aan zijnen drost en ritmeester te Wageningen, door de stad Rhenen betwist wordenden haring, die bij het zinken van een schip bij eenen storm binnen die stad is gebragt geworden. Ged. *Zutphen.* get. *Destoir.*

— 18 Febr. Afgevaardigden van Karel, hertog van Gelder, te Wageningen, aan de 5 kapittelen ter dier zaken.

— 28 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat de ramingen door de staten gemaakt, ter vinding der penningen tot betaling van den hertog van Kleef, niet *eendrachtelijck* is geschied, maar eenige leden door *dreygementen ende onbehoirlijke manieren* tot die goedkeuring zijn gebragt. Hij geeft deswege zijne ontevredenheid te kennen, *daer wij altyt hebben laten luden, dat wij nyemant daertoe dwingen kunden in dezen iet wes*

over te geven, sonder t gene sy mit haeren vryen wille doende wolden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 7 Maart. Johan, hertog van Kleef, antwoordt aan Ludolph van der Venc, *doctoir in beyden rechten*, deken te Utrecht, op deszelfs brief aan Henrick Penninck, doctor, en zijn kanselier, ter zake der schuldvordering des hertogs aan de steden Utrecht en Amersfoort. Hij bedankt hem voor de daarin bewezene diensten, verklaart ongenegen te zijn, de geleende penningen slechts met een jaar handgeld terug te ontvangen, maar verzekert dat, wat betreft de 1000 guld. hij daaromtrent, ten gevalle van den heer van Montfoort en hem, geen bezwaren zal maken. Ged. *Kleef.*

— 10 Maart. Geryt Wou, klokkengieter te Kampen, antwoordt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op hunne mededeeling ter zake van gebreken aan een der geleverde klokken, dat het onredelijk ware, deswegens aan hem het geld der 13 klokken langer te onthouden, daar hij daaraan vele onkosten en weinig verdiensten gehad heeft. Hij verzoekt vrijgeleide, om te Utrecht deze gebreken te komen herstellen. Ged. *Kampen. Zijne* handt.

— 23 Maart. Coenraad, bisschop van Munster, administrateur der kerk te Osnabrug, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Mr. Wesselus van Munster, minister fratr. ord. minorum van Keulen, toe te laten het doen van aalmoezen in het sticht van Utrecht, 't welk, in strijd met de oude gewoonte en met de van Rome verkregen voorregten, door den bisschop Frederik van Baden is geweigerd geworden. Ged. *Sassenbergen.*

— 23 April. Bisschop Frederik van Baden betuigt zijne erkentelijkheid aan de 3 staten van Utrecht, dat zij ook een hunner willen afvaardigen, in zake der stad Groningen, ter dagvaard, bepaald den 15 Mei, en stelt hun voor, denzelven met zijn raad derwaarts te laten reizen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 14 Junij. Bisschop Frederik van Baden geeft aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het verzoek te kennen van Goesen van Bemmel, op wiens tienden — vruchten, te Amerongen, door den schout is beslag gelegd, om, hiervan te worden ontslagen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 29 Junij. Geryt Wou, klokkengieter te Kampen, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij aan hun verzoek, om aan de klokken hunner kerk te komen arbeiden, niet kan voldoen zoowel wegens de onveiligheid der wegen, als omdat hij terstond *oestwert reysen moet naer Lübeck en under, daer ik voel werx aen heb genomen toe maken.* Ged. *Kampen. Zijne* handt.

— 6 Aug. De stad Utrecht aan Henrick Penninck, doctor, kanselier en ander rade van den hertog van Kleef, onlangs te Antwerpen ter dagvaard, zegt ter verontschuldiging van haar verwijl in het beloofde antwoord aan den hertog binnen den tijd van 8 dagen, — dat, op hare bewerking, de uitzetting ter verkrijging zijner gelden door den bisschop en de staten geschied zijnde, het gerucht door eenigen verspreid werd, als zoude er van wege den hertog zijn geschreven, dat hij in plaats van 11,000 r. g. slechts 10,000 r. g. vorderde, alsmede de omstandigheid, dat men die penningen op *ongewone pluetsen* wilde opbeuren.

— 12 Aug. Johan, hertog van Kleef, berigt aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat op den dagvaard, ter zake van de steden Utrecht en Amersfoort te vorderen schulden, de som is bepaald op 11,000 gouden r. g.; dat na eenige twistredenen tusschen partijen, Utrecht binnen 8 dagen tijding beloofd had; dat hij, de niet ontvangende, op zijn schrijven deswege uit het antwoord der stad Utrecht begreep, dat hij niet meer dan 10,000 r. g. zoude ontvangen, en dus gelooft, dat die van Utrecht *hyrmede, so sy gewoentlich zyn, oere beheyndicheit gebruycken, ind voirt vertreck in vytwege sueken*

willen. Hij deelt dit mede, omdat de onderhandelingen ter *hunner begeerte ende eeren angegaen zijn*, en verzoekt hen, om, zoo door hem of iemand van zijnentwege iets tegen Utrecht en Amersfoort ondernomen wordt, zich aan dit zijn schrijven te herinneren. Ged. *Kleef. Zijne* handt.

— 21 Aug. Bisschop Frederik van Baden aan de 5 kapittelen te Utrecht, over de wijze van opbeuring der gelden, ter voldoening van de schulden van den hertog van Kleef. Ged. slot te *Duurstede.*

— 22 Aug. Baernt van Hoeff Jansz. en Zeghelen Jacobs, klerk van den rentmeester van Zuid-Holland, verzoeken, uit naam van dien ambtenaar, genaamd Nyclaes Cobell, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om, wegens de onveiligheid der wegens hetzij te Schoonhoven, hetzij te IJsselstein, de brieven te doen bezegelen, waarbij de erfpacht der tienden, in de heerlijkheid Putten gelegen, *verheven* moet worden. *Hunne* handt.

— 22 Aug. De stad Amersfoort, beschreven zijnde ten kapittel-generaal te Utrecht, maandag eerstk., over de brieven van den hertog van Kleef, verklaart aan de 3 staten van Utrecht, dat, zoo er eenige *indracht* werde gemaakt op het laatst genomen besluit, dat de gelden zouden worden gestort in handen des bisschops, zij zich deswege ten hoogste zoude behoren te beklagen.

— 26 Aug. De stad Hoorn doet aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht een omstandig verhaal van de bedrijven van Claes Veerszoon te Zwaech, die in deze gemeente en elders de landgenooten tegen de regering der stad heeft opgeruid; verzoekt hem voor den deken van Westvriesland te doen teregt staan.

— 29 Aug. Margaretha van Oostenrijk verzoekt ten haren gelieve, alsmede ten gevalle van den aartshertog, en *om die schoone godsdienst die men dageliks in het klooster van St. Bernard doet*, niet langer te weigeren het doen van aal-

moezen in het sticht van Utrecht door broeder Gilles van der Maeten, geestelijke in gemeld klooster. Ged. *Brussel. Hare* handt. lager *Haneton.*

— 30 Aug. Bisschop Frederik van Baden aan de 5 kapittelen te Utrecht, over de wijze van opbeuring der gelden ter voldoening van de schulden aan den hertog van Kleef. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 4 Sept. Bisschop Frederik van Baden aan de 5 kapittelen te Utrecht over hetzelfde onderwerp. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 15 Nov. Christoffel van IJsselstein, in afwezigheid des stadhouders, berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij hun verzoek om vrijgeleide van den schipper, ter vervoering van 600 rijst leijen en dek *drachenfelser* steen tolvrij uit Coblentz, niet kan toestaan, maar slechts op gewoon tol- en weggeld geleide kan verleenen aan het kerkengoed, den rijnstroom af vervoerd wordende; belooft hetzelve, den stadhouder, die binnen 4 à 5 dagen terug komt, hun verzoek kenbaar te maken. Ged. *Arnhem. Zijne* handt.

— 16 Nov. Bisschop Frederik van Baden berigt aan .... dat er tusschen den hertog van Saxen en hem een dagvaard ter zake van de stad Groningen is vastgesteld geworden op St. Katharine, te *Schuttorppe*, alwaar hij de 3 steden van Overijssel mede heeft bescheiden; verzoekt ook derwaarts hunne gedeputeerden te zenden, en verlangt, ingeval de stad Utrecht niemand zenden kan, in plaats daarvan, van wege die stad, Mr. Gheryt Zuggeroede, kanunnik van oudmunster, die op den rijksdag te . . . ter zelfder zake tegenwoordig was, insgelijks te committeren. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 26 Nov. Dierick van Bylant, bastaard van Nyenrode, rentmeester en bewaarder van het huis Nyenrode, klaagt aan bisschop Frederik van Baden over den inval der gelderschen,

in den nacht van dingsdag op woensdag, te Breukelen, en het ontrooven van Willem Tork's beesten, en dat de huizen gebrandschat en de pachters gelast zijn, binnen 4 dagen hun geld deswege binnen Wageningen te brengen. Hij betuigt, dat zoo Torck geen hulp en bijstand erlangt, hij genoodzaakt zou zijn, het huis in andere handen over te leveren, dat hij *selve ongaerne* doen zoude.

— 2 Dec. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht de ontvangst van den brief van Dieryck van Bijlandt, bewaarder van het huis Nyenrode. Hij verzoekt, om wanneer de ook door hen ontvangen brief morgen in het kapittel-generaal zal worden voortgebragt, hen *eendrachtelick* daarop te beraden, opdat de onderzaten *van sulcke gewalden gevrijt moigen werden, daer thoe wy mit guetduncken van u allen, neericheyt keeren willen.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 4 Dec. *Extract uit het register rustende in de griffie van Holland, die men houd voor autentyck, roerende die zoen gemaeckt tusschen wylen Philips van Bourgondien an deen zyde en heere Rudolph van Diepholt ende de stad Utrecht en het sticht aen beide syde: begon Philips dato* 12 *Jan.* 1529. *In de eerste zoe enz.*

— 7 Dec. Bisschop Frederik van Baden waarschuwing hebbende ontvangen van wege den stadhouder en den raad van Holland, *van innemynghe onser stadt Utrycht*, verzoekt aan Mr. Ludolph van der Vene, domdeken, dit aan de staten, te Utrecht zich bevindende, te kennen te geven, *omme dairop raet ende voirsicht thebben* en hetgeen besloten zal worden, *ijlentz* te verwittigen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 15 Dec. Burg., schepen en raad der stad Amersfoort berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat zij, zoodra de veiligheid der wegen zulks gedoogt, hunne gedeputeerden zullen zenden, om over de gemaakte verandering in de uit-

zetting ter voldoening van den hertog van Kleef, opzigtens Soest en Eemland, te handelen.

— 16 Dec. Bisschop Frederik van Baden vernomen hebbende, dat hij door den hertog van Gelder in deszelfs antwoord aan hen, ter zake zijner waarschuwinge, *onverschult merckelyken geroert werden*, *onse eere aengaende*, verzoekt aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, afschrift van dien brief, in het kapittel-generaal gelezen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 18 Dec. De graaf van Egmond, stadhouder-generaal, en raden van Holland, berigten aan bisschop Frederik van Baden, in antwoord op zijn brief van 12 Dec., dat zij door eenige geheime vrienden schriftelijk zijn onderrigt geworden, dat er eenige in het Sticht waren, die den hertog van Gelder in diens aanslag zouden behulpzaam zijn, zonder bepaaldelijk te weten, wie dit waren. Ged. *'s Hage*. get. *Assendelft*.

— 20 Dec. Bisschop Frederik van Baden slechts een uittreksel uit den brief van den hertog van Gelder hebbende ontvangen, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht den oorspronkelijken brief, of ten minste *copie authentiek*, om, ten bekwamen tijde, tot zijne verdediging te kunnen dienen; hetwelk zij als getrouwe onderzaten *nae plichten en gelegentheyt niet hoeren aff te slaen*. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 21 Dec. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij, ten aanzien van Rhenen, waaromtrent hij insgelijks de ontvangene waarschuwing hun had medegedeeld, zonder hen niet gaarn een *voorraem* nemen zoude *hoe bequaemlickst tot rust ende vrede onser lande daertegens gedaen werden solde*; dat hij, volgens hun besluit, aan den Vorst van Anhalt geschreven had, doch zonder antwoord bleef; maar dat, zoo zij inmiddels kapittel-generaal wilden beleggen, hij bereid was, zijne raden te zenden. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 21 Dec. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht eenige verzoekschriften van Amersfoort en Leersum, zich bezwaard vindende in de uitzetting, ter voldoening van den hertog van Kleef, te zorgen dat *nyemants voer den anderen beswaert en werde.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— Verzoekschriften van Amerongen, Leersum, Tull en 't Waal, Doorn en Vreeswijk.

24. Vergadering. 31 October 1846.

Nieuwe leden. Correspondentie. Bibliotheek. Wetensch. Mededeelingen. Papieren, betreffende de familie Brederode. Critiek en exegese van het oude testament. Nederl. dichters. H. Soeteboom. Portret der Koningin in steen gesneden. Matthaeus de Layens, bouwmeester van het stadhuis te Leuven. Archief der vijf kapittelen.

Nieuwe leden. De heer de Waldkirch Zieprecht te Leiden is tot gewoon lid benoemd geworden.

De heer Snellaert, te Gent, schrijft, dat hij ten hoogste vereerd is met het lidmaatschap eener maatschappij, die zoo zeer als de onze de geschiedenis van al de Nederlanden ter harte neemt. Hij stelt een exemplaar zijner uitgegeven werken ter beschikking onzer bibliotheek.

De heeren Fijnje en Bosch van Drakenstein nemen onder dankbetuiging het lidmaatschap aan.

Prof. van Lidt de Jeude verschijnt voor de eerste maal ter vergadering, en aanvaardt met veel genoegen het lidmaatschap. Ofschoon hij geen aanspraak kan maken op eenige verdiensten in het vak van Nederl. geschiedenis en oudheidkunde, wil hij echter eenige bijdrage leveren betreffende het universiteitswezen, op welks geschiedenis en tegenwoordigen staat het genootschap steeds de oogen gevestigd houdt.

Correspondentie. Abdij te Middelburg. De heer J. Ab Utrecht Dresselhuis geeft zijn verlangen te kennen, om de ge-

schiedenis der beroemde Middelburgsche abdij op nieuw te bewerken, en verlangt te weten, of er te Utrecht nog charters of historische aanteekeningen, deze stichting betreffende, voorhanden zijn. Gerenvoijeerd aan de commissie van het Sticht.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN, DOOR HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

Fr. G. Ghillany: Dr. et bibl. publ. Noribergensi praefectus, Index rarissimorum aliquot librorum manuscriptorum saeculoque XV. typis descriptorum, quos habet bibliotheca publica Noribergensis, additis quibusdam autographorum exemplis et picturis. Norimbergae. 4to.

J. M. F. Schmidt: Die Königl. Preuss. Länder zwischen der Maas und der Weser, auf beiden Seiten des Rheins, in ihrer Begrenzung als Theile des Burgundischen, nieder-rheinisch-westphälischen, chur- und oberrheinischen Kreises, so wie der unmittelbaren rheinischen Ritterschaft des heil. römisch-deutschen Reichs nebst den angrenzenden Ländern, nach Büsching dargestelt. 4 bl. Roy. fo. *Berlin.*

Karl v. Raumer: Geschichte der Pädagogik vom Wiederaufblühen klassischer Studien bis auf unsere Zeit. 1 Th. (Das Mittelalter bis zu Montaigne). 2 Aufl. Stuttgart.

Dr. F. Kugler, Prof. an der Königl. Akad. der Künste zu Berlin: Ueber die Anstalten und Einrichtungen zur Förderung der bildenden Künste und zur Conservation der Kunstdenkmäler in Frankreich und Belgien, nebst Notizen über einige Kunstanstalten in Italien und England. Berlin.

Dr. F. Kugler: Vorlesung über das historische Museum zu Versailles und die Darstellung historischer Ereignisse in der Malerei. Ebend. gr. 8vo.

Wetensch. Medeelingen. Papieren, betreffende de familie Brederode. De commissie van redactie berigt, op de in hare handen gestelde papieren, betreffende de familie Brederode, dat deze bescheiden haar voorkomen slechts van ondergeschikt belang te zijn, als loopende over zekeren *Frederik Gerritsen*, bewerende, tot het geslacht der Brederode's te behooren. Dit, onverminderd stelt zij voor, om het een en

ander den heer M. C. van Hall te doen toekomen, en wel met bijvoeging van een opstel door den heer Dodt van Flensburg der vergadering voorgelezen, handelende over eene kleine vergissing in *Hendrik van Brederode*, door den heer van Hall, bladz. 188 en volg., alwaar verkeerdelijk gezegd wordt, dat van Brederode's boedel geenszins onder beneficie van inventaris zou zijn aanvaard geworden. De commissie vleit zich, dat de heer van Hall volgaarne deze gelegenheid zal waarnemen, om de hier bedoelde misvatting te herstellen, en meent hem de vrijheid te moeten laten, om van de charters, betreffende Frederik Gerritsen, zoodanig gebruik te maken, als hij zal goedvinden. Het bestuur vereenigt zich met dat voorstel en zal voor de executie zorg dragen.

Critiek en exegese van het oude testament. De heer Ph. A. Haas, ons verdienstelijk medelid, thans door ongesteldheid verhinderd, ter vergadering tegenwoordig te zijn, zendt den voorzitter eenige bedenkingen tegen een paar plaatsen in *Fr. Norks: Wörterbuch über das alte Testament etc.*, *mit Erläuterungen aus dem Bereiche der historische Kritik, Archäologie etc.* De heer de Haas wel inziende, dat deze Bijdrage weinig overeenkomt met de algemeene strekking onzer *Berigten*, meent echter dat zij als *literarische curiositeit* kan worden opgenomen. De voorzitter is echter van een tegenovergesteld gevoelen. Hij doet hulde aan de verdiensten en scherpzinnigheid van zijnen allezins schranderen leerling en vriend; maar beweert, dat het historisch gezelschap, als zoodanig, zich met geen critiek en exegese des ouden testaments behoort af te geven, zooals dan ook het bestuur dien overeenkomstig besluit.

Nederl. Dichters. H. Soeteboom. De heer J. Tideman voegt bij zijne vroegere mededeeling, zie bladz. 199, de volgende nalezing: H. J. Soet en H. Soeteboom is dezelfde, blijkens deze regelen uit Soeteboom's *Nederl. Beroerten*, p. 56.: »Een jonghman van Westzaenen,' die wij om de ge-

trouwigheydt aan sijn oude moeder bewesen, de Batavische Eneas ghenoemt hebben, is een Treurspel van de verwoestinge van Westzaenen en Crommenye."

Dit treurspel nu wordt op de *Naamrol der Nederl. tooneelspeldichteren*. Amst. 1727, 8vo, aldus opgegeven:

H. J. Soet, Batavisse Eneas of getrouwheids voorbeeld, nevens de verwoesting van Westzanen en Krommenie. Treurspel. Alkm. S. C. Breekengeest. 1645. 4to. Vergelijk ook Ferwerda's *Naaml.* I. 3. p. 42, waar aan eenen Jan Soet de *Beschrijving van Oudzanen,* Alkm. 1640, wordt toegeschreven, die op Soetebooms naam, in 1702, op nieuw in het licht kwam.

Ook de heer W. J. C. van Hasselt, te Amsterdam, deelde ons, op het hier boven aangeduide opstel van den heer J. Tideman eene nalezing mede, getiteld: *Nog iets over H. J. Soeteboom en zijne schriften*, zijnde van dezen inhoud:

De heer J. Tideman maakt melding van de schriften van H. Soeteboom. Hij had er nog kunnen bijvoegen:

De historie van Waterland: behelsende de oude, besondere en gedenckwaerdige geschiedenisse Waterlandt en de Waterlanders: Mitsgaders de steden van Edam, Munckendam (*sic*) *en alle de dorpen van Waterlandt. Alsmede een breede en generale beschrijvinge van 't begin, opgang en voortgangh der stadt en heerlijckeyt van Purmerendt. Tot Amsterdam by Gerrit van Goedebergh, Boekverkooper op 't Water in de Delfsche Bijbel. Amst.* 1660.

Een boeksken in 12mo, zonder het voorwerk en den bladwijzer 222 bladz. groot, zeldzaam voorkomende. Op den titel staat de naam des schrijvers niet, maar de opdragt is geteekend: *Zanerdam* den 12 Julius. Anno 1658. Hendrick Soete-boom. 's Mans eigenlijke naam was Hendrick Jacobszoon Soeteboom, ook wel eens gespeld Zoeteboom, hoezeer sommige zijner werken, en vooral de vroegste, op den naam van H. J. Soet of Zoet in het licht kwamen.

Zoo verscheen op dien naam in 1640, te Alkmaar, de *Beschrijving van Oudt Zaanden* [1]) en in 1648, te Amsterdam, de *Op- en Nedergank van Stavoren* [2]).

Maar op den naam van H. J. Soet verscheen van Soeteboom in 1645, te Alkmaar, ook een treurspel getiteld: *Batavische Enéas of getrouwheidsvoorbeeld, nevens de verwoesting van Westzanen en Krommenie* [3]), door den heer Tideman niet vermeld. De moederlievende daad des *jongelings van Westzanen* is het onderwerp van dit drama [4]).

Van de *Nederlandsche Beroerten en Oorlogen omtrent het Ye en aan de Zaan,* bestaat nog eene uitgave, *t' Amsterdam by Johannes Rotterdam, boekverk. op de Princegragt, voor de Lelysluis*, 1750.

Ik zeg met opzet *uitgave*, niet *druk*; want ik ben geneigd deze uitgave van 1750 en die van 1658 en 1695, door den heer Tideman vermeld, voor een en denzelfden druk, en wel van 1658, te houden. Het was in de XVII. en XVIII. eeuw eene geheel niet ongewone praktijk, om, indien het kopijregt van eenig werk aan eenen anderen boekverkooper overging, de nog onverkochte exemplaren eener oplage met een nieuwen titel te voorzien, en op denzelven den naam van den nieuwen eigenaar en het jaartal waarin hij het regt verkreeg, uit te drukken. Ik heb dit reeds vroeger in mij-

1) Zie Mr. J. Bodel Nijenhuis, in zijne tweede opgave van *Beschrijvingen der gewesten, steden en plaatsen in de Nederlanden*, geplaatst in het V. deel, no. 3, van den *Vriend des Vaderlands;* die zich echter daar ter plaatse vergist, door op te geven, dat de *Historie van Waterland* in 1660, in 8vo, verscheen.

2) Zie *Catalogus der letterkundige nalatenschap van Jac. Koning.* II. 186. No. 383.

3) Zie P. G. Witsen Geysbeek: *Biogr. Woordenb.* V. 309.

4) Soeteboom maakt van dit treurspel gewag in zijne *Nederlandsche Beroerten* bl. 56; als ook in *Saanlands Arcadia*, bl. 585 en 586 der uitgave van 1658 (I. deel bl. 487 *der Oudheden van Zaanland.* 1702).

nen brief aan den heer G. D. J. Schotel, over de *Batavische Arcadia*, geplaatst in het II. deel, 1 stuk der *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis, verzameld door Mr. P. S. Schull en A. van der Hoop Jr.*, bladz. 90, doen opmerken. Soms behield men den ouden titel, maar drukte op een strookjen den naam en de woonplaats van den nieuwen eigenaar, en het jaartal, waarin hij dat regt had bekomen, en plakte het dan onder op den ouden titel, over datgene, hetwelk het moest vervangen; voorbeelden hiervan zijn niet zeldzaam.

Portret der Koningin in steen gesneden. In den *Kunstspiegel*, 7e aflevering, 1846, leest men:

Het portret van H. M. onze geëerbiedigde Koningin is dezer dagen door den talentrijken steengraveur S. C. Elion in eene overschoone camée onyx bewerkt, gelijk die geachte kunstenaar zich vroeger reeds grooten roem verwierf, door de op steen gesneden afbeeldingen van Z. M. den Koning en van Pieter Paul Rubens. Het nu bedoelde portret is vrij hoog opgewerkt, wit op donkeren grond, alhoewel op een betrekkelijk klein veld, volmaakt gelijkend, gevolgd naar de schoone buste der Koningin door onzen genialen Roijer, die, met wat hij voor de munt heeft geleverd, zoo geheel verkeerd, of liever in het geheel niet is begrepen; van daar die gebrekkige afbeeldingen des Konings op het geld van den staat. Mogt men den heer Elion en zijn talent daarin gekend en te hulp geroepen hebben.

Matthaeus de Layens, bouwmeester van het stadhuis te Leuven. Volgens Belgische berigten heeft eene toevallige ontdekking van den heer Jan Theys, archivist te Leuven, den naam Matthaeus de Layens doen kennen, als zijnde die van den bouwmeester van het stadhuis aldaar. Als metselaar was hij omtrent 30 jaren in dienst der stad, en verdiende des zomers vier stuivers, des winters iets minder dan drie; voorts ontving hij, bij de voltooijing van zijn prachtig meesterwerk, eene gratificatie van vijf gulden, of vijf peters 10 stuivers.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1503. 1 Jan. Bisschop Frederik van Baden geeft aan de 3 staten van Utrecht zijne ontevredenheid te kennen, dat zij in het laatste kapittel-generaal met zijne raden geen *gespraecke offte communicatie* (zoo als zij hem dit in antwoord op zijn verzoek hadden beloofd) hielden, ten aanzien van de overzending van het authentiek afschrift van den brief van den hertog van Gelder. Hij verzoekt hierop antwoord. Dat, wat betreft de bewaring der stad Rhenen, hij over het gerucht der inneming door de Bourgondiers, volgens hunne goedkeuring, aan Margaretha van Oostenrijk en den vorst van Anhalt heeft geschreven, maar oordeelt, dat het zenden van 8 of 10 peerden in deze stad te gering is; *oick en solde nyemant mit soe cleyn getal daer binnen liggen willen.* Ged. slot te *Duurstede.* get: *Hundebeke.*

— 5 Jan. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hunne mededeeling, dat zij den oorspronkelijken brief van den hertog van Gelder of kopij authentiek daarvan, niet hebben kunnen zenden, omdat de ridderschap niet vergaderd was, maar daarop, des begeerende, kapittel-generaal beleggen willen, — dat hij dit driemaal heeft verzocht met geen ander doel, dan om zich te verantwoorden, *opdat nyemants oirsake hebbe uns daermede the bedencken, indient van ons onverantwoerdt bleve,* dat hij den domdeken heeft, verzocht maandag over 8 dagen deswege kapittel-generaal te beleggen; verzoekt hen inmiddels alle bewijzen tegen hem in hetzelve voor te leggen, *want wy ons sulcken tichte gans onschuldich kennen alst dat waell blijcken sall.* Wat betreft het bezetten van de stad Rhenen, met 8 of 10 zijner dienaren, dat dit hem voorkomt *een cranck troest ende toeverlaet* te zijn. Buitendien verklaart hij niemand, wegens het bezetten van alle zijne sloten, te kunnen ontberen; maar dat, zoo de staten het noodig oordeelen, tevens in dat zelfde

kapittel over het vinden der penningen tot betaling van krijgsvolk kan worden gehandeld. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 6 Jan. Bisschop Frederik van Baden herhaalt aan de 3 staten van Utrecht, thans ten kapittel-generaal vergaderd zijnde, zijn verzoek tot overzending van den voormelden brief of authentiek afschrift van denzelven. Hij treedt in eene breedvoerige bestrijding van hetgeen de hertog van Gelder, ingevolge het toegezonden uittreksel van diens brief, ten zijnen aanzien heeft medegedeeld, als zoude hij in onderhandelingen zijn getreden, verderfelijk voor het geheele Sticht, 't welk des noods door bewijzen kon worden gestaafd; zegt het kapittel-generaal te hebben doen beleggen, om *zyne furstelijke eere en ghlijmp* voor hen te verdedigen, van hen begeerende, inmiddels den hertog uit te noodigen, om de waarheid der betichting door bewijzen *openbaar te staven;* in welke vergadering zijne raden hem zouden verdedigen. Deze echter thans niet kunnende missen, verklaart hij zich schriftelijk onschuldig; dat hij integendeel *altijtz cost, moeijenisse ende arbeyt ongespaert daeromme bearbeit hebben, omme in vrede te halden als wy out noch te doen gantz begerich ende geneigt sijndt*, verzoekt om, ingeval nadere beschuldigingen tegen hem van den hertog mogten zijn ingekomen, dit openbaarlijk in de vergadering te doen lezen. Meldt verder, dat Margaretha van Oostenrijk hem door zijn bode heeft laten weten, dat zij hem antwoord zenden zou, terwijl de vorst van Anhalt hem heeft medegedeeld, tot hiertoe geen bevel tot het innemen van Rhenen te hebben ontvangen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke.*

— 7 Jan. Karel, hertog van Gelder, bewilligt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht in het afvaren van een schip met wijnen, door den schipper Jacob Strick langs den rijn, onder voorwaarde, dat aan zijne onderzaten even als aan zijne vijanden dagelijks levensmiddelen uit Utrecht worde toegevoerd. Ged. *Wageningen*. *Zijne* handt.

— 20 Jan. Karel, hertog van Gelder, verklaart aan de 3 staten van Utrecht, dat, zoo Loendersloot het Sticht toebehoort, hij ten hunnen gevalle zijne bevelhebbers te Wageningen zal gelasten, geen dingtaal van hetzelve te vorderen. Ged. *Wageningen.* get. *Herklens.*

— 14 Febr. Bisschop Frederik van Baden meldt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op de klagte tegen zijn raad en vikaris Herman van Lochorst, ter zake der administratie van het geestelijk regtsgebied, dat hij hem dadelijk zal hooren, *als billicken is,* en dan daarin *geboirticke* laten geschieden. Hij verzoekt inmiddels, niets tegen hem voor te nemen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 17 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij morgen in de onmogelijkheid is, zijne raden in het kapittel-generaal te zenden, om te raadplegen ter zake de verzameling van Bourgondische krijgslieden, ter inneming van de stad Rhenen, en over de mandementen in Holland, wegens den toevoer van levensmiddelen afgekondigd. Hij verzoekt hen evenwel, te besluiten, wat zij meenen *tot waellvaert unser lande nutz gedaen the wesen.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 18 Febr. Bisschop Frederik van Baden meldt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hem bij nader onderzoek is gebleken, dat Herman van Lockhorst niets buitengewoons heeft verrigt. Verzoekt derhalve, dit geding te laten berusten en een dag te bepalen, om de gebreken onder zijn *gehoer* te brengen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 23 Febr. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek, om een zijner raden met hen naar Holland te bezenden, dat hij, niemand hunner kunnende ontberen, zijn officiaal Johan van Diepholt van zijnent wege daarmede zal belasten. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 12 Maart. Gheert van Wouw, klokkengieter te Kampen, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, in antwoord op hun brief aan zijne huisvrouw de dato 28 Aug., waarbij hem zijne gelden werden toegezonden. Hiervoor bedankende, belooft hij dadelijk zijne knechts te zenden met de te leveren klokken, en betuigt dat geene *meysters sullen comen, die enighe van alle die clocken in haer geluyt offte spyze sall moegen myspryzen, offte sich vermeten to verbeteren.*

— 14 Maart. Burg., schepen en raad der stad Wijk te Duurstede verzoeken aan de 3 staten van Utrecht hunne *voirpoirten ende vrijheiden* niet te verzwaren met de uitzetting, ter zake van de schulden, te betalen aan den hertog van Kleef.

— 21 Maart. Karel, aartshertog van Oostenrijk, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, Kelman van Wildenrode met de eerst openvallende prebende te begiftigen. Ged. *Antwerpen. Zijne* handt. lager *Ramier.*

— 24 Maart. Bisschop Frederik van Baden geeft, op het verlangen der 3 staten van Utrecht, om, zoo in Holland verboden werd geene levensmiddelen en goederen in het Sticht te voeren, insgelijks, ingevolge het beslotene in het kapittel-generaal, soortgelijke mandamenten ten opzigte van Holland te laten afkondigen, — in bedenking, om daarmede te wachten tot de terugkomst zijner raden en hunne gedeputeerden uit den hove. Hij verlangt, zoo zij daarop nader communicatie houden, hun goeddunken te vernemen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 9 April. Bisschop Frederik van Baden zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het verzoekschrift van Goezen van Bemmel, met verzoek om antwoord. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 29 April. Bisschop Frederik van Baden aan de 5 ka-

pittelen van Utrecht, betreffende de zaak van Goezen van Bemmel. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 14 Mei. Bisschop Frederik van Baden berigt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij het verzoek van eenigen hunner, om de *privilegien die fabryke alduer aengaende*, door zijne voorganger geschonken en door Rome bevestigd, mede te bezegelen, in beraad zal nemen. Hij verzoekt inmiddels den oorspronkelijken brief te zien. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 24 Mei. Wilhelm van Nyevelt, *beware tlonresloet*, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, om aan den hertog van Gelder te doen weten, dat het huis te Loendersloot een *open huesz* der 3 staten is, en aldus bevrijd behoort te zijn van elke aantasting. *Zijne* handt.

— 26 Mei. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun schrijven, ten aanzien van den overlast der onderzaten, van wege de Bourgondische krijgslieden, thans aan de Vaart, Jutphaas en te Lopik liggende, dat hem dit zeer *verdroten hefft* en dadelijk deswege aan de bevelhebbers heeft geschreven; belovende voorts zoo veel mogelijk alles te doen tot voorstand zijner onderzaten. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 27 Mei. Karel, hertog van Gelder, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat, ofschoon dagelijks uit het huis Loendersloot schade aan de zijnen wordt toegebragt, echter dit ophoudende geen hinder meer aan hetzelve zal worden toegebragt, om de in den vorigen brief vermelde rede. Ged. *Weesp.* *Zijne* handt. lager *Destoir.*

— 2 Junij. Splijnter van Nyenrode en Wilhelm van Nyevelt, bewaarders van het huis Loendersloot, verklaren aan de 3 staten van Utrecht, de sleutelen van dit huis terstond in hunne handen te zullen overleveren, indien zij, *seer beduchtende sijnde voer de burgenschen*, geen voorraad van levensmiddelen, krijgsbehoeften en manschappen verkrijgen. *Hunne* handt.

— 3 Junij. Karel, hertog van Gelder, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij, ten aanzien van meergemeld huis, blijft bij zijn *voirantwoirt.* Ged. *Zutphen.* get. *Suchtelen.*

— 17 Junij. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek om in persoon te Utrecht te komen, om over de verlossing van dat krijgsvolk te beraadslaan, — dat hij, *om merckelicke oirsaken* niet kan komen. Hij verzoekt, vermits, boven *tosagen* der hoofdlieden, de geweldadigheden dagelijks toenemen, eenige gedeputeerden te zenden, om rijkelijk te overleggen, wat daarin *nuts en oerbaerlickst* te vinden is. Hij verklaart, dat zij hem altijd *guetwillick daer inne vynden zullen.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 24 Junij. Karel, hertog van Gelder, vernomen hebbende, dat zijne *wederparthyen* van voornemen zijn, om met een leger in het Sticht te trekken, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht *overtuchlicke* te weten, hunne *goeder meyningen*, ingeval hij zich insgelijks met zijn leger naar het Sticht begaf, niet op last en kosten der onderzaten, maar tegen goede betaling der levensmiddelen. Ged. *In ons lantschapp van Veluwe.* get. *Hercklens.*

— 24 Junij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht zijne raden Frederik van Seldenech, hofmeester, en Mr. Evert van Ensse, in zake van zijn' raad en vikaris Herman van Lokhorst. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 28 Junij. Karel, hertog van Gelder, geeft aan de gedeputeerden der 3 staten van Utrecht vrijgeleide, om in het Bourgondisch leger te gaan onderhandelen. Get. *Herklens.*

— 29 Junij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan Ludolph van der Vene, om de 3 staten van Utrecht *guetliche* te onderrigten, zijnen pachter te Driebergen, even als dit steeds de gewoonte was, vrij te laten van de uitzetting van het huisgeld. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 2 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht de minute van hunnen brief aan Rudolf van Anhalt terug, met het afschrift van zijnen brief ter beoordeeling, onder belofte van met *allen vlytigen eernst* het welzijn zijner onderzaten te behartigen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 2 Julij. Bisschop Frederik van Baden geeft aan Rudolf van Anhalt te kennen, onder dankbetuiging van het aan zijne raden en gedeputeerden der staten verstrekt vrijgeleide, dat hij (Anhalt) zich *met heerscracht in unsern gesticht hefft gelegerd en daaruit dagelicks zijne vyanden krencken*, dat daarbij deszelfs krijgsbenden zijne onderzaten menig *onmanyerlick verdriet, schaden, overlast ende gewelt aendoen ende toevoegen aen lijff ende goede, die manspersonen vangen, pynigen, wonden ende schatten, die vrouwen, meechden ende kramvrouwen vercrachtende ende ander onbehoerliche met hem levende. Ende voert nyet alleen unzen armen onderzaten haer etenspyze ende gedranck, meer oick mede hem haer beesten huysraedt ende allet dat zije vynden, nemen, in stucken slaende en breckende ende bernen, haer huyser in den grundt aeffbrecken ende wechvoeren ende voel meer ander gewelde dryvende in allen maniere of zye openbaer vyande weren*, hoewel niet anders wetende dan dat hij (Frederik) en het Sticht met het Bourgondische huis in goede verstandhouding zijn. Hij bidt hem het Sticht te ontruimen daar er plaatsen genoeg daar buiten zijn om zich te legeren. Verzoekt vergoeding der schaden en uitlevering der gevangene onderzaten. Ged. slot te *Duurstede. Afschrift.*

— 4 Julij. Henrick van Broeckhuyzen, stalmeester, en Werner Spyegel, ritmeester, stedehouderen te Weesp, verzoeken aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, op klagte dergenen, die in en uit Weesp trekken, en door de krijgslieden van het huis Abcoude worden aangetast en beschadigd, dat dit worde belet, daar zij van wege den hertog van

Gelder aldaar gesteld, niet in vijandschap met Utrecht leven, en vreezende hunne knechten anders niet met reden te zullen kunnen terughouden tot het nemen van wederwraak. Ged. *Weesp. Hunne* handt.

— 5 Julij. Rudolf, prins van Anhalt, kapitein-generaal, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij onkundig is van de *groote sware lasten*, *krachten*, *fortsen ende gewalt*, die zijn krijgsvolk den onderzaten van het Sticht aandoen, maar dat van wege het Sticht en vooral van de stad Utrecht veel meer ongelijk is bedreven tegen den aartshertog van Oostenrijk. Onkundig aan het verdrag met Holland, zal hij daarvan de staten van Holland verwittigen; zoo de staten van Utrecht echter hunne gedeputeerden tot hem ter dagvaard willen zenden, zal hij dit ook aan Holland voorstellen, om over de wederzijdsche gebreken te onderhandelen. Ged. *in ons legger* bij *Weesp.*

— 5 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht het verzoekschrift van Goezen van Bemmel. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 7 Julij. Bisschop Frederik van Baden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over dezelfde zaak. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 7 Julij. Rudolf, prins van Anhalt, kapitein-generaal, antwoordt aan bisschop Frederik van Baden, dat hij niets vijandigs tegen hem noch tegen de stad Utrecht in den zin had, en daartoe geen bevel van Z. K. M. had ontvangen; zoo dit echter gegeven wordt, zou hij wel genoodzaakt zijn dat op te volgen. In de hoogduitsche taal. Ged. *in unserm leger bij Weesepen. Zijne* handt.

— 9 Julij. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne mededeeling van de ontvangene berigten uit Weesp (zie 4 Julij), dat hij om die reden zijne krijgslieden te Abcoude terstond ontslagen en

andere in plaats heeft gesteld, beloovende thans voor de behoorlijke tucht te zullen zorgen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 9 Julij. Henrick van Ercklens, rentmeester, antwoordt op de klagte van Jacob Apeltern, proost te Elst, over het ontvoeren van paarden aan Utrechts onderzaten, aan de 3 staten van Utrecht, dat hij dit op lijfstraffe heeft verboden, met verzoek dit insgelijks ten opzigte der Geldersche paarden te doen.

— 11 Julij. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dadelijk, in het geschil tusschen hen en zijn raad en vikaris Herman van Lockhorst, *capitulum per sacramentum* te beleggen, en daarvan zoo spoedig mogelijk verslag te ontvangen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 11 Julij. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne mededeeling, dat zij geen *volcomen* antwoord van Rudolf prins van Anhalt hebben ontvangen, en hij geen woord aan hun meldt of rept over de ontruiming van het Sticht, het afschrift van den aan hem geschreven brief; verzoekt hun, zoo zij iets beter weten, dan nogmaals om een volkomener antwoord te verzoeken, en hem een hunner ter beraadslaging te zenden. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 12 Julij. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij aan Rudolf, prins van Anhalt, op hun verzoek de bepaling van een dag heeft verzocht, om met zijne raden en hunne gedeputeerden, over de gebreken en de *overgrepen* binnen Naarden, te handelen. Get. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 14 Julij. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij terstond, *nae lude* der toegezondene minute, aan den stadhouder en raden van Holland heeft geschreven, doch beter oordeelt, alvorens dien brief te

verzenden, het antwoord van den prins van Anhalt af te wachten. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 18 Julij. Dirk van Zwieten en . . . Leyenberch, in herinnering aan de hun bewezen diensten, ten tijde toen de heer van IJsselstein voor Utrecht lag, verzoekt aan Ghoyert de Koninck, bij de staten van Utrecht te bewerken, dat Willem van Nyenrode *twee souden* krijgt, daar hij voor niets niet dienen kan; zegt, dat de staten, buiten zijne toestemming, zijn huis hebbende ingenomen, de kosten behooren te betalen. Zoo hij dit doen moet, wil hij er ook ander *gasten* opleggen. Meldt tevens, dat zijn neef Willem van Nyvelt, volgens deszelfs schrijven *soe voel nyet en heeft*, *dat hy die cost myt bezorghen en moet*. *Zijne* handt.

— 19 Julij. Bisschop Frederik van Baden, vernomen hebbende, dat in de *archyven* van den dom *alrelij brieven*, *alde registers ende andere* zich bevinden, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, uit dezelven aan den procurator fiscaal, Mr. Willem Buser, de stukken ter hand te stellen, die hij benoodigd heeft ter verdediging der zaak, die hij voor den abt van st. Geertruyd te Leuven hangende heeft, tegen den graaf van Oostvriesland en de stad Groningen, ter zake waarvan Buser *ampulsorye* heeft laten *decernieren*. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 23 Julij. Schout, burg., schepen en raad der stad Amsterdam melden aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op derzelver brief van 18 Julij, dat *die zake des tegenwoirdige oorlogen nyet verder an en gaet dan als ondersaten* van den aartshertog, *tegen den welckén en sijnder ghenaden Raet ons nyet en staet te doene*. Zij betuigen echter, ter onderhouding der goede nabuurschap, den prins, den stadhouder en raad te willen verzoeken *remedie en restitutie tegens voirleden ende toecomende gewelden ende afgenomen goeden*.

— 26 Julij. De graaf van Egmond, stadhouder-generaal, en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, berigten in antwoord op hunne en des bisschops brieven, de dato 18 Julij, dat de prins van Anhalt ter beteugeling der Geldersschen te velde is gezonden door den aartshertog, en *connen niet gelove dat de voersz. prince, die een vorst ende prince van eeren is, zoude willen lyden, dat sijn capiteynen of te knechten eenige van den ondersaten des Stichts oft oiek eenige ander, die hen niet en houden als vyanden, eenighzins boven reden beschadigen zellen*; stemmen echter toe in een dagvaard, te houden binnen Naarden op den 3. Aug. Ged. *'s Hage.* get. *Sevender.*

— 26 Julij. De stad Leyden berigt, in antwoord op hunne brieven van ... Julij, aan de 3 staten van Utrecht, dat zij geen *ontheit* heeft gegeven tot de *begravinge* in het Sticht des Bourgondischen legers; belooft insgelijks hare voorspraak bij de staten van den lande.

— 29 Julij. Schout, burg., schepen en raad der stad Haarlem, in antwoord op hunnen brief van ... Julij, aan de 3 staten van Utrecht, betuigen en beloven hetzelfde.

— 29 Julij. Schout, burg., schepen en raad der stad Delft, in antwoord op hunnen brief van ... Julij, aan de 3 staten van Utrecht, betuigen en beloven hetzelfde.

— 29 Julij. Bisschop Frederik van Baden meldt den 3 staten van Utrecht, onder toezending van het afschrift van zijnen te zenden brief aan Rudolf van Anhalt, dat hij voor zijne raden en hunne gedeputeerden geleide heeft verzocht; verzoekt dit ook aan den hertog van Gelder te doen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 29 Julij. Bisschop Frederik van Baden aan Rudolf van Anhalt, waarin hij dat geleide verzoekt voor de te houden dagvaard te Amsterdam. Ged. slot te *Duurstede. Afschrift.*

— 30 Julij. Rudolf, prins van Anhalt, belooft aan de

3 staten van Utrecht, alle geweldddadigheden, aan de stichtsche onderzaten bedreven, te zullen straffen. In de hoogduitsche taal. Ged. *im leger bey Wespen. Zijne* handt.

— 31 Julij. Jan van Egmont, stadhouder, en raden van Holland berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat zij, wegens de komst des keizers binnen de stad Utrecht, alwaar zij insgelijks bescheiden zijn, niemand hunner ter vermelde dagvaard kunnen zenden, en dus verzoeken denzelven te *continueren*. Ged. *'s Hage*. get. *Assendelft.*

25. Vergadering. 7 November 1846.

Nieuwe leden. Abdij te Middelburg. Provinciaal Utrechtsch plakkaatboek. Kronijk en berigten van het gezelschap. Stedelijk archief te Zutphen. Hucbald. De slag van Stralen 1468.

Nieuwe leden. De heer W. J. A. van Romondt aanvaart het lidmaatschap.

De heeren Fynje, van Lidt de Jeude en Goudoever, onlangs tot leden benoemd, zijn ter vergadering tegenwoordig.

Tot gewone leden worden benoemd J. W. A. Stratenus tot Voshol en J. F. W. de Geer van Oudeghein.

Abdij te Middelburg. De commissie van het Sticht berigt, dat zij bereids eenige aanwijzing betreffende de abdij te Middelburg aan den heer Ab Utrecht Dresselhuis heeft doen toekomen, en om verder te gaan zijn schrijven moet afwachten.

Provinciaal Utrechtsch plakkaatboek. De commissie van het sticht geeft verder te kennen, dat er ter provinciale archiven eenige Codices voorhanden zijn, waarmede het provinciaal plakkaatboek tot aan het tegenwoordig tijdstip zou kunnen worden aangevuld. Zij heeft de zekerheid bekomen, dat de heer archivarius geene zwarigheid zou vinden, om deze stukken te stellen ter beschikking van het genootschap, ingeval men tot eene uitgave zou willen besluiten.

Het bestuur, overwegende, dat wel is waar de finantien

des genootschaps zich in een allezins gunstigen toestand bevinden, was nogthans van oordeel, dat eene zoo kostbare en zoo weinig algemeen nuttige uitgave, als de Utrechtsche plakkaten van nieuweren tijd, voor als nog niet moest ondernomen worden, ten zij alleen dat de plaatselijke en gewestelijke overheid die onderneming werkelijk ondersteunde. Zij besloot derhalve om, in afwachting van nadere inlichtingen daaromtrent, vooreerst geen gevolg te geven aan het voorstel der commissie.

Kronijk en berigten van het gezelschap. Volgens het oorspronkelijk plan der vereeniging, tot bevordering van historische studien, zouden de notulen der vergadering, onder den titel van *Kronijk*, een gedeelte uitmaken der *Berigten*, die bereids ter perse zijn en bij afleveringen het licht zien. Het gezelschap verlangde toen, dat kleinere mededeelingen, teregtwijzingen, nalezingen, inventaris van charters en andere nog onbewerkte opgaven geen plaats zouden krijgen onder die rubrieken der *Berigten*, waartoe zij konden behooren; maar veeleer als min volledige bijdragen in het verslag der zittingen moesten opgenomen worden. De directie evenwel overwegende, dat de verslagen der zittingen langzamerhand eene uitgebreidheid hebben bekomen, die de zoogenaamde Kronijk geheel ongeschikt maakt, om als een deel der *Berigten* gedrukt te worden, besluit de notulen of zoogenaamde *Kronijk*, voortaan afzonderlijk in het licht te geven. Zij stelt zich bovendien voor, om nog andere onderdeelen der Berigten, tot de Kronijk te doen overgaan, voor het vervolg den titel van *Berigten* in dien van *Werken* te veranderen en daarin bepaaldelijk op te nemen de meer uitvoerige verhandelingen en vertogen, die bij het genootschap worden voorgelezen of ter tafel komen.

Stedelijk Archief te Zutphen. Het stedelijk archief te Zutphen, schrijft ons de heer R. W. Tadema, bevond zich in 1841 in eene verbazende wanorde: de burgemeester be-

noemde toen den heer Sloet en mij, om het in orde te brengen; dat echter veel moeite en tijd heeft gekost. Als een staaltjen daarvan strekke slechts, dat ik gedurende acht dagen, met hulp van twee arbeiders, bezig ben geweest, om mij een weg te banen door de stukken, die over den zolder verspreid lagen, en dezelve in kasten te brengen. Sedert dien tijd is er reeds veel veranderd. De charters zijn uitgezocht en geinventariseerd; de heer Sloet heeft het archief van het kapittel der St. Walburgskerk, en ik die van de overige kloosters hier ter stede, welke stukken alle vermengd waren met het stedelijk archief, in orde gebragt, zoodat er nu althans een volledige inventaris der meest belangrijke stukken bestaat. Ik houde mij thans bezig met het schiften der boeken en papieren en ben er reeds vrij verre mede gevorderd; doch mijne veelvuldige bezigheden verhinderen mij, zooals dat ook met den heer Sloet het geval is, om zoo spoedig voort te gaan, als ik wel wenschte. Intusschen wanhoop ik niet, om eerlang de inventarisatie te voltooijen. Overigens beloont het archief volkomen de moeite, daaraan besteed. Het begint met het jaar 1059, en bevat onderscheidene zeer belangrijke charters, aan welker bestaan, in originali, men reeds sints langen tijd niet meer geloofde. Of de inventaris zal worden uitgegeven, kan moeijelijk worden gezegd, voor dat dezelve voltooid is [1]).

De heer Sloet en ik zijn voorts uit het stedelijk bestuur gecommitteerd tot opsporing en bewaring der oudheden enz., overeenkomstig het provinciaal reglement, daaromtrent bestaande. Eindelijk, en om tot de archieven van Zutphen terug te keeren, kunnen zij vooreerst tot drie klassen gebragt worden.

1) Mogt zij ook wat groot uitvallen, en daardoor welligt wat kostbaar worden; zoo kan het stedelijk bestuur zich met ons genootschap verstaan. De directie toch is allezins genegen, om een groot deel der kosten te dragen.

I. Archieven die geheel geregeld zijn. Als: het geregtelijk archief of protocol bij de arrondissements-regtbank; het archief der groote- of St. Walburgskerk; van het oude en nieuwe gasthuis en van de doopsgezinde gemeente.

II. Archieven die geregeld worden. Het stedelijk archief, waarmede vereenigd zijn die van het kapittel der St. Walburgskerk; van de kloosters Adamanshuis, heer Hendrikshuis, Yzendoorn en nog verscheidene andere; voorts het archief van gedeputeerde staten der graafschap Zutphen.

III. Archieven die nog in het geheel niet geordend zijn, als die van het Bornhof en van het Weeshuis.

Hucbald. De Coussemaker: *Mémoire sur Hucbald et sur ses traités de musique. Paris.* 4to. Wij vestigen de aandacht op dit boekjen, dat reeds eenigen tijd geleden te Parijs het licht zag, wijl het onderwerp ons van nabij betreft. Hucbald immers was een Nederlander, althans hij studeerde in de abdij van St. Amandus, en schreef dáár zijne voornaamste muzikale compositien en theorien. Hij stierf 930 of 932, en staat, als de beroemdste toondichter zijner ceuw, bij alle biographen te boek. Zie Fabricius: *Bibl. mediae et infimae latinitatis.* lib. VII. 840. Fétis: *Biogr. des Musiciens.* V. 208.

De slag van Stralen, tusschen Adolf, hertog van Gelder, en Jan, hertog van Kleef, 23 Junij 1468; *door P. J. Vermeulen.* Arnold van Egmond, hertog van Gelder en graaf van Zutphen, regeerde reeds van 1424 tot 1464; te lang naar den zin van zijnen zoon Adolf, die vurig naar het oogenblik uitzag, waarop hij de teugels van het bewind in handen zoude krijgen. Zijne begeerte eindelijk niet langer kunnende weêrstaan, maakte Adolf zich van de regering meester, heroofde zijnen vader van de vrijheid, mishandelde hem zelf in den kerker, en niets zou den wreeden zoon meer welkom geweest zijn, dan het berigt, dat de man niet meer was, door wien hij het leven ontvangen had. — Zoo

melden het de geschiedschrijvers, en zij vloeken regelmatig den ontaarde, die alzoo de heiligste banden durfde verbreken; terwijl de schilderkunst ons het gedrag van Adolf, zijnen gevangenen vader bedreigende, in al hare afschuwelijkheid voor oogen stelde [1]).

De voortreffelijke *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, van den heer Nijhoff, zullen, in een der volgende deelen, gewis een helder licht over die zaak verspreiden, en ons meer bekend maken met den toestand van het in dien tijd, door binnenlandsche oneenigheden, zoo fel geschokte Gelderland. Misschien krijgt deze of gene gebeurtenis eene andere kleur; maar zeker is het, dat Adolf van Egmond nimmer ontheven zal worden van de blaam, welke het regtmatig deel is van ieder, die het ooit waagde, om welke reden dan ook, de hand aan zijnen vader te slaan.

Om deze wandaad, of misschien nog meer om het bezit van Gelder, had Adolf vele vijanden gekregen, en onder dezen zijn' oom, hertog Jan van Kleef, met wien het, den 23 Junij 1468, tot een gevecht kwam, dat het lot van Gelderland scheen te zullen beslissen; waaromtrent de geschiedenis nog zegt, dat Adolf, eer hij zich in den strijd begaf, eene gelofte deed, om zijn' vader vrij te laten, ingeval hij den kleefschen vorst overwinnen mogt [2]).

Aangaande dit gevecht, zullen wij het kort berigt van een onbekenden ooggetuige, een klevenaar of misschien een gelderschman, naar een oud handschrift mededeelen, alleen hier nog bijvoegende, dat de overwinnende Adolf het vervullen der zoo plegtig afgelegde gelofte onbepaald verschoof. Van deze gelofte hooren wij den zoo verontwaardigden Slichtenhorst t. a. p. zeggen: »Het waeren rechte crocodils-traenen, die de arme luyden beschreyt, die hy opvreet en onder de klaewen heeft; een gebed op de tongh ende niet in 't hert

1) Zie *Geld. Volksalm.* 1832.

2) Slichtenhorst, *Geldersche Gesch.* bladz. 261 volg.

gebooren, gelijk van den geen, die in gevaer van schipbreuk sijnde onse L. Vrouw voor syne behoudenis een wassen-kaers beloofde, soo groot als de mast van 't schip ende daerna voor den dagh quam met een kaersken niet dikker dan een vinger."

Het handschrift zelf, dat in het archief der provincie Utrecht gevonden wordt, is gebonden in eene verzameling van verschillende acten, betreffende de regering van David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, en is blijkbaar door een' tijdgenoot geschreven; het eenig uitwendig bewijs van echtheid, dat wij aan hetzelve hebben kunnen bespeuren. De wijze, waarop het blad papier vroeger gevouwen was, brengt ons op de gedachte, dat het als een brief herwaarts is gezonden. Misschien wel aan den abt van St. Paulus alhier. Deze abdij bezat vele goederen in de Betuwe, en kon, al ware het enkel uit een financieel belang, geenszins onverschillig zijn, hoe het met de rust van Gelderland gesteld was. Wij geven evenwel dit vermoeden voor een beter, en erkennen gaarne, dat het geen anderen grond heeft, dan dat het opschrift geschreven is door de hand van iemand, die in het midden der 16. eeuw allerhande stukken voor de abdij ten papiere bragt.

Vanden strijdt die Hertoich Adolph van Gelre wan tegens den Hertoich van Cleve, by Straelen, aender lantweren nae Wachtendonck etc.

Item inden jair onss heren mcccc ende lxviii, op Sinte Jans aevent nativitatis toe middensoemer, hefft de hoegebaeren doirluchtige vermoege Furst ende Here, Heer Adolph Hertoge van Gelre ende van Guylich, ende Greve van Zutphen, gestreden ende gewonnen tegen den hoegebaeren Fursten Heren Johan, Hertoge van Cleve ende Grave van der Maercke, synen Oehem.

Opter thyen duesent Marteler dach, dat is des daeges hyr to voeren, is de Hertoge van Cleve mitten synen aevergedraefft to Straelen, ende is soe des nachts mit en deel waegenen voir Wachtendonck gekommen, ende hefft dat wat gespyset. Des is mijn gnedigen Here Hertoge van Gelre voirsz. wair geworden, ende syne gnaden leghen te Straelen, ende sijn den Hertoghen van Cleve en tegen gedraeft opten gaete vander lautweren, daer se doir gebraeken woir. Item mijn gen. Here Hertoge van Gelre etc. hadde by sick vi^c. perde ende was staerck vi_m. to voet, ende en hadde nymant vyt den lande van Zutphen te voete noch te perde, noch nymant vyt Veluwen, dan de Rueteren van Waegeningen, dan alleyne de van Nymmegen, Venloe, Goch, Gelre ende dat landtvolck daer baeven. De Hertoge van Cleve was wall staerck baeven xxiii^c. perde ende v^m. te voet. Vmbtrynt v. uren des morgens is mijn gnedigen Here Hertoge van Gelre mitten synen by den gaete gekommen ende hebben dat begrepen, oer ordinancy gemaekt daer den Hertoge van Cleve troestliken te weren, ende hem te wederstaen off mit hem to stryden. Aldus is de Hertoge van Cleve mitten synen mit voell tromppetten ende claerretten, de he by sich hadde, des gewair gewoirden, ende hefft op laeten trumpen, ende hefft sick daer nae gestalt mit mynen gnedigen heren Hertogen van Gelre ende tegen syne gnaeden te stryden. Ende die Cleefschen hielden daer oer beraet, maeckten opsaet ende sloegen yerst Ritteren tot eynen groeten getall. Mijn gnedigen here Hertoge van Gelre sloech oick Ritteren licht tot x toe. Ende mijn gnedigen here Hertoch Rubrecht van Beyeren, Eirtzbisschop to Colne schickten mynen gen. Heren van Gelre ommetrynt ii^c perde uit Kempen toe baeten, eer men street; ende de van Nuyss en ander saeten mijns Heren van Colne ende he selven mitten lyve bleiff to Kempen, want se beducht weren dat Hertoge van Cleve daer ingetast solde hebben.

Item de Ritteren vanden Gelderschen gewoirden sijn Her Evert van Wilp, Her Otto vanden Bylandt, Her Jan van Rossem, Her Jan vanden Donck, Her Geryt van Vloedorp des Erffvaigtsz soen van Ruremonde, Her Jan Schinck van Myddeggen, Heer Jan van Boitbergen, Erffman slands van Gelre, Her Jan van Eyll Beerntz., Her Elbert van Eyll, Her Reyner van Broickhuesen, Her Rynolt Here tot Oy, Her Derick vander Horst vyt der vest, de was Ritmeister vanden heer mijns gne. Heren, ende bestelden dat velt, ende sachte, doe men de strijtbussen to gelacht hadde, ende de Gelres geteykent weren, die opsaet gemaickt was ende de wympelen ende banneren van beyden zyden ontwunden weren, ende doe mijn gnedige heeren Hertogen van Gelre selven te voet afgestaen was by synen ritteren ende knechten, burgeren ende ondersaeten, ende stonden daer ende weren des strijtz wachtende:

»Mijn lieve vrunde! Die Cleefschen zullen mit oeren tromppetten ende claerretten ende mit groeten geruchte angaen: daer en laet u nyet an liggen, elck stae op syne stat, ende doe dat hem bevaelen is. Wi sullen mitter hulpe Gaitz ende sijnre lieve moeder, dat onse loeze is, huiden toe daege eer ende guet verwerven!" 1)

Item mijn gnedigen Here sloech oick Ritteren inden Colschen hoep, ende nemelick den oeversten van den Bucken etc.

Item de wympell was bevaelen Heren Scheiffairt, de bleiff doet, ende was nu oick Ritter geslaegen, de waert mit eynre bussen doirt hoeft geschaeten. Den wympell kreech doe voirt vyt synre hant Her Gerit van Vloedorp, die oick nu Ritter geslagen is.

Item dat Bannyer was bevaelen Heren Thyss van Eyll, de waert geschaeten baeven doir beyde syne been, ende stont

1) *Ter zijde staat:* Onse lieve vrow was der Gelderschen loeze ende geteykent mit eykenen loeve.

nochtant wall zy eyn vierdell van eyn uyr, ende bleiff doet. Doe krecch hem Her Otto vanden Bylandt.

Aldus treden de Cleefschen yerstwerff mit groeten geruchte an, ende leden groeten schaeden an doden ende gevangen ende gewonden. Ze treden aff ende bedaerden sick, ende qwemen anderwerff weder an, ende streden, ende dese anderde reyse dat was de schaerpste. Doe bleyff Her Thijss, Her Scheiffairt, Jan de Rijcke, Burgermeister, doet, ende x off xii vanden voetvolck. De Cleefschen treden doe noch aff ende bedaerden sich, ende qwemen derdewerff weder an, ende streden echter, ende lieten noch voel doeden, gevangen ende gewonden, ende lieten wel l off lx liggen inden velden doe se geruempt weren, de noch te Straelen ende anders waer begraeven sijn.

Item doe de derde anganck ende antraet geschiet was, doe lyeten de Cleefschen achter drie wympell, met naemen des Heren van Cleve, der stad van Zoest ende der stat van Wezell, ende noch meer andere kleynre stede wympel, ende vloen mit oeren bannyer achter rugge. Oer wympell was hem afgewonnen, ende dat steyt to Venloe inder kircken, dat was bevaelen Heren Jan van Strunckt, die nu ander Cleefsch zijt Ritter geslaegen was, ende is gevangen to Straelen. Doe quam mijn here von Colne mit synen bannyer ende wimpell hier andruckene op eynen berch, ende voirt nae mynen gnedigen Heren, en hadde by sich eynen schoenen gewaependen hoep van burgeren van Nuyss, Kempen, Oirdingen ende landtvolck. Doe de Cleefschen dat zaeghen gaeven se den rugge, ende woirden vluchtich nae den lande van Berggen ende voirt nae den lande van Guylich, ende men zecht die Hertoge van Cleve is noch mit synen volcke to Gladbach off dair omtrent. Mer de Colschen en qwemen nye by den strijdt, vijtgenoemen de ii^e perde, de voir by mynen gnedigen Heren geschickt weren, ende den yss mijn gnedigen here van Colne wall mit viii^c perden nae geyaeget.

Her Derick vander Horst uyt den vest ende Her Jan van Rossem sijn oick mit mijns gnedigen Heren rueteren, de wachafftic weren, mede na geyaeght. Soe mijn gnedige Here to male voele gewonden gelaeten hefft, als to mercken steyt. Mijn gnedige here Hertoge van Gelre is selven gewondt in sijn been, beneden den oickell, myt eynen pijll doir sijn been, ende opten arm. Mer syne Gnaeden en laeten daer gyn ryden noch gaen omme, dan de meister en will nyet dat he hem te vroe reppe.

Item de Cleefschen hedden altevoel meer volcks dan die Gelreschen.

Item de Rytmeister van Udem de is gevangen, Her Willem van Lymberch ende sijn broeder Joncker Derick, ende sijn to Straelen; Joncker Derick moit Johan van Kell van scout op de been helpen ende wernen, ende dair omme heft he dach ende is to Cleve. De ander Ritmeister van Udem, de Greve van Nuwennaer, Here to Alphen, is doet; de Greve van Rouckel is doet. Item de een Ritmeister van Gennepp, Johan vander Horst, is doet; de ander, Her Johan van Strunck, is gevangen. Die Ritmeister van Kranenborch, Her Jan van Rachede, is doet; Derick vander Horst, de amptman aldair, is gevangen. Aldus sijn de Cleefsche Ritmeistere vaste doet off gevangen.

Item voirt sijn daer gevangen de ick hebbe hoeren noemen, eyn van Pallant, ende eyn van Houpes, Guylicher; de weren beyde Rittere geslaegen; Her Thonys Schuet, eyn Westerwailder; Her Frederick van Modersbergh; eyn Valkenberggierer; Her Hans van Ynsberger, haevemeister des Bisschops van Tryer; dese weren alle mitten pantheren den Hertoge van Cleve gedient. Der Vernenborchscher is oick voele gevangen, de pantzheren weren wall mit duesent perden gedyent. Item van haeflueden vyt den Sticht van Münster, Henrick Drost; vyt den lande vander Maercke, eyn van den Reke; vyt den lande van Cleve, Henrick van Os-

senbrug; van Embrick, Sander van den Empell, Reynken van Holthuesen, Her Bernt van Oy, Derick ten Hoeven Gysbertsz., ter Hoeven, van Arnhem.

Item van daege to daegen wurdt der vast meer gevangen, doch mijn gnedige Her hadde op sunte Johans dach wal III^{c} gevangen, daer meer dan vijfftich Ritteren ende knechte mede weren. — Wat synt gevangen is off wat noch vander naejacht, ende eer de Hertoge van Cleve to huyss kumpt, geschien wil, en weet men nyet.

Dit mach men voirt seggen van eynen de gevangen is, ende hefft mede inden strijt geweest ende hefft dit alles geseyn, die gevangen, dat meeste deell van den Ritteren ende knechten by der handt gehadt. Ende mijn gnedige here Hertoge van Gelre en hefft gyne gevangenen gelaten; want syne gnaden mitten synen alletijt opter wailstat bleven, dat velt behielden ende de andere vluchtich wurden.

Item van Joncker Frederick van Egmondt en weet men eyntlix nyet, dan Her Willem van Lymborch, die leegt to Stralen ende is gewondt, de secht, de hefft oen voir hem henne seyn draegen; weer he gevangen off gewondt was en wiste he nyet, mer he was Ritter geslaegen, ende was mede inden anganck.

Deze victorie hefft onse lieve here Got van baeven gegeven, anders weert onmoegelick geweest, daer om he gebenedijt, geleufft, geërt moit sijn, ende alle de x^{m}. marteler ende alle heiligen, nu ende inder ewicheit, Amen.

Dit allet hefft eyn schiltbuertich man, de gefangen is, geseyn, gehoirt ende is hyr mede aever ende aen geweest. Daer omme mach ment vryeliken nae seggen; he wils staen ende de waerheit zall doch wall blyken.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C van Asch van Wijck.

1508. 1 Aug. Rudolf, prins van Anhalt, kapitein-generaal, meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij den bis-

schop den geleide-brief voor de bepaalde dagvaard van dingsdag eerstk. heeft toegezonden. Ged. *in ons legger* voor *Wesp*. *Zijne* handt.

— 1 Aug. De stad Dordrecht antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne klagten over den last van Anholt's krijgsbenden, dat deze vorst alleen ter beteugeling der Gelderschen in het Sticht is gezonden, en dat zij het voegzaamste zich aan den keizer zelven kunnen wenden.

— 2 Aug. Heynrick, die bastart van Nyenrode, klaagt aan de 3 staten van Utrecht over het uitvoeren zijner paarden door de Gelderschen, *die een reysse voor ende die ander reysse na becomen hebben*; en hem voor vyand houden, omdat de Bourgondischen zijn huis ingenomen hebben. Ged. huis te *Abcoude*. *Zijne* handt.

— 3 Aug. Karel, hertog van Gelder, verleent aan de raden des bisschops en de gedeputeerden der 3 staten van Utrecht vrijgeleide tot 60 personen. Voorzien met zegel. *Zijne* handt. lager *Virssen*.

— 4 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht hunne gedeputeerden op de dagvaard, waarop ook de prins van Anhalt zal tegenwoordig zijn, te zenden dingsdag eerstk. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz*.

— 4 Aug. Rudolf, prins van Anhalt, kapitein-generaal, meldt aan bisschop Frederik van Baden, dat, volgens schrijven van den stadhouder en raden van Holland, zij wegens eene op dien dag, door Maximiliaan van Oostenrijk bepaalde dagvaard niet kunnen komen op de bijeenkomst, dingsdag, in de stad Amsterdam te houden; doch dat hij zich nogtans aldaar bevinden zal.

— 6 Aug. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht de komst zijner raden te Utrecht tegen morgen, maandag avond, ten einde met hunne gedeputeerden de reis naar Amsterdam aan te nemen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz*.

— 12 Aug. Geregtelijke verklaring door Roelof Arendtz. en Andries Hugensz., krijgsknechten van Anhalt, afgelegd voor Johan Diericks van Soest, schout, Gheryt Pietersz. en Aernt Diericks, schepenen te Woerden, gecollationeert naar het origineel. Get. *Hannart.* Hoofdzakelijk inhoudende: dat zij, zes personen in getal, op *aventuer* reizende, een *laech* legden in een hout aan de Vecht, en aldaar Jan Reynerz den gansman op een wagen uit de stad Weesp zagen komen, gevolgd door andere wagens met goederen geladen; zich niet sterk genoeg oordeelende, lieten zij hem voorbijtrekken, maar deden een aanval op 3 schuiten, die van Utrecht levensmiddelen naar Weesp vervoerden. In de eerste schuit sloegen zij de tonnen bier aan stukken en vingen den vervoerder, terwijl de overige hen door de Gelderschen werden ontdragen. Dit geschiedde terzelfder tijd, dat de hertog van Gelder uit Weesp, voorbij Utrecht, naar Wageningen opgetrokken was.

— 14 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht de afschriften zijner brieven aan den graaf van Nassau en den heer van Emmeryes. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 14 Aug. Bisschop Frederik van Baden aan den graaf van Nassau, ter zake, dat het krijgsvolk, onder zijn bevel en dat van den heer van Emmeryes, in hunnen togt voorbij de stad Utrecht, zich zoude hebben laten ontvallen, van binnen kort in het Sticht en voor Utrecht te zullen komen, om geld af te persen. Ged. slot te *Duurstede.* *Afschrift.*

— 17 Aug. Rudolf, prins van Anhalt, kapitein-generaal, zendt, onder verontschuldiging over het verwijt, wegens onleedigheid in 's keizers dienst, het door hem op de dagvaard te Amsterdam beloofd afschrift der geregtelijke verklaring tegen Jan Reijnerz. Ged. in ons leger voor *Wesp.*

— 19 Aug. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, de ontvangst van die *tuychnisse*, ten

bewijze, dat Jan Reynerz., burger te Utrecht, *vehdeplichtich* is. Hij stelt hun voor, om, in het binnen 3 dagen op diezelfde dagvaard beloofd antwoord, op dit bewijsstuk te vermelden, dat gemelde burger te Weesp is geweest tot loskooping van eenige hollandsche gevangenén zonder eenige sprake met de Gelderschen te hebben gehad.

— 19 Aug. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht, ter beoordeeling, afschrift van zijn brief aan Maximiliaan van Oostenrijk, inhoudende klagten over de bourgondische krijgslieden en voorziening hierin. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 23 Aug. Karel, hertog van Gelder, klaagt aan de 3 staten van Utrecht, dat men hem over het uitvoeren van 8 of 10 paarden door de Gelderschen, ten nadeele van Henrick de bastaard van Nyenrode, *zoo hard verdedingen will*, daar aan hem huis, hof en goed door de Bourgondischen zijn ontnomen, en de Gelderschen dagelijks, uit het huis van Nyenrode, worden aangetast en beschadigd. Ged. *Wageningen. Zijne* handt. lager *Virssen.*

— 24 Aug. Henrick, die bastaert van Nyenrode, verzoekt aan bisschop Frederik van Baden, behulpzaam te zijn in de terugbekoming van de door de Gelderschen hem ontnomen paarden. Ged. huis te *Abcoude.*

— 24 Aug. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, onder toezending des briefs, den voornoemden heer hierin bij te staan. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 28 Aug. Maximiliaan van Oostenrijk betuigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij genegen is de heilige kerk en alle de aan zijn rijk verwante of trouwe onderdanen voor schade en overlast te behoeden, en vooral hen, zoo zij zich getrouw betoonen. Hij schrijft, dat hem echter niet onkundig is, dat zij zich in den Gelderschen oorlog partijdig gedragen. Hij betuigt deswege zijne ontevredenheid en verlangt

derhalve, dat zij noch openbaar, noch heimelijk aan zijne vijanden hulp en bijstand verleenen, maar zich gedragen als gehoorzame en trouwe onderdanen en verwanten aan het rijk, en heeft op die voorwaarden den prins van Anhalt bevolen, het Sticht voor alle schade en last te beschermen. In de Hoogduitsche taal. Ged. *Dordrecht*. get. *Vogt*.

— 31 Aug. De stad Rhenen meldt aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, op hunne waarschuwing ten aanzien der Bourgondische krijgslieden, — dat zij aan den bisschop heeft verzocht te weten, welk antwoord zij zoude geven, ingeval van opeisching der stad door de Bourgondiers, en dat de kerkvoogd hen geraden had te antwoorden, dat zij zich met hem deswege zoude beraden. Hoewel de stad *gheen noet* bebben zal, verlangt zij echter 50 à 60 landlieden ter verdediging harer vesten.

— 1 Sept. De stad Rhenen verzoekt aan burg., schout en schepen van Utrecht de onmiddelijke toezending van de verzochte versterking, daar de Bourgondiers slechts een kwartier uurs afstands van de stad verwijderd liggen.

— 2 Sept. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij heden avond zijne raden niet bij hen heeft kunnen zenden, *vermits de prins van Anhalt myt groiter macht van rutheren ende knechten alhier tho Wijck quam ende aldaer overschepet hebben*.

— 15 Sept. Splinter van Nyenrode en Wilhelm van Nyevelt, bastaard, verzoeken van hunne belofte ontslagen te worden, om het huis van Loendersloot, hetwelk zij na de inneming van Weesp, ten voordeele der 3 staten van Utrecht en uit vriendschap en maagschap aan den uitlandigen heer Dirk van Zwieten, ridder, hadden aangenomen te bezetten, onpartijdig te bewaren, *om merckelicke saecke veergevallen*, en verlangen binnen drie of vier dagen de daarvan gegeven certificatie terug te bekomen. *Hunne* handt.

— 30 Sept. Dierick van Zwieten, ridder, Heer van

Leyenborch, betuigt aan bisschop Frederik van Baden, dat hij bereid is de bewaring van zijn huis Loendersloot op zich te nemen, mits behoorlijke hulp en bijstand ontvangende van Abcoude, Loendersloot, Ter Aa en Oudekoop, tot zijne heerlijkheid behoorende. Hij verzoekt ook de staten, als leenmannen, om dit slot behoorlijk in staat van tegenweer te stellen, hetwelk tijdens het leven zijns vaders en sedert zijn bezit niet geschied is. Ged. in het blokhuis op den *Hynderdam*. *Zijne* handt.

— 3 Oct. Bisschop Frederik van Baden raadt den 3 staten van Utrecht, op voormelden aan hem door Mr. Herman Hagen medegedeelden brief, om, daarvan den *principael Hoefftman* en den eigenaar van dat huis, Dirck van Zwieten, te verwittigen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 15 Oct. Bisschop Frederik van Baden zendt het afschrift van zijn' brief, geschreven aan Willem Turck, aan de 3 staten van Utrecht. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 15 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan Willem Turck, of in zijn' afwezen aan dengenen die het bevel voert, alle gewelddadigheden uit den huize Nyenrode, door deszelfs knechten dagelijks bedreven, te staken. *Afschrift.*

— 16 Oct. Willem van IJsselstein, bastaard, (in afwezen van Willem Turck) ontkent dit aan bisschop Frederik van Baden, en berigt, dat er bij de geburen slechts eenige benoodigde *slapingen* en bedden zijn genomen geworden, met voornemen, dezelve na het einde der vete terug te geven of te betalen. *Afschrift:*

— 17 Oct. Willem van IJsselstein meldt aan de 3 staten van Utrecht hetzelfde, en dat het verhaal dier rooverijen zeer vergroot is.

— 19 Oct. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht het antwoord aan Willem van IJsselstein.

— 22 Oct. Henrick van Nyenrode, bastaard, verzoekt

aan de 3 staten van Utrecht, te bewerken, dat hij in het bezit van zijn huis worde hersteld. Hij meldt, dat hij met veel moeite Floris van IJsselstein bewogen heeft, om deszelfs kapitein Heinrich Prijes naar 's Hage te zenden, ten einde betaling te erlangen voor hem en deszelfs knechten. Hij klaagt dat zijne huisvrouw, op weg naar de stad Utrecht, door de Gelderschen van al haar goed is beroofd, en verzoekt hulp en raad in deze. Ged. huis te *Abcoude.*

— 22 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht hun gevoelen, in de zaak van de toegebragte schade uit het huis te Nyenrode. Hij meldt, dat hij aan het verzoek van Henrick van Nyenrode tot terugbekoming van hetzelve gevolg heeft gegeven. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 26 Oct. Bisschop Frederik van Baden zendt den 3 staten van Utrecht de brieven van den stadhouder en den raad van Holland, benevens afschrift van zijn antwoord. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 27 Oct. Bisschop Frederik van Baden meldt den stadhouder en raad van Holland, op hun voorstel tot beleg-ging van eene dagvaard over de bekostiging der gebroken dijken tusschen de steden Muiden en Amsterdam, dat de staten van oordeel zijn, dat de toemaking der dijken meer nadeel dan voordeel voor de stichtsche landen en onderzaten zal aanbrengen, dewijl daardoor dat water, binnen die landen bedijkt, geen' uitgang hebben kan, ten ware de sluis te Gouda weder geopend worde. Hij verzoekt derhalve hersteld te worden, in het met groote sommen gelds van de graven van Holland verkregen, en tot het voorgaande jaar rustig bezeten privilegie, ter opening van die sluis. Hij betuigt genoegen te nemen in het houden van eene dagvaard deswegens, op de gewone *mailstadt*, *de Putcuyp.* Ged. slot te *Duurstede*, *Afschrift.*

— 1 Nov. Henrick van Nyenrode, bastaard, berigt aan

de 3 staten van Utrecht, dat hij zijn huis heeft terug bekomen, en verzoekt te weten, hoe zich verder als een goed stichtsman te gedragen. Ged. huis te *Abcoude.*

— 1 Nov. Karel, hertog van Gelder, deelt aan de 3 staten mede, dat hij, in weêrwil zijner herhaalde aanmaningen, zoowel aan hen als aan de overijsselsche steden, het huis en vlek Oijen niet hebbende terug kunnen bekomen, zich van Kuynre heeft meester gemaakt, niet, om daardoor nadeel aan het Sticht te doen, maar in tegenpand van Oijen. Hij betuigt voorts, de goede nabuurschap en vriendschap met het Sticht in allen deele te zullen onderhouden. Ged. *Zutphen. Zijne* handt.

— 7 Nov. Karel, hertog van Gelder, beklaagt zich in het breede aan de 3 staten van Utrecht over het, tegen verdrag, behouden van Oijen — over de vijandelijkheden in het Sticht tegen de Gelderschen bedreven — over het in dienst nemen van krijgsvolk, en het voornemen des bisschops, om hem Kuynre te ontweldigen. Ged. *Wageningen. Zijne* handt. lager *Destoir.*

— 8 Nov. De stad Amersfoort berigt aan de 3 staten van Utrecht, ten kapittel generaal vergaderd, dat zij, uit vrees van door het krijgsvolk aangehouden te worden, hunne gedeputeerden niet derwaarts kan zenden.

— 14 Nov. Karel, hertog van Gelder, verklaart aan de 3 staten van Utrecht, genoegen te nemen met hun antwoord op zijne voorschriften. *Zonder* dag- *noch* handteekening.

— 15 Nov. De stad Rhenen berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat hunne gedeputeerden niet ten kapittel-generaal kunnen verschijnen, uit vrees voor aanhouding, en dat de bisschop zijne schutters en omtrent 100 knechten, tot bewaring der stad, heeft gezonden.

— 15 Nov. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de stad Rhenen zijn' dienaar Bernt van Nyesseren met een deel knechten, tot bewaring der stad: verzoekt haar, dezelven te-

gen betaling goed te huisvesten en te behandelen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 22 Nov. Johan, burggraaf van Montfoort, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne mededeeling der klagten des bisschops, over het innemen van deszelfs huis en vlek Kuynre, alsmede over de zaken ten aanzien van den Hertog van Gelder, en op hun verzoek, om zich deswege op het kapittel-generaal van vrijdag eerstk. te bevinden; om te helpen raden *tot nutscap* — dat *hy overmits gelegentheyt des weers* zich niet verwijderen kan. *Ick halde uluyden vroet genoech, dat ghy waell weet, dat men mittet al sulcke saecken niet en behoirt te verhaesten.* Volgens zijn gevoelen behoorde men te beproeven, of men tusschen den hertog en bisschop de zaken *vatten mochte.* Hij gelooft den bisschop wel zoo verstandig, dat hij niets zal doen, of hij zal het weten ten einde te brengen. — Eindigt met te zeggen: *ghy zijt wijs genoech, ghy weet waell wat ghy luyden behoirt te doen in desen saecken.* Ged. *Montfoort.* Handt.

— 24 Nov. Floris, Heer van IJsselstein, meldt aan burg., schepenen en raad van Deventer, dat de hertog van Gelder Kuynre heeft bemagtigd, en dat, zoo daaruit nadeel geschiedt aan de onderzaten des keizers, dit op het Sticht zal worden verhaald. Ged. *'s Hage. Afschrift.* Daarbij aangehaald het daartoe betrekkelijk artikel uit het verdrag tusschen Rudolph van Diepholt, de stad Utrecht en het Sticht.

— 28 Nov. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, op hun berigt, dat de bezetting van het huis Nyenrode den stroom der Vecht heeft afgepaald, dat hij reeds deswege aan Willem Turck, en in zijn afwezen aan Willem van IJsselstein geschreven heeft en antwoord wachtende is. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 28 Nov. Karel, hertog van Gelder, verklaart aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun verzoek, om gedurende hunne overwegingen niets tegen den bisschop te

ondernemen, en op hunne klagte over de gevangenneming van eenige stichtsche onderzaten — dat hij niets dan vriendschap met het Sticht beoogt en de buiten zijn weten gevangen genomen personen zullen worden ontslagen. Ged. *Zutphen*. get. *Suchtelen*.

— 29 Nov. Floris., heer van IJsselstein, stadhouder-generaal van Gelderland, verzoekt den 5 kapittelen van Utrecht, om Jan de Coch van Oppynen en Walraven van Haeften niet langer met geestelijk regt te vervolgen, maar die zaak *aen 't landrecht* te brengen, in gebreke waarvan hij, als stadhouder, alle hunne goederen in Gelderland behoort aan te slaan. *Zijne* handt.

— 29 Nov. Willem van IJsselstein, bastaard, berigt aan bisschop Frederik van Baden, dat de afpaling van den Vechtstroom alleen is geschied, om den Gelderschen bij nacht het vervoeren van levensmiddelen te beletten, zijnde zij op eenen avond met proviandschuiten, naar Weesp bestemd, aangekomen, 't welk men op deze wijze meende te moeten beletten, *omdat wy ons Heeren, die ons versolden en wy dienen, recht willen dienen.* Hij verklaart, den boom, op verzoek deswege, te willen doen *affwerpen*.

— 30 Nov. Burg., schepenen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle betuigen aan de 3 staten van Utrecht hunne bevreemding, dat, nu door het innemen van Kuynre, door den hertog van Gelder, de *palinge van St. Merten tus gedeylt ende afgebroicken zijn, 't welk nyet wal lydelich is*, en daar dit eene landzaak is; aan hun de *Voorraem*, om zich daarop naar *alder gewoente te mogen versynnen*, niet is medegedeeld geworden. Zij zenden hun de op den 24 Nov. ontvangene brieven van den stadhouder van Gelderland, onder mededeeling, dat zij den bisschop hebben verzocht, Kuynre weder voor het Sticht te herwinnen, verwachtende deszelfs *entlicke* antwoord. Zij verzoeken hen, hierop bij den kerkvoogd aan te dringen, en melden hun antwoord, aan

den stadhouder gegeven, dat de zaak van Kuynre den bisschop en het gemeene land betreft.

— 3 Dec. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht het antwoord van Willem van IJsselstein, en berigt, bevel te hebben gegeven tot het uittrekken der afpaling in den Vechtstroom. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 4 Dec. Graaf van Egmond, stadhouder-generaal, en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, herinneren aan de 3 staten van Utrecht het verbond van onzijdigheid, gesloten tusschen Rudolph van Diepholt, het Sticht en Philips van Bourgondiën; klagen, dat nogtans de Gelderschen door het Sticht zijn getrokken, Bodegraven verbrand, het huis te Muyden hebben ingenomen en dagelijks ongestoord levensmiddelen aanvoeren naar de opstandelingen in Weesp; wordende zulks niet alleen gedoogd en toegelaten in het Sticht en in Utrecht, maar zelfs *genouch in effect onderhouden*, *gesustineert*, *geassisteert ende gesterckt.* Zij verzoeken derhalve, allen inbreuk van dit verbond te doen ophouden, en denken zich anders *dair af te beclaghen ende tselve in tyden en wylen te doen verhalen zoe ende alsdat van rechts wegen behoeren sal.* Ged. *'s Hage.* get. *Sevender.*

— 13 Dec. Verklaring van schout, burg. en raad der stad Zalt-Bommel, dat niemand wegens eene wereldlijke zaak voor den geestelijken regter kan worden betrokken.

— 13 Dec. Dezelfde verklaring van Rutgher van Dieden, officiaal en proost van Arnhem. Ged. *Zaltbommel.*

— 14 Dec. Dezelfde verklaring van Philips van Haeften, Aernt Pieck en Aernt Zelpen, schepenen te Teyl.

NB. Deze drie stukken, aangevoerd in de zaak van Jan de Coch van Opynen en Walraven van Haeften, zijn gecollationneerd naar het oorspronkelijke, door den kerkelijken notaris, Arnoldus Selkart, geteekend.

— 18 Dec. Karel, hertog van Gelder, meldt aan de

3 staten van Utrecht, op hun voorstel tot het houden van eene dagvaard, dat hij, hoewel wetende, dat de bisschop zich tegen hem stelde, 14 dagen is verbleven zonder iets vijandelijks te ondernemen; — dat hij, toen de bisschop door de stad Kampen en anderen geholpen, Kuynre aanviel, den zijnen wel te hulp is moeten komen. Hij stemt in eene dagvaard toe, steeds geneigd blijvende om zich in redelijkheid *te onderwysen laeten*, *bij alsoe* dat men alle vijandschap en alle *overgrijpen cessiere*, *ind die berusten laeten.* Ged. slot *Wilp. Zijne* handt. lager *Suchtelen.*

— 23 Dec. Herman Rinck, vernomen hebbende van zijn dienaar uit zijn *coper werckhuyze*, dat zijn geleverd kerkenwerk naar welgevallen is bevonden, verzoekt aan den deken en het kapittel van den Dom te Utrecht, hunne aanbeveling. In de hoogduitsche taal. Ged. *Keulen. Zijne* handt.

26. Vergadering. 14 November 1846.

Wetenschappelijke mededeelingen. Leidsche hoogeschool. Remonstrantie aan Leicester. Caspar Coolhaas. Pompen of verzuipen. Doopvonten. Dialecten. Vlaamsch. Karel Brouckaert. Overijsselsch Zwolsch. Boeren Zutphensch. Archief der vijf kapittelen.

Wetenschappelijke mededeelingen. Leidsche hoogeschool. Remonstrantie aan den graaf van Leicester, *door Prof. Visscher.* Onze tegenwoordige mededeeling betreft de lotgevallen der Leidsche hoogeschool, den oudste in ons Vaderland, en die ondanks de allezins bruikbare geschiedenis, door prof. Siegenbeek in het licht gegeven, nog wel waardig was, eens nader beschouwd, gewaardeerd en beoordeeld te worden; vooral met opzigt tot het wezentlijk nut, door deze inrigting, gedurende meer dan twee eeuwen, aan de wetenschap, het vaderland en de vrijheid bewezen.

Meer dan eene bijdrage hebben wij tot zulk eene geschie-

denis gereed liggen; doch bepalen ons voor het oogenblik tot de mededeeling van een request, door de regering der stad Leiden bij Leicester ingediend, een request, waarvan Siegenbeek I. 49 gewag maakt, en dat onder zijne bijlagen eene plaats was waardig geweest.

Siegenbeek karakteriseert dat request, en zegt zeer juist, dat de stedelijke regering niets verzuimde, om de hoogeschool te behouden, onder verklaring van den hoogen prijs, dien zij stelde op de akademie, als de eenige belooning van kloekmoedigheid en standvastigheid der burgerij.

Onze tegenwoordige regenten, zoo er ergens gevaar was van suppressie of verplaatsing, zouden niet nalaten, met dezelfde of soortgelijke redenen op te komen. Ofschoon zij bij Leicester misschien doel troffen, schoten zij echter te kort, toen nog zeer onlangs het oude Franeker bezweek; en zijn dan ook geenszins de argumenten, die wij, bij zulke gelegenheden, het liefst zagen voortgebragt. Voorzeker de materiëele welvaart eener stad is van groot belang; maar als er gehandeld wordt over hoogescholen, dan is er nog hooger gewigt dan het voordeel van bakkers en kasteleins, en dan moet dat hoogere in de eerste plaats ontwikkeld en tegen de Wandalen bewezen worden.

Dan hoezeer zulk eene bewijsvoering bij het request des Leidschen magistraats ontbreekt, twijfelen wij echter geen oogenblik, of curatoren, die volgens Siegenbeek zich insgelijks aan Leicester gewend hebben, voerden eene beter taal en beschouwden de zaak uit een meer verheven oogpunt.

Ziet hier intusschen de:

Remonstrantie van wegen schout, burgemr. ende schepenen, ende sulks die van den Geregte der stad Leyden des graefschaps van Holland, overgegeven aan den Doorlugtigen Vorst en Gen. heere den Grave van Leycester, Gouverneur-Generaal der Vereenigde Nederlanden, ende Lieutenant van wegen hare Koningl. Majesteit van Engeland, door Pieter

Adriaensz. van der Werff, burgemeester, ende Jan van Haut' secretaris der voirsz. stede, als Gecommitteerden derselver.

Doorlugtige Hooggeboren Vorst ende Gen. Heere, die van den Geregte der stad Leyden, Uwer Vorstel. Gen. onderdanige, hebben ons, haer gedeputeerden, afgevaerdigt aen Uwer Vorstel. Gen. en ons belast haren goedwilligen ende onderdanigen dienst in alle gehoorzaamheid (gelijk wy met desen doen) aan te dienen, ende te verklaren, hoedat de sonderlinge goede affectie ende genegenheid, die syluide van den Geregte der stad Leyden, uwer Excellencie van herten toedragende, als zy zig vermeenen, ten deele ende naar hun klein vermogen getoogt te hebben, gesamentlijken de vaste en ongetwijffelde hope by hem, ter aankomste van Uwer Excellencie in dese Nederlanden genomen, van dat de bedroefde en elendige staat derselver landen, by ende onder 't goed ende gelukkig gouvernement van Uwer Excellencie geredresseerd, ende te regte gebragt soude worden, geensints in hem verminderd, maar grootelijks toegenomen ende vermeerderd sy, sonderlinge insiende de goede beginselen ende voorspoedigen voortgang der saken, die God Almagtig, door syne oneindelijke goedheid, Uwer Excell. gelieft te verleenen, ende deselve over sulks te vereeren, soowel int victailleren van de belegerde stede van den Grave, de victorien jegens onsen algemeenen viand verworven, de schansen ende sterkten by Uwer Excell. bekomen ende veroverd, alle dewelke voorspoeden, de voorgemelte van den Geregte, Uwer Excell. mits desen zijn congratulerende, en wenschen deselve by desen vordernisse ende gelukkigen uitgang, conform de heerlyke ende goede beginselen, tot glorie ende grootmakinge van den name Gods, vermeerderinge van syne eere, beschaamdheid van den algemeenen vyand, dienste van Hare Majesteit, welvaren van dese landen, ende vergrootingen van de heerlyke roem van Uwer Excellencie. Voorder hebben ons belast, beneffens de Heeren Curateurs van de voorsz. Universiteit der voorsz. stede,

in den naam van de welke sig voor Uwe Excell. mits desen presenteert Uwer Excell. onderdanige Jan van der Does, Heere van Noortwijk, dat de voorsz. Curateurs ende Burgermeesters tot hare groote leetwesen, uit het gerugt, ende gemeene gespreide fame verstaen hebben ende onderrigt zijn, hoe by eenige der voorsz. stad Leyden afgunstige ende quaetwillige, daertoe soude werden gespeurd ende gepractiseerd, de voorsz. Universiteit en der voorsz. Stede, Anno 1575 voorleden, by den Prince van Orange hoogl. memorie, op het versoek ende ernstige begeren der Heeren Staten, hoewel op den name van den Koning van Spanje, gestigt zijnde, volgende de copien, soo van de fundatie als institutie, beide hierby gevoegd, van der voorsz. stede van Leyden weg te nemen, ende die te verleggen tot binnen de stadt van Utregt, daertoe deselve, soo het waarschynig is, Uwer Excell. pogen wijs te maken te persuaderen ende induceren, onder 't praetext als of de voorg. van den Geregte, mits hare onervarenheid in de Clergie, aan de Universiteit niet, ofte weinig ware gelegen, ende regts of zyluiden de voorsz. Universiteit liever quyt waren, dan die langer te behouden, met sulke ende diergelijke reden, vercierde aangevinge ende calumnien; ende dat, hoewel de voorg. Curateurs ende van den Geregte Uwer Excell. niet dan alles goeds en zijn vertrouwende, ende hen sulks genoeg verzekerd houden, dat daarinne als een saek daaraen gelegen is, niet alleen groot agterdeel van de voorsz. stad Leyden, maar, om regt te zeggen, de geheele en grondelyke bederffenis van dien by Uwer Excell. niet en sal werden gedaen, maer dat syne ooren tot de boven geroerde lasteringe en agterklappen sullen sijn gestopt ende gesloten. Soo hebben sy nogtans niet konnen laten, door ons Uwer Excellencie vant gunt voorsz. is te adverteren, ende midts desen te doen verclaren, hoedat de Universiteit binnen de voorsz. stad Leyden gestigt, gefondeert is in recompense ende belooninge van de vromigheid ende ongehoorde volstandigheid,

die de burgeren derselver stede in hare twee belegeringen gedaen ende vertoond hebben, ende als in versoetinge van den honger, kommer ende ellende by deselve overgekomen, geleden ende gedragen, sonder oit andere recompense te hebben genoten; dat daeromme de voorg. van den Geregte, de Universiteit aldaer houden, en agten niet alleen lief en waerd, maar voor haer eenige en beste Peerle, en dat sy hen alles liever sullen laten nemen dan van deselve ontroofd te zijn; eensdeels ook, omdat de voorg. van Leyden voor de voorsz. Universiteit in den aanvang ende voor de jongheid van dien om dezelve te queecken ende op te voeden, op hope van toekomende vrugten, zoo grooten kosten gedaen ende uitgeleid hebben; dewelke dat zy niet veel grooter ende meerder zijn, is toegekomen, niet by faute van goede wille ende genegenheid, maar eer en liever van magt ofte faculteit, veroorzaakt zijnde, doordien de voorg. stad van Leyden haer zelfs tot nog toe heeft moeten onderhouden, op haar eigen en kleine middelen, ende daer ook uit moeten voldoen ende betalen de groote schulden ende t'agterheden daarinne sy (mits de geroerde twee belegeringen) was geraekt, om de welke te voldoen, dezelve stad alsnog arbeidende is; alles zonder vant gemeene land oit gehad te hebben eenige subsidie, assistentie ofte onderstand; bidden derhalven, de voorg. Curateurs ende Geregte, aan Uwer Excell. met alle ootmoed, dat derselver welgevallen goede wille ende geliefde zy, de voorg. Universiteyt t'approberen, conformeren ende bevestigen, zoo in qualité als gouverneur-generaal, als ook als lieutenant van Hare Majesteit, ende henluiden daer over te verleenen, doen depescheren ende afvaerdigen brieven van approbatie ende conformatie in behoorlijcke forma. Bidden bovendien ook aan Uwer Excell., dat dezelve naer zijn zonderlinge affectie ende genegenheid tot de Clergie ende geleerdheid, gelieve de vooren gemelte Universiteyt te avanceren ende vorderen, hetzy mets ter gelegener tijd, uit de

geestelijke goederen deser landen, aldaer doen erigeren eenig collegie ofte iets diergelijks, alles naar de goede descretie ende het welgevallen van Uwer Excell. de selve mits desen verzekerende, dat nog de voorg. Curateurs, nog die van den Geregte, sodanigen sonderlingen weldaad te geener tijd in vergetelheid stellen, maar die met hunne gewillige gedienstigheden t allen tyden erkennen sullen.

Appostille van Syne Excellencie op de marge van de geroerde Remonstrantie gesteld.

Syne Excellencie rapport gehad hebbende van 't innehouden deser requeste, approbeerd ende confirmeerd d' instructie ende erectie van de Universiteyt binnende der stad Leyden, ordonnerende behoorlycke acte en brieven daarvan gedepescheerd te werden onder onsen zegel, ende sal de selve soo veel vorderen ende avanceren, als naer gelegenheid des tijds mogelijk wesen sal.

Gedaen binnen de stad *Aarnhem*, desen vierden Junii 1586.

Ondert. A. de Meetkerke.

Nog R. Leycester.

Nog lager

D. Burggrave.

Caspar Coolhaes, prof. theol. te Leyden, daarna jeneverstoker; door Dodt van Flensburg. Na uit het Theologisch strijdperk te zijn getreden, raakt Coolhaes bij de literatores genoegzaam geheel in vergetelheid. Alleen als ter loops wordt daarna nog eene enkele maal van hem gerept. Zoo leest men in de *Alma Leydensis* [1]) hem aangaande: ipse publicae pacis studio munus docendi sponte sua deseruit, et sibi suisque veluti privatus in posterum vixit. Agit nunc annum aetatis 79 corpore quidem obsenium infirmo, sed animo

1) L. B. 1614. p. 5.

in Christo bene valente." Waarmede hij bepaaldelijk voor zich en zijn huisgezin den kost verdiende, blijkt hieruit niet; en ik weet niet, of het wel van elders bekend is, dat hij zich daarna te Leyden met het stoken van gebrande wateren, als anijs, venkel en jenever geneerde, zoo als blijkt uit eene resolutie der staten van Holland van den 2 Februarij 1590, en eene diergelijke van den 1 September naastvolgende. Deze aanteekening komt mij des te opmerkelijker voor, daar ik niet vond, dat door onze geschiedkundige technologen tot daartoe, een vroeger bewijs van zoodanige stokers hier te lande is aangewezen

Johannes Coolhaes, dien ik in de Utrechtsche registers op het jaar 1616 ontmoette [1]) als voor zijne stookerij zijn' brandewijn van hier trekkende, zal denkelijk een zoon van Caspar Coolhaes geweest zijn. Deze Johannes had kennis aan den Utrechtschen Rector Luntius. Althans, deze geleerde was voor hem borg gebleven.

Pompen of verzuipen. Als nalezing op de aanteekening hier boven, bladz. 68 voorkomende, zegt de heer de Hoop: In 1806 of 1807 bezocht ik het toenmalige *rasphuis* te Amsterdam, onder het geleide van een der regenten. In hetzelve bevond zich in den Oosterhoek van de groote plaats een kelder tot beteugeling van onwillige tuchtelingen, die met den naam van den »*Waterkelder*" bestempeld werd, en waarvan de overlevering getuigde, dat hij te voren gediend zou hebben tot de straf van »Pompen of verzuipen". Die kelder was in den gemelden tijd droog, maar bijkans zonder licht of lucht en slechts $3_{\frac{1}{2}}$ à 4 voeten Rijnl. hoog.

Nadere berigten zijn misschien te Amsterdam op te delven.

NB. Wagenaar zegt, Beschr. van Amst. Deel 3. Boek 4. (Mannen-tuchthuis), dat er in het Tuchthuis nimmer een WATER-*kelder* geweest is. Van waar dan de benaming te

1) Acte van Borgtogt van 1616.

dier plaatse? De legende of traditie heeft toch doorgaans een' historischen grond.

Doopvonten. Belangrijker dan het ommestaande, zoo vervolgt de heer de Hoop, is misschien, dat op de Ridderhofstad Broekhuizen, waar ik eenige jaren gewoond heb, achter de Oranjerie, zich waarschijnlijk nog bevinden zal de *Doopvont*, weleer tot de kapel van Darthuizen behoorende, van welke kapel alleen de naam is overgebleven in het woonhuis van den Rentmeester. Het bovenstuk of de kom der doopvont was nagenoeg ongeschonden. De buitenrand, zes- of achthoekig, was op de hoeken met figuren gebeiteld.

Te Leersum moeten vroeger oudheden zijn opgegraven, die naar Zuylenstein gebragt, en aldaar of bewaard of verwaarloosd zijn. Misschien kan de Rentmeester van Zuylenstein, G. de Ridder, daaromtrent opheldering geven. Ds. Boonacker te Leersum, die over deze Heerlijkheid een belangrijk stuk schreef, in den Utr. Volks-almanak voor 1846. p. 68, zou denkelijk de moeite van verdere nasporing wel op zich willen nemen.

Dialecten. Vlaamsch. Karel Brouckaert. Karel Brouckaert van Gent, griffier van het vredegeregt te Aalst, en aldaar ten jare 1826 overleden, is ons niet verder bekend, dan als schrijver van *Jellen en Mietjen*, *gevolgd van het Avondpartijtje* [1]), twee zedeschetsen uit het volksleven, reeds ten jare 1811 ontworpen, en geheel in Gentsch dialect maar met veel geest en oordeel bewerkt, en bij uitnemendheid geschikt om het tweeledig oogmerk des schrijvers te bereiken. Te weten, hij schreef om zijne vlaamsche landgenooten eene genoeglijke tijdkorting te verschaffen, en wilde tevens een levend tafereel geven van het onderscheid der *geschrevene* en *gesprokene* taal, vooral in vergelijking met de volkstaal

1) *Jelle en Mietje, naar de nagelatene veranderingen en verbeteringen van den schrijver, gevolgd door het Avondpartijtje. Nieuwe uitgave. Gent* 1842. 8vo.

van Brussel, Leuven, Oudenaarde, Rousse, enz. enz. Eene eerste uitgave van dit waarlijk verdienstelijk boeksken verscheen nederig genoeg, in den *Dobbelen Schapers-Almanak,* Gent 1815 en 1816; de latere uitgave is met een paar houtsn. geillustreerd, en kan voortdurend tot vermaak en uitspanning gelezen en voor wezentlijke taalstudie op velerlei wijze gebruikt worden.

Zwolsch-Overijsselsch. Als een proeve van Overijsselsch Zwolsch dialect, geven wij hier den *Klaeppermans Ny-jaôrs-Zegenwens, an Heeren Regeerders, Koopluu en alle vuername Borgers en Inwôners der stad Zwolle, by het begin van het jaar* 1841.

Wy Klaepperluu, wy komt van daege,
Weer met een biester groot bohei
De Zwolse Luu nyjaôr of wensen.
Vind y ons vers niet mooij? wel mensen,
't Is oòk maar Klaeppermans-gerei.

De Goeverneur, de Borgemeister,
Die kriegt en plasten bôven an:
En al de hooge Pottentôten,
Die ievers wat in mė kunt prôten;
De Raôd en Regters volgen dan.

Wy wenschen Ow dan 's Hemels Zègen,
De neye Goeverneur veuŕal.
Wy kunt van dàge niet mankeeren,
Um Ow ies knap te vielsiteeren,
Met ow Gerechtshof an de wal.

Das wégâars mooi! dat kan nog jören
En sierôd wèzen van de Stad.
Deur kui now zàment prakkezeeren,
Hoe oi ze 't kwaôddoen of zult leeren,
Deur tuchthuusstraffe of galge en rad.

't Zal an onz' iever nievers haep'ren
Um Ow te dienen zo as 't heurt;
En die 't now 's naggens ies mogt lusten,
De Zwolse Bôrgers te ontrusten,
Zut zich deur ons dèurin versteurd.

De Domeneers en Zielverzurgers,
En die de Karke dienstig zind,
Die wensen wy dat alle wèken,
Tut loon veur Haàr, op al Haar praeken,
Gien heurders maer ook dòders vind.

De Kooplau die de stad doet bleuijen,
Een op den duur gesprekte laê,
As ook de Zwolse Fabrikanten,
Debiet en toevoer van contanten,
En geen bankrotten, dàs maar schâe.

De Schippers en de Varensmensen
En die zien goed nô buten schikt,
Een bèter wâter om te våren,
Dan hoefy ow niet te vergaren,
Op 't Zwolse Diep dêur elk veur schrikt.

Maar al te vûlle muj niet klågen,
Want ziet dan maar ies op den Diek.
Die schepen goat met zwaore vrachten,
Zo maar in ees uut Zwolles grachten.
Recht uut recht ân noa 't Engels Riek.

'k Wed dat de Winkeliers en Slagters,
En dât er mennig buten dât,
De Dierecteurs en al die Heeren
Van dâge ekspres gaot fielseteeren,
Want 't is nu opkomst veur de Stad.

En aw hier dan aan de Rontoren,
Op Amsterdam un stoomboot kriegt,
Den kuw gaauw wat nô Holland sturen,
Wie weet het in hoe weinig uren,
Ow dan de zee wel over vliegt.

Wy wensen alle Ambachtsmensen
Gestodig werk en dad'lik geld:
Dan kui luu nog met voordeel werken,
En slågten alle jaôr un varken:
Dan wor y rieke en welgesteld.

Wy wensen veur de Buutenmensen,
Dat God Ow arbeid zègnen zal;
En dat de veurspoeds-zunnestraôlen,
Ow waren mugt veur Biestekwaôlen,
Veur wâtersnood en ongeval.

Wy wensen veur geringe mensen,
Dat ze de stad vergrooten meugt,
En dat z'Ow knappe huussies bouwen,
Dan kui luu mâkleker gaôn trouwen,
En wêzen nergens veur beducht.

Maar veur dâw now nog uut wilt scheiden,
Zee hier hei nog en goeje raôd:
't Jenever drinken mos y lôten,
En in de kroeg te zitten prôten
Dat past in 't g'heel niet by Ow stôat.

Dat Zwolle rieke en groot mag worden
Bevryd van onheil en gevaôr,
Dat Zwolle welig voort mag bleujen,
Dat Zwolle vinnig an mag greujen,
Zy onze wens nog mânnig jaôr.

Boeren-Zutphensch. Eene fraaije proeve van boeren-Zutphens, getiteld: *de Tuchtiging der Algerijnen* 1816, vindt men men in A. C. W. Staring's *Gedichten*, I. 131.

Noord-Hollandsche spreekwijzen, aan den Zaankant gebruikelijk.

Hij ligt er diep in	voor, Hij is zwaar ziek.
Hij werpt pannen af	— Hij verzwakt, hij vervalt door ouderdom.
Hij ligt zuinig	— Bijna met den dood worstelen.
Hij is er voor gestreken	— Hij is gestorven.
Hij is stug	— Wat ziekelijk, ongesteld.
Hij is inzittende	— Hij moet om ongesteldheid het huis houden.
Hij is over huis	— Weder op de been, na ziek te zijn geweest.
Hij het de leg	— Hij moet om ziekte het bed houden.

Hij is aan de baat	voor, Hij wordt beter, na eene ziekte.
De kou gaat je na	— De koude treft bijzonder.
Zij liepen nu pas in de klaver	— Het ging hun nu pas voordeelig, hadden nu pas hunne wenschen.
Zijn prol beschutten	— Zijn doel bereiken.
t' Is het end uit	— Het is boven alle beschrijving, aleruitmuntendst.
Hij mutst	— Neemt zijn hoed af.
Hij schut het	— Hij zorgt, dat het niet gebeurt, hij verhindert het.
Het loopt	— Het gaat goed, het gelukt.
Het kamt niet (van de kammen der molens)	— Het komt niet overeen, men is niet eensgezind.
Het loopt niet glooi	— Het wil niet vlotten
Hij heeft een stompen nacht gehad	— Een' onrustigen nacht bij ziekte.
Mijn snaar Neke *dreegt een gouden heerneeld op er poot. (Nu verouderd).*	— Mijne broers-vrouw Neeltje draagt een gouden haarnaald op haar voorhoofd.
Mijne buurvrouw is een moddig wijfhoofd, zij klaart het bedvak met moddig wapeling.	— Mijne buurvrouw is een morsig wijf, zij maakt de bedstede schoon met vuil zeepzop.

Aars	voor, Anders.
Het aare volk	— Ander volk.
After	— Achter.
Blikken	— Weêrlichten, het blikt.
Bezeeuwd	— Ontsteld.
Bondje	— Kastje.
Bluf	— Blaai.
Booste	— Boosheid.
Donkerte	— Donkerheid.
Dingsig	— Wonderlijk in het gestel.
Dogen	— Verdragen, uithouden, bijv. Ik kan dat water niet dogen.
Flinken	Streken.
Stiek	— Vast werk, bijv. Hij heeft een goeden stiek.
Schofel	— Armelijk, Zuinig, bijv. Hij ziet er schofel uit.
Snars, Snarsje	— Zeer weinig.
Een stoere vent	— Een sterke, kloeke vent.

Strooijen	voor, Verliezen.
Stoepen	— Opstoken.
Teems	— Eene zeef.
Temet	— Weldra, aanstonds.
Toogje	— IJs-sleedje.
Voerlijk	— Voordeelig.
Voerlijker	— Meer naar voren.
Hij is van unze volk	— Hij is van onze familie.
Hij is al aan het vuren	— Hij stookt al, heeft al het vuur op den haard.
Wapeling	— Zeepzop.
Anwenst	— Gewoonte.
Hij kan den mast niet opkrijgen	— Het gaat met zijne zaken niet.
Het zeil strijken of inhalen	— Van staat verminderen.
Het zeil te hoog ophalen	— Boven zijn' staat leven.
Geen wind door de hekken laten waaijen	— IJverig voortwerken, met kracht doorzetten.
Hij raakt in top	— Hij komt in drift.
Er den kop bij scheuren	— Moed vatten.
Verweerd liggen	— Door het weder de reis niet kunnen doorzetten.
Hij is aan lager wal	— Hij gaat achteruit.
Zoo langs het walletje heen	— Het gaat niet best.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1509. 9 Jan. Joost van Haeften van Reynoy, richter en stedehouder van Tielreweert, beklaagt zich aan de 5 kapittelen van Utrecht, dat men donderdag laatsleden wederregtelijk den banbrief tegen Jan de Kock van Opynen en Willem van Haeften is komen *opslaen*, en dit wel met eene magt van 150 knechten is geschied, die ten koste der onderzaten gegeten en gedronken hebben, 't welk voor geen *manier van rechten* maar voor *gewald* te houden is. Hij verzoekt hen, den ban te willen intrekken en de zaak te brengen, waar het behoort. Ged. *Bommel.*

— 9 Jan. Herman van Wachtendonck aan de 5 kapit-

telen van Utrecht, van denzelfden inhoud. Ged. *Weerdenborch.*

— 21 Jan. Karel, hertog van Gelder, berigt aan de 3 staten van Utrecht de aangewende pogingen van de steden Zutphen en Deventer, tot bijlegging van zijne geschillen met bisschop Frederik van Baden, *so wy waell erlyden muchten die gebrecken vurgen. vur u te verhoir queemen;* zendt de afschriften der brieven dezer steden. Ged. *Zutphen. Zijne* handt. lager *Virssen.*

— 21 Jan. Burg., schepen en raad der stad Zutphen aan schout, burg. en schepen der stad Deventer. *Afschrift.*

— 21 Jan. Burg., schepen en raad der stad Deventer aan burg., schepen en raad der stad Zutphen. *Afschrift.*

— 22 Jan. Burg., schepen en raad der stad Deventer aan burg., schepen en raad der stad Zutphen. *Afschrift.*

Alle deze 3 brieven handelen over het houden van eenen dagvaart, dingsdag of uiterlijk woensdag eerstk., 24 of 25 Jan., aan de steenen kamer, ter bemiddeling van de voornoemde geschillen, vreezende de genoemde steden, dat door een langer uitstel de dingen zullen komen *tot vorderen verloipe.*

— 22 Jan. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op de toezending van den brief van den hertog van Gelder de dato 21 Jan., dat reeds ter ernstige begeerte van Overijssel deswege eenen dagvaart, op de gewone maalstede te Deventer *bij der bruggen*, is bepaald, en dat de zaak niet gedoogde daarmede te verwijlen, door alvorens hun *voorraem* ten aanzien van tijd en plaats af te wachten. Ged. *Deventer.* get. *Hosz.*

— 22 Jan. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 5 kapittelen van Utrecht, in antwoord der toegezondene brieven van Joest van Haeften, richter in Tyelreweerd, en Herman van Wachtendonk, ter zake van het voor den officiaal hangend geding tusschen Aryaen van Reede ter

eene, en Johan Kock van Opynen en Walraven van Haefften ter andere zijde — zijn last ter voortzetting van dit geding, en dat alle aantasting der kerkelijke goederen in Tiel- en Bommelerwaard te dier zake onregt en geweld zou zijn. Ged. *Deventer.* get. *Hosz.*

— 23 Jan. Karel hertog van Gelder zendt zijn' secretaris Johan van Viersen aan de 3 staten van Utrecht. Ged. *Zutphen.* *Zijne* handt. lager *Suchtelen.*

— 28 Jan. De hoofdlieden, Fridrich Webel en German Knecht melden aan de 3 staten van Utrecht, dat zij op last van Maximiliaan, ter dienste van bisschop Frederik, naar het Sticht gezonden zijn; welke laatste hun heeft bevolen, te Amerongen te verblijven. Zij verklaren geen overlast den onderzaten te zullen aandoen. Ged. *Amerongen.* *Hunne* handt.

— 29 Jan. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne klagten over de gewelddadigheden van zijn gehuurd krijgsvolk, liggende op den huize Zuilestein — dat hem van deze krijgslieden, waarmede hij, in zijne *Vede* tegen den hertog van Gelder, Zuilestein en andere sloten en steden heeft moeten bezetten, geene klagte zijn ingekomen; doch verklaart, zoo hem dit schriftelijk gedaan wordt, alle gewelddadigheid behoorlijk te zullen straffen. Ged. *Deventer.* get. *Hosz.*

— 31 Jan. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hunne brieven betrekkelijk de krijgslieden te Amerongen, Leersum, Coten en daaromtrent liggende, — dat hij, niet wetende hoe zijne onderhandelingen met den hertog van Gelder zullen eindigen, deze krijgslieden, die hem van Maximiliaan van Oostenrijk zijn toegezonden, welligt nog zeer van noode hebben zal. Ged. *Deventer.* get. *Hosz.*

— 11 Febr. Schout, burg., schepen en raad der stad Amsterdam bewilligen in het verzoek van den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om aan de kapiteinen te Weesp

en aan den Hinderdam te bevelen, het schip met Bentheimersteen, toebehoorende aan de *kerk fabrijcs*, onverlet door te laten.

— 16 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 5 kapittelen te Utrecht, maandag eerstk. hunne gedeputeerden, even als dit aan deze ridderstad, de steden Utrecht en Amersfoort is verzocht, te Wijk te zenden; om zaken *merckelicken onze lande aengaende*, te behandelen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 21 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, ten kapittel-generaal vergaderd, op hun verlangen, van de krijgslieden te Amerongen en daaromtrent liggende, uit het Sticht te doen vertrekken, — dat het diegenen zijn, die het huis en vlek Kuinre ontzet hebben, en alleen, om te vertrekken, op de betaling hunner soldij wachten. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 25 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, woensdag eerstk. hunne gedeputeerden naar Wijk te zenden. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke.*

— 1 Maart. De stad Amsterdam antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne missive van 27 Febr., over de betaling der knechten aan den Hinderdam, die van derwaarts vertrekken, over het afbreken van het blokhuis aldaar, en het vervoeren van het hout- en ijzerwerk binnen Amsterdam of elders — dat alle deze zaken buiten haar, en alleen op last van Maximiliaan van Oostenrijk, door zijn' rentmeester van Kennemerland geschieden.

— 1 Maart. Andreas van Wyssnith verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om aan hem als momboir van zijne huisvrouw, wettige erfgename van vrouwe van Broichuyzen, door de executeuren in dezen boedel, te doen uitkeeren alle zegels, brieven, gereed geld, goud, zilver en kleinoodiën, hebbende hij van dezelven, met name

van Adriaan Ram, steeds ten antwoord gekregen, dat *sulk geheel in die eer goits gegeven was.* Hij haalt aan de door hem en zijne vrouw geleden schade te Rosande, ten bedrage van 4,000 guld. *Zijne* handt.

— 2 Maart. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij aan hunne gedeputeerden de redenen heeft medegedeeld, die hem hebben bewogen tot den last aan den officiaal, om voor Paschen eerstk. zijne onderzaten niet te vervolgen wegens schulden, als zijnde dezelve *de ene tijt voir ende dander nae* belast geweest met het gehuurd krijgsvolk. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 5 Maart. De stad Amersfoort antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, ten kapittel-generaal vergaderd, dat, na aandachtige inzage van den landbrief, denzelven door den bisschop niet wordt te kort gedaan, wanneer hij op elk goed huis eene leening heeft bevolen van 2 guld., ter afbetaling van het krijgsvolk, terug te geven uit de eerste gelden aan hem door de staten te beleenen.

— 25 Maart. Bisschop Frederik van Baden verzockt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op het door hen geschrevene over dit huisgeld en het sluiten van het consistorie, donderdag eerstk. hunne gedeputeerden te Wijk te zenden, om over het een en ander met hem te spreken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 26 Maart. Johan, burggraaf van Montfoort, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne mededeeling van bovengemelden brief, dat hij hun raadt, de zoodanigen der 3 staten naar den bisschop te zenden, die *spreken connen ende derven, omme meer quaets te verhueden, dat anders gebueren mochte, ende omme ons by onse privilegien te bliven, die wy in eeren holden willen wattet oec cost.* Ged. *Montfoort. Zijne* handt.

— 27 Maart. De stad Amersfoort meldt aan de 3 staten van Utrecht op de toezending van die artikelen in den land-

brief, welke door den bisschop zouden zijn geschonden, — dat zij, na *in 't lange* dezelve te hebben *overlegen*, bevonden heeft, dat de bisschop dien brief tot hiertoe heeft nagekomen, — dat, wat betreft het geven van vidimus van den zoen van bisschop Rudolf en Arnold van Gelder, zonder bewilliging der staten, onder het sluiten van het consistorie — zij daarvan niet onderrigt zijn. — Zij meent dat de bisschop *eren* en *eeds wegen* verpligt was, zijn ingenomen huis en sloten te hernemen — dat hij driemaal de staten vruchteloos om bijstand heeft verzocht — zij raadt, *eer men vorder daeromme dede*, het antwoordt des bisschops af te wachten. — Ofschoon niet meenende, dat hij den landbrief *gebroken* heeft, verklaart zij, insgelijks hare regten en privilegiën te willen handhaven.

— 4 Mei. Jan van Egmond, stadhouder, en raden van Holland, verzoeken aan bisschop Frederik van Baden, zijne gedeputeerden te zenden, om met die van Amsterdam over de herstelling van den dijk van IJpensloot nabij de stad Muiden, te raadplegen, ten einde uit vrees, dat nog meer *inundatie gebueren sal*, *gelijck als geschiet is mittie Dordrechtsche wairde*, *te handelen*; *over die lasten van den water die gescepen sijn meer des te worden*, *overmits toeloop van den stroomen ende winden jairlix*, *by der verhengenisse goits*, *meerder ende starcker opcomen*. Ged. *'s Hage*. *Afschrift*.

— 4 Mei. Karel, aartshertog van Oostenrijk, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, het aan hem na Paschen beloofde antwoord, op zijn verzoek om Kelman van Wildenrode met de eerst openvallende prebende te begiftigen. Ged. *Brussel*. *Zijne* handt. lager *Verdeme*.

— 8 Mei. Bisschop Frederik van Baden zendt aan Jacob van Appeltern, domdeken, bovengemeld afschrift en meldt, dat hij eenigen der ridderschap op den dagvaart te Amsterdam, den 14 Mei eerstk., heeft uitgenoodigd. Hij verzoekt hem, hetzelfde aan die van Utrecht te doen, daar de zaak den lande aangaat. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hoez*.

— 28 Junij. Johan, burggraaf van Montfoort, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hunne uitnoodiging ten kapittel-generaal tegen den volgenden morgen, om in de zaak van den bisschop en den hertog van Gelder te helpen raden, — dat hij verlangt te wachten tot dat de raden van beide zijden zijn aangekomen, want *dat over en weer te reyzen my zeer qualicken geloent werdt.* Ged. *Montfoort. Zijne* handt.

— 8 Julij. De stad Gouda antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hun schrijven over de uitwatering hunner landen door de dubbelde wetering en *wierick,* — dat de sluis en schutting op last van den stadhouder en den raad van Holland, Zeeland en Vriesland zijn gesloten geworden, om die geheele *bederffenisse* te voorkomen 't welk zij, alsmede de domeinen van den aartshertog hierdoor zouden lijden. Zij zegt *'t soute en t braeke watere* niet behoren te gedogen, en berigt *op deze ure* hare gedeputeerden naar Margaretha te hebben gezonden, welker antwoord zij hun, des verkiesende, zal doen weten.

— 20 Julij. Karel, hertog van Gelder, bewilligt aan de 3 staten van Utrecht, ten hunne gevalle, in de verlenging van het *ainstant* tusschen hem en den bisschop overeengekomen, *tot mid-winter Nativitas Christi,* mits 14 dagen te voren opschrijvende. *Zijne* handt. lager *Suchtelen.*

— 25 Julij. Margaretha van Oostenrijk verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, op de aan haar gedane klagte der geestelijkheid van West-Vriesland, de regtsvordering ter zake van de precarie van derzelver vicarien te staken. Ged. *'s Hage. Hare* handt. lager *Gaviner.*

— 2 Aug. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij den bestandsbrief, volgens de door hen goedgekeurde minute aan den hertog van Gelder heeft verzonden. Ged. slot *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 2 Aug. Karel, hertog van Gelder, zendt aan de

3 staten van Utrecht den voormelden geteekenden en bezegelden brief. Ged. slot te *Doesborch*. *Zijne* handt. lager *Suchtelen*.

— 20 Aug. Karel, hertog van Gelder, zendt aan burg., schepen en raad der stad Utrecht het antwoord van den stadhouder-generaal en raad van Holland enz., over de opening der sluis. Ged. slot te *Duurstede* get. *Hundebeke*.

— 20 Aug. Raden des bisschops berigten aan Johan van Renesse van Rijnouwen, Johan van Zulen van Nyevelt, ritteren, Gijsbert die Craen en Henrick van Voerde, burg. van stadswege afgevaardigden, — dat, nu de sluis dadelijk zal worden geopend, het overbodig is derwaarts te bezenden, alvorens door hen op het antwoord des bisschops, den stadhouder en van den raad van Holland zal zijn gecommuniceerd.

— 22 Sept. Jan van Egmond, stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland melden aan bisschop Frederik van Baden, in antwoord op deszelfs brief van 19 Sept., ter zake van het zenden van eenige gedeputeerden aan de Putkuip of te Montfoort op den 27 Sept., om te spreken over de vergoeding van de door het sluiten der sluis te Gouda geledene schade door de ingelanden van Woerden en het Sticht, — dat deze zaak in handen is gesteld van de kommissarissen van Margaretha, welke dien dagvaart liever te Schoonhoven wenschte te houden. — Dat inmiddels bevelen zijn gegeven om die sluis voor eenigen tijd te openen, 't welk, op weigering van Gouda daartoe, met geweld is geschied, en dat hiervan deze stad bij den hoogen raad in hooger beroep is gekomen. Hij verzoekt dus alle bezending te verschuiven tot na het ontvangen van hooger last. Ged. *'s Hage*. *Afschrift*.

— 25 Sept. Bisschop Frederik van Baden wederlegt aan de 3 staten van Utrecht in het breede zijne ongehoudenheid om aan den Lekdijk de hoofdinge bij de vrouwen-kapelle, voor

Wijk te Duurstede gelegen, ten zijnen koste te laten maken, 't welk in de laatste 40 jaren steeds op landskosten geschied is, *all waren wij die mynste van unsen lande, so soude men ons dair bij laten sonder nyeuwicheit te beginnen ter tijt men ons mit Rechte anders overgenge.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 29 Sept. Burg. schepen en raad der stad Deventer berigt aan de 3 staten van Utrecht, dat zij hun gevoelen, om den *anstant* tusschen den bisschop en den hertog van Gelder, aan hunne gedeputeerden zullen mededeelen.

— 11 Oct. De stadhouder en raden van Holland, Zeeland en Vriesland antwoorden aan bisschop Frederik van Baden op zijn schrijven van 7 October, dat hun antwoord *nyet behoerlich* was, want dat door deze zaak in regten te trekken in plaats van bij minnelijke schikking te eindigen, het verbond gebroken werd. Zij antwoorden dat het hun *oick verdunckt ende vervreemt*, dat hij in deze zaak dit verbond heeft ingeroepen, daar het eene geheel bijzondere zaak is, die alleen door den regter kan beslist worden, en dat in alle gevallen niet zij, maar Gouda dit hooger beroep heeft ingesteld, aan welke stad zij nogtans eene schikking hebben voorgesteld, om *hierinne te doen al dat moegelyken is. Afschrift.*

— 14 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan Jacob van Apeltern, domdeken, dit afschrift aan de staten mede te deelen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 26 Oct. Philippe de Clinis, van zijn' penningmeester Geraerd Douze vernomen hebbende de weigering tot betaling zijner penningen, betuigt deswege aan de 3 staten van Utrecht zijne ontevredenheid. Hij vordert deze schuld *al zoudic u poorters vervolghen en doen halen tot aen de poorten van Utrecht, want ic zye wel dat ic anders niet en zal connen totten mijnen geraken.* Ged. *Brussel. Zijne* handt.

— 31 Oct. Burg., schepen en raad der stad Deventer stellen aan de 3 staten van Utrecht voor, om, ingevolge de

clausule van het bestand tusschen den bisschop en den hertog, eenen dagvaart te Deventer of Kampen te houden, om, vermits de tijd van dit bestand ten einde spoedt, eene bemiddeling te beproeven.

— 20 Nov. Bisschop Frederik van Baden stelt aan de 3 staten van Utrecht voor, op hunne mededeeling, dat Holland op Stichtschen grond een' nieuwen dijk heeft opgeworpen, waardoor de loop van het water, tot groot nadeel der Stichtsche landen en onderzaten geheel belet wordt, — om, daar dit eene landzaak is, dadelijk kapittel-generaal te beleggen, en hem den dag te melden, ten einde zijne raden derwaarts te zenden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— 4 Dec. . . . . meldt aan den domdeken te Utrecht, dat de stadhouder en raden van Holland enz. op den 13 Dec. in plaats van op den 9 de dagvaart, welke de staten van Utrecht nu hebben bewilligd om te Schoonhoven te houden in zake der sluis bij Gouda, bepaald heeft, *wegens sekere noodtzaken by my.* Ged. *'s Hage. Zijne* handt. *onleesbaar.*

— 13 Dec. Bisschop Frederik van Baden berigt zijn' raad Johan, burggraaf van Montfoort, niets van doctor Langk, die op zich had genomen den hertog van Gelder verlenging van het bestand dat weldra eindigt te verzoeken, vernomen te hebben *ende ons oick waerafftighe tydinge komen, woe dat onse Oehem* (*den hertog*) *in wervynge is van rutheren ende knechten, der thants in groten getale by den ander zijn.* Wordt het bestand niet verlengd, (zegt hij,) moet terstond kapittel-generaal worden beschreven, ten einde maatregelen te beramen, opdat wij en *unse onderzaten soe gans ungestelt ende weerloos nyet overrasschet en werden.* Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 14 Dec. Johan, burggraaf van Montfoort, verzoekt aan Jacob van Apeltern, domproost, den bisschop Frederik van Baden schriftelijk mede te deelen, hetgeen doctor Langk

hem zeggen zal, opdat de bisschop en zijne landen *op goeden waen nyet veraftert of verrasset en worden.* Het beschrijven der staten oordeelt hij raadzaam, *opdat sich dese dingen nyet vorder en verstoerden. Zijne* handt.

— 17 Dec. Philippe de Clinis, van zijn' penningmeester Gherart Douze vernomen hebbende, dat hij tegen kersmisse zijne betaling kan erlangen, berigt aan de staten van Utrecht dat hij geen langer uitstel zal gedoogen. Ged. *Brussel. Zijne* handt.

— 23 Dec. Karel, hertog van Gelder, bewilligt aan de 3 staten van Utrecht, in de aan hem verzochte verlenging van den *ainstant.* Hij vertrouwt dat inmiddels de bemiddeling geschiede, zoo niet, moeten *wy ons dulden ind lyden, as wy gedaen hebben.* Ged. *Zutphen. Zijne* handt. lager *Suchtelen.*

— 26 Dec. Maximiliaan van Oostenrijk verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om Thilman van Wildenrad en Albrecht Ruffarts, met de eerst openvallende prebenden te begiftigen. In de hoogduitsche taal. Ged. *Mechelen.* get. *Perntern.*

— 29 Dec. Joost van Haefften, rigter enz., last hebbende ontvangen van Frederik, heer van IJsselstein, om de goederen der 5 kapittelen van Utrecht, gelegen in Tielre- en Bommelerweert aan te slaan, ter zake van het betrekken met geestelijk regt van Jan de Cock van Opijnen en Walraven van Haefften, voor den officiaal — meldt hun, dat zoo dit geding niet terstond wordt afgesteld, de schriftelijke bevelen van voormelden heer zullen worden ten uitvoer gelegd.

27. Vergadering. 21 November 1846.

Nieuwe leden. Verzet van burgem. te Leiden tegen het oprigten van eene Hoogeschool te Amersfoort, 1602. Biographie van Jod. Heringa Eliz.z. Dialecten, Luxemburgsch.

Nieuwe leden. De heeren W. J. C. van Hasselt, lid der regtbank te Amsterdam, Meijlinck, advocaat te 's Gravenhage,

Dr. J. van Hacke, op den huize Eikenrode te Nieuw-Loosdrecht, W. J. Knoop, kapitein bij de militaire academie te Breda, Jonkheer J. Ortt, ingenieur van den waterstaat te Alkmaar, en Mr. J. A. Kluppel, president van de arrondissements regtbank aldaar, worden tot werkende leden benoemd.

Prof. J. Clarisse, op den huize den Breuk nabij Rhede, wordt tot honorair lid benoemd.

De heer Stratenus te Utrecht en Felix Bogaerts te Antwerpen aanvaarden het lidmaatschap.

Universiteitswezen. — Leiden. — Verzet van Burgemeesters van Leiden tegen het oprigten eener Universiteit te Amersfoort ten jare 1602, *door Jhr. W. J. C. Rammelman Elsevier.* Wij deelen hier een besluit mede, getrokken uit de Resolutien der stad Leiden, waaruit op nieuw zal blijken, dat Leiden altijd getracht heeft om het oprigten van andere Academien binnen 's lands te beletten, onder andere te Amersfoort.

Het besluit van den 31. October 1602, luidt aldus:

»Voorgeslagen zijnde bij monde van *Arnoult Daye de Jode Jr.*, presiderende burgermeester. Dat men van goeder handt onderrecht werde, dat de staten van Utrecht delibereerden om tot Amersfoort op te rechten een Universiteyt, ende 't zelve zoude reduceren tot nadeel van de Universiteit alhier, of daerom niet geraden en was 't voorz. voornemen in dien 't doenlijc waer, te voorcomen ofte doen stuyten. — Is geresolveert, dat de voorz. gedeputeerden dese zaecke den Heeren Curateurs zullen communiceren, ende gelast zijn om gezamentlijken 't zy by de Heeren Generale Staten, ofte elders daer sulx van noode zoude mogen zijn, aen te houden ten eynde bij HaerE. intercessie zulcke resolutien mochten werden gedistourneert, gebruyckende daertoe alle beweigende redenen des mogelicken zijnde, met toeseggingе van deser stede wege te doen, dat by zoo verre die van Utrecht zouden begeeren te verstaen tottet opmaecken van een Collegie binnen de stadt Leyden, Burgermeesteren mit henluyden zulx in

alle eerbaerheyt ende redelicheyt op het verlenen van plaetse of anders zullen handelen, dat zij veroorsaect zullen wesen, om daerover te hebben, een groot genoegen.

Universiteitswezen. — Biographie van Jod. Heringa Eliz.z. De heer M. de Bruyn vestigt de aandacht op eene kortelings verschenen biographie getiteld:

Prof. Heringa El.z. in zijnen dagelijkschen omgang. Geschenk aan de leerlingen en vrienden van den onvergetelijke. Utrecht 1846. en zegt:

Ofschoon Heringa nog geenszins vergeten is, zoo hadden wij toch geen nieuw biographisch geschrift over hem verwacht. Bij hetgeen 's mans waardige ambtgenooten, niet lang na zijnen dood, van zijn leven en zijne deugden gezegd hebben, daarbij meenden we, zou het blijven. Des te verrassender viel ons bovenstaand geschrift inhanden, te meer nog, daar het uit de pen eener vrouw is gevloeid, die gedurende vele jaren niet alleen Heringa's vriendin was, maar ook langen tijd geregeld onderwijs in de waarheden van het Christendom van hem ontving.

Vreemd echter vinden wij het niet, dat er onder Heringa's talrijke vrienden en vriendinnen, eene, die tevens zijne leerlinge was, op de gedachte is gekomen, om voor haren onvergetelijken leeraar een klein monument te stichten. Wel mogt ze dit doen, te meer, daar zij reeds bij Heringa's leven een en ander had aangeteekend, dat haar in zijne woorden of uit zijn leven belangrijk voorkwam. Haar geschrift is een kostelijk geschenk voor de leerlingen en vrienden van den man, die eens een sieraad was der Utrechtsche Hoogeschool, en wiens nagedachtenis nog lang in zegening zal blijven.

Verzamelt men de bijzonderheden, die in het boekje verstrooid liggen, dan leert men Heringa's levenswijze, zijn karakter, zijne beginselen, en tevens zijne beschouwingswijze van vele belangrijke onderwerpen genoegzaam kennen. Wilt ge weten hoe 's mans manier van leven was, zijne veeljarige

vriendin berigt u: niets was hem kostelijker, dan zijn tijd! Het gansche jaar door stond de ijverige Heringa vroeg op, zelfs in de koudste winterdagen niet na half zeven ure. Zeker iemand vroeg hem eens, of hij het boekje, getiteld: *Sta vroeg op*, gelezen had. Heringa gaf ten antwoord: »indien men elken dag slechts één uur langer slaapt, dan men tot vernieuwing zijner krachten noodig heeft, dan zal men op zijn' zestigsten geboortedag bij de acht jaren verloren en te betreuren hebben. Dit denkbeeld doet bij mij alles af en ontneemt mij de behoefte aan het best geschreven boek." Die zuinigheid op zijnen tijd deed hem ook de gewoonte aannemen, om een uur vroeger zijn middagmaal te houden, dan meest alle andere menschen van zijn' kring, omdat hij hiermede den tijd voor zijn eigen middagmaal en tevens den tijd van dat van anderen won. Was hij echter in goed gezelschap of in een belangrijk gesprek, dan gaf hij niet den minsten indruk van gehaastheid; integendeel dan had en gaf hij iets zeer rustigs.

Voor alles ook, wat hem nuttig toescheen, vond en nam hij den noodigen tijd, en dat soms in veel ruimer mate, dan velen, die minder te doen hadden. Zelden bijv. was hij de allerlaatste in de kerk of in vergaderingen. Ofschoon met vele en velerlei bezigheden bezet, en in onderscheidene correspondentien gewikkeld, was hij echter gewoon alles accuraat, duidelijk en zeer net te schrijven. Dit juist wint mij tijd, (zeide hij zelf,) ook geniet ik van het altijd voordeelige, om slechts één ding te gelijk te doen. — Zoo waren hem dan ook orde en regelmaat in zijn huisbestuur en in al zijne bezigheden tot eene tweede natuur geworden. IJverige werkzaamheid was hem behoefte. En wie was meer dan hij afkeerig van alle sleur, achteloosheid, of, volgens zijne eigene uitdrukking, indolentie.

Vragen we naar Heringa's karakter en beginselen, zijne vriendin geeft ons menige bijdrage tot derzelver kennis en

waardering. Zeer *omzigtig* was hij in het besluiten, maar dan ook des te standvastiger in het uitvoeren. Heb ik mij éénmaal op goede gronden tot iets goeds verbonden, zeide hij bij zekere gelegenheid, dan zou ik geene achting voor mij zelven hebben, indien ik er mij door iemand van liet terugbrengen. Van deze mannelijke *standvastigheid* heeft hij meer dan eens proeven gegeven.

Inzonderheid was *waarheidsliefde* een kenmerkende trek van zijn karakter. De waarheid ging hem in alles en boven alles ter harte. — 't Is eene zoo voorname zaak, zeide hij meermalen, de waarheid in alles lief te hebben, dat wij eerder alle onbedachtzaamheden, in onze kinderen of dienstboden bijv., moeten over het hoofd zien en vergeven, dan misleiding, veinzerij of leugen.

Eene andere eigenschap van Heringa's karakter was *verstandige voorzigtigheid*. In deze deugd had hij een' hoogeren trap bereikt dan de meesten. De bijzondere omstandigheden en lotgevallen zijns levens hadden daartoe eigenaardig medegewerkt. Kon het nu wel anders, of zulk eene overgroote voorzigtigheid mogt zich niet immer met die openhartige rondheid paren, welke de meeste menschen gemakshalve in anderen verlangen? Kwam het er echter op aan, om waarheden, belangrijke waarheden, onder het oog te brengen, om te vermanen, te bestraffen waar dat noodig was, dan behoefde niemand Heringa's meening te raden, dan was het juist zijne *rondborstigheid*, die bij zulke gelegenheden even sterk uitblonk, als anders zijne voorzigtige wijsheid.

Zoo iemand, Heringa behoorde tot de zachtmoedigen en vreedzamen, tot dezulken, die, waar zij slechts kunnen, vrede stichten, den vrede bewaren. Hij was een voorbeeld, in alle dingen, van *zachtmoedige wijsheid*, en niet weinig heeft deze edele deugd ten allen tijde het genot zijns levens verhoogd. Voorbeeldig was dan ook zijne *vijandsliefde*. Moeijelijke jaren heeft hij doorleefd, jaren, waarin hij verketterd en door zeer velen vijandelijk behandeld werd. Maar

Heringa's grondregel was: indien iemands wegen den Heere behagen, zal Hij zijne vijanden met hem bevredigen. — Zijn edele, zachte geest deed hem dulden en vergeven. Hij wilde liever, bij het onregt dat hij lijden moest van medechristenen, die hem beschuldigden, op hunne goede beginselen, dan op hunne verkeerde gedragingen zien. — Groot was zijne *trouw* jegens zijne bijzondere vrienden, treffend en innemend het belang, 't welk hij ook in hunne min-gewigtige aangelegenheden stelde. Was er iets, dat de rust van hun hart stoorde, geen geld of tijd was hem dan te dierbaar, en dan scheen het, als of die vrienden op dat pas de eenige voorwerpen zijner zorg en liefde waren. Hoog stonden bij den edelen man de pligten en genoegens der vriendschap aangeschreven. Eenvoudigheid, openhartigheid en vertrouwelijkheid kenmerkten zijnen omgang met de vrienden zijner keus. Christelijke deugd hield hij voor het eenig fundament van ware vriendschap. Hoe edel was het beginsel, dat hem leidde: »indien gij achting en vriendschap voor elkander hebt, — zoo sprak hij, — vereenigt u dan in een heilig verbond tegen de zonde: onteert nooit de liefde of de vriendschap, door op derzelver naam goed te keuren, wat Gods wet veroordeelt! Draagt elkanders zwakheden en gebreken, maar verbloemt, en bovenal begunstigt ze niet." Zoo dacht, maar ook zoo handelde Heringa. En vond hij in zijne vrienden iets te vermanen of te bestraffen, dan deed hij dat welmeenend, ernstig en openhartig, maar tevens zoo tijdig, zachtzinnig en beminnelijk, dat men in hem den opregten vriend nog hooger eerde.

Een hoofdtrek in Heringa's karakter was die *echte menschenliefde*, die ten allen tijde gereed staat, om anderen met verstand te helpen. In niets, wat het heil der menschheid kon bevorderen, weigerde hij zijne blijmoedige deelneming. Bij inschrijvingen tot een goed doel, vond men in hem den royaalsten en standvastigsten deelnemer. »Als christen, — dus sprak hij eens, — verkies ik juist geene inschrijvingslijsten voor armen. Het gebod van den Zaligmaker:

Geef in het verborgen, strijdt hier in zeker opzigt tegen; ook heeft Hij aan onze *verborgene* liefdegiften zijne genadige belooning toegezegd; maar als burger en onderdaan onderwerp ik mij ook weder gaarne aan hetgeen medeburgers en overheid van mij begeeren, opdat eendragt magt make, en dan teeken ik ook zeer cordaat mijnen naam, en stoor mij volstrekt aan geene aanmerkingen van menschen, 't zij sommigen vragen: »*kan Heringa zooveel?* anderen: *geeft H. niet meer?*" Boven alle beschrijving groot was zijne christelijke milddadigheid; daarin wist hij naauwelijks wat het was, bekrompen te zijn, en onderscheidde hij zich tevens door wijs overleg en groote kieschheid.

Diezelfde menschenliefde boezemde hem ook een' natuurlijken afkeer in van allen achterklap, onder welken vorm ook. Als behoedmiddel tegen die algemeene kwaal had hij zich gewend zooveel mogelijk over *zaken*, minder over *menschen* te praten. Daar hij dit nu meesterlijk verstond, was hij gewoonlijk het zout der gezelschappen, der bijeenkomsten en vergaderingen, die hij bijwonen moest, of welke hij als voorzitter leidde. — In den omgang met andersdenkenden of met leden van verschillende kerkgenootschappen wist de wijze man alle onaangename botsingen en disputen te vermijden. Zijn stelregel was: »spreekt zoolang mogelijk over datgeen, waarover gij het *eens* zijt, en dan zult gij verrast worden, zoowel over den weinigen tijd, die er voor andere dingen overschiet, als over de vele zaken, waarin gij 't zamen vinden kunt." Meermalen beriep hij zich op den gulden regel, die ook de zijne was: »*Eenheid in het noodige, vrijheid in het twijfelachtige, in alles de liefde.*"

Ziedaar eenige voorname karaktertrekken en deugden, die Heringa als mensch, als christen, versierden. Zijne levenswijsheid, zijne vroomheid waren van den echten stempel. Niet door zijne lessen alleen, ook door zijn voorbeeld heeft hij anderen geleerd en gesticht.

Wil men eens gevoelen, in welke mate, dan leze men de

naïve getuigenis, door eene vrouw, die hem 28 jaren gediend had, van hem gegeven. Voorwaar, de man, omtrent wien men in opregte eenvoud des harten aldus kan getuigen, hij was edel en groot, zoo iemand dien naam verdient.

Slechts enkele bijzonderheden hebben wij tot hiertoe aangestipt, maar deze kunnen uit het belangrijk geschrift van Heringa's vriendin nog met vele andere vermeerderd worden. Vereenigd, geven ze een treffend beeld te aanschouwen van een echt-mannelijk karakter, van een waarlijk-vroom gemoed.

Wat in vele Biographieën ontbreekt, vinden we in deze eenvoudige gedenkwaardigheden van Heringa's leven, te weten: 's mans individualiteit. Wat hem bijzonder eigen was, waaraan men juist Heringa erkende, dat komt niet zelden verrassend uit. Zijne gevatheid bijv. in het antwoorden. Zeker iemand zeide eens tot hem op eene zeer beleefde wijze: »Professor! ik heb opgemerkt, en ik doe dit telkens weder op nieuw, als ik het geluk mag hebben u te hooren, dat, terwijl vele predikanten rondzien, wanneer zij op stoel komen of onder het gezang zijn, gij alleen die gewoonte niet hebt." — Deze *gewoonte,* gelijk gij 't noemt, (antwoordde Heringa,) *behoeft* nog geene *deugd* in *mij*, maar *kan* zeer wel deugd in die heeren Predikanten zijn. Bedenkt mijnheer 't wel naauwkeurig, dat de herders en opzieners der kudde *verpligt* zijn rond te zien of de schapen zich wel onttrekken, terwijl dit *mijne* roeping en verpligting niet medebrengt." — Zoo vroeg hem eens een ander, in het bijzijn van iemand, die Heringa altijd bij voorkeur hoorde prediken, of Professor, die zoo wijs en boven die *gewone* zwakjes verheven was, het wel goedkeurde, dat men zich zoo aan éénen leeraar aansloot. Minzaam en beduidend glimlachte toen Heringa, sloeg een deelnemend oog op den persoon, wien het gold, en zeide wederkeerig met eenig zelfvertrouwen in eigene meening: »Ik vind het in allen geval veel eigenaardiger voor iemand, die geene doodigheid, maar levendigheid

wil aankweeken, een' predikant te volgen, die tot zijn hart spreekt, dan eene kerk, die in zijne buurt staat."

Nog meer proeven van Heringa's schanderheid, van zijne kunst, om het regte woord ter regter tijd te spreken, vindt men in het geschrift zijner vriendin. Er is inderdaad in dit kleine boek veel, zeer veel, wat met belangstelling zal gelezen worden door allen, die den edelen man hebben gekend en hooggeacht, menige les van ware levenswijsheid, menige proeve van eene verlichte, christelijke denkwijze over gewigtige onderwerpen. Jengdige Evangeliedienaars inzonderheid, die met zegen in hnnnen werkkring willen arbeiden, vinden hier meer dan eenen heilzamen wenk.

De ongedwongen, geheel kunsteloozen vorm, waarin de schrijfster hare aanteekeniugen heeft bijeengebragt, geeft aan het boekje eene zekere naïviteit, die de aandacht levendig houdt, zonder den lezer te vermoeijen.

Vraagt men nu, in hoever het gansche geschrift ons Heringa leert kennen, dan gelooven we aldus te moeten oordeelen. Als mensch en christen, als leeraar der gemeente, wordt Heringa hier in al zijne beminnelijkheid, in al zijne voortreffelijkheid u voorgesteld. De zwakke zijde van het boek zijn de opmerkingen en aanteekeningen, die ten doel hebben, om Heringa als Godgeleerde te doen kennen. Maar hoe kon dit anders? Wie Heringa in dit opzigt naar waarheid wil voorstellen, moet zelf als Godgeleerde eene hoogte hebben bereikt, die hem in staat stelt, om 's mans theologische beginselen, *zijne* opvatting van het Christendom, *zijne* positie in den tijd, waarin hij als Hoogleeraar der Theologie optrad en werkte, te kunnen begrijpen en doorzien. Hij alleen, die dat vermag, zou over Heringa als theologant naar waarheid kunnen schrijven, hetzij herinneringen of een eigen oordeel.

Van eene vriendin, ofschoon dan ook vele jaren eene trouwe catechisante van den hooggeschatten man, ware dit te veel geëischt.

Dialecten. Luxemburgsch. Lidgen dat gezongen get bein würrek brëechen.

I.

De brout die zol zur Kirchen gaon,
De breitgeman dee kreischt;
»Och hïerzeleeff! wat kreischt dir dan?"
Zoot de brout, de ehlige brout
Zo ihrem breitgeman.

II.

Ech wil nach lewer ïesse goon
Eer ech bïede zal.
»Da kom, laos men zom disch hinnegoon!"
Zoot de brout, de ehlige brout
Zo ihrem breitgeman.

III.

Ja, wee ze bei den disch bekwamen,
De breitgeman dee kreischt;
»Och hïerzeleef! wat kreischt dir dan?"
Zoot de brout, de ehlige brout
Zo ihrem breitgeman.

IV.

Ech wil nach lewer drinken goon,
Eer ech ïesse zol.
»Da kom; loos mir zum keller goon"
Zoot de brout, de ehlige brout
Zo ihrem breitgeman.

V.

Ja, we ze ein de keller bekwamen,
De breitgeman dee kreischt.
»Och hïerzeleeff! wat kreischt dir dan!"
Zoot de brout, de ehlige brout
Zo ihrem breitgeman.

Letterlijke vertaling. Liedjen, hetwelk gezongen wordt bij het Hennip braken.

I.

De bruid, die zal tot de kerke gaan,
De bruidegom die weent;
»Ei hartelief! wat weent gij dan?"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

II.

Ik wou nog liever eten gaan, [dan bidden.)
Eer ik bidden zal. (d. i. ik wou nog liever eten,
»Dan kom, laat ons tot den disch heengaan!"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

III.

Ja, toen zij tot den disch kwamen,
De bruidegom die weent. (ving de b. aan te weenen)
»Ei hartelief! wat weent gij dan?"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

IV.

Ik wil nog liever drinken gaan,
Eer ik eten zal.
»Dan kom, laat ons tot den kelder gaan"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

V.

Ja, toen ze aan den kelder kwamen,
De bruidegom die weent.
»Ei, hartelief! wat weent gij dan!"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

VI.

Ech will nach leewer danzen gaon
  Eer ech drinken zol.
»Da kom, loos men zom spillman gaon"
  Zoot de brout, de ehlige brout
  Zo ihrem breitgeman.

VII.

Ja, we ze bij den spillman bekwamen,
  De breitgeman dee kreischt,
»Och hïerzeleeff! wat kreischt dir dan?"
  Zoot de brout, de ehlige brout
  Zo ihrem breitgeman.

VIII.

Ech wil nach leewer schlooffen gaon
  Eer ech danzen zol,
»Da kom, loos mir zum bette gaon!"
  Zoot de brout, de ehlige brout
  Zo ihrem breitgeman.

IX.

Ja, we ze bij het bette bekwamen,
  De breitgeman dee kreischt,
»Och hïerzeleeff wat kreischt dir dan?"
  Zoot de brout, de ehlige brout
  Zo ihrem breitgeman.

X.

Ech wil nach leewer wandelen,
  Eer ech schlooffen zol.
»Ei! dass dich der hool erschlee"
  Zoot de brout, de ehlige brout
  Zo ihrem breitgeman.

VI.

Ik wil nog liever dansen gaan
Eer ik drinken zal,
»Dan kom, laat ons tot den speelman gaan"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

VII.

Ja, toen zij tot den speelman kwamen,
De bruidegom die weent,
»Ei, hartelief! wat weent gij dan?"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

VIII.

Ik wil nog liever slapen gaan,
Eer ik dansen zal,
»Dan kom, laat ons naar het bedde gaan"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

IX.

Ja, toen zij bij het bedde kwamen,
De bruidegom die weent.
»Ei, hartelief, wat weent gij dan?"
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

X.

Ik wil nog liever wandelen,
Eer ik slapen zou.
»Ei! dat u de hagel doode
Zeide de bruid, de echtelijke bruid
Tot haren bruidegom.

No. 2. *Het Reimelied.*

I.

Franzoozen, Joeden, doivelen,
Wee rijmen mir dan daat?
Dee franzoosen deeden kriegen,
Dee joeden werden bedriegen,
Der doivel werd ze kriegen.

II.

Schooster, schrijver, wooner,
Wee rijmen mir dan daat?
Dee schooster sneidt zijn liedër,
Dee schrijver veert zing viedër,
Dee wooner mecht zing rieder.

No. 3. *'t Liedje von der heeligen Odiltje.*

I.

Ja, wee die Odiltje geboiren waor,
An ihre Voider ee Keefer waor,
Ee faesgen deed hië bannen.
Hië schleet dem faesgen de Noidem als ein,
Hië setzt die heelig Odiltje drein,
Hië deed zie leeren schwammen.

II.

Zee schwemmt 't wässer ald ob en oof,
Zee schwemmt woil op den miller zijn raad.
Die miller koekt zaem loiden heraus,
Hië mengt zijn rïedgen waer heraus,
Dat woor die heilig Odiltje.

No. 2. *Het Reimelied.*

I.

Franschen, joden, duivelen,
Hoe rijmeu wij dan dat?
De franschen doen kriegen,
De joden zullen bedriegen,
De duivel zal hen krijgen.

II.

Schoenmaker, schrijver, wagenmaker,
Hoe rijmen wij dan dat?
De schoenmaker snijdt zijn leêr,
De schrijver voert zijne pen,
De wagenmaker maakt zijne wielen.

No. 3. *'t Liedje van de heilige Odiltje.*

I.

Ja, toen die heilige Odilda geboren werd,
En haren vader een kuiper was,
Deed hij een vaatje binden.
Hij slaat aan het vaatje de duigen aan stukken
En zet er de heilige Odiltje in,
En deed haar op deze wijze leeren zwemmen.

II.

Zij dobbert op het water,
En zwemt op het rad eens molenaars.
De molenaar kijkt door zijn venster,
Hij gelooft dat het rad uit de spil was,
En zie het was de heilige Odiltje.

III:

Die miller die woor zoo ee braven man,
Hiën zielt die heilig Odiltje heran;
Hiën zielt ze op bis an oichtzingt jaar,
Nis dat zij een hubsch braus maedgen waar:

IV.

Dee miller haad zoo ee godlous kand,
Dat nennt zij niet anders als gefunden kand,
Gefunden in dem waasser.
»Eer eih wil heischen gefunden kind
Vill lewer wil eih suchen mein vater geschwind."

V.

Zij saas sich op een marmelstein,
Zij kreisch zieven lecher an den Noidem herein,
Do kwamen zwe schwarzer doivelen daher,
Zee brengen hire voider zweschen zich daher
An enger feurigen vlamen.

VI:

Dat as geschiet an geschiet net meê
An dat een kand hire voider had erleesd,
Erleest, woil aus der Hellen.

III.

Die molenaar die was een zoo brave man,
Hij kweekt de heilige Odiltje op;
Hij kweekt haar op tot aan haar achttiende jaar,
Tot dat zij een fraai mooi meisje was.

IV.

De molenaar toch die had een zeer goddeloos kind,
Dat haar niet anders noemde als gevonden kind,
Gevonden in het water.
»Voor dat ik (zeide de heilige) wil genoemd worden een [vondeling,
Veel liever wil ik zoeken mijn vader al schielijk."

V.

Zij zet zich op een marmersteen,
En weent zoodanig dat er zeven holen in de aarde worden;
Daaruit kwamen twee zwarte duivelen,
En brengen haren vader tusschen zich weêr
Van eene lichtelaaije vlam omgeven.

VI.

Dat is gebeurt en het zal niet meer gebeuren,
Dat een kind zijnen vader verlost,
Verlost uit de hel.

— 3 Febr. De 3 staten van Utrecht melden aan bisschop Frederik van Baden, onder toezending van de afschriften der aan Overijssel geschrevene brieven, dat zij alle pogingen tot eene verzoening met den hertog van Gelder, in het werk stellen en met den prins van Castilie, door tusschenkomst van den heer van Liesvelt, in gedurige onderhandelingen zijn. Zij verzoeken hem inmiddels niets aan deze zijde der IJzelen te ondernemen, opdat de zaken niet *verder verloepen mochten*. *Concept.*

— 3 Febr. De 3 staten van Utrecht, bij geruchte vernomen hebbende eenige vijandelijkheden der Gelderschen omtrent Kampen, alsmede, door eene geheime hand, dat de twist bijna *verlijct waer*, dat zij *gheern sien souden te geschien*, — verzoeken aan de ridderschap en steden van Overijssel van het een en ander naauwkeurig te worden onderrigt, alsmede *int heymeleik ende anders bij alle goeden middelen sonder arbeyt te sparen*, den twist tusschen Frederik en Karel bij te leggen. *Concept.*

— 3 Febr. Johan, hertog van Kleef, verzoekt aan de 5 kapittelen van Utrecht, om de steden Utrecht en Amersfoort te onderrigten, dat zij of aan hem, of aan degenen, waaraan hij dit *verwezen* heeft, betaling te doen van het restant van de gem. verschuldigde penningen, zonder langer uitstel, met kosten, schaden en interessen, in gebreke waarvan hij, krachtens zijne bezegelde brieven, zijne schuld geheel zoude behooren in te vorderen. Ged. *Cleef. Zijne* handt.

— 5 Febr. De 3 staten van Utrecht melden aan bisschop Frederik van Baden, in antwoord op zijn' brief van 28 Jan. en die door Overijssel aan de drie Geldersche steden geschreven is, mitsgaders van zijn' brief, waarin hij om bijstand verzoekt, — dat zij heden hebben besloten, zich op dit punt tot een volgend kapittel te zullen beraden en hem verzoeken, inmiddels niets te ondernemen, dat zij dit ook aan de Geldersche raden, met wie zij steeds in onderhandelingen zijn,

verzocht hebben. — Zij wenschen, dat even als de hertog van Gelder te Wageningen, Niekerk en Elburg alle vijandelijkheden had verboden, dit ook ten opzigte der Utrechtschen werd gedaan. — Zij deelen de bepaling mede van de dagvaart over het waterschap, tegen vrijdag eerstk. te Schoonhoven. *Concept.*

— 6 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun' brief van 3 Febr. en op hunne toezending van de verslagen van den gelderschen raad Folckier, — dat hem genoegzaam de gepleegde euveldaden der Gelderschen te Genemuiden, welker hoofdman zijn openbare vijand is, bekend zijn — en hoe zijn bode op reis naar Overijssel mishandeld en geplunderd is geworden, welken zij *onse brieve hebben doen eten*; hoe zij voorts in Twente zijn gevallen, alles te vuur en te zwaard verwoestende, en zich voor Oldenzaal hebben gelegerd. *Dewelcke alle des handels, woe sich die tot Campen, nae uwe schrifften begeven moch hebben, immers nyet te schaffen hebben, die nyemant dan ons alse onses gestichte bewanten behoeven te verdedingen ende te verantwoerden.* Hij herhaalt zijn verzoek *om bijstand, soe gy daertoe immers plichtshalven gehouden zijt.* — Hij berigt hun de door hem bevolene belegging van het kapittel-generaal tegen den eersten donderdag in de vasten, *soe die saecke haestich is*, ten einde een bepaald antwoord, zonder verder *verstek*, van hen te bekomen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 8 Febr. Ridderschap van Overijssel, burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, doen aan de 3 staten van Utrecht een zeer omstandig verhaal der door de Gelderschen bedrevene vijandelijkheden en euveldaden te Genemuiden, benevens van hun' inval in Twente, en dringen zeer ernstig op hulp en bijstand aan.

— 9 Febr. Gedeputeerden en ridderschap van Salland en Vollenhoven, alsmede de steden Deventer, Kampen en Zwolle,

te Deventer vergaderd, antwoorden aan bisschop Frederik van Baden op zijn' brief van 6 Febr., bevattende mededeeling van het verzoek aan de staten van Utrecht, benevens het ingesloten afschrift van hun antwoord.

— 10 Febr. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan den dijkgraaf en heemraden van Woerden, Oudewater en Bodegraven, alsmede aan de stad Woerden, om de zaak van het stuivergeld (op elken morgen 1 st.), te leggen op de onder dat waterschap behoorende gemeenten Kamerik, Harmelen enz., ter stopping van de schotdeuren der sluisen te Gouda en ter dekking van andere onkosten, te laten berusten tot eene daarop nader te bepalen dagvaart tusschen de gedeputeerden der landvoogdes met die van Utrecht en zijne raden. Ged. slot te *Duurstede*. *Afschrift*.

— 13 Febr. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun' brief van 3 Febr., behelzende verslag hunner onderhandelingen met Gelderland, alsmede verzoek ter overzending zijner raden te dier zake, — dat hij dit niet zonder medeweten van Overijssel kunnende doen, hun gevoelen deswege heeft verzocht, onder mededeeling hunner brieven; welk antwoord, tot tweemaal verzocht, hij hun toezendt, waaruit hun blijken zal, dat hij in geene onderhandelingen treden kan. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Stroyaes*.

— 14 Febr. De stad Amersfoort verontschuldigt zich aan de 3 staten van Utrecht, hare gedeputeerden ten kapittelgeneraal van heden niet te hebben durven zenden, wegens een hoop krijgslieden, zich tusschen Utrecht en Amersfoort gelegerd hebben.

— 15 Febr. De 3 staten van Utrecht antwoorden aan bisschop Frederik van Baden, op zijn en Overijssel's verzoek om bijstand. Zij verzoeken hem ootmoediglijk en *mit gansen vlit*, onder herinnering van het verbond, vroeger tusschen Utrecht en Gelderland gesloten, om, ten hunnen ge-

valle alle de twisten met den hertog van Gelder, tot hen als middelaars *te gehoir* te willen brengen, alle vijandelijkheden te staken en het krijgsvolk uit den velde te nemen; bereid zijnde, terstond hunne gedeputeerden bij hem te zenden, om met hem deze dingen te verspreken, om die in *allen goeden te mogen verliken. Concept.*

— 18 Febr. Evert van Ensse antwoordt aan den domdeken Jacob van Apeltern, dat de bisschop, zoo als hij dit altijd heeft gezegd, buiten Overijssel geen bestand met den hertog van Gelder sluiten kan. Ged. *Wijk te Duurstede. Zijne* handt.

— 22 Febr. Jacob van Apeltern, domdeken, en Steven van Zuylen van Nyevelt, landkommandeur der balye van Utrecht, van wege de staten van Utrecht, bij weten des bisschops gemagtigd zijnde, om met den hertog van Gelder over het slot Oeyen in onderhandelingen te treden, verzoekt aan ...... hun te willen schrijven, wat hij wenscht, dat zij nog daarin zouden doen, om nog dat *overste quaet vorder toe vermyen und toe verhueden.* Zij melden voorts, dat de bode, door de staten met brieven naar den hertog gezonden, tusschen Zutphen en Oldenzaal daarvan is beroofd geworden, en vandaar het oponthoud in deze zaak. Zij verzoeken tevens om geleide. *Hunne* handt.

— 11 Maart. Evert van Ensse antwoordt aan den domdeken Jacob van Apeltern, dat hij niet inziet, hoe de verzoening tusschen den hertog en den bisschop kan getroffen worden; want hoe kan hij aldus *jamerlic mit roff ende brant buten horen schulden, die arme luiden overvallen worden mogen laten.* Ged. *Wijk bij Duurstede. Zijne* handt.

— 19 Maart. Bernhard, markgraaf van Baden, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, van wege den bisschop, deszelfs pachters ongemoeid te laten van de uitzetting van het huisgeld tot betaling aan den hertog van Kleef, ten minste

daarmede te wachten tot deszelfs terugkomst van deze zijde des IJssels.

— 24 Maart. De 3 staten van Utrecht verzoeken aan Evert Zoudenbalch, schepen en burg. der stad Utrecht, ter liefde van hen, *mit allen vlyte ende ernste aen* de landvoogdesse, *in allen besten bearbeyden* aan het behoud des vredes tusschen de beide vorsten, vermits hij ongetwijfeld *well veel goets in doen sellen moegen.* Gaarne betuigen zij, willen zij hem, des verkiezende, een uit hun midden in deze zaak met hem deputeren. Aan de buitenste zijde van dezen concept-brief was, kennelijk door de hand van den burggraaf van Montfoort, het navolgende geschreven: *Ende hebben een weinich duerinne gecorrigiert op correctie van u, en wair waell van noide dat ghy u zelven hier by ons gevueght hadt, omme breder hiervan mit u te spreken indient moegelicken waert, dan wy u hiervan alsoe souden connen gescriven, met u brengende dese copie of die avyze van den staten enz.* Ged. *Montfoort. Palm-Zondag.*

— 25 Maart. Johan, hertog van Kleef, berigt aan de 5 kapittelen van Utrecht, in antwoord op zijne voorschriften, ter zake van het restant der penningen door Utrecht en Amersfoort verschuldigd, waarover kapittel-generaal is gehouden — dat hij, op verzoek van Utrecht, tot pinksteren wachten wil, mits schadevergoeding voor dat uitstel. Hij verzoekt hen, *daeran die hant te halden.* Ged. *Kleef.*

— 28 Maart. Johan, hertog van Kleef, verzoekt aan burg., schepen en raad der stad Utrecht, zijne penningen *sonder langer ophalden und vertreck* te betalen. Hij stemt alleen in een uitstel tot pinksteren toe, indien aan dengenen, op wien hij die schuld *verwezen* heeft, de hierdoor geleden schade worde vergoed.

— 28 Maart. Roelant van Liesveld, heer van Themesse, berigt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek, om bij de landvoogdesse de bemiddeling van de geschillen tusschen

den bisschop en den hertog van Gelder te bewerken: dat hij bij haar, *dewelcke ghenegen is tot alle paise,* zijne pogingen daartoe even als vroeger zal aanwenden, welke wegens den *wederstaat, der daer teghen gedaen wert van sommighen, die liever twist zagen dan eendrachtheyt*, niet gelukten. Hij verzoekt hen, met *alre diligentie* hunne gedeputeerden bij de landvoogdesse, daar zij hem zullen aantreffen, te zenden. Ged. tot *Themiske. Zijne* handt.

— 30 Maart. Burg., schepen en raad der stad Nijmegen aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over de zaak van Mr. Peter van Eten tegen Jacob Apeltern, domdeken.

28, Vergadering. 28 November 1846.

Nieuwe leden. Wetenschappelijke Mededeelingen. St. Geerten Minnedronk. Archief der 5 kapittelen.

Nieuwe leden. Prof. J. Clarisse en Mr. W. J. C. van Hasselt aanvaarden het lidmaatschap.

Wetensch. Mededeelingen. St. Geerten Minnedronk, door Prof. L. G. Visscher. Bij het aangaan eener reize was het weleer gebruikelijk, elkander een' beker toe te brengen, *op St. Geerten minne*, en daarbij, gelijk men zich uitdrukte, *op de vriendschap van St. Jan*; welke gewoonte, ofschoon ter geener plaatse meer in zwang, nog dikwijls besproken en niet zelden verkeerd begrepen wordt. Wij hebben het daarom van belang geoordeeld, om die kleine oudheidkundige aangelegenheid nogmaals ter toeste te brengen, en beginnen tot dat einde bij den hoofdpersoon, op wiens *minne* en toei genegenheid het hier in de eerste plaats aankomt.

Die hoofdpersoon is vrouw Geertrui, *salvatrix pereuntium,* zoo als sommige litaniën haar noemen. Zij was eene dochter van Pepijn van Landen, den eersten staatsminister (*major domus regiae*) onder den frankischen koning Dagobert, met

wien de uitbreiding van het Christendom in Noord-Nederland begon. Pepijn ondersteunde den vorst met raad en daad; hij bezat aanzienlijke landgoederen in de Hespengouw (Hasbania) in Braband, en elders; zijne echtgenoot was vrouw Ita, bij wie hij, behalve Geertrui, nog eene dochter Begga en een' zoon Grimoaldus verwekte. Na het overlijden van zijn vader, 640, volgde Grimoaldus in het staatsbestuur op; Begga, die toen met Ansegesius gehuwd was, onttrok zich later aan de wereld en stichte het klooster Andenne bij Namen, terwijl vrouw Ita en Geertrui, onmiddellijk na het overlijden van Pepijn, den sluijer aannamen en te Nyvelles een klooster deden bouwen, hetwelk eerst door de moeder, daarna door de dochter, als abdis, bestuurd werd. Vrouw Geertrui stichtte nog te Nyvelles een kapittel van vrouwelijke kanoniken. Zij bezat voorts eenig landgoed en een' heuvel, gelegen aan den biesbosch, alwaar zij eene kapel had, aan St. Amandus gewijd, en naderhand het stedeken Geertruidenberg ontstond, naar haren naam genoemd. Zij overleed reeds in 664, en werd voorts op de gebruikelijke wijze gekanoniseerd, en als eene schutsvrouw van Nyvelles aangenomen. Het blijkt tevens, dat reizigers, en vooral zeevarende lieden, eene groote bate vonden in hare vereering, en deze meening eenmaal algemeen zijnde, ontstonden er hier en elders verscheidene kerken aan de heilige Geertrui gewijd [1]. Zoovetre de ontwijfelbare geschiedenis; maar de legende, die een' grond van waarheid zou kunnen hebben, gaat een weinig verder, en verdient inzonderheid ter zake van den afscheidsdronk, waarover wij handelen, geraadpleegd te worden.

1) Te Utrecht stond oudtijds eene kerk van St. Geertrui buiten de stad, doch wanneer zij gesticht werd is onzeker. De St. Geertekerk binnen de stad, die nog aanwezig is, schijnt van 1231 of daaromtrent te dagteekenen; zie MATTHAEUS, *Fundationes*, p. 176, vergeleken met VAN HEUSSEN en VAN RIJN, *Kerkel. Hist. van het Utr. Bisdom*, *II*, 13 *en verv.* Ook de latere oud R. C. kerk (in den driehoek) is *St. Gertrudis* gewijd.

De legende dan brengt vrouw Geertrui, nog abdis zijnde te Nyvelles, in aanraking met een' ridder, die, ter verwerving van hare gunst, al zijn vermogen verteerde, en toen zijne ziel aan den duivel verpandde, zonder nogtans door het geld, hetwelk hij op deze wijze verkreeg, zijn oogmerk te bereiken: want Geertrui beminde niemand, dan alleen den Heere Jezus Christus, en gevoelde slechts eene groote vriendschap voor St. Jan den apostel, omdat hij den Zaligmaker beter gekend had dan eenig sanct of martelaar. Toen nu de tijd daar was, dat de ridder zich aan den boozen geest moest komen overgeven, nam hij afscheid in het convent, en dronk met de nonnen. Maar, zegt Willem van Hildegaersberch, die dit sprookjen in de XIV. eeuw berijmde [1]):

Mar als hi sinte Gheertruden sach,
die hem soe swaer op therte lach,
doe wederseide hi horen dranck.
Ic hebs genoech, ic weets u danck:
sprac die ridder, ic wil voort...
Sinte Gheertruut die seide: hoort,
drinct doch om die minne van my
ende den vrienscap al daer by
des apostels sinte Johan,
dat u gheleide die heilighe man. vers 299-308.

En zoo geschiedde. De ridder dronk, en dat was hem een *salich dinc:* want door dien dronk stond hij onder eene heilige hoede, en kwam, terwijl de duivel magteloos werd, hem eenig kwaad te doen, behouden in het klooster terug. Van toen af, zegt de legende, verkoos hij het geestelijk leven. En hierom, lezen wij bij Hildegaersberch:

1) Het eerst uitgegeven door CLIGNETT, in de *Bijdragen tot de oude Nederl. Letterk.*, 's Gravenh. 1819; daarna opgenomen in onze *Bijdragen tot de oude Letterk.*, 2e uitgave, II. 333.

Hierom drinct al sint Jans gheleide,
eer deen al van den anderen scheide,
als ghi enige reise bestaet;
daer toe hoer minne al onversmaet,
die sinte Gheertruut was geheten. vers 427-431.

Ende opdat wy hoer minne, dat is hare liefde, hare bescherming, genieten zouden,

so willen wi se alle drincken geern,
ist op die strate, of in taveern,
ende onse vrienden schencken weder;
ende wanttet is onthouden seder,
van dese twee daer 't eerst of schiede. vers 433-437.

Te weten: ten tijde van den dichter was het een algemeen gebruik, om bij het aanvaarden eener reis, hoe klein de togt ware, dien men te doen had, een' beker te drinken op St. Geerten min,

en taer toe die vrunscap van sint Jan. vers. 38.

Dat doet men, zegt de dichter,

noch huden sdaechs te menigher stede;
den vrouwen des ghelijcs oec mede;
dit neemdi gheerne, als men u biet;
mer den rechten sin en weetti niet
by wat saken dat men tdoet. vers 39-43.

Men onderhield dus het voorouderlijk gebruik, maar de oorsprong dier gewoonte was niet algemeen bekend; en daarom verhaalt Hildegaersberch de gansche legende, zoo als ze hem was overgeleverd.

Van het gebruik zelf vinden wij reeds voor de XIV. eeuw een merkwaardig voorbeeld bij Melis Stoke, die het droevig uiteinde van Floris V. mededeelende, ons het gesprek be-

waard heeft tusschen den graaf en heer Gijsbrecht van Amstel gehouden, een oogenblik voor dat deze zijn' meester verliet, om hem kort daarna schandelijk te verraden. Graaf Floris, geheel onbewust, dat men een' aanslag tegen zijne vrijheid gesmeed had, zou met zijne edelen ter jagt gaan, en veroorlooft heer Gijsbrecht, om intusschen maar vooruit te rijden. Uit vreeze echter, dat dien hoveling eenig onheil mogt overkomen, wilde hij eerst nog behoorlijk afscheid nemen:

De grave en bleef niet stille;
hi seide: her Ghisebrecht hier inne
sal ic u Sinte Gherden minne
geven, eer wi hene riden.
Men brochte wijn ten selven tiden:
de grave hiet scinken den wijn,
ende seide: drinct van den hant mijn
Sinte Gherden minne, ende vaert wel.

IV. Boek v. 1422.

Meer dan eene eeuw later, in 1398, vinden wij den graaf van Oostervant te Nyvelles, waarheen hij om Sinte Geerten minne te drinken opzettelijk gegaan was; eene acte van devotie, die in de rekening volgender wijze staat aangeteekend: »*Item* XXVII. *dagen in Junio gegeven te Nyvel, aldaer miin heere reet drinken Sinte Geerden minne, den priester, die minen heere drinken gaf, ende van wijn ende van andere stukken te samen XX. sc.* [1]. Het blijkt dus, dat men niet slechts een dagelijksch gebruik maakte van den St. Geerten dronk, maar ook nog in bedevaart ging naar Nyvelles, ten einde zich in de abdij, waar St. Geertruide gewoond had, al drinkende onder de bescherming dier schutsvrouw te plaatsen.

Vermoedelijk wel gaf de reis des graven van Oostervant de eerste aanleiding tot de berijmde vertelling, door van

1) *Nalezingen op* WAGENAAR, *Vaderl. hist.*, I. 146.

Hildegaersberch vervaardigd; die dichter althans was ten jare 1398 en 1400 nog een der geliefdste zangers van het hof, en vergezelde zijn' meester bij meer dan eene gelegenheid.

Een weinig later, zeker in den loop der xv eeuw, verscheen er wederom een dichtstuk op hetzelfde onderwerp, en hoofdzakelijk naar van Hildegaersberch gevolgd. Ook in deze rijmen neemt de ridder afscheid van Sinte Geertrui en wil vertrekken:

Ade, Sante Gheertruut, wi moeten emmer sceiden.

Maar *si sprac:*

Nu drinket, ridder, Sante Johans gheleide,
nu drinket die minne van mi,
nu drinket, ridder, het sal u vromen, (baten)
ic hope ghi sult wael weder comen.
Hi nam den nap op sijnre hant,
. . . .
. . . . .
Hi dranc hem uut. — vers 109 enz.

En toen komende waar hij den *viant*, den duivel, vinden moest, riep de booze hem toe:

Wat doedi hier wael lose serjeant,
van u so en bin ic niet verblijt,
holt daer uwen brief in uwer hant. vers 129-131.

Dat is: neem uwe gelofte terug, die brief, ofschoon met uw bloed geschreven, kan mij niet baten.

Gaet van mi, ic scelde u quyt.
Si sittet hier achter op uw peert,
die u alrelestwerf te drinken gaf;
van haer so bin ic also seer verweert,
si hevet mi benomen alle mine macht [1]). vers 132-136.

1) Zie onze *Bijdragen*, 2e uitgave, II. bladz. 431.

Het voortdurend gebruik van den St. Geerten dronk wordt ons wel ernstig aangeraden, doch hield van lieverlede op, en kwam na de verandering van godsdienst, immers in de Noord-Nederlanden, niet meer te pas. Ook in Braband schijnt die volksgewoonte in de XVI. eeuw vervallen te zijn, ofschoon Sinte Geertrui er in eere bleef, en te Nyvelles en elders met gebeden en processien gevierd werd [1]).

Eerst in den beginne der XVII. eeuw verscheen er een gedrukt levensberigt van St. Geertrui, getiteld: *l'Image de la noblesse de Sainte Gertrude et de ses parens par* REBREVIETTE SIEUR DES ESCOEUVRES, Paris 1612. 8vo, en kort daarop A°. 1617, de *vita St. Gertrudis* van JOSEPHUS GELDOLPHUS A RYCKEL, abt van St. Geertrui te Leuven [2]), waarnevens verscheidene

1) In een artikel getiteld: *Processions en Belgique*, door J. FR. DE LA CROIX, geplaatst in de *Archives historiques et littéraires du Nord de la France et du Midi de la Belgique*, 1841. vol. III. 275, leest men: *La Confrérie de Sainte Gertrude, établie à Nivelle, en Hainaut* (sic) *fait tous les ans, le lendemain de la Pentecôte, une procession solemnelle en l'honneur de cette sainte, qui est la patrone de la ville. On voit d'abord paraître un homme à cheval; derrière lui est assis en croupe une fille choisie entre les plus belles de la ville, pour représenter Sainte Gertrude; elle est habillée en devote, et d'une manière convenable au personnage qu'elle joue. Devant elle, un jeune homme alert, qui représente le diable, fait mille sauts et mille caprioles, et tâche par ses gestes bouffons, de faire rire la prétendue sainte, qui, de son côté, s'efforce de conserver la gravité qui convient à son caractère et à la cérémonie. Des jeunes filles viennent ensuite, portant l'image de la Sainte Vierge; le reste de la procession n'a rien de remarquable.* — Of echter de kluchtvertooning met den duivel bij deze gelegenheid nog in zwang gaat, zouden wij, op het gezag van den heer de la Croix, niet durven verzekeren; want de schrijver vermeldt meer andere reeds lang verouderde gewoonten, als of zij nog bestonden.

2) De eerste editie van A. RYCKEL, die ook bedoeld wordt bij CLIGNETT, *Bijdragen tot de oude letterk.* bl. 389, is volgens de REIFFENBERG, *Archives* III. 237, aldus getiteld: *Historia St. Gertrudis* .... *opera et impens.* JOSEPHI GELDOLPHI A RYCKEL, *abbatis S. Ger-*

bijlagen en legenden, betreffende onze sanctin. Volgens deze sprookjens leefde er in Braband, omtrent het midden der XIII. eeuw, een zeker vermogend man, genaamd Odelard, die, aan melaatschheid lijdende, op zekeren tijd te drinken vroeg. Zijne dochter nam toen eene drinkschaal, spoelde die om en gaf haren vader te drinken. Na dat hij gedronken had, spoelde zij de schaal andermaal om, en het maagdelijn dronk insgelijks; doch die handelwijze mishaagde Odelard; het hinderde hem, dat zijne dochter zwarigheid maakte, om den beker, door hem zoo even gebruikt, ongereinigd aan den mond te brengen, en daarom vertoornde hij zich, onterfde zijn kind en gaf al zijn goed aan de abdij van St. Geertrui te Nyvelles. Op die wijze kwam ook de drinkschaal ven Odelard naar de zoo even bedoelde abdij, en begon men, vooral onder de vorsten en edellieden, de

trudis Lovanii. Brux., 1617. 4to. Wat echter een schrijffout moet wezen; immers van de Ryckels werk bestaat eene editie van 1632 dat de eerste is, en eene latere van 1637, *Bruxellae typis Godefr. Schovartii*, 1637. 4to., zooals ook FOPPENS, *Bibl. Belg.* p. 773, vermeld. Deze latere nu is in vier boeken verdeeld en aan den prins Kardinaal, den gouverneur-generaal Ferdinand van Oostenrijk opgedragen. De vroegere uitgave bevat geenerlei bijwerk, maar slechts de *vita St. Gertrudis* door A. Ryckel, in 15 kleine hoofdstukken, en daar achter *Vita S. Gertrudis ab alio auctore anonymo conscripta*, te weten, een leven in 25 hoofdstukken, en een ander in drie boeken; het geheel draagt den titel van:

Vitae St. Gertrudis abbatissae Nivellensis Brabantiae, tutelaris, historicae narrationes tres. Nunc primum in lucem erutae, cura et studio JOSEPHI GELDOLPHI A RYCKEL *ab Oorbeeck, Abbatis St. Gertrudis Lovaniensis.* Lovanii, typis Corn. Coenestenii, 1632. 4to, opgedragen aan de staten van Braband en met een privilegie van 11 Dec. 1631. Voorts verscheen er een leven van St. G. in de Act. S. S. op den 7 Maart; vergelijk Act. S. S. sel. Belg. III. 146. Zie verder F. GIRY en BAILLET in hunne *Recueils des vies de saints.*

Eindelijk vindt men nog eene navolging der in den tekst omschrevene vertelling in Dr. KARL SIMROCK's *Rheinsagen.* Bonn. 1837.

gewoonte aan te nemen, om daar ter plaatse de *patera Nivigilensis* — *de schaal van Nyvelles* — te gaan drinken [1]).

Intusschen schijnt de *St. Geerten en St. Junsdronk* voor hen, die zich ter reize gereed maakten, veel ouder te zijn; althans in het boekjen *de vita St. Gertrudis libri tres*, leest men, *cap. XIII p.* 181: »*post gloriosissimae virginis Gertrudis depositionem, non multo temporis elapso spatio, cum in totius Austriae et Alemaniae partibus cuncti paene volentes peregre proficisci, seu de loco ad locum peragrare, devotionis gratia in sanctae Gertrudis amore et honore, vini, seu alterius liquoris potabilis, haustum, qui latine amor Sanctae Gertrudis dicitur, abscedendo sumere consuevissent,*" — en daar volgt dan de geschiedenis van een' ridder, die, op soortgelijk eene wijze, als de ridder van Hildegaersberch, van den duivel verlost werd, met dit verschil echter, dat hij veel later leefde dan de vermaarde abdis, en dus niet dronk met St. Geertrui, maar met eenige vrienden, die hem toen reeds den St. Geerten dronk als een gebruikelijken toast voorstelden. En nu gedronken hebbende en ter bestemder plaatse verschenen zijnde, kon de duivel hem niet aangrijpen; want vrouw Geertrui beschermde den geloovigen ridder en zat achter op zijn paard.

Hetzelfde sprookjen, en uit dezelfde bron, maar eenigzins omstandiger en plaatselijker, vindt men in de *Volkssagen* (in het Kunst- en letterbl., Gend. 1840, opgenomen), waar men aldus leest:

»Nog wisten de oude lieden, die een paar eeuwen geleden te Heppener, een dorp niet verre van Maseyck, leefden, zeer veel van zekeren Riddert te vertellen, een' edelman, die het oude Borchhof, waarvan destijds slechts puinen overbleven, had bewoond.

Riddert, met zijnen staat niet te vreden, ten einde rijk-

1) Eene afbeelding dier drinkschaal staat bij DE RYCKEL.

dommen in overvloed te bezitten, en zich in alle slag van geneugten te kunnen baden, had, door een schrift, dat hij met zijn eigen bloed onderteekende, zijne ziel aan den duivel verkocht. Toen de zeven jaren om waren, noodigde hij al zijne vrienden en magen op eenen uitvaartdisch. Na den maaltijd zeide hij allen vaarwel, gaf hun met eene bevende stem zijn droevig lot te kennen, en te paard springende belijdt hij, dat hij de prooi des duivels ging worden. De vrienden, door deze woorden als verplet, smeekten hem, dat hij, aleer te vertrekken, nog een beker *op St. Geertruiden minne en op St. Jans geleide* zou ledigen. Hij volgt dien raad en geeft het paard de sporen.

Weinige boogscheuten van het dorp Heppener ligt de plaats, genaamd *het Zand*; daar was het dat hij zich begaf. Onder eenen hoogen lindeboom, waarvan de tronk nog eeuwen overbleef, ontmoet Riddert den duivel met het noodlottig schrift gewapend; doch dadelijk geeft de booze geest een ijselijk geschreeuw, en roept, dat eene hemelsche maagd, die met den edelman rijdt, hem belet zijne prooi aan te grijpen. Riddert keert zich om, en ziet dat in de daad de heilige Geertrui, in de gedaante, waarin zij meest afgebeeld wordt, achter hem op het paard zit. Dit verschijnsel had den duivel doen verdwijnen.

Riddert keerde behouden naar huis, beweende met overvloedige tranen zijn vorig leven en verbeterde zich in het vervolg.

Bij het overlijden van dezen edelman werd zijn ligchaam op het kerkhof te Heppener, achter het koor, ter aarde besteld en op zijne grafzerk stelde men niets anders dan de wapens van zijn geslacht.

Lang heeft men op het dorp eene schilderij getoond, waarop dit zonderling geval en ook de lindeboom, waaronder het gebeurd is, stonden afgebeeld."

Ofschoon nu deze vertellingen ten tijde van Matth. Vossius

reeds ten deele gedrukt waren, wist hij echter met het straks gemelde voorval tusschen Floris V. en Gijsbrecht van Amstel geen weg, en verhaalt het volgenderwijze in zijne *Historia:* *Florentii jussu Amstelius revocatur: Comes forsan tentando ejus animo, Giselberte, inquit, nequivi* FLAGRANTISSIMUM AMOREM, QUO SEMPER TE PROSECUTUS SUM, *intra me coërcere, quo minus aperto judicio se tibi patefaceret; simul exhaustum scyphum suis ipse manibus offerens:* BIBE *ait,* FLORENTII ANIMUM, *quem totum occupasti;* — dat is, zegt Petrus Scriverius, die de dwaasheid dezer omschrijving reeds inzag, dat is: »*van Amstel wordt op 't bevel van graaf Floris weêrom geroepen: de graaf, om misschien zijn inborst eens te doortasten, Geysbrecht, seyt hy, ick heb* MIJN BRANDENDE LIEFDE DAER IC U SINT MEE GEMINT HEBBE, *niet kunnen binnen houden, of sy heeft u door een opentlijck bewijsteecken bekent moeten worden; en teevens gaf hy hem met eyghen handen den schael, dien hy voorgedroncken hadde:* DRINCKT, *seyt hy,* FLORENSEN HART EN SIN IN, *die ghy geheelijck bemachticht heb.*" Zie *Toetsteen* op het *Goudsch kronijkje*, bladz. 261, alwaar Scriverius tevens opmerkt, dat deze manier van ter liefde van Sinte Geertrui gedronken te hebben, afkomstig was van Geertrui, abdisse van 't klooster te Nivigella in Braband.

Uit deze verklaring ontleende C. van Alkemade eene korte aanteekening op het geval met Floris V, in de editie van MELIS STOKE, ten jare 1699 uitgegeven; doch zijn schoonzoon van der Schelling gaf vervolgens in de *Dischplegtigheden* (1732), II. 188-210 eene breedere ontwikkeling, zonder echter tot den oorsprong van het hier bedoelde gebruik te zijn doorgedrongen; hij verwarde, op het voetspoor van Scriverius, nog altijd den *St. Geerten dronk*, die in alle huishoudens bekend was, met de *schaal van Nyvelles*, een spreekwoord onder de prinsen in Nederland [1]).

1) Wat intusschen door MATTHAEUS, in de *Fundationes*, p. 117, ge-

Van der Schelling, nogmaals op hetzelfde onderwerp, II deel bl. 481, terugkomende [1]), voegde er de afbeelding bij van een' bijzonder fraai gewerkten beker, die weleer tot den St. Geertendronk gebezigd werd, en de gedaante heeft van eene romeinsche lamp. Of echter dat exemplaar zoo oud is als de schrijver veronderstelt, en reeds door Floris V gebruikt werd, zouden wij om den stijl van het kunstwerk, die geheel in de manier is der herleving, ten sterkste betwijfelen. Intusschen maakt van der Schelling ons opmerkzaam, dat Janus Douza dezen drinkbeker een *scyphus* genoemd heeft [2]), en ziet daarin eene speling op den vorm van het drinkglas, dien wij zoo even bij eene lamp vergeleken, en die ook wel overeenkomt met een scheepjen; dan reeds de ouden hadden hunne *scyphi* en verstonden daaronder drinkbekers van allerlei gedaante [3]).

Voorts verscheen Huydecoper met zijn *breeder aanteekeningen* op M. Stoke, II. 343, en bewees uit BOLANDUS, *Natal.* S.ᵗ S., en verder uit zeker dichtstuk, *Peregrinus* getiteld, en bij POL. LEYSERUS, *Hist. poet. medii Aevi*, p. 2099 voorkomende,

zegd werd, bragt het beter verstand van den *St. Geerten dronk* niet verder.

1) Hetgeen voorts in van der Schellings uitgave van PARS, *Katwijksche oudheden*, bladz. 336, over St. Geerten minnedronk voorkomt, is daar ter plaatse kwalijk te pas gebragt, en wat de zaak zelve aangaat, slechts eene herhaling uit de *Dischplegtigheden.*

2) Onder het opschrift: *Memoriae St. Gertrudis propinandi formula*, zegt Janus Douza aldus:

Esse scyphum hunc, comitemque scyphi, Gertrudis amorem Propino (et prosit) voce manuque tibi.

3) LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Oud Hollands vriendschap.* bl. 162, zegt almede, dat *Geertruids minneglas* de gedaante had van een schuitjen of boot, en dat had hij van van der Schelling; maar dat ook de grieksche en romeinsche *Scyphi* drinkbooten waren, is door de aanhaling van het volgende versjen nog in geenen deele bewezen:

Evacuare scyphos nostri potuere parentes;
Possumus et nostros evacuare scyphos.

dat St. Geertrui ook in andere landen, en bepaaldelijk in Duitschland, bekend was. Uit vele bronnen was het tevens duidelijk, dat de in geschil zijnde dronk bij de Duitschers *St. Jans minne* genaamd werd; waaruit Huydecoper het gevolg trok, dat St. Geertrui bij onze germaansche broeders buiten geloof geraakt, en, als beschermheilige der reizigers, door St. Jan vervangen was; met andere woorden, hij meende, dat men in Duitschland, bij het uitbrengen van den toast eindelijk geene melding meer maakte van St. Geertrui, en daarin schijnt hij gelijk te hebben, en door Clignett [1]) geenszins wederlegd te zijn. Clignett toch bewijst wel, dat *St. Geerten min* en *de vriendschap van St. Jan* bij de Nederlanders slechts als één dronk voorkomen, en niet behoorden gescheiden te worden; maar dat bewijs, hoe goed ook op zich zelve beschouwd, was in geenen deele noodig, immers niet tegen Huydecoper, die slechts in het voorbijgaan melding makende van hetgeen de latere Duitschers in den ouden dronk veranderd hadden, er terstond op volgen laat: maar in haar vaderland heeft men St. Geertrui de hand boven het hoofd gehouden, en haar diezelfde waardigheid, doch nevens St. Jan, laten behouden.

Zoo schreef ook Tuinman in zijne *Spreekwoorden*, bladz. 17, dat men in Braband, Vlaanderen en elders nog wel de gewoonte had, om iemand geluk op zijne reize te wenschen met de woorden: »*Sint Jans gelei en Sinte Geertruids min zij met u.*"

De misvatting van Clignett is echter van weinig belang, en heeft zelfs nog deze nuttige zijde, dat eene onbetwistbare, doch niet algemeen erkende waarheid er te beter door aan 't licht kwam.

Met dat al heeft men zich na Huydecoper met de *St. Geerten min* nog veelzins bedrogen; want hij zoo wel als WAGENAAR, IV. 345, had den dronk, die toch eigenlijk eene *heilbede*

1) In de *Bijdragen*.

is [1]), waarbij men den reizenden de liefde en bescherming der heilige toewenscht, door het woord *gedachtenis* verklaard, en van daar ook dezelfde dwaling in de aanteekeningen op BILDERDIJKS *Geschied. van het Vaderl.* I. 291, alwaar die zoogenoemde *gedachtenis* nog bovendien bij een *pand der minne* vergeleken wordt, — dwaasheid: op die wijze voortredenerende zoude men welhaast in het schuitjen komen van Matth. Vossius, en daarvoor behoeden ons alle heiligen te zamen. Beter zegt Bilderdijk zelf, in het 2. deel, bl. 250: »'t was een dronk van afscheid of behouden reis en in Duitschland even als in Holland gebruikelijk;" doch hetgeen hij daar verder op volgen laat, »dat de dronk van St. Geertrui *sedert het vloekbaar verraad van Gijsbrecht van naam veranderd werd, zoodat het toen was St. Jans minne*", is slechts eene dichterlijke vervoering, steunende op een verkeerd begrip van Huydecopers meening, en had, na de *Bijdragen* van Clignett, noch bij Bilderdijk noch bij zijn' uitgever moeten voorkomen; want het was toen reeds boven alle bedenking gebleken, dat de dronk van *St. Geerten minne*, zoowel voor als na den moord van graaf Floris, met dien van *St. Jans vriendschap* gepaard ging.

Ten slotte, en om het bovenstaande zaam te vatten en tevens nader te verklaren, merken wij vooreerst op, dat de eigenlijke oorzaak van den St. Geertendronk reeds in de XIV. eeuw onbekend was geworden, ten andere dat het

1) In Frankrijk bestond een dergelijk gebruik, doch onder aanroeping van *St. Julianus*; en dat ook daar wel degelijk een gebed en niet eene bloote *gedachtenis* bedoeld werd, blijkt uit LA FONTAINE, als hij zegt:

Bien vous direz, qu'en allant par chemin
J'ai certains mots que je dis au matin,
Dessous le nom d'oraison ou d'antienne
De Saint Julien, afin qu'il ne m'avienne
De mal giter; et j'ai même éprouvé
Qu'en y manquant cela m'est arrivé.

hier bedoelde gebruik iets meer was dan eene gedachtenis en in eene wezenlijke gelukwensching of heilbede bestond.

Evenwel onze heidensche voorouders dronken reeds *Odins- Thors- en Freya minni* 1) waaronder het aandenken, de eer, den roem dier hoogere wezens bedoeld werd. Wat later hadden de goden hun' tijd gehad en de heiligen kregen hunne beurt, zoodat er nu niet alleen *Christ-* en *Maria minni* in gebruik kwamen, maar ook den goedhartigen St. Maarten; den wakkeren, edelen en onvermoeiden Willebrordus bedacht men met een St. Martini en St. Willebrordi *minni*, en juist in dit tijdvak, in de laatste jaren der Merovingiers, toen St. Odolfs drinknap in eere was, en er zoo vele heiligen in den Calender kwamen, bedacht men ook een dronk op de allezins christelijke familie der Pepijnen. Zij toch had meer dan eenig ander geslacht de vestiging der nieuwe leer bevorderd, en in reuk van heiligheid geleefd. Zij werd in hare voornaamste leden ook grootendeels gecanoniseerd, en zoude men dan geen *minni* hebben voor den grootdadigen hofmeester Pepijn van Landen? zoude men niet drinken op St. Ita zijne vrouw, op St. Begga en St. Geertrui, zijne beide dochters?

Intusschen vermenigvuldigde de dienst voor St. Geertrui, veel meer dan voor hare bloedverwanten. Zij had in veel opzigten reiner geleefd; zij was eene maagd gebleven en werd nu eene heilige naar de mode, zooals vroeger St. Maarten en nog vroeger St. Nicolaas geweest was. Er werden dus verscheidene kerken aan St. Geertrui gewijd, vele conditiën onder hare aanroeping gedronken; dan langzamerhand, en inzonderheid na Karel den groote, drongen de priesters op meerdere matigheid aan, en vervielen weder velerlei toasten op heilige personen, wier aanroeping veeltijds maar een voorwendsel was tot misbruik van sterkendrank. — Het gevolg was, dat men in stilte wel eenigermate bleef poculeren, maar

1) Grimm, *Deutsche Mythol.* S. 36.

tevens dat het woord *minni* zoo langzamerhand buiten gebruik raakte, en slechts in eene enkèle zamenstelling, die van *St. Geerten minne*, bleef standhouden. Immers hoezeer het gebruik om den heiligen een teug te brengen aller aanmerkelijkst was afgenomen, hoezeer men geen nappen van St. Odolf meer opbragt, en aan tafel zelfs de heilige drievuldigheid en de heilige Willebrordus vergat, zoo ging men toch nimmer op reis of men dronk nog altijd *St. Geerten minni*, dat door de geestelijken zeer onhandig in *St. Gertrudis Amore* vertaald werd, en toen aanleiding gaf tot een misverstand. Men dacht namelijk aan een' minnenhandel, en die opvatting met een' ridder en een' duivel, als met twee noodzakelijke ingrediënten in verband brengende, ontstond er geheel eene legende, eene legende die St. Geertrui inzonderheid ook als *Salvatrix pereuntium* in het licht stelde, en te meer waardig scheen door Hildegaertsberch bezongen te worden, omdat de gewoonte van deze *minni* te drinken, nog altijd was in stand gebleven, en zelfs door het geschenk van Odelard, waarvan hierboven gesproken is, weder eene krachtige opwekking verkregen had. Odelard toch schonk der abdij van Nivelles niet alleen een' prachtigen beker, maar verrijkte haar met de schoonste beemden en bosschen; waardoor weder de devotie voor St. Geertrui vernieuwd en nog menigeen bewogen werd om, met gaven en offerhanden, het voorbeeld van Odelard te volgen.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1510. 7 April. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, even als hij dit ook aan hunne gedeputeerden naar Overijssel, Johan Krijsch en Frederik de Conynck verzocht heeft, nu eindelijk antwoord op zijn verzoek om bijstand tegen den hertog van Gelder — *sunder voerder capittele daerop te halden, aengesien in deser suichen*

lange genoech ende voele capittelen gehalden zijn. Ged. *Deventer.* get. *Stroyaes.*

— 8 April. Gedeputeerden der ridderschap en steden van Overijssel, binnen Deventer vergaderd, doen aan de 3 staten van Utrecht ernstiglijk dat zelfde verzoek.

— 12 April. Raden van den hertog van Gelder, binnen Wageningen bevel voerende, klagen aan de 3 staten van Utrecht over gewelddadigheden, door die van Amersfoort aan Geldersche onderzaten aangedaan. Zij verzoeken hiertegen te waken, opdat niet de Geldersche knechten, te Oldenzaal liggende, het Sticht nadeel toebrengen.

— 14 April. Bisschop Frederik van Baden betuigt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne mededeeling en toegezondene schriften, betrekkelijk de pogingen door hen met behulp van den heer Lyesvelt gedaan tot verzoening met Karel van Gelder, zijne bevreemding: want aan hem noch aan Overijssel *nyet lydelich te wezen, in enigen bestande te geven,* zoolang de hertog de Stichtsche plaatsen in handen houdt en geene vergoeding van de toegebragte schade heeft gedaan. Hij verzoekt *mit ganzen ernst* den bijstand, zoo herhaaldelijk verzocht, uit aanmerking ook, dat Overijssel hun dien wel in den Kleefschen oorlog, waarmede zij niet hadden te doen, bewezen heeft. Hij verzoekt dit aan hen *zonder ommewegen te suecken, omme ons daernae te moegen weten tho richten.* Ged. *Deventer.* get. *Stroyaes.*

— 13 April. Gedeputeerden der ridderschap en steden van Overijssel, te Deventer vergaderd, herhalen aan de 3 staten van Utrecht hetzelfde ernstig verzoek.

— 17 April. Bernhard, markgraaf van Baden, meldt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hunne schriften en de toegezondene afschriften der klagten van de Geldersche raden te Wageningen over die van Amersfoort, dat hem daarvan niets is bekend geworden — maar doet een omstandig verhaal van het tusschen Geldersche en Stichtsche knechten

voorgevallene nabij Amersfoort.

— 19 April. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun voorstel tot het houden eener zamenkomst met zijne raden te Deventer, het tegen maandag eerstk. belegd kapittel-generaal niet uit te stellen en aan hem en Overijssel een *entelicke* antwoord te geven. Ged. *Deventer*. get. *Stroyaes*.

— .... Instructie voor den gedeputeerden die reyzen sullen op die dachfaert te Campen, die begheert is van dese staten Nederstichts *inmunicatie* te hebben montlijck mit vrunden ende steden ons geneden Heer van Utrecht, op sulke behulp ende bijstant etc. als zijne genaden begeert te hebben van den selven staten.

— 25 April. Bernhard, markgraaf van Baden, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij geene verdere inlichtingen geven kan omtrent het voorgevallene met de Geldersche en Stichtsche krijgslieden. Ged. *Wijk bij Duurstede*.

— 26 April. De stad Amersfoort verklaart aan de 3 staten van Utrecht, dat hare burgers geheel onschuldig aan deze zaak zijn, betuigende hare *vlite* en *diligentie* om de rust te blijven bewaren.

— 11 Mei. Willem Heda aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, ter zake van den abt St. Hubert. In de latijnsche taal. Ged. *Mechelen*. *Zijne* handt.

— 22 Mei. Philippe de Clinis zendt aan .... zijnen penningmeester Gerard Douze, om tegen behoorlijke korting de betaling te ontvangen van de hem door den hertog van Kleef geassigneerde som, met kosten schaden en interessen door het verwijl veroorzaakt. Ged. in onze stad van *Edighen*. *Zijne* handt.

— 5 Junij. Johan, burggraaf van Montfoort, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek, om op het kapittel-generaal te verschijnen, ten einde te beraadslagen over den brief des bisschops, betrekkelijk het verleenen van hunne

dienst als leenmannen van het Nedersticht, — dat zij dit wel buiten zijn *raede* en *advise* doen zullen, daar de zaak niet moeijelijk is, dewijl de krijg buiten de staten van Utrecht is aangevangen en zij derhalve zich daarbuiten kunnen houden. Ged. *Montfoort. Zijne* handt.

— 19 Junij. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat hij aan Floris, Heer van IJsselstein, zoodra hij zich bij hem vervoegt, hunne schriften, betreffende het hout en de balken hunner kerk, zal mededeelen. Ged. *Deventer.* get. *Stroyaes.*

— 21 Junij. De 3 staten van Utrecht antwoorden aan bisschop Frederik van Baden, op zijn' brief, ten aanzien van het verleenen van hunne dienst als leenmannen, — dat zij, aangezien hij zich buiten den raad en toestemming der staten in den oorlog met den hertog van Gelder begeven heeft, voor de verzochte dienst-verleening *hoichliken* bedanken, ootmoedig verlangende, dat hij, volgens pligt en belofte, den krijg, die het Sticht met roof en brand vervullen moet, eindige. *Concept.*

— 23 Junij. De 3 staten van Utrecht, zich beklagende over hunne vruchtelooze pogingen, dat in *etslicke deputatien* hunne gedeputeerden *antwoert van wantrouwen reporteert hebben* — en vernomen hebbende, dat er zijn, die de bemiddeling *opnemen* wilden, en dat tevens veel volks van wapenen aanrukt, — verzoeken, om *meerder lasten ende verloep te verhueden*, ootmoedig aan bisschop Frederik van Baden, om middelen te openen tot eene verzoening, en zoo hij hun als middelaars wantrouwt, dit aan andere vorsten, landen en steden op te dragen. — Dat zij hiertoe alle pogingen willen aanwenden, *sulx geschien mochte tot eere* van hem en *wederkieringe van Sinte Mertens goeden.* Dat zij, zoo hij dit voorstel afslaat, voor *God almachtich ende Sinte Merten, ter eren genoch sellen verantwoerden. Concept.*

— 10 Julij. Gedeputeerden der ridderschap en steden

van Overijssel, binnen Deventer verzameld, verzoeken aan de 3 staten van Utrecht, een *onbedecke claerlicke bescreven antwoerd* op hunne herhaalde ernstige betogen om hulp en bijstand.

— 20 Julij. De 3 staten van Utrecht verzoeken aan bisschop Frederik van Baden, in antwoord op zijn brief van 11 Julij, waarin niet bepaald op hun verzoek, in hun brief van 23 Junij vervat, geantwoord wordt, — nogmaals, zijn *antwoert en meninge mit openinge van eenige goede middelen off wegen* te weten. *Concept.*

— 4 Sept. De stad Amersfoort aan de 3 staten van Utrecht, ter zake van de uitzetting tot de bolwerken der stad Rhenen.

— 1 Oct. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, verzoeken aan de 3 staten van Utrecht tegemoetkoming in de zware kosten, gemaakt in het bestrijden der Gelderschen, even als zij in de kosten van den Kleefschen oorlog gedragen hebben. Zij berigten dat, *indien des nyet en gescheden, zal men villicht omme reden vursz. ander weghe ende manyere, de costen gelijck te vynden, voer nemen.*

— 10 Oct. De ridderschap van het Oversticht doet, onder dezelfde verklaring, aan de 3 staten van Utrecht hetzelfde verzoek.

— 16 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, te zamen met den burggraaf van Montfoort eenigen hunner, die de welvaart van den lande *ooik geerne sien souden*, te Wijk te zenden, morgen donderdag, tot onderlinge beraadslaging, en zal daartoe zijne ruiteren hen onder *oighen* schikken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Streyaes.*

— 17 Oct. Geleidebrief van bisschop Frederik van Baden aan Johan burggraaf van Montfoort, en de gedeputeerden der staten van Utrecht naar Wijk, tot aan hunne terugkomst. Gegeven slot te *Duurstede.* get. *Streyaes.*

29. Vergadering. 5 December 1846.

Nieuwe leden. Wetenschappelijke Mededeelingen. Regtsoudheden. Zoending in Vlaanderen. Archief der 3 kapittelen.

Nieuwe leden. De heer Mr. J. A. Kluppel, president der arrondissements-regtbank te Alkmaar, aanvaart het gewoon lidmaatschap.

De Heer F. C. H. Drieling, alhier, wordt benoemd tot gewoon lid. De Heer Mr. A. A. T. Visscher, advocaat te Amsterdam, tot werkend lid.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Bijdrage tot de kennis van het Strafregt in Vlaanderen, door den heer Mr. W. J. C. van Hasselt. De heer J. B. Cannaert geeft in zijne *Bijdragen tot de kennis van het Strafrecht in Vlaenderen*, van welk werk de derde vermeerderde uitgave in 1835 het licht zag, op bl. 86 en volgende, uit de *Zoendincbouckken*, in het Archief der stad Gent berustende, een belangrijk voorbeeld van den jare 1481, van een zoen, wegens doodslag, tusschen de bloedverwanten en vrienden van den verslagene en de daders aangegaan. Het volgende stuk, ruim eene halve eeuw later opgemaakt, strekt tot bewijs, dat men ook destijds nog misdaden, als manslag, met de maagschap des verslagenen kon verzoenen en zich hierdoor van verdere straf bevrijden.

De hoofdpersonen, in de hieronder staande *zoening* vermeld, zijn *Lievin van der Asselt*, de verslagene, *Joos van der Asselt*, diens naastbestaande, en *Joos van Heurne*, de dader van den manslag. Over ieder hunner vooraf een enkel woord.

De familiën *van der Asselt*, *van der Hasselt*, *Verhasselt* of *van Hasselt* [1]) en *van Heurne* behoorden tot de aanzien-

1) De *h.* was oudtijds slechts een *adspiratie* en werd willekeurig of weggelaten of gebruikt. Zoo leest men in de *Spiegel historiael* van *van Velthem* gedurig van den heer *van Hamestel*, waar van *Gijsbrecht van Aemstel* wordt gesproken. Bij *Matthæus*, in de *fundationes Ec-*

lijkste patricische familien te Gent; de Burggraaf de *l'Espinoy* in zijne *Récherche des Antiquités et Noblesse de Flandres*, pag. 451, van het eerste geslacht sprekende, zegt: »*et estoit* »*Pierre van der Hasselt de famille noble, allié entre les no-* »*bles et riches familles de la dite ville* (Gand)"; en pag. 465: »*Nous en trouvons de ce nom, qui ont faict des no-* »*bles et riches alliances en la dite ville* (Gand)." Gedurende de 14de, 15de en 16de eeuwen vindt men verscheidene leden van dit geslacht onder de schepenen der beide banken te Gent. *Pieter van der Hasselt*, in 1340 en 1344 schepen van de eerste bank, behoorde tot de partij van *Jacob van Artevelde*, werd uit dien hoofde uit Vlaanderen gebannen, zijne goederen verbeurd verklaard en bij brieven van den 12 Sept. 1349 geschonken aan *Jean Yoens* (*l'Espinoy*, t. a. pl. pag. 481). — In het midden der XVI^{de} eeuw verlieten eenige leden van dit geslacht, uithoofde der vervolgingen om de godsdienst, met hunnen bloedverwant *Utenhove*, Vlaanderen, en zetten zich te Embden neder, waar onder anderen *Jan van Hasselt*, in 1555, *Gert* en *Andries* in 1561 het burgerregt bekwamen. Aldaar bleef de familie eene eeuw in bloei, tot dat *Joris* (zoon van *Joris Hendriksz.*) *van Hasselt*, zich te Amsterdam vestigde en in 1659 als poorter werd ingeschreven, sedert welken tijd tot op heden, zijne nakomelingen, tot welke schrijver dezer behoort, in Holland zijn verbleven [1]).

cles., wordt melding gemaakt van *Nella Dirksdr. van Houdan*, hoe zeer men weet, dat de familie zich toen en later *Oudaan* schreef. En in het hieronder medegedeeld stuk wordt gesproken van *Lievin* en *Joos van der Asselt* en van *Jacob van der Hasselt*, die echter bloedverwanten waren. Ook *van der Hasselt* en *van Hasselt* zijn *synoniemen*. Zoo vindt men bij *L'Espinoy*, p. 254 en 339, eene familie *van Holen* genoemd, die op pag. 500 als *van der Hole*, en op pag. 637 als *van Hole* voorkomt.

1) De familie *van Hasselt*, welke hare takken door geheel Gelderland verspreidde en zich aldaar met de aanzienlijkste geslachten ver-

De verslagene, van wien in de onderstaande zoening melding wordt gemaakt, *Lievin van der Asselt*, was zoon van *Lievin Jansz. van der Hasselt* en van *Johanna de Scheppere Jans dr.* 1). Hij moet niet verward worden met zijnen bloedverwant *Lievin* of *Lieve van der Hasselt*, in 1521 en 1535 schepen te Gent, die een zoon was van *Paul van der Hasselt*, in 1499, 1502, 1504, 1516 en 1520 mede schepen dier stad. — Deze laatste *Lieve* had tot vrouw *Margriete de Brouwere*, en tot zoon Mr. *Paul van der Hasselt*, die zich veelal *van Hasselt* schreef, advocaat voor den Raad in Vlaanderen was, en in 1550 overleed.

Joos van der Asselt, die in de tweede plaats in de zoening, en wel als de verzoener (de zoening aannemende) voorkomt, was een broeder van den verslagene: van hem vindt men in de archieven te Gent herhaalde malen melding gemaakt; hij was in 1553 reeds overleden, want op den 23 November van dat jaar »werd *Jan de Keysere* voor sche»penen van de gedeele te Gent, deelvoogd van de drie onbe»jaarde kinderen van *Joos van der Hasselt*, die hij hadde »bij Jonkvrouwe *Apolonia Lippens*."

Omtrent den dader van den manslag, *Joos van Heurne*, heb ik geene bijzonderheden aangetroffen; zijn vader was *François*, zijn grootvader mede *Joos* genaamd.

Onder de borgen voor *Joos van der Asselt* komt voor *Jan van Heurne*, *Symonsz.*, die een bloedverwant zal geweest zijn van den dader; maar die tevens een zwager was van den verzoener, want hij had in huwelijk *Kathelyne van der Hasselt*, zuster van den verslagene.

De andere borg van den verzoener was *Jacob van der Has-*

bond, vestigde zich eerst in de laatste helft der XVII Eeuw in dat gewest. De eerste van dat geslacht, die, door zijn huwelijk in 1663 met *Helena van Munster*, zijne woonplaats derwaarts, en wel naar Zutphen, overbragt, was *Johan Willemsz. van Hasselt*, geboren te Cleef.

1) Zie over de familie *de Scheppere*, *l'Espinoy*, t. a. pl. bl. 865, 866, 869, 870., en *Carpentier*, *Histoire de Cambrai*, T. II. p. 303.

selt, zijn oom, zoon van *Jan van Hasselt*, op de korenmarkt, in 1481 schepen van gedeele te Gent, en van *Kathalina Martins dr. Baert.*

En nu volgt hier letterlijk de acte van zoening zelve, zoo als die te vinden is in het Register, getiteld: *Staten van goederen, enz. verleden voor schepenen van gedeele* [1]) *der stad Gent,* berustende in de Archieven dier stad (in de *zoendingen* [2]), 1539, folio 1 verso).

»Kenlic zy allen lieden, dat van der doot ende wancost [3]) »van wylen was [4]) *Lievin van der Asselt*, faictelic brocht van »lyve ter doot, wiens ziele God ghenadich zy, dan of men »'t selve faict belydende es *Joos van Heurne*, filius fransoys, »by den ondergaene [5]) ende tusschen sprekene van *Gillis van* »*der Brugghen, Jacop van der Beke* ende meer andere goede »mannen, vriendelijcken pays ende zoendync ghemaect ende »ghesloten es, tusschen *Joos van der Asselt* als montsoendere, »zyne mannen, maeghen [6]) ende vrienden ter eender zyde, »ende den voorseiden *Joos van Heurne*, als facteur [7]), zyne »mannen, maeghen, vrienden ende alle de ghoene, die mens »emmermeer wancost weten mochte, over andere [8]), in der »vormen ende metten condicien hier naer ghespecificert, te »wetene:

»Alvooren [9]), dat de voorseyde facteur ghehouden werdt te

1) Er waren twee Schepen-banken te Gent, de eerste, de opperbank, was genaamd *van de keure*, de tweede, de nederbank, *van gedeelen* (*des Parchons*).

2) *Zoendingen* voor *Soeningen. Soeninghe* is *reconciliatio*, *expiatio*,

3) *Wancost*, *Suspicio en Zelotypia.* Vid. *Kiliaen in voce.*

4) *Van wylen was:* voor *van wylen, die was.*

5) *Ondergaene*, in den zin van *pogen*, *intercipere.* Zie *Kiliaen*, *in voce.* Zoo zegt men thans nog, *onderwinden.*

6) *Mannen en maeghen* een oud regts-formulier, voor *vasallen en bloedverwanten.*

7) *Facteur*, *auctor*, *de dader.*

8) *Over andere*, t. w. *zyde*, d. i. *ter andere zijde.*

9) *Alvooren* beteekent hier *ten Eerste.*

»commene ten zulcken daeghe, huere [1]) ende plaetse, als den »montsoendere [2]), maghen en vrienden believen zal, in zijn »lijnwaet [3]), baervoet, bloetshoofs, ende ontghurt, metten han- »den te gadere [4]), vallende aldaer over zyne knien, biddende »den montsoendere, maghen ende vrienden duer de bittere »passie [5]) ende doot Christi, dat zy hem tfaict ende man- »slacht, ghecommitteert in den persoon van den voornoemden »overledenen, haerliede maegh was, remitteren ende verghe- »ven zouden willen; — ten anderen blijft hy facteur ghe- »last, omme eene tamelicke uutfaert, over de ziele van den »overledenen ghedaen te werdene, ten voornomden daghe van »den voetvalle, den montsoendere ghereet [6]) uppe te leg- »ghene ende te betalene de somma van VI ponden parisis; »ten derden, omme den aermen in broode, over [7]) de ziele, »ghedeelt te werdene, ooc als dan ghereet te betaelene de »somme van VI ponden parisis; ten IIII^en, voor den on- »cost [8]) van den schauwene van den dooden, ofte ter dis- »tributie theurlieder discretie, ooc alsdan ghereet te betalene »tot III ponden parisis; ten V^en, te hulpen zekere oncosten »by montsoendere, maghen ende vrienden ghesupporteert, »ende eene vriendelicke maeltijt by hemlieden ghehouden

1) *Huere* is *ure*. De *h* is ook hier slechts eene *adspiratie*.

2) *Montsoendere*. *Mondsoenen* is, zich door middel van een kus verzoenen; zoo als *Kiliaen* zegt, *transigere controversiam osculo, praesertim inter homicidam et proximum consanguineum interfecti.* — *Montsoender* is alzoo hij, die zich verzoent, *Reconciliator;* hier, *Joos van der Asselt.*

3) *Lijnwaet*, in zijn hemd, ontdaan van alle bovenkleederen.

4) *Ontghurt, metten handen te gadere*, dit is, *de handen te zamen gevouwen*. *Ontghurt* is hier *ontgord*.

5) *Deur de bittere passie*. *Deur*, het latijnsche *per*, wegens, uithoofde van (*per Christi mortem*). Het lijden en de dood van Christus zijn hier de *drangredenen*.

6) *Ghereet*, is *dadelijk*, *onverwijld*.

7) *Over*, d. i. *voor*.

8) *Oncost*, *kosten*.

»te werdene, ooc ghereet alsdan te betaelene, de somma »van XII ponden parisis. Ten zessten, annopende 1) den »verlegghe 2) ende betalinghe by den overlevene moeder »ghedaen den medicynen ende cyrugienen 3); insgelicx »ghereet te betalene de somme van XII ponden parisis; »ten VIIen, zo moet hy facteur ooc voort betalen zulcke »reste van medicynen ende anderssins als men ter cau»sen van den overledenen in de appotheque noch schul»dich staet, beloopende III ponden parisis; ten VIIIen, zo »blijft hy facteur ghelast ter eeren van den montsoendere, »maeghen ende vrienden te doene ende gaene twee peelgri»maigen 4), te wetene: d'eene tsente Jacops in Compostelle 5), »ende de andere ten heleghen bloede te Wildsenake, die »purrenende 6) naer de wet van der poort 7), ten verma»nene van denzelven montsoendere, maeghen ende vrien»den, in den ghevalle dat hy eenich van hemlieden yet

1) *Annopende*, d. i. *met betrekking tot.*

2) *Verlegghe*, voor *verledighde*, *soluta*, *betaalde.* In dien zin zeggen wij nog *opleggen en voldoen.*

3) *Cyrugienen*, staat hier voor hetgeen wij thans zouden zeggen *chirurgicale diensten.*

4) *Peelgrimaigen*, voor *Pelgrimagien*, *peregrinationes*, *bedevaarten.*

5) *t Sente Jacops in Compostelle*, d. i. *Tot den Heiligen Jacob te Compostelle* in *Galicie.*

6) *Purrenende; purren:* de Heer *Canaert* zegt dat dit woord beteekent *aan te vangen.* Zie *Bijdragen tot de kennis van het oude Strafregt in Vlaenderen*, bl. 89 van den 3den druk.

7) *Poort* staat hier en beneden voor *stad.* De wet *van der poort*, is *de wet van de stad.* Zie *G. van Hasselt*, aant. op *Kiliaen*, bl. 302. — Men kon voor eene bepaalde som gelds de bedevaarten, waaraan den last niet was gevoegd om die in eigen persoon te volbrengen, afkoopen. De heer *Canaert* geeft in zijne *Bijdrage tot de kennis van het oude strafregt in Vlaenderen*, bl. 351 en volgg. van den derden druk, het tarief of de *pelgrimagie-lijst der stad Gent.* De bedevaart *te Sente Jacops in Galissien* kon worden afgekocht voor 12 ponden parisis; die *ten heleghen bloede te Wilsenaken voor de helft.*

»turtte [1]) ofte mesdede in woorden ofte gheweercken. Ten IX[en], »zo moet hy facteur den montsoendere ontheffen ende quyten van »den heere [2]), wet, cyrugienen, medicynen ende alle wette- »licke costen, daeromme ghebuert ende te ghebuerene, tot ende »metten daeghe van den voornoemden voetvalle, mitsgaders »hemlieden dit iegenwoordich compromis in handen te leve- »rene, al zonder tselfs montsoenders cost.

»Aldus ghesloten ende upghenomen by vormen van ghe- »rechten, compromisse, pays ende zoendynghe, up eene »redelicke peyne, schult ende verbeurte van hondert ponden »parisis, te gaene in drien, indien die verbeurt worde naar de »wet van de poort; ende al werde de zelve peyne verbeurt ende »ghegolden twaere eens, tweewaerf ofte meer, nochtans zoude »dit compromis, pays ende zoendync, goet, vaste, gestandich ende »van weerden blijven in alle zyne poincten ende elc zonder- »linghe: hier af [3]) bedeghen [4]) borghen ende vervanghers, »over [5]) den voornoemden facteur een voor anderen, ende elc »voor al, *Joos van Huerne*, zyn grootheere [6]), ende *Lievin van* »*den Bossche*, temmerman [7]); ende over [5]) den montsoendere, »omme desen pays ghestandeghen ende onderhauden te blij- »vene, bedeghen ooc borghen een voor anderen ende elc »voor al, *Jacop van der Hasselt* ende *Jan van Heurene* filius »Symoens."

»Actum den III[en] in Junio XV[c] XXXIX."

1) *Turtte* voor *tortte*, *leed aandoen.*

2) *Heere*, dit is *Magistraat*, *regering.*

3) *Hieraf*, voor *hierover*, *hiervan.*

4) *Bedeghen*, is *worden.* De zin is *Hiervan bleven* of *stelden zich borgen.*

5) *Over*, *voor.*

6) *Grootheer*, is *grootvader*; zoo ook *grootvrouwe*, *grootmoeder.* Zie *Kiliaen.*

7) *Temmerman*, voor *timmerman.* Het gebruik der *e* voor *i* was in die dagen zeer gewoon. *Es* voor *is* komt in het medegedeelde stuk herhaalde malen voor.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

— 17 Oct. Bisschop Frederik van Baden zendt dit geleide aan de voornoemde personen en berigt, dat hij tegen morgen ten 8 ure zijne *rutheren* tot Vechten *onder ogen schicken* zal. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 20 Oct. Geleidebrief van bisschop Frederik van Baden aan de gedeputeerden der staten van Utrecht naar Overijssel, voor den tijd van 14 dagen. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 21 Oct. Geleidebrief van Karel, hertog van Gelder, aan dezelfde gedeputeerden. Ged. *Zutphen.*

— 29 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, hem onmiddellijk de van den hertog van Gelder teruggekomen gedeputeerden toe te zenden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 11 Nov. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij den deken van St. Pieter, ter mededeeling van deszelfs verslag, aan hen gedaan, morgen ochtend niet kan afwachten, daar hij om *sunderlinge* zaken, en ook ter zake van het krijgsvolk in Overijssel, morgen vroeg naar Overijssel vertrekken moet, maar des avonds binnen Arnhem hoopt te zijn. Hij verzoekt, dien deken derwaarts te zenden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Stroyaes.*

— 4 Dec. Wilhelm, vrijheer van Rennenberg, heer van Soelen, beklaagt zich aan de 3 staten over de door Willem Torck bedreven gewelddadigheden. Ged. *Born.*

— 15 Dec. De gedeputeerden Gerritt van den Thoirn, deken van St. Pieter, en Johan Krijss, deken van St. Severus te Keulen, kanunnik van den dom te Utrecht, doen aan de 3 staten van Utrecht verslag van hunne onderhandelingen ter verzoening van den bisschop met den hertog van Gelder. Zij berigten een bestand voor 12 dagen te hebben bewerk en hoopen eerlang den zoen tot stand te brengen. Dat zij

daarvoor 5 dagen te Zutphen zijn verbleven, dat zij donderdag te Deventer komende, den bisschop, die eerst gisteren avond uit Zwolle terugkwam, niet hadden gevonden — dat zij heden eene bijeenkomst met hem hebben gehad, dat zij, geen antwoord van de staten verkregen hebbende, dienzelfden dag weder naar Zwolle vertrokken zijn om nog eenige *oniierleichen* artikelen te *bearbeyden. Hunne* handt.

1511. 25 Febr. De 3 staten van Utrecht zenden aan Jacob, aartsbisschop van Trier, en aan Frederik van Beijeren, domdeken te Keulen, beiden door bisschop Frederik van Baden, en Karel, hertog van Gelder, gekozen, tot scheidslieden in de tusschen hen gerezene geschillen en gebreken, — Johan Krijss, deken van St. Severijn te Keulen, en Heer Ulrich Beyll, domheer te Utrecht, om hen te verzoeken, die opdragt aan te nemen. *Concept.*

— 25 Febr. Bisschop Frederik van Baden aan den aartsbisschop van Trier, behelzende hetzelfde verzoek. In de hoogduitsche taal. Ged. slot te *Duurstede. Afschrift.*

— 11 Maart. De 3 staten van Utrecht berigten aan bisschop Frederik van Baden, dat zij, wegens voorgevallen *lastige saken ende gewelden* in het Sticht, geen andere gedeputeerden dan de vroeger door hen benoemde kunnen afvaardigen of *willigen* kunnen *overwech te reyzen.* Zij verzoeken hem *schriftelijk*, het door hen ontworpen verbond, tusschen hem en Overijssel aan de eene en den hertog van Gelder aan de andere zijde, aan te nemen.

— 11 Maart. De 3 staten van Utrecht doen aan den aartsbisschop van Trier hetzelfde verzoek.

— 3 Mei. Jacob van Appeltern, domdeken, aan Marcus van Wirse, kanunnik van den dom, proost van Kuilenburg, in zake van Gerrit en Dirk van Haeften.

— 12 Junij. Steven van Zuylen van Nyevelt, lid der balye van de duitsche orde, antwoordt aan bisschop Frederik

van Baden, dat hij reeds tweemalen aan den stadhouder van Arnhem heeft geschreven, ten einde den commandeur der duitsche orde, van Dieren, kost en schadeloos te ontslaan. Hij verzoekt deze zaak, volgens de synodale statuten, regtens te vervolgen.

— 9 Julij. Margaretha van Oostenrijk zendt aan de 3 staten van Utrecht den heer van Gaesbeek, *Mr. Adrian de Trajecto, doctor*, en *Thoison d'Or*, raden des keizers, ter dagvaard, te houden binnen de stad Vianen, ter oprigting van den zoen tusschen de stad Utrecht en den Heer van IJsselstein. Ged. *Brussel. Hare* handt. lager *van den Damme.*

— 9 Julij. Brief, waarbij Maximiliaan daartoe volmagtigt Maximiliaan van Hoorn, *Mr. Adrian de Trajecto, doctor, pedagogus van ons Kaerle, Thomas Ysac, geseyt thoison d'or*, en Mr. Jovin, raadpensionaris van Antwerpen. Ged. *Brussel. Afschrift.*

— 10 Julij. Geleidebrief aan de gedeputeerden der 3 staten van Utrecht, ter dagvaard te Vianen, door Margaretha van Oostenrijk. Ged. *Brussel. Hare* handt. lager *van den Damme.*

— 20 Julij. Karel, hertog van Gelder, vernomen hebbende, dat Margaretha van Oostenrijk een vredeverbond met Utrecht wenscht te sluiten, geeft aan de 3 staten van Utrecht deswege zijne bevreemding en hoog ongenoegen te kennen. *Haipen oick nyet, gy alsodanige swoene, daer Hr. Floris ind anderen inne begrepen weren, aingaen wert, die soe oneerlicke ind schadelick wesen solde.* Hij verzekert hen nogtans, dat hij altijd is geweest en zal blijven dezelfde getrouwe nabuur. Ged. burg. te *Hattem. Zijne* handt.

— 25 Julij. Karel, hertog van Gelder, verklaart aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord van hun schrijven en het van hunnentwege medegedeelde door Mr. Jacob Grol, doctor, dat hij *mit landen ende luyden ongespaert lyffz end levens zijn bijstand zoude hebben verleend*; — maar nu den vrede

vernemende, hun toewenscht, *soe voele guetz end geluck as daertoe van noden sijn soll.* Ged. burg. te *Hattem.* *Zijne* handt.

— 14 Aug. Karel, hertog van Gelder, berigt aan de 3 staten van Utrecht, onder betuiging, dat hij altijd bereidwillig is geweest, het verbond op te volgen, en dat hij, ter hunner begeerte in het uitstel van deszelfs opvolging heeft toegestaan, mits de bisschop daarin bewilligde, — nu evenwel *zweerlicken mit veden end gewalt overfallen* — zijne raden daartoe niet kan bezigen, alvorens deze *onlede* geëindigd zij. Ged. *Wageningen.* *Zijne* handt.

— 19 Aug. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, op den hem toegezonden brief des hertogs van Gelder, dd. 14 Aug., dat hij daaruit niet duidelijk zijn *endtelicke meyninge* kan verstaan, — namelijk, of inmiddels het verbond in volle kracht blijven zal en door hem worden nagekomen. Hij verzoekt hem, hierop *cluerlicke onderrichtinge ende bescheydt* te geven. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 24 Aug. Karel, hertog van Gelder, van Mr. Johan Krijss en Mr. Wijnant van Arnhem het verbond, tusschen het huis van Bourgondie en Utrecht gesloten, vernomen hebbende, zendt aan de 3 staten van Utrecht zijne gevolmagtigden, Johan Falquier en Peter van Suchtelen, secretaris, om daaromtrent zijne gevoelens te openbaren. Ged. *Zutphen.* *Zijne* handt.

— 26 Aug. De 3 staten van Utrecht melden aan Karel, hertog van Gelder, dat, na het van hem verkregen antwoord door Mr. Johan Krijss, deken, en Mr. Wijnant van Arnhem, doctor, heden zijn kamerling, Johan Falquier, met credentiebrieven, punten en artikelen, van zijnentwege tot hen is gekomen, en dat zij, na dezen te hebben gehoord, met den bisschop zelven beraadslaagd hebben en na rijpelijke overweging bevonden, dat hij geen regt heeft het blokhuis aan de Vaart in bezit te houden. Zij verzoeken derhalve ootmoedig en

dienstlicken, ter onderhouding der goede vriendschap en nabuurschap met het Sticht en den bisschop, het gezegd blokhuis door zijnen hoofdman in hunne handen te doen stellen met hunne bussen en ander krijgsvoorraad. *Concept.*

— 30 Aug. De 3 staten van Utrecht bedanken Karel, hertog van Gelder, voor deszelfs goede toezegging ten aanzien van de dadelijke overgifte van het blokhuis aan de Vaart, om hetzelve ingevolge het gesloten verbond van onzijdigheid af te breken, en betuigen van hunne zijde, de goede vriendschap en nabuurschap met hem te zullen onderhouden. *Concept.*

— 2 Sept. De ridderschap van Overijssel, te Deventer vergaderd, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, om ingevolge, hunne toezegging hen in de zware schulden, gemaakt in den krijg tegen Gelderland, te gemoet te komen; zij herinnert hen, aan den geldelijken bijstand aan het Sticht in den kleefschen oorlog verleend.

— Sept. Bisschop Frederik van Baden, verklarende dat hij te zamen met Overijssel, door hun *vlitige* en ernstelijke vervolge, den zoen met den hertog heeft gemaakt, hoewel eenige artikelen hem *te nae gaet*, verzoekt schriftelijk aan de 3 staten van Utrecht dit insgelijks te doen, daar hij wegens *last der dijcke*, zijne raden niet zenden kan. Ged. *Deventer.* get. *Stroyaes.*

1512. 5 Jan. Bisschop Frederik van Baden antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek van terug te komen of deszelfs magtiging te zenden, ten einde vele belangrijke zaken af te doen — dat de vaststelling eener gewigtige dagvaard op 12 Jan., in de zaak van Koeverden, hem verhindert om zich voor als nog te verwijderen. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hosz.*

— 6 Maart. Gedeputeerden der 3 staten van Utrecht ter dagvaard te Mechelen, ter zake van de geschillen met den heer van IJsselstein, door scheidslieden te beslissen, berigten

aan de 3 staten van Utrecht, dat zij maandag laatstleden gezamentlijk; met den deken van Loenen, te Mechelen zijn aangekomen, alwaar des woensdags de kanselier van Braband, van wege de landvoogdes, alsmede Wouter van Baecx, Aelbert van Egmond en de kapellaan Vullinck, van wege den graaf van Buren, de heer van Batenburg en Vrieselichoven en een advokaat, van wege Floris van IJsselstein, insgelijks ter dagvaard zijn gekomen; dat daarop de gedeputeerden van beide partijen, op bevel des landvoogdesse, den dag daaraanvolgende voor de scheidslieden, den kanselier van Braband en den deken van Loenen zijn verschenen. Zij geven voorts verslag van den loop der zaken en verzoeken eene tegemoetkoming van 200 r. g. voor reis en verblijfkosten — daar zij nog eenige dagen zullen moeten verblijven, om de zaken tot een goed einde te brengen. Ged. *Mechelen.*

— 17 Mei. Deken en kapittel van den dom te Utrecht verzoeken aan Mr. Gheryt van Thoorn, doctor, deken van St. Pieter, Mr. Johan Dedell, kanunnik, te Brussel ter dagvaard — te bewerken bij Mr. Jacob de Voicht, dat de boven het bestand toegebragte schaden en opgebeurde penningen, volgens de certificatien 100 philips gulden bedragende — in afkorting verstrekt worden van hetgeen de staten van hen nog mogten hebben te vorderen.

— 15 Junij. Ridderschap en steden van Overijssel melden aan de 3 staten van Utrecht, dat zij, wegens menigvuldige bemoeijingen, lasten en dagvaarden, die zij thans in verschillende steden hebben, hunne gedeputeerden niet naar Utrecht kunnen zenden, en verzoeken derhalve om het door den bisschop te Vollenhoven gemaakt en door hen goedgekeurd verbond, ter bezegeling toe te zenden, — met de invulling der navolgende namen van degenen die hunnentwege zegelen zullen: als van wege de ridderschap van Sallant, Adolph van Rechteren, Heer tot Almelo, Adolph van Rutenberge; van wegen Twente, Adriaen van Rede en Reynalt van Woerden; van

wegen Vollenhoven, Herman van IJsselmonden en Henrick Hoghen. Zij verzoeken voor de namen van die van Drenthe eene ledige plaats te houden. Ged. *Deventer.*

— 17 Junij. Ridderschap en steden van Overijssel verzoeken aan Mr. Gherit ten Toerne, deken van St. Pieter, den brief, waarin zij in het verbond toestemmen, van hunnentwege in het kapittel-generaal voor te dragen.

— 17 Junij. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de ridderschap en de stad van Utrecht, in antwoord op hun verzoek, om in eigen persoon in het kapittel-generaal van zaturdag eerstk. te verschijnen of zijne raden derwaarts te zenden, ten einde eindelijk het verbond te sluiten *sonder meer innevallens:* dat hij wegens *mercklicken groiten onleden* niet overkomen kan, maar zijne volkomene toestemming hecht aan de door hen geteekende notulen des verbonds. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hundebeke:*

— 24 Julij. Adolph ven Rechteren, Heer tot Almelo, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, dat de pacht der aan hen toebehoorende tienden, welke nu op 22 oude st. is verhoogd — weder op 18 oude st., even als bij het leven zijns vaders, moge worden teruggebragt.

— 14 Sept. Burg., schepen en raad der stad Hoorn, berigten, in antwoord van den brief dd. 10 Sept., waarbij de deken en het kapittel van den dom te Utrecht en de proost van West-vriesland hunne ontevredenheid te kennen geven, over het buiten hunne kennis afkondigen eener publicatie, waarbij de prijs der absolutie van heimelijke trouw bepaald wordt op 9 botdragers, en 1 botdrager voor den notaris, alle op pene van 3 st. — dat zij dit krachtens hunne oude privilegien hebben gedaan, en niet dan na alvorens aan wijlen den domdeken Ludolph van Veen, toen hij kort voor zijnen dood te Hoorn was, geklaagd te hebben over de grove misbruiken, die door den deken Mr. Otto worden bedreven,

daar hij voor elke zoodanige absolutie 26 st. van de ingezetenen afvorderde.

30. Vergadering. 12 December 1846.

Nieuwe leden. Wetenschappelijke Mededeelingen. Mr. Ludolf van Ceulen, schermmeester en prof. te Leiden. Archief der 8 kapittelen.

Nieuwe leden. De heer B. L. C. van den Heuvel, wethouder te IJsselstein, wordt benoemd tot gewoon lid.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Mr. Ludolf van Ceulen (Colen) [1] *als schermmeester en professor in de wiskunde te Leiden, door Jhr. W. J. C. Rammelman Elsevier.* In de geschiedenis der Leidsche Hoogeschool, door Prof. M. Siegenbeek uitgegeven, wordt in het 2e deel der Bijlagen op pag. 85 gezegd, dat *Ludolf van Keulen* (moet zijn van Colen) in den jare 1539 te *Hildesheim* in Neder-Saxen werd geboren, en in 1600 te Leiden aangesteld werd, om de studenten in de wiskunde enz. te onderwijzen, en op den 31 December 1610 overleed.

Het is mij echter mogen gelukken, een en ander te kunnen aanvullen.

Ludolf van Colen, moet vóór dat hij zich te Leyden nederzette, te Delft gewoond hebben, omdat uit zijn huwelijk met Adriana Symons [2], eenige kinderen te Delft zijn geboren.

1) Overal waar van dezen wiskunstenaar melding gemaakt wordt komt hij onder den naam van *van Ceulen* voor. Het blijkt echter uit de voorrede van eenige zijner wiskundige werken, alsmede uit zijn testament van 1609 en 1610, dat hij zich *van Colen* schreef, en niet *van Ceulen* of *Keulen*. Hij was in geene bloedverwantschap met *Pieter* of *Daniel* de Cologne, die ook wel doorgaans *van Ceulen* genaamd werden.

2) Zij leefde nog in 1627, en had na den dood van haren man een' linnenwinkel te Leiden opgerigt.

Het juiste tijdstip van zijne komst te Leiden is mij onbekend, doch hij woonde er in 1594, zoo als blijkt uit een request, dat hij bij Burgermeesters indiende, ten einde eene schermschool te mogen oprigten. Uit de Resolutie te dier stede, van 9 Junij 1594, leest men het volgende gunstig besluit, betreffende deze schermschool.

»Opte Requeste, daerby de bovengeschreven suppliant (van Colen) is versoekende *schermschool* te mogen houden, in het Catrynen gasthuys, stont geapposteleert. Die van de Gerechte hebben den thoonder, om 't goet uitbrengen van zijnen persoon hen gedaen, ende van zijne nutticheyt, geschicthcyt ende ervarenheyt, toegelaten, en laten toe mits dezen, om tot zijn schermschool te mogen gebruyken de plaetse over de biblioteque, 't welk eertijts der Faliebagynen kerck is geweest, dewelcke hem toonder ter ordonnantie van de Regenten van den Hoff, deur degeene, die van haren wegen de slotel in bewaringe heeft, t' allen behoorlijcke tyden, tzynen versoucke, zal werden geopent, ende dit al met conditie ende onder besprec, dat daerinne by hem noch zijn scholieren niet en worden gebroocken, off ten zal deur hem toonder moeten werden gerepareert, ende gestelt in zyne jegenwoordige ende behoorlicke staet, en by provisie ende tot kennelicke wederzeggen toe van die van de Gerechte."

Nadat gemelde *van Colen* de toestemming had bekomen om eene schermschool te Leiden op te rigten, en hem eene ehoorlijke plaats daartoe was afgestaan, had hij in zijne dienst als mede-hulp aangenomen Pieter Bailly 1), een' Antwerpenaar, met wien hij omtrent het les geven in het scher-

1) In een register, bevattende de namen van al de burgers, die in 1581 te Leiden woonden, komt onder anderen voor:

Pieter Bailly, van Antwerpen, heeft hier gewoond 4 jaren met *Willemtje Wolpertsd. van Noortrijk*, zijn wijf, *Anna*, *Antony* en *Neeltje*, zijne kinderen; nog *Jacomine Bailly*, zijne zuster, *Antonie Bailly*, zijn neef, *Susanna Bailly*, zijne nicht.

men, eenig verschil kreeg. Hij wendde zich toen per requeste aan de Burgemeesters van Leiden, dat op den 25 Januarij 1602 in de stads notulen is opgenomen, en luidt aldus:

Aen mijn E. Heeren, mijn Heeren Schout,
Burgermeesteren ende Gerechte deser stad Leyden.

»Vertoont met aller reverentie Uwer E. dienstwillige *Ludolf van Colen*, hoe dat hy in Junij 1594 aen mijn eerweerdigen Heeren versoeck gedaen heeft, om alhier de ridderlicke conste van schermen voort te leeren aen burgers ende studenten, hetwelcke mijn E. Heeren hem niet alleen vergunt ende toegelaten, maer noch een bequame plaetse daertoe geordonneert, daervoor hy tot allen tyden danckbaer wesen sal; het is nu alsoo, dat een, met naeme Mr. Pieter Bailly 1) van Antwerpen (welcke aen hem suppliant verbonden is, dat hy ter plaetse waer hy woont geen scholieren leeren moet, in 't heymelick ofte int openbaer, naer uytwyse des aengeloofde meesterseed, die hy gedaen en met sijn handt onderteyckent heeft) hem vervordert alhier eenige te leeren buyten hem suppliants consent ende wille, hetwelck niet alleen strydet tegen sijn eedt ende belofte, maer oeck mede tegen de ordere onser voorvaderen, voorlange onderhouden, dat geen aengelooft meester is, als gebleecken is in het jaer 1563 toen de vromen Mr. Andries Allerts hier tot Leyden werd Mr. gemaeckt, dat doe alle degeene die geen meesters gemaeckt ende geslagen waeren mosten stille zitten ende geene scholieren leeren.

Biddet derhalven de suppliant ootmoedich, dewyle hy met groote laste ende veel kinderen beladen is, mijn E. Heeren willen hem in sijn gerecktichheyt voorstaen, ende verbieden den genoemden Mr. Pieter sijn schermschoole.

Dit doende etc.

Op te marge stont geappostileert. Sy Pieter Bailly jegens

1) Hij komt in Februarij 1582, reeds als schrijfmeester te Leyden voor.

het jegenswoordige versouck gehoort. Aldus gedaen opte 3 January 1602, my tegenwoordich ende was get. S. van Hout.

Lager stont: Sy gestelt in handen van Mr. Pieter Bailly, om binnen acht dagen hier tegen te zeggen tgeen hem goedduncken sal.

Aldus gedaen op 't Raedhuys der stadt Leyden in de vergadering van die van de Gerechte op te 17 Januarij 1602. Onder stont my jegenwoordich en was get. *J. van Leeuwen.* Op de rugge stont: Die van de Gerechte deeser stadt Leyden, in haer vergaderinge op 't Raedhuys der voorsz. stadt, gezien, gelezen ende rypelick overwogen hebbende 't geen van wegen Pieter Bailly (hem intituleerende aengelooft vechtmeester) jegens 't versouck van Mr. Ludolf van Colen in 't blank van desen gesteld, by geschrifte overgeleverd is, mitsgaders oock den eedt, dewelcke de voorn. Bailly opte 22 September 1597 voornoemden *van Colen* gedaen ende met eygene handt onderschreven heeft, hebben verstaen, goed gevonden ende besloten: dat hy niet van meninge is, binnen deser stede noch in de vrydommen van dien, andere schermscholen, tzy in 't heymelick of in 't openbaer te gedogen dan een, te weten by de voornoemden van Colen, of andersins toe te laten ende verhouwen zullen, hebben over sulx den voornoemden Pieter Bailly verboden, ende verbieden hem mits deesen, van nu voortaen, alhier 'tzy in t heymelick ofte openbaer eenige schermschoole te houden, of hem te onderwinden yemant de conste van schermen voors. te leeren ofte onderwysen, maer daervan af te houden ende 't school, by hem sonder wettige kennisse of toelating opgericht, te sluyten ende breecken, alles, zoo hy hem anders vervorderde te doen, op zoodanigen straffe ende correctie als de voorseiden van de Gerechte verclaeren ende arbitreren sullen.

Aldus gedaen in haer vergaderinge op 't Raedhuys op den 25 Januarij 1602.

Onderstont, my jegenwoordich ende was get. S. van Hout.

Zijne benoeming, als leeraar der wiskunde op den 10 Januarij 1600, hebben wy uit de Resolutien der Curatoren van de Leidsche Akademie getrokken, en luidt als volgt:

Alsoo syne Excellentie Grave Maurits van Nassau, stadhouder van Holland ende Capitein-Generaal, tot dienst van den lande goedgevonden hadde, dat in de Universiteit alhier soude werden gedoceerd, in goede Duitse tale, de Telkonsten ende Landmeten, principalijk tot bevorderinge van den genen, die hen souden willen begeven tot het Ingenieurschap, ende ten dien fine doen recommanderen hadde de personen van Mr. Simon Fransz. van der Merwen ende Mr. Ludolf van Ceulen, die de voorsz. konsten souden mogen opentlijk leeren, ende daerna ook demonstreren, soowel in 't groot als in 't klein, alles volgende de instructie, die syne Excellentie daertoe hadde doen concipieren ende door Mr. Simon Stevin overgesonden aan de Curateurs van de Universiteit, gelijk deselve instructie hier naer van woord tot woord is geinsereerd.

Sijne Excellentie heeft tot dienste van den lande ende bevorderinge der gener, die haer tot oefeninge van 't ingenieurschap sullen begeven, oorbaer verstaen, sekere ordre gevolgd te werden in de leringe, die men daeraf in de academie tot Leyden doen sal, als volgt.

De meninge is, dat men de toehoorders, soo haest als mogelijk is, sal brengen, om met er daed het land als Ingenieurs te konnen dienen, hier toe sal men leeren de arithmetica, ofte het tellen ende het landmeten, maar alleenlijk van elk soo veel, als tot het dadelijk gemeene Ingenieurschap nodig is. Die soo verre gekomen zijn, hebben sy als dan lust de diepsinnige dingen grondelijker te onderzoeken, dat sullen sy mogen doen. Dit is van de sake in 't gemeen geseid, waar af breder verklaringe gedaen werd als volgt.

Inde telling sullen geleerd werden de vier specien, in geheel getal, in gebroken getal ende in 't tiental, mitsgaders de regel van drieën in elk derselver getallen.

In deselve telling wel vast ende seker ervaren zijnde, sy konnen genoeg tellen tot hetgeene in 't gemene Ingenieurschap nodig is, en sullen komen aan 't landmeten, op 't papier landmeters wyse, waarby te verstaen is, dat men niet en sal leeren door eenigen gegevene Linien andere Linien vinden, maer alleenlijk door gemeten Linien, met de kleinen voetmaet, het inhoud van 't plat te vinden, gebruikende daartoe rekeninge der tienden.

Het meten des ronds, met de gedeelten van dien; aangaende voorts het vlak des kloots, de forme genaemd Ellipsis, Parabola, Hyperbole ende diergelijcke, dat en is hier niet nodig, want het de Ingenieurs seer selden te voren komt, sulcke metinge te moeten doen, maar alleenlijk sallen se leeren met regtzienige platten, daarna krom-linige, landtmeterse wyse, metende alsoo een plat door verscheide verdelingen, als in drie hoeken ofte andere platten, om te sien hoe het eene besluit met het andere overeenkomt.

Daerna sal volgen het meten op 't papier van dycken, wallen ende aarde-werken, te meten hoeveel schagten of voeten een voorgestelde wal ofte hoop aerde in heeft.

In 't meten op 't papier alsoo genoeg ervaren wesende, ende door 't klein verstaende wat er in 't groot moet gedaen zijn, soo sal men komen tot de dadelijke landmetinge in 't veld, hun aenwysende: hoe men in plaets van regel, passer ende winkelhaak op 't papier, ander gereedschap op 't veld gebruikt, streckende nogtans tot diergelijcken einde. Sullen ook dadelijk leeren moeten de hoogte ende breedte van wallen, met lighamelijke inhoud van dien, als hoe veel schagten of voeten aerde daarin begrepen zijn.

Daerna sullen sy leren op 't papier tekenen den omtrek der landen, die sy alsoo gemeten hebben, ende wederom verkeerd een plat op papier gegeven sijnde 't selve met aanwysende baken op 't veld te tekenen.

Hierin genoeg ervaren wesende, sullen bequaem sijn om

tot de fortificatie ofte sterk-bouwinge te komen, waertoe bereid sullen worden houten ofte aerde botsen van schanssen ende bolwercken, ende daermede geleerd hebbende de eigen namen, soo sal het trecken van plannen ofte grondteekeningen van steden haer luiden ligt vallen, 't welk men hun van steden ook dadelijk sal doen te werk stellen.

Sy sullen ook tekenen op 't papier den omtrek van schanssen ofte Steden, met vier ende meer bolwerken, waar af men alsdan hen luiden de maten sal geven, ende sullen daarna sulke sterkten op 't veld tekenen met bakens.

Dusverre gekomen zijnde, sullen mogen in de somer trecken na 't leger, ofte ter plaetse daar sterckten gebouwd werden, 't welk den genen best gelegen sal zijn, die als soldaten, in dienst wesende, dan te velde moeten komen, ende sien daer de saken selfs, ja helpen die met met er daet bevorderen.

Ende daertoe gekomen wesende, dat sy 't land alsoo oorbaren dienst konnen doen, sullen henluiden, die willen, des winters tot Leyden mogen oefenen, als voren geseid is, in diepsinniger stoffen, die daer geleerd sullen werden, om tot alle saken, de Ingenieurs ontmoetende, nog vaster ende volkomelijcker voorsien te wesen.

De lessen van telling ende meting op papier sullen een half uur lang gedaen werden in 't gemeen, 't ander half uur sal volbragt werden met elck een in 't bysonder te beantwoorden ende onderwysen van 't geene sy vragen ende uit de gemeene lessen niet verstaen en hebben.

Ende, want degenen die dadelijk met Ingenieurs handel omgaan, met malkander geen latijn en spreken, of immers seer selden, maar dat men in elk land des lantsspraak gebruikt, soo en sullen desen lessen niet in 't Latijn, François of andere tale gedaen werden, maar alleenlijck in 't Duits.

Men verstaet ook, dat alle diegeene, die tot 't leeren deser

konst van Ingenieurs toegelaten werden, eerst sullen beloven ende sweren aen den vijand deser landen daermede geen dienst te doen.

Actum den 9 January 1600.

Ende was onderteekend

Maurice de Nassau.

Alsoo Syne Excellentie ten dienste van den lande goedgevonden hadde, dat in de Universiteit alhier opentlijk soude gelesen werden, in goede Nederduitsche tale, de Arithmetica ofte tellen ende het landmeten, ter bevordering bysonder van dengenen, die hem tot oeffeninge van het Ingenieurschap sullen willen begeven.

Ende mits dien nodig bevonden was, eenige bequame personen daertoe te verwilligen, die soowel de lessen, daertoe dienstlijk, in goede bescheiden Nederduitsche tale doen, als deselve gedaen zijnde, den toehoorders souden mogen voldoen, op de swarigheden bij henluiden voor te stellen, mitsgaders ook de gedane lessen werckelijk demonstreren, tzy op 't papier in 't klein, als op 't veld in 't groot, na de gelegenheid ende dienst van de toehoorders sal vereischen. Soo is 't, dat Curateurs van de Universiteit ende Burgemeesteren der stad Leyden, verstaan hebbende de goede bequaemheid, ervarenheid en geschiktheid in deselve konsten van de personen van Mr. Simon Fransz. van der Merwen, schepen der stad Leyden, ende Mr. Ludolf van Keulen, deselve hebben aengenomen ende nemen aan mits desen, tot openlijke leeringe van dezelve konsten; te weten dat de voorsz. van der Merwen ende van Keulen, hen in 't doen van de voorsz. lessen ende 't werckelijk vertonen van dien, soo in 't klein als in 't groot, ende voorts in alles sullen reguleren, volgende de intructie van syne Excellentie, hen ten dien einde geleverd, ende dat sy luyden, sulks doende, met den anderen sullen ramen, hoe ende in wat voege allerbequamelijkst, duidelijkst ende

ten meesten dienste ende bevorderinge van de toehoorders, de voorsz. lessen sullen mogen gedaen worden. Ende dat dienvolgende, op haerluiden beider goedvinden, de voorsz. Mr. Ludolf de voorz. lessen sal doen in 't bywesen van den voornoemden van Merwen. Ende dat de lessen gedaen sijnde het eene half uur, het andere half uur henluiden sal geëmployeerd werden tot onderlinge 'tsamensprake, berigtinge van de toehoorders ende verantwoordinge van de swarigheden, die deselve hen luiden sullen voordragen op de gedane lessen ende het gevolg van dien, deselve in alles onderwysende, 't zy by getal, linien of andersins, soo 't best sal konnen geschieden in 't klein. Dat syluyden ook gesamentlijk of ook bysonder, na gelegenheid van saken, daervan te demonstreren, in 't groot sullen doen te velde, conform de instructie hiervoren gevoerd, en dit alles op een proeve, onder toesegginge van eerlijke beloninge, die henluyden ter expiratie van de eerste drie maenden sal gedaen werden, naer de diensten die sy bevonden sullen werden in desen gedaen te hebben. Hebben voorts de voorsz. Curateuren ende Burgemeesteren tot een leerplaatse geordonneerd een gedeelte van de Falie-Bagijnenkerke ende de Bibliotheek, om met deelen afgeschoten ende voorts soo met banken ende stoelen als anders gemaakt te worden, bequaem tot een gemene leesplaatse, om 't welk te bevorderen gecommitteerd zijn de voornoemde Mr. Simon Franz. van der Merwen ende Mr. Nicolaas van Seyst, Pensionnaris der stad Leyden en secretaris van de voornoemde Curateurs en Burgemeesteren.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1512. 6 Oct. Burg., schepen en raad der stad Hoorn, zenden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, tot staving hunner klagte tegen den deken, heer Otto, zekere artikelen, ten einde de waarheid daarvan door hunne commissarissen te kunnen doen onderzoeken.

— *Artikelen geraemt tegens meester Otto, deken van West-Vriesland omme hem te belasten voer den heeren van de kapittelen te Utrecht.*

— 17 Oct. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, deelen aan de 3 staten van Utrecht mede, dat Roelof van Munster, vroeger ambtman des bisschops te Koeverden, in den nacht van donderdag op vrijdag, in afwezen van den nieuwen ambtman Adulph van Rechteren, de stad Koeverden geweldadig heeft ingenomen, en na Reynaldt van Coverde Wallersz. en anderen lieden van den heer van Rechteren verslagen te hebben, zich in het bezit van het huis, burg, en de stad heeft gesteld, zijnde dit alles bij verraad geschiedt, *vermyts dat hy in lyden zijns Amptes zeker blynde lynen onder dat water in den borchgraven gescheert hadde, dairmede hy en zyne knechte sich overgegeven hebben.* Zij verzoeken ten spoedigste maatregelen te nemen, ten einde de stad alsmede Drenthe en Ommelanden niet van Utrecht worden afgescheurd.

— 25 Oct. Burg., Schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, herinneren de 3 Staten van Utrecht aan hunne mededeeling dd. 9 Julij, inhoudende het oprigten eener veste te Meppel, door den amptman van Koeverden Roelof van Munster, twelk door Overijssel was nedergeworpen geworden; voorts aan de belofte hun gedaan bij schrijven van den 20 Julij, dat, zoo Roelof, ingevolge het besprokene te Gromsberge, bleef weigeren om het huis Koeverden voor den bisschop te openen, zij daarin het noodige zouden doen. Zij berigten, dat alle des Bisschops pogingen daartoe krachteloos zijnde gebleven, eindelijk die teruggave voor de som van 7 à 800 gulden heeft moeten worden afgekocht; dat Roelof vernemende, dat hij hem van zijn ambt ontzetten wilde, in de grachten onder het water, heimelijk de staketsels heeft ontvest en de daaraan vastgemaakte touwen onder het water doen zinken, zoodat hij, bij zijn

nachtelijken overval zeer gemakkelijk de staketten omverhalende, het huis in zijne magt heeft gekregen, en verontschuldigen zich, hunne gedeputeerden niet te Utrecht te kunnen zenden. Zij deelen voorts mede, dat Roelof in dit huis met leef- en krijgstogt door het nieuw opgerigt blokhuis te Groningen versterkt wordende, Drenthe en een gedeelte van Salland onder dingtaal brengt. Zij verzoeken ten spoedigste hunne gevolmagtigden over te zenden om te beraadslagen over het bedwingen van dien euvelmoed.

— 26 Oct. Bisschop Frederik van Baden verzoekt de 3 staten van Utrecht, om, daar hij wegens de kortheid des tijds op hun' tegen morgen woensdag, verschreven kapittelgeneraal noch zijne raden, noch de gedeputeerden van Overijssel zenden kan — in deze zaak van Koeverden raad en daad te verschaffen. Ged. *Zwolle*. get. *Hundebeke*.

— 28 Oct. De 3 staten van Utrecht berigten aan de staten van Overijssel, dat er in de zaak van Koeverden, donderdag na Allerheiligen kapittel-generaal is beschreven en verzoeken alsdan hunne gedeputeerden te zenden, zooals zij dit ook aan den Bisschop hebben verzocht.

— 2 Nov. De 3 staten van Utrecht doen dezelfde mededeeling en hetzelfde verzoek aan Bisschop Frederik van Baden. Zij geven kennis van hun schrijven aan Godert de Koning, om goed toezigt te houden op de sloten van Vreeland en Abcoude. *Concept*.

— 2 Nov. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, om, daar wegens de kortheid des tijds, noch zijne raden, noch de gedeputeerden van Overijssel op den beschreven dagvaart kunnende verschijnen, evenwel met de beraadslaging over de bewuste zaak voort te gaan. Ged. *Zwolle*. get. *Hundebeke*.

— 15 Nov. De stad Rhenen berigt aan de raden des Bisschops te Wijk bij Duurstede, dat zij van wege den Hertog van Gelder is gewaarschuwd, omtrent het voornemen

der Bourgondiërs om Rhenen te overrompelen, en dat de Hertog haar krijgsvolk heeft aangeboden. Zij verzoekt om de landlieden bij klokluiding te wapen te roepen, ter bewaring der stad. Ged. maandag na *St. Martini.*

— 16 Nov. Frederik van Seldeneck, kelder- en hofmeester, Bernt Utenenge, rentmeester, en Bernt Freyze van Dolre, kastelein, zenden aan de 3 staten van Utrecht afschrift van den ontvangen brief der stad Rhenen en verzoeken dezelve met bezetting voorzien. Ged. *Duurstede.*

— 16 Nov. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle berigten aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun verzoek, om *Sint Mertens mantel heell te blyven helpen draegen ende vthrichten*, dat zij met den Bisschop de stad Koeverden hebben ingenomen en het beleg voor het huis hebben geslagen. Zij verzoeken nogtans de toezending hunner gedeputeerden zonder uitstel, om in deze zaak *tot eer ende walfart* van den lande te helpen raden en handelen.

— 19 Nov. Deken en kapittel van den dom te Utrecht en de proost van West-Vriesland, melden aan de stad Hoorn, in antwoord op hare klagte tegen heer Otto, dat zij hem bevolen hebben de stads privilegien te eerbiedigen.

— 27 Nov. Ewout van Buchel, drost van Buren, verzoekt van wege den heer van Buren aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om de buren in hun *brandschat* en *dingtael* te hulp te komen, daar zij die gelden niet kunnen opbrengen. *Zijne* handt.

— 11 Dec. Roloff van Munster gelast aan schout, schepenen en burgeren der stad Koeverden en van het land van Drenthe, om binnen 8 dagen, binnen de stad Embden hem de schade te vergoeden, die hij bij de bewaring van het huis Koeverden geleden heeft, onder bedreiging om bij gebreke daarvan dit met roof en brand heimelijk en openbaar met *hulpers hulpern* te verhalen.

— 11 Dec. Roloff van Munster doet aan de schouten van Rolde en Anloe denzelfden last onder dezelfde bedreiging — voornamelijk over het verleenen van hunnen bijstand in het beleg van het huis Koeverden.

— 14 Dec. Adolf van Rechteren, ambtman, meldt aan Bisschop Frederik van Baden, met toezending van den door den schout van Rolde ontvangen brief van Roelof van Munster — dat de graaf van Oost-Vriesland, alsmede Roelof van Munster heimelijk krijgsvolk aanwerft en dat, zoo de Bisschop niet spoedig daarvoor zorgt, gezegde Roelof binnen 8 dagen boven de 3000 gouden guldens den lande zal hebben afgeschat. Hij raadt hem dadelijk aan den *Weerdenbrass* 25 à 30 ruiters te zenden, en verzoekt met de staten middelen tot verdediging te beramen. Ook raadt hij hem 50 à 60 landzaten in het huis te Koeverden te leggen. Ged. *Koeverden. Zijne* handt.

— Dec. De stad Rhenen antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hunne uitnoodiging om in het kapittel-generaal op zaturdag eerstk. te verschijnen, dat zij in het huis en stuivergeld *niet affgheven en wyllen tot ghenre tijt*, omdat zij op de palen van den lande liggen — en dat Utrecht haar vroeger ook niet is te hulpe gekomen, alsmede omdat de zaak van Koeverden buiten haar, door den Bisschop en het gemeene land, is ondernomen, even als de oorlog tegen IJsselstein, buiten bewilliging des Bisschops en het gemeene land is geschied.

— 15 Dec. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun' brief van 10 dec., (waarin zij de beschrijving van het kapittel-generaal, tegen zaturdag eerstk. ter zake van de vervalling der onkosten in de zake van Koeverden en van de afstelling van het huisgeld, hetwelk zeven jaren werd opgebragt — mededeelen met verzoek zijner overkomst —) om hem, *merckelicken* verhindert zijnde, te verontschuldigen. Hij verzoekt de zaak

van Koeverden *die haesticheyt ervordet* te doen voortgaan, maar die van het huisgeld tot zijne overkomst te verschuiven. Ged. *Zwolle.* get. *Hosz.*

— 16 Dec. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht, de afschriften der brieven van den graaf van Oost-Vriesland aan den bevelhebber voor Koeverden, alsmede de aan den heer van Rechteren toegezondene missive van Roelof van Munster. Ged. *Zwolle.* get. *Hosz.*

— 16 Dec. Bisschop Frederik van Baden betuigt aan Jacob Appeltern domdeken, zijne erkentelijkheid voor de hem in het beleg van Koeverden geleende drie dienaren. Ged. *Zwolle.* get. *Hosz.*

— Dec. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat zij, hoewel geen voornemen gehad hebbende om in de zaak van Koeverden, iets, buiten *voerraedt* en *mede todoen* van hun te doen, echter door de omstandigheden, te zamen met den Bisschop en de staten van Overijssel, zijn genoodzaakt geworden, om een zeker getal krijgsvolk in dienst te nemen en het huis en de stad Koeverden te belegeren. — Dat de tijd ook te kort was om gedeputeerden naar Utrecht te zenden. Zij verzoeken ernstig om verderen bijstand in deze tot *beschermnysse Senct Mertens paelen.*

— 31 Dec. Burg, schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, mededeelende dat de Utrechtsche gedeputeerden, bij het te Gramsberge opmaken der rekening der onkosten, gemaakt in de zaak van Koeverden, als bedragende 12 à 13000 gouden guld., beloofd hebben hun ten spoedigste met eenen *behoerlicken pennynck dair inne toe vertroesten* — verzoeken aan de 3 staten van Utrecht eenige gelden over te zenden, ook ter betaling van een vaandel van 300 krijgsknechten, dat nog wegens *quade*

suspicie ende *waerschuwynge*, een maand of welligt langer zal behooren in dienst te worden gehouden.

1513. 11 Jan. Jacob Mullenmecher, klockenhanger te Andernach, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over aan hen geleverd ijzer voor de klokken, verzoekt hun antwoord te zenden naer *Colne op der koeportze in des klokengiessers huys. Zijne* handt.

— 6 Febr. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij hun raadt onmiddellijk hunne gedeputeerden te zenden aan den Hertog van Brunswijk, en zich te verontschuldigen omtrent de voorgevallene gebreken, ten einde de onderzaten voor nadeel te behoeden. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hundebeke.*

— 7 Febr. Margaretha van Oostenrijk verzoekt aan Mr. Adriaen Ram, officiaal, en aan het kapittel van den dom te Utrecht, om Dirck van Bekesteyn, burgemeester van Haarlem, in zijn regt van collatie eener door het overlijden zijns broeders opengevallene vikarie, gesticht in de kapelle van het heilige kruis, in de parochie-kerk te Haarlem te handhaven, welke vikarie door hen aan een hunner dienaren zoude zijn gegeven geworden. Ged. *Mechelen. Hare* handt. lager *Haneton.*

— 8 Febr. Bisschop Frederik van Baden, zendt aan de 3 staten van Utrecht het afschrift van den brief des hertogs van Brunswijk. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— *Antwort des dorchluchtigern hochgebornn fursten und Hernn Henricks des Eldern, Hertogen the Brunswig ind Luneberch etc:, up die werunnge doctor Jacob van Calekernn, prior des conventes prediger ordens binnen Utrecht, so van des stadt Utrecht weghenn gedaen heft.*

31. Vergadering. 19 December 1846.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Moord der De Witten. Archief der 5 kapittelen.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Moord der De Witten. De heer van Kinschot, eerste Luitenant bij het regiment Grenadiers te 's Gravenhage, zendt het genootschap de volgende aanteekening, betreffende den moord der De Witten, die hoezeer slechts gedeeltelijk bewaard gebleven echter verscheidene kleine bijzonderheden bevat, waarmede de geschiedenis haar voordeel kan doen.

Op den 15 Februarij van Heeren Raeden sijnde gecommitteerd, om beneffens den heere raetsheer de Bye uit sijne hechtenisse op de Voorpoorte alhier 't ontslaen den persoon van David Kerckringh, geraeckten mijne gem. confrater, ende ick [1]) in discours met den cipier, ende insensibelijk op het fameus, ende schricklijck gepasseerde aldaer op den 20 Aug. 1672, als wanneer den Ruaert en Raetpensz. de Witt, door eenige vande borgerije alhier wierden gemassacreert. Hij verhaelde ons dan, dat 's morgens van den voorsz. 20 Aug. de clocke half negen uyre eenige van de Heeren van den Hove provinciael waren op de voorpoorte gecomen, ende ten selven uyre den Ruaert, ende oock Tichelaer, die hem hadde beschuldicht, dat hij Ruaert hem Tichelaer hadde aangeweest den Heere Prince van Orangien te dooden, hebben voorgelesen heure sententie, den eersten dat hij wierde gepriveert van alle sijne ambten, incapabel verclaert om eenige meer te bedienen, ende voor eeuwich gebannen uyt den lande, als oock in costen ende misen van

1) Het origineel is afkomstig uit papieren, berustende bij de familie *van Kinschot*, en is waarschijnlijk opgeteekend door *Roeland van Kinschot*, die naderhand Raadsheer was in den hoogen raad van Holland, Zeeland en Vriesland, alzoo bij dat stuk ook anderen papieren aan hem gerigt, zijn gevonden.

justitie, hem alsoo ontslaende uyt sijne detentie, mits deselve costen alvorens betaelt hebbende: de tweede, dat hij cost ende schadeloos konde afgaen. Dat deselve sententie bij den Ruaert sijnde aengehoort, ende werdende weder naer boven gebracht, hij Ruaert vrij hadde getempesteert op de gem. Heeren ende Hove, ende onder anderen dickwils op de trappen geexclameert, dat sijn Heeren, dat sijn Heeren!! welcke luytruchtige woorden bij gem. Heeren in 't gros sijnde gehoert, vroeden sij den cipier, weer beneden gecomen sijnde, wat den Ruaert voorsz. al hadde gesegt, dewelcke uyt discretie geene andere en verhaelden, als 't geene bovengeschreven is. Dat daerop den cipier op 't versoeck van Tichelaer van de gem. Heeren van 't Hof versochte te weten, of hij Tichelaar, ingevolge vande sententie mochte aflaten, seggende daerbij, dat hij cipier beducht was voor ongemacken van buyten, alsoo 't volk seer ongerust was, waerop de Heeren van 't Hof hem order gaven Tichelaer soo lange te houden ende bewaeren totdat sij souden vertrocken sijn, doende daerbij, dat hij cipier niet en hadde te vreesen, alsoo de magistraet aengenomen hadde goede ordre omtrent de borgerij te stellen. Dat de Heeren van 't Hof afgegaen sijnde, ende omtrent geavanceert nae sijne gissinge tot voor het huys van den apothequer Sevenhuysen aen den vijver, hij cipier, op 't ernstich aenhouden, onbeswaert hadde geweest den voorsz. Tichelaer af ende uyt te laeten, dewelcke even in de stoep gecomen sijnde, ende gevraecht van eenige borgers, ende onder anderen van twee, die haer benevens twee ruyters op de wacht voor de deure hadden geposteert, wie hij was? waerop hij antwoorde: ick Tichelaer, ende den Ruaert sal mij daedlijck volgen, dat hij cipier doenmaels hoorde, dat eenige borgers riepen, dat sal hij wel laeten, daer sou de duyvel mee speelen, wij sullen daer wel een schot voor schieten. Dat hij cipier daerop de deur toesluytende, als vreesende, dat eenige van de voorbarichtste borgers tegens hem souden willen indringen, ende in het voorhuys noch

eenigen tijds het gemurmer van 't volck, tot sijne becommeringe, gehoort hebbende, voorts is naer boven gegaen, naer de caemer van den Ruaert, ende hem seyde: mijnheer ick ben blijde dat gij nu sult mogen afgaen, hij Ruaert brusquelijk daerop antwoerde, dat wete ick haer geen danck: maer ga eens naer mijn broeder den Raetpensionaris en versoeckt hem, uit mijn naem, dat eens wil bij mij coomen. Dat daerop den cipier swaricheyt bij sich selfs maeckende, om in persoon het te gaen versoecken, een van zijne meyssens sond aen 't huys van den Raetpensionaris, die aldaer de voorsz. bootschap dede. Dat den Raetpensionaris sittende onder de hant van den barbier, liet seggen, dat hij daedlijck soude comen; gelijck hij dan in sijn koets, met twee van sijne clercquen, omtrent half tien uyren op de voorpoorte is gecomen, ende ingelaten sijnde naer boven is gegaen, ende comende op de camer op dewelcke sijn broeder sat, tegens hem seyde: Broeder, hoe ist ick hebb' u sedert u coemste uit de vloot niet gesien, waarop den ander antwoorde: Broer ick hebb' u niet gesien, sedert uwe quetsure ende siekte. Dat vervolgens de borgers ofte eenige van dien, den koetsier van den Raetpensionaris ordonneerde van voor de deur weg te rijden, met dreygementen, dat sij toe souden schieten, gelijck dan de koetsier genootsaeckt wiert sijne koets te reyden op de Plaets. Dat den Raetpensionaris omtrent een half uyr bij sijn broeder geweest sijnde, ende ten deelen bemerckende, dat het geraes van buyten vermeerderde, ende ten deele, soo hij sich gehield, om eenige ordre tot sijnent te stellen, met sijne twee clercquen naer beneden gingh, versoeckende hem cipier, dat hij de deur van de straet wilde openen, 't welk oock gedaen sijnde, ende hij Raetpensionaris redelijck wel gemoet ende soo 't uyterlijcke scheen courageuselijck willende uytgaen, wierd gestuit door twee borgers staende vlack voor de deur, dewelcke haere musquetten cruysgewijs voor hem lieten sacken, ende sijn gangh belettende, roepende naer andre borgers, die omtrent haer

stonden, onder dewelcke eene sijn musquet op den Raetpensionaris lossende, maer de schot missende, trock den cipier ende sijn meyt den Raetpensionaris met geweld in huys, soe dat hij Raetpensionaris quam in 't voorhuys te vallen, ende opgericht sijnde, bemerckte hij cipier, dat hij seer verbaest ende gealtereert was, ende sijn aengesicht seer gestreckt. Dat den cipier sijne verslaegentheyt bespeurende, hem vroechde of hij geliefde op de examineercaemer te gaen, of in een andre, daer 't hem soude gelieven; doch seyde den Raetpensionaris brenght mij wederom bij mijn broeder. Dat een half uyr daernaer het rumoer aanwassende, de borgers seer clopten op de deur, met dreygementen deselve te sullen oplopen ofte opschieten, begevende haer oock een gedeelte door het huis van de fransche craemer van Olten, over de muyr op de plaets van de voorpoorte, ende vervolgens in huys, ten deyle door de voordeure, ten deele door d' achterdeur, welcke beyden wierden half geopent, ende omtrent twaelf à 14 borgers met 2 officieren, sijnde van het Orangie Vaendel, ingelaeten: van welcke ses borgers met een officier op haer aendringendt versoeck, ende dreygementen moesten gelaeten werden in de caemer daer den Ruaert ende Raetpensionaris saeten. Dat de Raetpensionaris haer seer beleefdelijck beiegenden, seggende dat hij altijt sijn vertrouwen op de borgerije hadde gestelt, ende dat hij geen swaericheyt soude hebben gemaeckt ofte oock als noch maecken, om met haer in alle pericuelen sich blindelings te begeven, gebruyckende voorts veele beweechlijckheit ende gratieuse discoursen om d' voorsz. borgers aen sich te trecken, ende tot mededogentheit te brengen. Dat voorts den Raetpensionaris omtrent de clocke twaelf uyren aen hem cipier vraechde, wat sij 's middags souden eeten, dewelcke ondertusschen af- en opgegaen sijnde tot verscheyde reysen, ende siende ende hoorende dat den onrust en het tumult meer ende meer aangroeyde, met verwonderinge antwoordende, seyde: Eeten, mijnheer, als willende seggen dat het geen tijt was

om naer eeten te dencken; dat echter den Raetpensionaris insisteerde op sijn eerste vrage, hij cipier seyde: dat hij een hoen over 't vuer hadde, dat wel half aen stuck gecoockt was, omdat sijn volck geen tijdt hadden om daernaer te sien, ende dat hij noch wel yet daerbij soude opsetten, gelijck hij dan naer beneden gingh om eenige schotelen veerdich te maecken, dewelcke hij oock so ras doenlijck liet bovenbrengen. Dat den Ruaert ende Raetpensionaris aen taefel sijnde gaen sitten, de borgers seer beleefdelijck ende instantelijck versochten om mede aen te sitten, 't welck sij oock half ende half deden, en oock naer gelegentheid wierden met een glas beschoncken, waerdoor hij cipier seyde, dat de borgers ende haeren officier, sijnde den luytenant . . . . . ., in de Staten herberge bij de Delftsche schuyt, genoechsaam door die twee broeders wierden gewonnen, gelijck oock ses andre borgers ende den luytenant van Leeuwen, wijncooper alhier, die de vorige waren comen aflossen, door het minlijck onthael van gemelde twee broeders, seer aen 't waggelen waren gebracht. Dat ondertusschen den tijd verloopende, ende clocke omtrent vier uyren naer den middach, hij cipier hadde gesien, dat twintich à dertich borgers, waeronder hij noemde den sierugeyn van Baelen ende den sylversmid, met goed gedrij ende hevigen woede quaemen aendringen naer de voorpoorte; ende corts daer naer beneden comende bevond, dat sij de deur forceerden, schietende daer door verscheide schooten, ende daerop loopende met alle gewelt ende gedrij, soe dat hij genootsaeckt wierd seer verbaest sich deselve te laeten open doen. De deur open sijnde, drongen omtrent de 40 borgers binnen, lopende herwaarts ende derwaarts met groot geraes, ende roepende waar is den cipier? gelijck sij dan oock hem cipier van achter bij 't hooft ende haeyr vatteden, ende met schelden wilden dwingen om haer boven te laeten; waarop hij cipier seyde, mannen, beyde broeders sijn boven in goede bewaringe, ick hebse getrouwelijck tot noch toe bewaert, ende sal

daer in continueren, ook sijnder eenige borgers boven, die mede goede sorge draegen; welcke woorden haer niet contenterende, dwongen zij hem de sleutel af ende liepen alsoo in allerhaest ende onstuimigheid naer boven; de deur open gedaen sijnde, lach den Ruaert weer op sijn bedde, ende stond den Raetpensionaris aen 't voeteynden, den welcken meer ende meer door het gedruis ende het woedend gesicht van dese ingecomene borgers verslagen sijnde, ende vraegende, hoe dat sij opgeset waren, ende waer dit eyntleyck heen wilde? Een van voorsz. borgers met een halve pieck naer het hooft stack, 't welk nochtans aen de lincker sijde van sijn hooft tusschen de hayren mis gingh, trachtende op deselve tijdt een uyt deselve borgers de Ruaert van achteren het hooft in te slaan met een ijseren hamer, edoch wiert de cracht van de slach gebroken door het wagenschot, 't welck wij alsnoch gebroken saegen.

Ick hebbe vergeten te verhaelen, dat voor het indringen van de laetste borgers, den Raetpensionaris hadde opgeslaegen een bijbel, liggende op de taefel, ende juyst het capittel in de boecken der Coningen, in 't welcke verhaelt werdende de historie van den doot van Jesabel. Dese steeck ende slach bovengeschreven gemist sijnde, dwongen eenige den Ruaert sijne klederen aen te doen, ende quam eyntlijk met een swarte hoos aen 't eene ende een witte aen 't andere been, in sijn Japansche tabbaert, uyt sijn bedde; ende moesten alsoo beyde de broeders naer beneden gaen, wel siende uit de mines en hoorende uyt de dreygementen van de voorsz. burgers, dat haer een violente doot aenstaende was. Dat den Raetpensionaris eerst naer beneden wierd gestoten, ende den Ruaert cort op sijne voeten, denwelcken den Raetpensionaris omtrent tot half wegen van de trappen, met vloecken ende stooten van de borgers, gecomen sijnde, reyckte sijn hant over sijn schouders aen sijn broeder toe, die de sijne oock uytstack ende riepen malcanderen toe, adieu broeder, sijnde doenmaels de clocke

omtrent half vijf uyren. Beneden gecomen, ende de deur geopent sijnde ende . . . . , .

(Hier eindigt het handschrift, zonder dat het mogelijk is geweest op te sporen of op andere bladen papier, waarop het proces van Tichelaer en den Ruaert geschreven stond, dit verhaal voltooid was).

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1513. 5 Maart. De stad Rhenen verklaart aan de 3 staten van Utrecht, het verlangde morgen — en huisgeld en accijnsen niet te willen opbrengen wegens reeds vroeger door haar te kennen gegeven redenen.

— 9. Maart. Karel, hertog van Gelder, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, om de penningen behoorende tot de nalatenschap van Mr. Johan Krijss, en herkomende van deszelfs huis, en de vruchten zijner laatste residentie niet terug te houden, maar aan deszelfs executeuren ter hand te stellen. *Zijne* handt. lager *Virssen.*

— 12 Maart. Burg., schepen en raad der steden Deventee, Kampen en Zwolle berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat zij tot bescherming der landpalen tegen de geweldenarijen van Roelof van Munster krijgsvolk hebben aangenomen op gemeene 's lands kosten. Zij wenschen hunne goedkeuring deswege te vernemen. Zij verzoeken tevens den graaf van Oost-Vriesland opheldering te mogen vragen, tot welk einde en met welk doel hij duld dat Roelof zulk geweld en overval uit en in zijne landen en steden voortzet, — ten einde te weten, waaraan men zich heeft te houden.

— 13. Maart. De stad Rhenen herhaalt aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek om ter zake van het huisgeld en de accijnsen ten kapittel-generaal te komen, dat zij daarna op *ghenrewijs doen en wyllen* om dezelfde meer gemelde redenen.

— 13. Maart. Burg., schepen en raad der stad Wijk te

Duurstede, antwoorden aan de 3 staten van Utrecht, op hun verzoek om maandag eerstk. ten kapittel-generaal te verschijnen, dat zij bij hun in het laatst gehouden kapittel van maandag na midvasten, schriftelijk medegedeeld antwoord verblijven van niet te deelen in deze uitzetting.

— 19 Maart. Henrick ven. Erclens, bevelhebber van Tiel en Wageningen, antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, op hunne brieven en op die des bisschops, over eenige vijandelijkheden, gisteren omtrent de stad Utrecht voorgevallen tusschen de stroopende Geldersche en Utrechtsche krijgslieden.

— 21 Maart. De stad Amersfoort antwoordt aan de 3 staten van Utrecht, dat zij in het huisgeld niet bewilligt.

— 30 Maart. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, in antwoord op hun voorstel om rekening te doen der laatste uitzetting van het huisgeld; den dag daartoe te bepalen, waarop hij zijne raden en de panders ter berekening van het nog uitstaand restant, zenden zal. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hosz.*

— 31 Maart. Edsard, graaf van Oost Vriesland antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun brief, waarin zij opheldering vragen over het gehengen der invallende strooperijen van Roelof van Munster in Drenthe — dat hij hun herinnert, hoe zoowel Roelof en den bisschop van Munster als hij, van wege Roelof aan den bisschop van Utrecht *recklicke erbiedinge* gedaan hebben zonder gevolg. Hij verklaart zich bereid de goede nabuurschap te blijven onderhouden, en verzoekt om aan Roelof's vorderingen te voldoen, opdat hij geene redenen meer hebbe om zijn of iemand anders hulp in te roepen.

— 3 April. Burg. en raad der stad Groningen aan de ridderschap en stad Utrecht, alsmede aan de steden van beide zijden van den Yssel. Zij antwoorden op hun verzoek, om te weten of Roelof van Munster met zijn bijeenverzameld krijgsvolk uit de stad Groningen stroopstogten doet in Drenthe, en of hij het geroofde alsmede de gevangen onderzaten in die

stad of in het blokhuis terugvoert, voorts op hunne vraag of zij langer zulk een handel denken te begunstigen en den genoemden Roelof in hunne stad te dulden. — dat bij hun weten, dit volk niet in de stad is verzameld geworden, — dat zij die van Drenthe alle mogelijke hulp verleend hebben ter verkrijging hunner afgenomene goederen, — dat zij zich overigens in deze geheel onzijdig hebben gehouden en dit willen blijven doen. Zij oordeelen gerade, ten einde tusschen het Sticht en den Graaf van Oost-Vriesland een vasten vrede te maken, dat het voorgestelde op den dagvaart te Ummen door de raden van den Graaf en de gedeputeerden van wege Groningen nog worde aangenomen.

— 7 April. De ridderschap en de 3 steden van Overijssel berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat de Graaf van Oost-Vriesland geen uitsluitend antwoord op hunne schriften gevende, terugwijst op het antwoord van Roelof van Munster en den brief van den heer van Montfoort, en aldus *int lange zyne zaecke opt schoenste versleet*, hoewel het tegendeel uit de nevensgaande instructie op Roelofs handel blijken zal. Het komt thans niet *eerlicken* voor, om met dien Roelof in onderhandeling te treden, tenzij van hunne zijde eenige middelen worden gevonden, om daarin te treden zonder krenking van de eer des Bisschops en het Sticht — waartoe zij gaarne willen medewerken, indien ook door den heer van Montfoort bij den Graaf hetzelve opt *bequeemste ende eerlickste verraempt worde*, en er aan den Graaf tevens worde verzocht, dat hij *Roelof en zynen gewalde gantz teruggheh hielde.*

— *Instructie op Roelof Handell van Munster.*

— 15 April. Johan, Burggraaf van Montfoort, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, het toegezonden afschrift van den door hem ontworpen brief in antwoord op den aan hem geschreven door den Graaf van Overkempst ter zake van Roelof van Munster, *ernstelick te doerzien* en, des noodig oor-

deelende, daarbij te voegen wat hun *orbaerlich* voorkomt. Hij meldt dat Mr. Herman Haghes en Berndt Wten Enge, raden des Bisschops, hun mondeling meerdere inligtingen zullen geven. Ged. *Montfoort. Zijne* handt.

— 16 April. Gedeputeerden der staten van Utrecht doen aan hunne lastgevers verslag hunner bemoeijingen in zake . . . . Dat de kansellier, na verhoor der beide partijen de beslissing heeft uitgesteld tot beloken Pinksteren. Zij berigten, dat gisteren vrijdag des namiddags tusschen 5 en 6 uren, de Hertog van Brunswijk met 50 paarden en 80 hellebardiers binnen Brussel is aangekomen, luisterrijk ingehaald door den heer van Bergen en deszelfs zoon en meer anderen van den hove — *doch meest Egmontsche* wezende, alsmede door de *archiers* van den Prins. Zij melden, dat wegens de afwezigheid van den deken van Loenen, die morgen terug verwacht wordt, geene conferentie met den Hertog over de gebreken des verbonds is gehouden. Zij verzoeken hun de onmiddellijke toezending van 50 phs. gulden, daar zij anders niet weten *wtie herberge noch wten lande te geraken.* Ged. *Brussel.*

— 26 Mei. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle berigten aan de 3 staten van Utrecht, dat Roelof van Munster 900 krijgsknechten in Oost-Vriesland hebbende verzameld, gisteren nacht Koeverden ingenomen en bezet heeft. Voorts in Salland gevallen tot bij Dalfsen omtrent Zwolle, en het geheele land in roof, brand en dingtaal brengt. Zij verzoeken ten spoedigste bijstand om den ambtman van Koeverden te ontzetten, uit vreeze dat deze laatste zich anders bij Roelof voegende, mede het land afbreuk doe. Zij verlangen tevens, dat ook zij aan den bisschop dadelijk verzoeken, *om terstundt op te sitten ende zich myt alle zyner macht ende dergheene zijn gen: opbrengen ende gebieden moegen,* derwaarts te begeven.

— 27 Mei. Henrick van Erckelens, bevelhebber van

Tiel en Wageningen, verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, de executeurs in de nalatenschap van den hem in den bloede bestaanden Johan Krijsch, wijlen proost te Spalt, de aan dien boedel verschuldigde penningen niet langer terug te houden.

— 27 Mei. Ewout van Buchell, drost te Buren, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over de inmaning van pachtpenningen.

— 12 Junij. Walraven heer van Brederode, aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, over den verkoop eener raap of gasttiende. Ged. *Vianen*. *Zijne* handt.

— 25 Junij. Bisschop Frederik van Baden, berigt aan de 3 staten van Utrecht, de ontvangst der notulen, waarop zij de expeditie zijner mandamenten verlangen. Hij verzoekt hen iemand hunnentwege te benoemen. Hij meldt hun den tijd der zending zijner *veylichschepen* in de rivier den Eem te doen weten, en dat hij in het kapittel-generaal van maandag eerstk. zijne raden zenden zal. Ged. slot te *Vollenhove*. get. *Hundebeke*.

— 26 Junij. Brief van commissie voor den tijd van 7 jaren, waarbij Arnt van Bouchorst en Mertinus ex Alto belooven de jurisdictie van West-Vriesland eerlijk te besturen. De eerstgenoemde ter correctie van den deken, proost en het kapittel van den dom te Utrecht; de laatstgenoemde ter correctie van Anthonis van Brederode. Alle *hunne* handt. lager *Beijer*.

— 4 Julij. Deken en kapittel der kerke van Salt-Bommel antwoorden aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht op hun brief, dat, op verzoek van den Hertog van Gelder de consecratie der Regulieren door den Bisschop zeer vermoedelijk zal plaats hebben, dat de Bisschop noch zijn vikaris zonder toestemming der moederkerk, geen kerk en klooster mag inwijden — maar dat zij, zoo het domkapittel hun *gheen adhesie* daarin doen wil — buiten magte zijn

dit tegen te gaan. Dat, wat hunne verzoening betreft met den prior en procurator der regulieren — deze dit niet zullen verkiezen, *want die Heren van den regulieren also poten sijn in deser saecken ende haeren wijn ende bier mededrincken, dat sy na ons arm priesteren nyet en vragen, ende dat zy ons noch wael bet dencken wtterichten.*

— 8 Julij. Gedeputeerden der 3 staten van Utrecht berigten aan hunne lastgevers hunne aankomst zondag morgen na Lieve vrouwendag ten 7 uren te Vollenhoven, en dat er tot hiertoe niets anders is uitgerigt dan een concept gemaakt door de staten van Overijssel; dat de bisschop hen, ter afdoening van eenige zaken, nog eenigen tijd wenschte bij hem te houden. Ged. *Vollenhoven.*

— 10 Julij. Bisschop Frederik van Baden, verzoekt aan de 3 staten van Utrecht, dat hunne gedeputeerden zich gereed houden om met hem naar Overijssel te trekken. Ged. slot te *Duurstede.* get. *Hosz.*

— Julij. Roelof van Munster, belooft aan Everwijn graaf van Benthem, stadhouder in West-Vriesland, zich 14 dagen lang van alle geweld te onthouden, behalve het leggen in dingtaal van 2 of 3 kerspelen, en verklaart zich voorts bereid, zich *nae eer ende rechte in frintlicker* onderhandeling te laten vinden. Ged. *midwekens na visitationis Mariae.*

— 12 Julij. Gedeputeerden der 3 staten van Utrecht, zenden aan hunne lastgevers het antwoord van den graaf van Benthem, die zich in de zaak van Roelof van Munster, als middelaar gemengd had. Zij melden dat het artikel, waarbij Roelof inmiddels eenige dorpen onder dingtaal wenscht te houden, en 't welk den bisschop onbillijk voorkomt, oorzaak is van hun langer oponthoud. Zij verzoeken derhalve nog eenig geld, om *myt eeren* te kunnen vertrekken. Ged. *Vollenhoven.*

— 14 Julij. Henrick van Ercklens, bevelhebber te Tiel en Wageningen, herhaalt aan de 3 staten van Utrecht zijn

vriendelijk verzoek, ter toezending zijner brieven door den secretaris van het kapittel, ten einde hij terug ontvange de 3000 gulden, die hij ter bewaring der goede instandhouding tusschen hen en den Hertog van Gelder heeft uitgereikt.

— 14 Julij, Henrick van Ercklens, bevelhebber te Tiel en Wageningen, doet aan de 5 kapittelen van Utrecht hetzelfde verzoek.

— 7 Aug. Christoffel graaf van Moers en Zairwerden, stadhouder, vernomen hebbende, dat aan den Suffragaan te Zalt-Bommel, gekomen om den regulieren klooster in te wijden van wege het dom-kapittel, is gelast geworden, daarmede zonder nader berigt van hetzelve niet voort te gaan. Hij geeft deswege aan den domdeken Jacob van Apeltern zijne bevreemding te kennen, vermits de regulieren bezegelde brieven van den Bisschop en den Hertog van Gelder hebben verkregen. Hij verzoekt dit niet langer tegen te houden, *zoe dat hun plaets weder tot dynst Goeds geconsacreed ende gewijd mag worden.*

— 8 Aug. Bisschop Frederik van Baden berigt aan de 3 staten van Utrecht, de aan hem schriftelijk gerigte klagte van Johan heer van Wijsch, over de niet voldoening der door zijn vader en oudsten broeder aan de vorige bisschoppen geleende penningen, in gebreke waarvan die heer van voornemen is te *huyren en horen alle dieghene, die op uns gestichts schade gewest hebben.* Hij meldt ook de tusschenkomst van den Hertog van Gelder voor dien heer, en dat hij derhalve ter dier zake een dagvaart heeft bepaald te Zutphen tegen vrijdag eerstk. na St. Katharina, om aldaar tevens te handelen over eenige gebreken ten aanzien van het verdrag tusschen het Sticht en Gelderland gevallen — *om eenige voernamen wille.* Hij verzoekt hun, gedeputeerden op dien dagvaart te zenden. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hosz.*

— 10 Aug. Ridderschap en steden van Overijssel, doen

aan de 3 staten van Utrecht hetzelfde verzoek en verlangen, nu den tijd van St. Jacob verstreken is, de toezending der beloofde 4000 gulden.

— 10 Aug. Het te Schoonhoven op dato vermeld afgekondigd vierjarig bestand tusschen Margaretha van Oostenrijk en Karel hertog van Gelder. Get. *W. van der Cruys.*

— 11 Aug. Ernst van Ysendoorn, berigt aan zijn zwager Bernt Vten Eng, rentmeester, dat de domdeken de maarschalken met de dorpen tot het doen der uitzetting wenscht ontboden te hebben.

— 29 Aug. Bisschop Frederik van Baden zendt aan de 3 staten van Utrecht de bezegelde rentebrieven terug, met verzoek die van Rhenen en Wijk te Duurstede, na hunne bezegeling, op te zenden aan Berndt Vten Enge rentmeester, en Bernt Freyze van Dolre, kastelein te Duurstede. Ged. slot te *Vollenhoven.* get. *Hosz.*

32. Vergadering. 26 December 1846.

Wetenschappelijke Mededeelingen. Jeremias Basting. Bibliotheek. Archief der 5 kapittelen.

Wetensch. Mededeel. Jeremias Basting, *door den heer J. J. Dodt v. Fl.* Nadat, van Meursius af aan, meermalen over J. Basting gesproken was, heeft prof. Siegenbeek in zijne *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, een biographisch artikel aan dien godgeleerden toegewijd. Maar in dat artikel bevinden zich eenige onnaauwkeurigheden, later door den heer Schotel in het *Kerkel. Dordrecht* overgenomen. Immers lezen wij Deel II. blz. 283 der aangehaalde *Gesch. van de Leidsche Hoogeschool*, dat doct. Basting, predikant te Dordrecht zijnde, in 1593 naar Leiden beroepen werd, om aldaar het bestuur over het staten-collegie te aanvaarden. »*Doch*, vervolgt, prof. S., *wegens ontstane onlusten in het collegie*, *leide hij hetzelve*

den 15 van Louwmaand des jaars 1595 *neder, om als Hoogleeraar der Godgeleerdheid op te treden.*"

Hierin schijnt zijn hooggel. zich niet bepaald genoeg te hebben uitgedrukt, daar Basting reeds in eene resolutie der E. M. H. Staten van Holland, in dato 3 October 1594, *professor theologiae* geheeten wordt. Zie hier dat besluit, ook in andere opzigten voor de levensgeschiedenis van Basting niet geheel onbelangrijk.

De gecommitteerde raden, etc. verstaan hebbende het verzoek gedaan by doctor Jeremias Bastingius, *professor theologiae*, ende regent van den collegie theologiae tot Leyden; ten einde, van wegen de heeren Staten voornoemt, eenen als getuige op den doop van sijnen jongen geborren soon soude mogen geschickt worden, en compareren op woensdach toekomende binnen de stad Leyden; hebben ten aansien van de goede diensten, die denselven Bastingius, als professor theologiae ende regent, alreede den lande gedaan heeft ende noch vorder sal moghen doen, tot vorderinge van de voornoemde collegie theologiae, dat mede de eerste geborren is in denselven collegie, versocht ende gecommitteert by dezen Reynier Cant, burgermr. der stad Amsterdam, als getuige van wegen het gemeene lant, als voiren te staen over den doop der voorn. jonggeboren soone, ende hebben tot een vereeringe denselven Bastingius geaccordeert een vergulde koppe van drie hondert ponden, van veertich groten het pont, dewelke by den voorz. heer Cant, van wege die van Hollant ende Westvrieslant sal worden gepresenteerd.

Het blijft (daar men zich op die resolutie toch wel mag verlaten) aan geen twijfel onderhevig, of Basting voerde nevens het regentschap *voor het minst den titel Professor Theologiae.* Wij zeggen voor het minst; want het blijft ons nog duister, of Bastingius bij zijne bediening aan het collegie met eene professie *extra ordinem* aan de universiteit bekleed was, dan of hij slechts onder dien titel het collegie bestuurde. *Prof. ordinarius* kan hij toen niet geweest zijn, daar de resolutie der Staten, waarbij hem daarop commissie verleend werd, van den 2 Febr. 1595 dagteekent, sprekende in de volgende bewoordingen:

De Ridderschap, etc. doen te weten, dat alzoo wy na rype deliberatie tot vorderinge van de Universiteit binnen Leyden ende sonderling van het *studium theologiae* met advis van de curateurs der voorsz. Universiteit, goedgevonden hebben, doctorem Jeremiam Bastingium, regent v. h. collegie theologiae in dezelve Universiteit opgerigt, te promoveren ende gebruiken als *professor ordinaris* van de theologie in onze voorsz. Universiteit, soo ist etc., dat wy den voorsz. Doctor. Jeremiam Bastingium, eerst bedanckt, ontleedigt ende ontlast hebben, etc., van de bedieninge van het voorsz. regentschap, ende ons volkomentlijk betrouwende sijnder geleertheit, wijsheit ende andere goede qualiteiten, hebben geordonneert, etc.. de curateurs van dé voorsz. Universiteit, denselven Doctorem Jeremiam Bastingium, aan te nemen, houden ende gebruiken als professor ordinaris theologiae, op de gewoonlijke profyten ende emolumenten als andere professoors genietende sijn, en op alsulke gagie en andersins, als syluyden met denselven sullen accorderen ende verdragen. Gedaan in den Hage, onder ons zegel hierop gedrukt, 2 Febr. 1595.

Dit laatste zou nu zeer wel overeenkomen met hetgeen prof. S. zegt, over het nederleggen van het regentschap op den 15 Louwm. 1595. — Wat den aard der oneenigheden aangaat, ten gevolge waarvan B. zijn ambt nederleide, en die door sommigen aan zijne groote zachtzinnigheid en toegevendheid, door anderen aan de groote gestrengheid van Bertius werden toegeschreven, hierover spreekt prof. S. niet, hoe gemakkelijk het hem voorzeker geweest zou zijn, om deze zaak uit de handelingen der hoogeschool kortelijk toe te lichten. Neen, hij berigt ons alleen, dat Basting *dien post tot aan zijn overlijden bekleedde*, *welk overlijden door prof. S. op den* 16 *van Wijnmaand des jaars* 1598 *gesteld wordt*. Doch ook deze opgave schijnt onjuist te zijn: Basting moet reeds in 1595, uiterlijk in het begin van 1596 overleden zijn, hoe brengen wij dat anders overeen met deze resolutie der Staten, van 12 Maart 1596?

Op het verzoek van de nagelatene weduwe des hoochgeleerden en godtvruchtigen Jeremias Bastingius, in sijn leven doctor en professor der theologie in de universiteit der stad Leyden, om te moghen ge-

nieten redelijk jaarlijks tractement tot onderhout van haar en hare kinderen, ende omme haer huishuure te moghen betalen, ende andere lasten, te moghen genieten de resterende twee vierendeelen jaars betalinge van den fjare gagie, daerinne den voorsz. Bastingius is overleden etc.: is geconsenteerd etc., dat de suppliante alhier eens uitgereikt sal worden de somme van 400 ponden, by den ontf. C. van Coolwijk, ende dat voorts by denzelven de suppliante alhier, als weduwe van den voorn. J. Bastingius, als kerkdienaar geweest zijnde binnen deze landen van Holl., jaarlijks uitgereykt zal worden, als andere weduwen geconsenteert', de somme van 50 *L.* ende hebben de staten daermede het verzoek in desen afgeslagen, mits dat dezelve beloven de hand daeraen te houden, dat de oudste zoon van den suppliant *ad studia* mag worden gehouden, en de andere opgetogen naar behoren.

Dit besluit werd eerlang door andere resolutien gevolgd, die niet alleen ter bevestiging van het bovenstaande dienen kunnen, maar tevens tot aanvulling van hetgeen Schotel, *Kerkel. Dordrecht. I.* 218 en 219 over de opvoeding der kinderen van B. heeft bijeengebragt, naar welk artikel, wij hen verwijzen, die breedvoerigere berigten over Jeremias Basting verlangen. De bedoelde resolutiën zijn zakelijk van den volgenden inhoud:

I. Op het verzoek van Anna Taenemans, weduwe van Sr. Jeremias Bastingius, ten einde haar suppliante zoon, nu vijf ende twintich jaren oud sijnde, soo veel jaerlijks toegevoegt zoude mogen worden, dat sy denselven in studie mag onderhouden, ende daardoor hare kinderen na behoren optrekken mag, ende dat voorts haer suppl. grasieuselijk iets toegevoegt soude mogen worden, voor haar huishuur, is geappostilleert: De staten etc. accordeeren, der suppl. soon, ende dat voor den tijt van drie eerstcomende jaren, jaerlijcx 100 *L*, om sijn studie te mogen continueeren, waermede de staten verstaen het appoinct. der ord. van den 1. Maart laetsleden voldaen te zijn. (19 Jul. 1596.)

II. Op het versoeck, gedaen van wegen den student Wilhelmus Bastingius, soon van wijl. Jeremias Bastingius, om te mogen genieten continuatie van 100 gulden 's jaars hem voor de tijd van 3 jaren geaccordeert ende geëxpieert, is geappointeert:

De gecom. Raden etc., gesien hebbende de getuigenisse van prof. *Gomarus*, prof. theol. tot Leiden, aangaende de goede hope en den voortgang in de studie van Wilh. Bastingius, hebben het voorgaende onderstand van 100 *L.* gecontinueerd voor 2 jaren etc. 28. Jan. 1600.

Uit deze berigten blijkt daarenboven de naam der echtgenoot van Jeremias Bastingius, door Siegenbeek noch Schotel opgegeven, en daaruit ziet men tevens, dat W. Bastingius, bij het overlijden zijns vaders, vijf en twintig jaren oud was. Nemen wij nu het door prof. S. opgegevene geboorte-jaar van den vader (1554) en het door ons opgegevene sterfjaar 1595 of 1596 aan, dan zou deze uiterlijk op zijn 16 jaar getrouwd zijn en op zijn 17 dien zoon verkregen hebben, iets waaraan wij zouden twijfelen.

Ten slotte willen wij hier bijvoegen, dat er op de boekerij der Utrechtsche Hoogeschool, eene hoogduitsche overzetting gevonden wordt der *Exegematha* van Basting, door F. Fabricius uit het latijn overgezet en gedrukt te Newstad, an der Hardt, durch M. Harnisch, 1596. 12°.

Fabricius droeg zijne vertaling aan Frederik IV. Paltzgrave bij den Rhijn op, met eene vrij uitvoerige voorrede, die echter in geene levensbijzonderheden van Bastingius treedt.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE WERKEN, DOOR HET HISTORISCH GEZELSCHAP AANGEKOCHT OF TEN GESCHENKE ONTVANGEN.

Jr. Mr. de Haan Hettema. Oude Friesche wetten. 1e *deel. Leeuwarden* 1846. *Uitgeg. door het Friesch genootsch. Bevattende:* 1. *Hunsingoer regt.* 2. *Rustringer regt.* 3. *Broekmer regt.* 4. *Emsiger regt* (1 *codex*). 5. *Emsiger regt* (2 *codex*).

Mr. J. de Wal. De Moedergodinnen. Eene oudheidkundige mythologische verhandeling. Leiden, 1846.

Mr. J. P. C. van den Bergh. Proeve van een kritisch woordenboek der Nederl. Mythologie. Utrecht, 1846.

Jubileum der emancipatie van de Israëlieten in Nederland, 2 *Sept.* 1796—1846. *Amst.* 1846.

Ignaz Kuranda. Belgie sedert de omwenteling in 1830. Naar het hoogd. Amst., 1846. 2 deelen.

W. C. van Gielen, Beknopte geschiedenis des vaderlands en der vaderl. letterkunde, ten dienste dergenen die zich tot het Staats-examen voorbereiden. Breda, 1846.

Catalogue Complèt des Républiques, Imprimeés en Hollande par les Elzevirs, Maire, Jansson etc., avec remarques sur les diverses éditions par de la Faye. Tiré à 125 Exemplaires. Paris. — Colomb. de Batines, successeur de Crozet, quai Malaquais 15. 1 vol. de 48 pages, in 12 elzévirien.

Archief der vijf kapittelen. Vervolg van den Inventaris, door den heer A. M. C. van Asch van Wijck.

1513. 2 Sept. Gedeputeerden der ridderschap van Overijssel verzoeken aan de 3 staten van Utrecht, onder dankbetuiging voor hunne bezending op de dagvaart te Zutphen, op nieuw zoo spoedig doenlijk hunne gedeputeerden te zenden tot den Bisschop, om over de gerezene geschillen met den Hertog van Gelder, die beloofd heeft gedurende 14 dagen niets tegen het Sticht te zullen ondernemen, te beraadslagen, alsmede over de ongehoorzaamheid van Drenthe en meer andere gebreken, den lande *merckelike aengaende*, en ware het mogelijk den heer van Montfoort mede *te bewilligen, so die daerinne grontlick by beyden fursten ende ons allen to raden ende to spreken heft ende ontsicht solde maken.*

— 16 Sept. Burg., schepen en raad der steden Deventer, Kampen en Zwolle, betuigen aan de 3 staten van Utrecht, hunne erkentelijkheid voor het voldoen aan hunne begeerte en verzoeken hun te bepalen in welke der 3 steden voornoemd en op welken dag zij die dagvaart wenschen te hebben gehouden.

— 17 Sept. Burg., schepen en raad der stad Kampen antwoorden aan de 3 staten van Utrecht op hunne vragen: 1°. of de Bisschop en Overijssel het huis te Koeverden met het ambt en toebehooren zouden hebben verzet in handen van

een uitheemsch heer? — dat de Graaf van Benthem verzoekt om hetzelve te beleenen met al zulke gelden, als daarop van ouds liggen, met borgstelling — maar dat sommigen hunner als strijdig met den landbrief, hierin niet willen toestaan — voorts niet wetende of het reeds bezegeld is aan den Graaf. 2°. Of de Hertog van Saxen aan den Graaf van Oost-Vriesland, geheel West-Vriesland verkocht en geleverd zoude hebben? — dat hun daaromtrent nog niets is bekend. Zij verzoeken, daar behalve dit nog vele andere belangrijke zaken, zoowel het Neder- als Oversticht betreffende, te verhandelen zijn, die men eens vooral ten einde behoort te brengen — zeer ernstig, *opt alrespoedelickste* hunne gedeputeerden over te zenden.

— 22 Sept. Bisschop Frederik van Baden erkent aan de 3 staten van Utrecht, dat hij, *wth merckelicken noitdruffliger oirsake ende tot voerdeel* der lande, aan Everwijn Graaf van Benthem, met bewilliging der steden van Overijssel het huis van Koeverden met het ambt heeft afgestaan, op zulke voorwaarden nogtans, dat zij hierin genoegen zullen nemen. Ged. slot te *Vollenhoven*. get. *Hosz.*

— 29 Sept. De stad Rhenen antwoordt aan de 3 staten van Utrecht op hun verzoek, om accijns op den uitvoer van turf uit het Sticht te stellen, dat zij hierin niet bewilligt, want dat zij *arm ende beroeft is*, *Godt betert*, *nergens doer dan doer die stadt van Utrecht.*

— 13 Oct. Jan van Egmond, Gouverneur, president en raden van Holland, Zeeland en Vriesland, verzoeken ernstig, onder bedreiging van verhaal op hunne geestelijke en wereldlijke goederen in Holland, aan deken en kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht — om het in zake tusschen hen en den heer van Brederode over de tienden, gesloten akkoord, waarbij was bepaald, dat de penningen het drostambt van Hagestein en het schoutambt van de Vaart — van welke de beide kapittelen de lossing sustineerde, door

hen zouden worden gedeponeerd bij de uit den hove van Holland gekozene arbiters, en dat de brieven waarop zij hun regt gronden, binnen 2 maanden zouden worden geleverd, terwijl Walraven van Brederode in het bezit der ambten inmiddels zoude verblijven, niet te verbreken. De kapittelen namelijk hebben niet alleen andere arbiters, *mits dien genouch suspect wesende* benoemd, maar hadden aan Walraven een concept van compromis toegezonden, te maken tusschen hem en Jan de bastaard van Brederode en waarbij de eerstgenoemde de brieven van bewijs en penningen aan de kapittelen zoude overleveren, alles met bedreiging van het kerkelijk interdictum, ten einde hem aldus uit het bezit zijner goederen te kunnen zetten. Ged. *Haarlem.* get. *Assendelft.*

— 29 Oct. Pieter, secretaris van St. Pieter, verwittigt op verzoek van den heer van Brederode, den deken en de kapittelen van den dom en oudmunster te Utrecht, dat, in de zaak tusschen Jan de bastaard van Brederode en Walraven zijnen broeder, over de ambten en Heerlijkheden van Hagestein, tot arbiters zijn benoemd den president van Holland en Mr. Aelbrecht van Loo, raad.

— 8 Nov. Bernhardt, hertog van Saxen, zendt Thomas van Nyenkirchen, kanunnik van St. Pieter, ter verhandeling van zaken aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht. In de hoogduitsche taal.

— 10 Nov. De stad Haarlem verzoekt aan den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, den burgemeester Dirk van Bekestein in het regt zijner collatie te handhaven, en de door hem aan Mr. Henrick Alboirt, *bequaem* priester, geschonkene vicarie te vergunnen.

— 14 Nov. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, dat hij, door het krijgsvolk zeer *scharpelicken* en *myt dreigementen* tot betaling hunner soldij wordende aangemaand, aan zijn rentmeester Berndt Wthen Enge heeft gelast, om, ingevolge het vastgestelde bij de

laatste uitzetting, zijn deel, namelijk den tweeden penning, dadelijk *tot die koste* te nemen, en voorts alle 14 dagen — om het volk, ter voorkoming van verdere schade tevreden te stellen. Ged. slot te *Duurstede* get. *Hundebeke.*

— 16 Nov. Anthonis van Lalaing, heer van Kuilenburg enz., antwoordt aan Jacob van Apeltern dat hij, vooreerst nog geen voornemen hebbende uit den lande te vertrekken, hoopt te Utrecht te komen om over de gebreken der beide kerken met hem te spreken. *Zijne* handt.

— 22 Nov. Anthonis van Lalaing, heer van Kuilenburg enz., verzoekt aan Jacob van Apeltern, om, daar hij *rukeloes* en *scherpelyke* ten hove ontboden wordende, de bijeenkomst over de gebreken tusschen de beide kerken en den huize Kuilenburg, ter minnelijke schikking te verschuiven tot aan zijne terugkomst. *Zijne* handt.

— 8 Dec. Elizabeth Lalaing, vrouw van Kuilenburg, beklaagt zich aan Mr. Jan van Solms, kanunnik van den dom te Utrecht en kameraar, over de jaarlijks grooter wordende bezwaren harer onderzaten van Honswijk met morgen- en hooftgeld — daar behalve de brasp. dit jaar op elke morgen gelegen, nu op nieuw, zonder buitengewone reden daartoe, 1 braspenning gevorderd wordt, waarin zij, bij afwezen van haren echtgenoot niet kan toestemmen. *Hare* handt.

— 6 Dec. Bisschop Frederik van Baden meldt aan de 3 staten van Utrecht, gisteren, zeer scherp om voldoening zijner schuld door Willem van Swartsenberch en Casper van Ulm te zijn aangemaand geworden, hebbende hij gisteren tevens schriftelijke waarschuwing van goede vrienden ontvangen, dat de aangevoerde bende, door genoemde heeren 5000 voetknechten groot is, en met 600 paarden staat vermeerderd te worden — en zich bevinden in het land van Kuik, met plan om in het Sticht te vallen — dat zij wel is waar beloofd hebben 14 dagen (waarvan heden reeds 8 dagen zijn verloopen) op antwoord te wachten van den

Koning van Engeland, maar na de nu bekomene waarschuwing den lande zullen overvallen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

— 13 Dec. De heer van Borselen verzoekt aan den proost, den deken en het kapittel van den dom te Utrecht, in het bestier der jurisdictie van West-Vriesland, andere heeren te stellen in plaats van den nieuwen deken en zijn commissaris Martijn, ex alto, welke de onderzaten telkens met geestelijk regt vervolgen en in den ban doen, zullende hij zich anders deswege aan den Keizer of aan het hof van Holland behoren te beklagen. Ged. *Schagen*. *Zijne* handt.

— 15 Dec. Henrick van Ercklens, bevelhebber te Tiel en Wageningen, waarschuwt den domdeken Jacob van Apeltern en Mr. Wijnant van Arnhem, doctor in de regten, dat Lubbert Torck met *dubbelt Zoldenieren ind groiten hanssen van den hoep* binnen Arnhem is gekomen, om aldaar de andere knechten te verzamelen, en daarmede naar Utrecht te trekken; dat hij, die tijding ontvangende, dadelijk den drost Aelbert van Ermell naar Tiel en Bommel heeft gezonden met handgeld, om alle de knechten overal te vergaderen. *Wilt dess niet verachten ind to licht slaen, sy werden u aldaer versuecken, dess gy vrylich achtnemen moight ind denckt op uws zelfs wailfairt.*

— Dec. Henrick van Apeltern, waltgreef, Herman van Witborg en Walter van Well, berigten aan Mr. Wijnaud van Arnhem, doctor, en Aelbert van Bemmel, drost van Wageningen, dat in den namiddag van dato, ten 2 ure, de hoop knechten opgebroken en te Kuyk gekomen zijn, om naar het Sticht van Utrecht te rukken. Zij verzoeken daarvan kennis te geven.

— 19 Dec. Bisschop Frederik van Baden verzoekt aan de 3 staten van Utrecht dadelijk kapittel-generaal te beschrijven, om raad te nemen: wat in deze bedreiging te doen. Ged. slot te *Duurstede*. get. *Hundebeke*.

INDEX.

Inventaris der brieven uit het Archief der 5 kapittelen.

Over de jaren:

